Howard Fast

SPARTAKÜS

Sosyalist Yayınlar

HOWARD FAST: Çağımızın en büyük ve en özgün yazarlarından biri olan Fast ülkemizde yeterince tanınıyor. Ünlü eserlerinin çoğu 1960 sonrasında Türkçeye çevrildi. Okuyucunun yoğun ilgi ve beğenisini kazandı. Herbiri birçok defa basıldı. Fast'ın bu eserlerinin başlıcaları; **Özgürlük Savaşçısı Yurttaş Tom Paine** (1943), **Özgürlük Yolu** (1944), **Fırtınadan Sonra** ve **Sacco ile Vanzetti** (1953) dir. Yayınevimiz bu kitapla, yazarın en ünlü ve başarılı eserlerinden **Spartaküs** (1952) ü okuyucularına sunmanın ve yayınları arasına katmanın kıvancını duyuyor.

Howard Fast 1914 yılında Amerika'da NewYork kentinde doğdu. Yoksul bir aileden gelen yazarın gençliği güç yaşam koşulları altında ve sıkıntılı geçti. Çeşitli işlerde çalıştı ve emekçi halk kitlesinin yaşamını yakından tanıdı. Komünist Partisine ve sosyalist derneklere üye oldu. Yazdığı otuzdan fazla romanıyla adını duyurdu. Eserlerinin birçoğu sahneye kondu, operaları yazılıp oynandı ve sinemaya uyarlandı. Eserleri bütün dünya dillerine çevrildi. Howard Fast'a 1953 yılında Stalin Barış Ödülü verildi. Yazar tüm dünyada **Özgürlük savaşçılarının romancısı** olarak ünlendi. İki Afrika kabilesi, **Özgürlük Yolu** romanını okuyabilmek için dillerinin ilk alfebesini yarattılar ve kitabı yayınladılar. **Fast** yanlız eserleriyle değil eylemleriyle de ezilen ve mücadele eden halk kitlelerinin yanında yer aldı. Yürüyüş, miting ve toplantılara katıldı. Bu yüzden tutuklandı, hapse girdi ve baskıya uğradı. ABD'deki ünlü McCarty dönemindeki anti-komünist kampanyadan **Fast**'da nasibini aldı. Eserlerinin filme çekimi ve yazdığı senaryoların Holywood'ta film yapımı engellendi.

Spartaküs kitabının yazımı ve yayınlanması da bu azgın ve isterik anti-komünist kampanya yıllarında olaylı bir şekilde gerçekleşti. **Fast** bu kampanya döneminde hapse atılmıştı. Çıkar çıkmaz **Spartaküs**'ü yazdı. Basılmak üzere yayıncısı Angus'a götürdü. Angus kitabı okuyunca çok heyecanlandı. **Spartaküs**'ün okuduğu en önemli tarihsel roman olduğunu söyledi. Fakat FBI Fast'ın peşindeydi ve sesini kısmaya kararlıydı. FBI yöneticisi But Hoover Little ve Brown isimli iki polis ajanını kitabın yayınlanmaması için yayınevini uyarmaya gönderdi. Toplanan yayınevi kurulunda Angus kitabı basmakta ısrar ettiğinden istifaya zorlandı. Ancak, kitabı yayınlamaktan vazgeçmeyen **Fast** bu işi kendi yapmaya karar verdi. *"Böylece **Spartaküs**'ü kendim yayınlamaya karar verdim. Ticaretteki adamları biliyordum. Kapak sanatçısı, dizaynçı buldum ve çıkardık kitabı. Önce postayla dağıttık, sonra Citadel dağıtmayı üstlendi. Hardcover'de 3 dolardan yaklaşık 50.000 kopya sattık."* Ne var ki Fast'ın yayıncılığı fazla sürmedi. Üç kitap daha çıkardıktan sonra iflas etti.

Howard Fast'ın çağımızın yalnızca büyük bir yazarı değil en özgün yazarlarından biri olduğu vurgusunu yaptık. Bu özelliğinin üzerinde biraz durmak yazarı tanımak açısından yararlı olacaktır kanısındayız. Fast'ın yazar olarak özgünlüğü ele aldığı konularda ve bu konuları işleyiş biçiminde kendini gösterir. Romanlarının konularını genellikle gerçek tarih olaylarından alır. Ancak bu olaylar rastgele alınmış değildir ve yazar tarafından özellikle ve bilinçlice seçilmiştir. Ele aldığı tarihi olaylar ezilen ve sömürülen halk kitlelerinin özgürlük ve kurtuluş mücadeleleridir. Yazar ele aldığı konuyu diyalektik ve dinamik bir tarih bilinciyle irdeler. Yazara göre halk kitleleri dinamik bir güçtür. Mücadele kitleleri eğitir, öğretir ve özgürleştirir. Eşitlik, kardeşlik ve özgürlük insanoğlunun uğrunda savaşabileceği en yüksek değerlerdir. Özgürlük ise mücadeleden doğar. Yazar ezilen halk kitlelerinin durağan gibi görünen gizil devrimci gücünün, sömürücü sınıfların zulüm ve işkencelerine karşı yaratıcı ve dinamik bir güce dönüşebileceğini, bilinç ve mücadelenin özgürleştirici bir süreç olduğunu, yaşanmış tarihi olayların gerçekliğinde çok yönlü olarak irdeler. Fast'ın romanlarında birey ve kitle ilişkileri dinamizm ve diyalektik bir süreç sarmalında oluşur ve birbirlerini etkilerler. Romanlarının atmosferi son derece canlı, heyecanlandırıcı ve gergindir. Okuyucuyu olayların içine çekip sürükler, adeta yaşatır.

Howard Fast bu özgünlüğüyle diyalektik tarih romancılığının en büyük ustalarından biridir. Tarihte ezilen ve sömürülen halk kitlelerinin yaptığı mücadelenin estetik anlatımının en yetkin örneklerini dünya edebiyatına **Howard Fast** kazandırmıştır. **Spartaküs** bunların en başında yer alır.

Spartaküs belgesel bir romandır. Olaylar ve kişiler tamamen gerçektir. Anlatım olayın geçtiği tarihi atmosfere uygun ve canlıdır. Yüzbini aşkın köle ordusunun yenilmez Roma ordusuna karşı **Spartaküs**'ün önderliğinde 2069 yıl önce tarihe yazdığı bu özgürlük mücadelesi insanlık tarihindeki ezilenlerin ezenlere karşı yaptığı ilk büyük ayaklanmadır. **Fast**'ın eseri bu tarihi olayı ölümsüzleştiren bir destandır.

Özgürlük savaşçıları ölümsüzdür. Daha doğru bir deyişle ölümsüzleştirilirler. Sömürü ve baskı, dolayısıyla ezilen halk kitleleri varoldukça özgürlük ve bu uğurda mücadele isteği de varolaçaktır. Halk kitleleri özgürlük isteminden vazgeçmediği için özgürlük savaşçılarını da öldürmez. Efsaneleştirir. Onların öldüklerine inanılmaz ya da kabullenilmez. Yaşadığı dönemin köleleri **Spartaküs**'ün öldüğüne asla inanmadılar. Çünkü özgürlük umutlarını canlı tutmak ve yaşatmak istiyorlardı. Anadolu halkı ise **Pir Sultan Abdal**'ı da, **Şeyh Bedrettin**'i de darağacından uçurup kaçırır. Meksika'nın yoksul köylüleri için **Zapata** ölmemiş, beyaz atıyla dağlara çekilmiştir ve birgün mutlaka dönecektir...

Doğrusu da budur. Tarih bilinci süreklidir. Özgürlük mücadelesini

sürdürenler bu bilinci de yaşatıp sürdürürler. Nikaragua devrimcilerinin örgütlerine, ölümünden yıllarca sonra **Augusto César Sandino**'nun (*Sandinist Ulusal kurtuluş Cephesi*), Meksikalı devrimcilerin ise **Emiliano Zapata**'nın (*Zapatist Kurtuluş Ordusu*) adını vermesi tarih bilincinin kökenlerinden beslendiğini ve sürekliliğini gösterir. Bu nedenle, ücretli kölelik düzenine karşı özgürlük ve kurtuluş mücadelesinin savaşçıları **Rosa Luxemburg ve Yoldaşları**'nın, olaydan ikibin yıl sonra 1 Ocak 1916'da kurdukları örgüte **Spartaküs Birliği** adını vermeleri son derece anlamlıdır. Yaşamını Türkiye proletaryasının kurtuluşuna adayan **Hikmet Kıvılcımlı**'nın "Tarihte Büyük Devrimciler" ana başlıklı yazı dizisinde en başta **Spartaküs**'e yer vermesi de (**Sosyalist** Gazetesi, sayı. 9, 15. 12. 1970), tarih bilincinin sürekliliğinin bir ifadesidir.

Özgür yaşamak insanoğlunun vazgeçilmez bir tutkusu ve bu uğurda mücadele etmekte hiçbir koşulda vazgeçmediği bir özelliği olagelmiştir. Tarihin bilinen ilk büyük özgürlük mücadelesi olan kitlesel köle ayaklanması 60 binden fazla kölenin öldürülüp 6 bininin çarmıha gerilmesiyle tarihe insan kanıyla yazılmış bir destandır ki **Spartaküs**'ün adıyla özdeşleşmiştir. O günden bugüne de **Spartaküs** adı özgürlük için mücadelenin evrensel simgesi olarak yaşatılmaktadır. Hiç kuşkusuz bütün insanlık özgürlüğe kavuşuncaya kadar da yaşatılacaktır. **Howard Fast**'ın eseri de bu amaca yönelik olarak yapılmış değerli bir katkıdır. Yayınevi olarak **Fast**'ın bu ölümsüz eserini okuyucuya sunmuş olmanın kıvancını duyuyoruz. Özgürlük mücadelesi sürüyor. Tarih devam ediyor.

Sosyalist Yayınlar

"Proletarya devrimi, tam açıklığa ve olgunluğa, ancak, aşama aşama, adım adım, Golgotha yolu üzerinde, mücadele içinde kazandığı kendi acı deneyleriyle, yenilgi ve zaferlerden geçerek erişebilir.

Spartaküs Birliği'nin zaferi, devrimin başlangıcında değil, sonunda yeralacak: Bu zafer, milyonlarca proleterden oluşan büyük kitlenin zaferiyle kimliğini bulacak.

Ayağa kalk, proleter! Kavgaya! Kazanacağın ve yeneceğin bir dünya var karşında. Dünya tarihinin, insanlığın en soylu hedefleri için verilen bu en sonuncu sınıf kavgasında, düşman karşısında geçerli olan şu sözdür: **Başparmaklar göze, dizler göğüse!**"
SPARTAKÜS BİRLİĞİ

Rosa Luxemburg, Spartaküs Birliği Ne İstiyor.
Die Rote Fahne. 14. 12. 1918

" Sıkı durun. Kaçmadık. Yenilmedik... Çünkü **Spartaküs** ateş ve ruh demektir, yürek ve can demektir. Çünkü **Spartaküs** zafer özlemini, sınıf bilinçli proletaryanın mücadele azmini temsil etmektedir... Bunlar elde edildiği zaman, biz ister yaşayalım, ister yaşamayalım, programımız yaşayacaktır ve kurtulan halkların dünyasına egemen olacaktır. Herşeye rağmen!"

Karl Liebknecht'in 15. 1. 1919 tarihli ve öldürüldüğü günkü *Die Rote Fahne*'deki son yazısından.

SOSYALİST YAYINLAR: 21

BÜYÜK DEVRİMLER VE
DEVRİMCİLER DİZİSİ: 4

Howard Fast, *Spartacus*, New York, 1952.

Çeviren: Orhan Selim Kunter

Kapak Resmi: A. Haçaturyan'ın SSCB döneminde sahnelenmiş *Spartaküs* balesinden bir sahne.

Sosyalist Yayınlar
Yayın Yönetmeni ve Sorumlusu: Hasan Basri Gürses
Yazışma Adresi: P.K. 1364, Sirkeci, 34431, İstanbul.
Tel/Fax: (0212) 553 02 93

Dizgi: Gülümseyiş
Basım: Avcı Ofset
Tarih: Ağustos 1996

Yayına Hazırlayan: Sosyalist Yayınlar
Yayınlayan: İstanbul Kütüphanecilik Kitapçılık
Adres: İst. Kütüphanecilik Kitapçılık, Mis Sokak, 6/6,
Beyoğlu—İst. Tel: (0212) 249 05 33, Fax: 251 83 91.

Howard Fast

SPARTAKÜS

Çeviren: O. Selim Kunter

Sosyalist Yayınlar :21

Bu kitap kızım Rachel ve oğlum Jonathan içindir. Çok eski zamanlarda yaşayan cesur kadınların, erkeklerin, adları asla unutulmayanların destanıdır. Bu destanın kahramanları özgürlüğü, insanlık onurunu daima aziz tuttular. İyi ve doğru bir hayat yaşadılar. Bu kitabı çocuklarım ve başkaları okusunlar, sıkıntılı gelecekleri için güç kazansınlar, baskı ve haksızlıklarla mücadele etsinler diye yazdım. Belki böylece ***Spartaküs****'ün emelleri, çağımızda gerçeklik kazanacaktır.*

HOWARD FAST

Bu hikâyenin başlangıç tarihi M. Ö. 71 yılıdır.

BİRİNCİ KISIM

Caius Crassus, mayıs ayında Roma'dan Capua'ya nasıl gitti?

Mart ayının ortalarına doğru, Ebedi Şehir Roma'dan bir parça küçük, fakat güzellikte ondan hiç de geri kalmayan Capua beldesine giden yol halkın hizmetine yeniden açıldı. Bu, gidiş gelişin derhal normale döndüğünü ifade ediyordu. Geçen son dört yıl zarfında memleket dahilinde hiçbir yol Roma yolundan beklenen ticaret ve insan akınına şahit olmamıştı. Az veya çok huzursuzluk her yana dağılmıştı. Roma-Capua arasındaki yolun, bu huzursuzluğun bir timsali haline geldiğini söylemek hiç de yanlış olmaz. Yollar refah ve huzur tanıdığı sürece, Roma rahat ve huzur içindeydi.

Şehrin dört bir yanına, işi olan vatandaşların Capua'ya gidebilecekleri, ama eğlence ve zevk için o sevimli şehre seyahatin tavsiye edilmediği ilan olundu. Zamanla İtalya topraklarını tatlı ve yumuşak bir hava kaplayınca tahditler kaldırıldı. Böylece bir kere daha Capua'nın zarif binaları, harikulâde tabiat güzellikleri Romalıları kendine çekmeye başladı.

Campania bölgesinin doğal güzelliklerine ilaveten, bir de koku endüstrisi vardı ki, sadece bu sebepten Capua'ya koşanlar çoktu. Dünyada bir eşi daha bulunmayan büyük koku fabrikaları burada kurulmuştu. Gemilerle çeşitli memleketlerden en nadide çiçek yağları, özleri getiriliyordu. Mısır'ın gülyağı, Sheba leylaklarının özü, Galilie'nin gelincikleri, amber yağı, portakal ve limon kabuklarının özü, Ada çayı, nane yaprakları, gül ağacı, sandal ağacı bitip tükenmez bir şekilde Capua'ya akardı. Parfüm, Capua'da, Roma'da istenen fiyattan daha ucuza temin ediliyordu. O zaman, kadınlar kadar erkekler arasında da kokuya karşı gittikçe artan ilgi düşünülecek olursa Capua'ya başka bir sebeple değil de sadece bu maksatla bir yolculuğun seve seve göze alınacağı anlaşılır.

II

Yol mart ayında açıldı. İki ay sonra, mayıs ayının ortalarına doğru Caius Crassus, Capua'daki akrabalarının yanında bir hafta kalmak üzere, kızkardeşi Helena ve onun arkadaşı Claudia Marius ile yola çıktı. Roma'dan ayrıldıkları sabah hava berrak, bulutsuz ve tertemizdi. Seyahat için bundan daha mükemmel bir gün olamazdı. Üçü de genç ve sıhhatliydiler.

Gözleri, seyahatin ve başlarından geçeceğine emin oldukları maceraların hayaliyle pırıl pırıl parlıyordu. Yirmibeş yaşında, saçları yumuşak buklelerle kıvrılan Caius Crassus, yakışıklılığı kadar asil bir soydan gelişiyle de tanınırdı. Babasının geçen yaş gününde hediye ettiği siyah bir Arap atına binmişti. İki kız üstleri açık tahtıravanlara kurulmuşlardı. Tahtıravanların her biri, istendiğinde durmaksızın dört mil koşabilecek dörder köle tarafından taşınıyordu. Yolu beş günde katetmeye karar vermişlerdi. Geceleri bir arkadaş veya akrabanın sayfiye evinde kalarak, rahat ve eğlenceli bir yolculukla Capua'ya varacaklardı. Başlangıçta yolun cezalandırılmış kölelerle dolu olduğundan haberdardılar. Bundan rahatsız olacaklarını akıllarına getirmemişledi. Doğruyu söylemek gerekirse, kızlar işittikleri şeylerle oldukça heyecanlıydılar. Caius'a gelince, o böyle şeylere karşı hoş, bir parca cismani bir zevk duyadı. Midesinin sağlamlığıyla da iftihar ederdi.

"Zaten," diye kızlarla aynı fikirde olduğunu belirtti, "çarmıha gerilmektense, çarmıha gerilmiş birini seyretmek daha iyidir."

Helena, "Dosdoğru önümüze bakarız." dedi.

Helena, sarışın, solgun benizli, sanki hastaymış gibi duran arkadaşı Claudia'dan daha güzeldi. Gerçi Claudia'nın dolgun ve cazip bir vücudu vardı. Fakat Caius onu bir parça aptal bulur, kızkardeşinin bu şahsiyetsiz kızın nesini beğendiğini merak ederdi... Bu soruya yolculuk sırasında bir cevap bulmaya karar vermişti. Bir çok defa, kızkardeşinin arkadaşını baştan çıkarmayı düşünmüş, ama kızın yalnız kendisine değil, bütün erkeklere karşı gösterdiği ilgisizlik yüzünden geri çekilmek zorunda kalmıştı. Claudia'nın yorgun, bezgin bir havası vardı. İşte bu hava onu tamamiyle sıkıcı olmaktan kurtarıyordu.

Kızkardeşi ise bambaşka bir şeydi. Caius'u huzursuzluğa sevkedecek şekilde heyecanlandırıyordu. Helena da kendisi gibi uzun boyluydu. Birbirlerine çok benziyorlardı. İçinde uyanan yersiz hislere de bir anlam vermeye azimliydi. Helena ve Claudia garip fakat hoş bir bütün teşkil ediyorlardı. Caius yolculuktan doğrusu çok şey bekliyodu.

Roma'nın birkaç mil dışında çarmıhlar sıralanmaya başladı. Yol, küçük bir ot ve kaya yığınının yanından geçiyordu. İlk çarmıh için burası seçilmişti. Çarmıh taze, zamkı ince ince sızmaya devam eden çam ağacından yontulmuştu. Yol geride yokuş aşağı indiğinden, çarmıh gökyüzüne doğru iri ve heybetli bir şekilde yükseliyordu. Diğerleri gibi bu da tepe kısmında bir parça öne doğru eğikti. Caius atının dizginini çekerek durdu. Sonra çarmıha doğru ilerledi. Helena elinin küçük bir işaretiyle tahtıravan taşıyıcılarına kardeşini takip etmelerini emretti.

Çarmıhın önünde durdukları zaman, taşıyıcılardan biri, "Dinlenebilir miyiz. Oh, hanım, dinlenebilir miyiz?" diye fısıldadı.

Helena, "Tabii," diye cevap verdi. Henüz yirmiüç yaşında olmasına rağmen Helena, ailenin diğer kadınları gibi kararlarında azimli ve kuvvetliydi. Köle olsun, hayvan olsun, hiç kimseye lüzumsuz işkence yapılmasını istemezdi. Taşıyıcılar tahtıravanı yumuşak hareketle indirdiler. Kendileri de minnettar bir tavırla oldukları yere çöktüler.

Haçın birkaç metre önünde şişman, kılıksız bir adam oturuyordu. Başını güneşten korumak için paramparça, küçük bir hasır parçası tepesinde dalgalanıyordu. İnsanın dikkatini çeken bambaşka, hoş bir hali vardı. Başkalığı boynunda kat kat olmuş çifte çenelerden, muazzam göbeğinin vekarından ileri geliyordu. Fakirliği ise içleri pislik dolu tırnaklarından, eski, kirli elbiselerinden ve kırpılmış sakalından belli oluyordu. Bir bakışta adamın yıllarca Forum ve Senato'nun ayak işleriyle uğraştığı söylenebilirdi. Ama artık buradaydı. Bir Roma düşkünler evine gidecek yolda son adımını atmıştı. Dileniyordu. Gene de bir sergideki çığırtkanın tok ve sert tonunu taşıyan bir sese sahipti. Anlattığına göre, bunlar hep harbin cilveleriydi.

Büyük bir şans eseri olarak bazıları taraftar bulmuştu. Halbuki kendisi hep muhalif partinin tarafını tutmasını bilmişti.

Elini göbeğinin üstüne koyarak, "Yerimden kalkamadığım için kusuruma bakmayın benim asil beyim ve hanımlarım." dedi. Bakıyorum yola erkenden çıkmışsınız. Tam da yolculuk havası. Capua'ya mı?"

Caius, "evet" dedi.

"Capua... Güzel şehir... Şirin, mücevher gibi bir şehir... Tabii akrabalarınızı ziyaret edeceksiniz?"

Caius, "Tabii" diye cevap verdi. Kızlar gülüyorlardı. Doğrusu hoş adamdı. Büyük bir palyaçoydu. şişman adam ciddiyetini kaybetti. Bu gençler için bir palyaço rolünü oynamak daha iyiydi. Caius işin ucunda paranın söz konusu olacağını sezdi, ama aldırış etmedi. Bir kere hiçbir arzusu ve kaprisi için para esirgememişti. Sonra, kızları cömertliği, kibarlığı ile etkilemek istiyordu. Bundan daha güzel fırsat olur muydu?

"Ben bir rehber, masal anlatıcısı, ceza ve adalet dağıtıcısıyım. Bir hakim de bundan fazla ne yapar ki? Durum başka... Ama bir dinarı kabul etmek... Dilenciliğin verdiği utancı..."

Kızlar gözlerini çarmıhın üstündeki adamdan ayıramıyorlardı. Tam önlerinde duruyordu. Adamın güneşten yanmış, kuşların parça parça ettiği çıplak vücuduna kaçamak nazarlarla bakıyorlardı. Kargalar tepesinde halkalar çiziyordu. Vücud, bir parça öne doğru eğik, sanki düşecekmiş gibi duruyordu. Ölülerin o garip haliyle sanki hep hareket ediyordu. Başı sarkmış, uzun saman sarısı saçları yüzündeki dehşetle kaplanmıştı.

Caius şişman adama bir sikke uzattı. Tahmin ettikleri gibi derhal bir teşekkür yağmuruna tutuldular. Taşıyıcılar sessiz sedasız oturuyorlardı. Bir defacık olsun, başlarını kaldırıp çarmıhın üstündeki adama bakmamışlardı. Hiçbiri gözlerini yerden ayırmıyordu. Onlar iyi terbiye edilmiş süratli koşuculardı.

Şişman adam, "Bu semboliktir." dedi. "Hanımlarım,

gördüğünüzü insani yönden ya da korkunç olarak düşünmeyiniz. Roma verir, Roma alır. Suç verilen cezaya uygundur. Bu çarmıh burada, yol boyunca göreceğiniz şeylere dikkatinizi çekmek için duruyor. Capua ile burası arasında ne kadar var dersiniz?"

Biliyorlardı, ama onun söylemesini beklediler. Bu şişman, neşeli adamda onları konuşmaktan alıkoyan, konuları olduğu gibi anlatmaya sevkeden bir açıklık, doğruluk vardı. Onlara tam bir sayı verebilirdi. Bu sayı doğru olmayabilirdi, ama gerçeğe en yakın sayı olacağına emindiler.

"Altı bin dört yüz yetmiş iki tane."

Taşıyıcılardan bir tanesi kımıldandı. Dinlenmiyorlardı. tersine, dimdik, tetikteydiler. Kaskatı kesilmişlerdi. Biri dikkatle baksa ne halde olduklarını anlardı. Ama onlara kimse kıymet vermezdi.

Şişman adam, "Altı bin dört yüz yetmiş iki tane." diye tekrarladı.

Caius, "Demek o kadar odun gitti ha." diye fikir yürüttü.

Şişman adamla artık dost olmuşlardı. Adam elbisesinin katları arasından bir baston çıkararak çarmıha doğru salladı:

"Bu.. sadece bir başlangıç. Bir işaretin işareti."

Claudia sinirli sinirli güldü.

Şişman adam büyük laflar etmekten hoşlanıyordu:

"Tabii gene bir önem ve ilgi kaynağı teşkil ediyor." diye sözüne devam etti. "Akıl Roma'dır. Roma aklın ta kendisidir."

Claudia, "Spartacus bu mu?" diye aptalca bir soru sordu. Neyse ki şişman adam sabırlıydı.

"Değil efendim." diye cevap verdi.

Caius sabırsızlıkla:

"Onun vücudu bulunamadı." diye atıldı.

Adam, "O parça parça edildi." diye muhteşem bir tavırla ilave etti, "Parça parça edildi, sevgili çocuğum. Böyle korkunç

düşünceler sizin güzel kafalarınız için değildir. Ama doğrusunu isterseniz..."

Claudia zevkle titredi. Caius, genç kızın gözlerinde o ana kadar hiç görmediği bir ışık farketti. Artık Claudia, şişman adama, kendisine bakmadığı bir şekilde bakıyordu. Şişman adam konuşuyordu.

"Doğrusunu isterseniz, Spartacus adında birinin olmadığından bahsediyorlar. Hah! Ben var mıyım? Siz var mıyısınız? Capua ile aramızdaki yolda çarmıha gerili altı bin dört yüz yetmiş iki tane köle var mı, yok mu? Var tabii. Genç dostlarım izin verin de, size bir soru daha sorayım... Neden bu kadar çok? Ceza cezadır. Ama neden altı bin dört yüz yetmiş iki tane?"

"Çünkü hakettiler de ondan." diye Helena cevap verdi.

Şişman adam bilgiç bir tavırla bir kaşını kaldırdı, "Hakettiler mi?" diye sordu. Hayatta tecrübeli ve bilgili bir insandı. Belki onlar asil bir soydan geliyorlardı, ama kendisi bu bakımdan onlardan üstündü. "Evet, belki de hakettiler. Ama insan yiyemeyecek olduktan sonra neden fazla et kessin? Anlatacağım. Fiyatları yükseltin. Maddeleri tesbit edin. Hepsinden çok mal sahipliği hakkında bazı ince kararlara varın. İşte sorunuzun cevabını burada bulacaksınız. Şimdi..." Bastonuyla çarmıhtaki adamı işaret ederek, "İyice bakın. Kendisi Galli Fairtrax'tir. Spartacus'un yakınlarındandı. Ölüşünü seyretttim. Tam burada oturarak ölüsüne baktım. Dört gün sürdü. Öküz gibi kuvvetliydi. Aman, aman siz böyle bir kuvvete inanmazsınız. İnanamazsınız. Sandalyemi Sextus'tan aldım. Onu tanır mısınız? Saygıdeğer ve nazik bir insandır. Bana karşı iyi hisler besliyor. Seyre ne kadar insan geldiğini söylesem hayret edersiniz. Onlardan belli bir ücret istemedim... Zaten insanlara bir şey verirseniz, onlar da size verirler. Kısasa kısas. Ben kendi kendimi yetiştirdim. Spartacus harpleriyle ilgili ne kadar saçma sapan düşüncelerin dolaştığını, hakkında ne kadar az bilgi sahibi olunduğunu bir bilseniz. Bakın, örneğin genç hanım çarmıhtakinin Spartacus olup olmadığını soruyor. Siz asil kişiler, pek kapalı bir hayat yaşıyorsunuz. Fazla korunuyorsunuz. Oysa, genç hanım, Spartacus'un parça parça edildiğini, geriye ondan hiçbir şey

kalmadığını bilmeliydi. Bundan tamamiyle farklı... esir edildi. Bir parça kesildi. Doğru... Buraya bakın..."

Bastonuyla çarmıhtaki adamın yarı tarafındaki uzun bir yarayı gösteriyordu.

"Sayısız yaralar... yan ve ön taraflarda. Arkada hiç yok. İzin verirseniz anlatayım..."

Artık taşıyıcılar onu dinliyorlardı. Uzun saçlar arasından gözler pırıl pırıl parlıyordu.

"...bunlar İtalya toprakları üstündeki en iyi askerlerdi. Şimdi çarmıhtakine dönelim. Ölmek için dört gün harcadı. Eğer bir damarı açıp kanatmasalardı, daha da sürerdi. Herhalde biliyorsunuz... Çarmıha gererken damarlardan birini açarlar.

Yavaş yavaş vücudun bütün kanı dışarı akar. Yoksa davul gibi şişerler. Esaslı yerinden kanatırsanız zamanında ölürler. Fazla sıkıntı çekmezler. Bu mağrur, kuvvetli ve sağlamdı... Yine de kaybetti. İlk gün kendisini seyretmeye gelenlere lanetler savurarak asılı kaldı. Korkunç, pis bir dili vardı. Sizin gibi asil, kibar hanımların işitmemesi gereken şeyler söyledi. Köle köledir. Ona karşı içimde kötü hisler beslemiyorum. O oradaydı, ben buradaydım. Arada sırada ona, 'senin şanssızlığın benim şansımdır' diyordum. 'Sen öyle rahat rahat can vermiyorsun, ama ben de kolay para kazanmıyorum. Eğer böyle konuşmaya devam edersen kazancım pek az olacak.' Sözlerimin bir tesiri olmadı. İkinci günün akşamına doğru sustu. En son ne dedi, biliyor musunuz?"

Claudia, "Ne söyledi?" diye fısıldadı.

"Tekrar geleceğim ve milyonlarca olacağım! Hepsi bu kadar. Ne tuhaf değil mi?"

Caius, "Ne demek istedi acaba?" diye merakla sordu. İçi korkuyla dolmuştu.

"Ne demek mi istedi? Ben de sizin gibi fazla bir şey bilmiyorum. Tekrar konuşmadı. Ertesi gün azıcık dürttüm, ama konuşmadı. Kan çanağına dönmüş gözleriyle yüzüme bakıyordu. Öldürecekmiş gibi bakıyordu. . Artık kimseye bir zararı

dokunamazdı. Ya, gördünüz mü azizem?" Tekrar Claudia'ya sesleniyordu. "O Spartacus değildi. Sadece teğmenlerinden biriydi. Spartacus da onun gibi kuvvetli bir adamdı. Ona rastlamanıza olanak yok. Çünkü öldü. Çürümüştür bile. Başka bilmek istediğiniz bir şey var mı?"

Caius para verdiğine adeta pişman olmuştu.

"Hayır," dedi. "Yeter derecede dinledik. Artık yola çıkmalıyız."

III

O günlerde Roma, kanını yollar boyunca dünyanın dört köşesine akıtan bir kalp gibiydi. Başka bir millet belki bin yıl yaşar ve bu süre boyunca büyük şehirlerini birbirine bağlayan sadece tek bir yol inşa ederdi. Ama Roma başkaydı. Senato'nun, "Bize bir yol yapın!" demesi yeterdi. Ustaydılar. Mühendisler planı çizer. Anlaşmalar yapılır, işçiler çalışmaya başlardı. Yol bir ok gibi hedefine varırdı. Yolun üstüne bir dağ çıksa, dağ yokedilir, derin bir vadi çıksa, derhal köprüler kurulur, nehir çıksa kemerler inşa edilirdi. Roma'yı hiçbir şey yolundan alıkoyamazdı. Roma'yı durdurmak imkansızdı.

Üç neşeli gencin, Capua'ya gitmek için takibettikleri yola Apian Yolu denirdi. Geniş, volkanik kül ve çakıllarla sıkı sıkıya beslenmiş sağlam bir yoldu. Dayansın diye yapılmıştı. Romalılar bir yolu bu yıl, ya da bir sonraki yıl için değil, asırlar boyunca işe yarasın, kullanılsın düşüncesiyle inşa ederlerdi. İşte Appian Yolu da böyle bir yoldu. Sağlamdı. İnsanlığın ilerleyişinin, Roma'nın semeresinin ve Roma halkının teşkilât kurmadaki gücünün sembolüydü. Yol, kendi kendine Roma sisteminin, insanlığın yarattığı sistemler içinde en iyisi oduğunu ortaya koyuyordu. Bu zekâ,düzen ve adaletten ileri gelen bir sistemdi.

Örneğin, mesafe tahminlenmemiş, kesin olarak hesap edilmişti. Her mil başına bir taş konmuştu. Her taş bir yolcunun istediği bilgiyi bol bol karşılayacak karakterdeydi. Herhangi bir anda Roma'ya ne kadar mesafede olduğunuzu bilirdiniz. Her beş milde bir misafirhaneler, ahırlar yapılmıştı. Yolcu atlarını

tazeler, istirahat eder, soğuk bir şeyler içerek yorgunluğunu giderirdi. Misafirhanelerin çoğunun şahane binaları vardı. Geniş verandalarda yolcular yer, içer, keyiflerine bakarlardı. Bazılarının banyoları bile vardı. Daha yenileri Yunan tapınaklarından esinlenerek inşa edilmişti. Böylece sade faydalı olmakla kalmıyor, aynı zamanda manzaraya bambaşka bir anlam katıyorlardı.

Arazinin düz, ağaçlıklı ya da bataklık olduğu yerlerde yol yükseltilerek setler halinde yapılıyordu. Arazinin dağlık bölgelerinde ise engeller ya düzleştiriliyor, ya da muazzam taş kemerlerden geçiriliyordu.

Yol sağlamlığın kendisiydi. Üzerinden de Roma sağlamlığının bütün maddeleri geçiyordu. Bu yollar sayesinde askerler bir günde otuz mil katedebilirlerdi. Sonra aynı otuz mili her gün tekrarlayabilirlerdi. Cumhuriyetin buğday, arpa, demir külçesi, kereste, kumaş, yün, yağ, meyve ve peynir gibi ham maddeleriyle yüklü arabaları birer sel gibi akıp giderlerdi.

Oysa şimdi, Roma yolları üstünde hayat yeni yeni eski canlılığını bulmaya başlamış, Appian Yolu birkaç metrede bir dikilen çarmıhlar ve üzerlerine asılı adamlarla dolmuştu.

IV

Hava, Caius'un tahmininden daha sıcaklaştı. Bir zaman sonra cesetlerden yükselen koku tahammül edilmez bir dereceyi buldu. Kızlar, mendillerini durmadan kokuya batırıp burunlarına götürüyorlardı. Ama gene de pis kokunun önüne geçemiyorlardı. Hastalanmışlardı. En sonunda Caius da bir parça geride kalmaya, yol kenarına içinde ne var ne yok çıkarmaya mecbur kaldı. Böylece günün yarısı berbat olmuştu.

Neyse, öğle yemeği için durdukları misafirhaneye birkaç mil kala çarmıhlar dikilmemişti. Her ne kadar bir şey yiyecek iştahları kalmadıysa da biraz kendilerine geldiler. Misafirhane Yunan stilinde inşa edilmişti. Hoş bir verandası bulunan tek katlı bir binaydı. Veranda küçük bir derenin şırıl şırıl aktığı vadiye doğru uzanıyordu. Yeşil, kokulu çam ağaçlarıyla

çevriliydi. Çam ağaçlarının, ormanların rutubetli ve tatlı kokusundan başka koku, derenin musikisinden, yemek yiyen yolcuların yumuşak mırıltılarından başka ses yoktu. Claudia, "Ne kadar sevimli bir yer," dedi. Buraya daha önce gelmiş olan Caius bir masa buldu. Otoriter bir tavırla yemekleri ısmarladı. Misafirhanenin parlak, amber rengindeki şarabı derhal önlerine kondu. İçkilerini yudumlarken iştahlarının yerine geldiğini hissettiler. Askerlerin, yabancıların ve arabacıların bulunduğu yerden ayrı, ön salonda oturuyorlardı. Hava serin ve sakindi. Burada sadece asillerin ve şövalyelerin misafir edildiği anlaşılıyordu. Birçok şövalye son zamanlarda ticaret hayatına atılır olmuştu. Tabii burası halka ait bir misafirhane olduğundan fazla ayrım yapılamazdı. Zaten şövalyeler de asilleri taklit ederek gitgide daha az kaba, gürültücü ve kavgacı insanlar haline giriyorlardı.

Caius, soğuk ördek eti ve üstüne şeker serpilmiş portakal getirilmesini istemişti. Yemeği beklerken Roma'da başlayan en son temsilden söz açtı. Bir çokları gibi bu da Yunan komedilerinden örnek alınarak yazılmış kötü bir oyundu.

Konu, bir günlük zarafet ve güzellik karşılığında kocasının kalbini tanrılara vermeyi kararlaştıran çirkin ve kaba bir kadının hayatıydı. Koca, tanrılardan birinin kadınıyla yatmıştı. Böylece oyun, adi ve zayıf bir intikam hissi üstünde döndürülüyordu. Helena böyle düşünüyordu. Oysa Caius için oyunun ilgi çekici ve akıllıca işlenmiş yönleri vardı.

Claudia ise sadece "Benim hoşuma gitti," dedi.

Caius gülerek, "Bana öyle geliyor ki," dedi, "siz bir şeyin ne anlattığından çok, onun ne yolda anlatıldığıyla ilgilisiniz. Ben tiyatroya eğlenmek için giderim. İnsan, hayat-ölüm arasında oynanan dramı görmek isterse arenaya gidip, gladyatörlerin birbirlerini nasıl kestiklerini seyretmeli."

Helena, "Sen kötü yazılmış bir oyunu koruyorsun," diye itiraz etti.

"Hiç de değil. Ben sadece tiyatroda yazının kalitesinin pek önemi olmadığını düşünüyorum. Bir Yunan yazarını kiralamak,

bir tahtıravan taşıyıcısı kiralamaktan daha ucuzdur. Ben bir Yunan kültürü yaratmak isteyenlerden değilim."

Caius son kelimelerini söylerken masanın yanında duran bir adam gördü. Diğer masaların hepsi dolmuştu. Tüccar olduğu belli olan adam, onların masasına oturup oturmamakta kararsızlık çekiyordu.

"Bir iki lokma atıştırıp gideceğim," dedi. "Tabii izin verirseniz."

Uzun boylu, eti canlıydı. Zengindi. Çünkü elbiseleri gayet pahalı kumaştandı. Eskiden şövalyeler, asil aileden kimselere karşı bu kadar rahatça hareket edemezdi. Zenginlikleri arttıkça, asaletin parayla satın alınacak bir şey olmadığını anlamışlardı. böylece asaletin kıymeti artmıştı.

Şövalye, "Adım Gaius Marcus Senvius," dedi. "Reddedeceksenız kararsızlık çekmeyin."

Helena, "Lüften oturun," diye atıldı. Caius kendisini ve kızları tanıttı.

Şövalye, "ailenizle alıverişte bulundum" dedi.

Alışveriş mi?"

— "Kocabaş hayvan satın aldım. Sucuk yaparım. Roma'da ve Tarraciana'da birer fabrikam var. Şimdi Tarraciana'dan geliyorum. Eğer sucuk yediyseniz benimkileri yediniz."

Caius, "Tabii" dedi gülerek. Sonra, "benden nefret ediyor." diye düşündü. "Şuna bak. Benden nefret ediyor, ama yanımda oturduğuna ne kadar memnun. Ne domuz şeyler!"

Senvius onun düşüncelerini okumuş gibi, "Domuz alışverişi." dedi.

Helena, "Sizinle tanıştığımıza memnun olduk." diye konuşmaya başladı, "hürmetlerinizi babamıza götüreceğiz." Sonra Senvius'a tatlı tatlı gülümsedi. Senvius, nazarlarını Helena'ya çevirdi. Sanki kızı yeni görmüş gibi oldu. Caius bakışlarıyla şövalyenin, "Asil ol ya da olma, alt tarafı bir kadınsın.Benimle yatağa gelir misin, küçük orospu?" dediğini

anladı. Kızkardeşinden olanca varlığıyla iğrendi.

Senvius, "Konuşmanızı kesmek istemem," dedi, "lütfen devam edin."

"Sıkıcı bir oyun hakkında sıkıcı bir konuşma yapıyorduk."

O sırada yemek geldi. Yemeğe başladılar. Birdenbire Claudia bir et parçası aldı. Tam ağzına götürecekken yarı yolda durdu. Sonradan Caius'a pek garip gelen bir şey söyledi.

"Çarmıha gerilenleri görünce herhalde çok üzüldünüz, değil mi?"

"Üzülmek mi?"

Zekice değilse bile soğukkanlılıkla Claudia, "O kadar çok etin ziyan edilmesine üzülmüşsünüzdür, demek istedim." dedi. Bir yandan yemeğini yiyordu. Caius gülmemek için kendini zor tutuyordu. Senvius kıpkırmızı kesilmişti. Claudia yarattığı garip durumun farkında bile değildi. Sadece Helena, sucuk imalatçısında normal olmayan bir sertlik, bir üzüntü hissetti. Kendisi de aynı hisle titredi.Helena, Senvius'un yerinde bir cevap vermesini bekliyordu. Adam konuşmaya başlayınca memnun oldu.

"Üzülmek yerinde bir kelime değil." dedi. "Ben israfı hiç sevmem."

Claudia üzeri şekerli portakalını küçük parçalara ayırıp her birini kibar bir tavırla ağzına götürürken, "anlamadım?" diye sordu.

"Spartacus'un adamları iri yapılı erkeklerdi. İyi de beslenmişlerdi. Herbirinin ortalama yetmiş beş kilo geldiğini sanıyorum. Yol boyunca altı bin tanesi kuşlar gibi asılı duruyor... Bu beş yüz bin kilo taze ettir... Yani tazeydi demek istedim."

Helena, "İmkânsız, yalan söylüyor." diye düşündü. Artık bütün varlığıyla bekleyiş kesilmişti. Portakalını yemeğe devam eden Claudia, adamın söylediklerinin doğru olduğunu biliyordu. Caius:

" Neden satın almak teklifinde bulunmadınız?" diye sordu.

"Bulundum."

"Satmadılar mı?"

"İkiyüz elli bin kilosunu aldım."

Caius acaba adam nereye varmak istiyor diye düşündü, "Bizi dehşete düşürmek istiyor. Claudia'nın söylediği şey için güya bizi cezalandıracak." Bununla beraber Helena konuşmadaki hakikat payını yakalamıştı.

"Sahi mi söylüyorsunuz?"

"Evet. Eti pişirttim. Kıydırdım. Baharatla karıştırttım. Yarısı Gal'e, yarısı da Mısır'a gitti. Fiyatları da iyi."

Caius, "Şakanız galiba yanlış anlaşıldı." dedi. Henüz gençti. Sucuk imalatçısının acı olgunluğu onda yoktu. Senvius, Claudia'nın hakaretini hiçbir zaman unutmayacaktı. Caius'u da bu yüzden suçlu buluyordu. Çünkü genç asilzade orada bulunmak hatasını işlemişti.

Senvius sanki hiçbir şey olmamış gibi, "Şaka etmek istemedim." dedi. "Genç hanım bir sual sordu. Cevaplandırmaya çalıştım. İki yüz elli bin kiloluk köle satın aldım. Hepsi de sucuk oldular."

Helena, "Bu kadar iğrenç ve korkunç bir şey işitmemiştim." dedi. "Kabalığınıza diyecek yok."

Şövalye derhal yerinden kalktı. Gözlerini gençlerin üstünde dolaştırarak, "Özür dilerim." dedi. "Ama amcanız Silius'a sorabilirsiniz. Anlaşmayı o yaptı. Karşılığında da payına bir hayli şey düştü."

Sonra yanlarından uzaklaştı. Claudia hâlâ portakalını yiyordu. Sadece, "Ne biçim insanmış," demek için durdu.

Helena, "Doğruyu söyledi ama." dedi

"Ne?"

"Doğruyu söyledi. Neden o kadar şaşırdın?"

Caius, "Pis bir yalandı." diye atıldı. "Sırf bizi altetmek için uydurdu."

Helena, "Şekerim" dedi. "Aramızdaki fark benim birisi doğruyu söyleyince derhal anlamam."

Claudia'nın rengi sararmıştı. Özür dileyerek kalktı. Vakur bir tavırla dinlenme odasına doğru ilerledi. Helena gülümsedi. Caius, "Seni hiçbir şey dehşete düşürmüyor, değil mi?" diye sordu.

"Neden düşürsün?"

"Hiç olmazsa artık ben ömrümce sucuk yemiyeceğim."

"Ben zaten yemedim."

V

O gün öğleden sonra yolda adı Muzel Shabaal olan bir Suriyeli amber tüccarıyla karşılaştılar. Adamın dikkatle kıvrılmış sakalı kokulu yağlarla parlıyordu. Uzun, işlemeli elbisesi beyaz atının iki yanından yerlere değecek kadar sarkıyordu. Parmakları pahalı mücevherlerle donanmıştı. Arkasından kimisi Mısırlı, kimisi Bedevî köleler başlarında taşıdıkları ağır yüklerle geliyorlardı. Caius, dünyayı görmüş tecrübeli tüccarla ahbaplığa girişti. Shabaal bir Romalı ile ahbaplıktan sonsuz zevk alıyordu. Çünkü Romalılara, bilhassa âsil ve zengin Romalılara karşı büyük bir hayranlık duyuyordu. Caius da mutlaka hayranı olduğu o kişilerden biriydi. Doğulular, Romalıların bazı davranışlarından hiçbir şey anlamıyorlardı. Meselâ, Romalı kadınlar istedikleri gibi davranmak serbestisine sahiptiler.

Shabaal kölelerinin yol boyunca sürüp giden çarmıhları görmelerine memnun olmuştu. Bu onlara bir ders olurdu.

Shabaal akıcı fakat aksanlı Latincesiyle, "İnanır mısınız genç dostum," dedi. "Memleketimde Roma'nın Spartacus'a yenileceğine inananlar vardı. Hatta bizim köleler arasında bile ufak çapta ayaklanmalar oldu. Onlara, 'Roma'yı ne kadar yanlış tanıyorsunuz' dedim. Siz Roma'yı çevrenizde gördükleriniz ve geçmişle ölçüyorsunuz. Roma'nın yepyeni bir şey olduğunu

unutuyorsunuz. Onlara Roma'yı nasıl anlatabilirim ki? Mesela GRAVİTAS diyorum. Bu onlara hiçbir şey anlatmıyor. Doğru, Roma'yı görmediler, Romalı vatandaşlarla arkadaşlık etmediler ki... GRAVİTAS... Ciddi kişiler, mesuliyet hissine sahip büyükler. LEVİTAS'ı anlıyoruz. Bu bizim lânetimiz. Biz küçük şeylerle oyalanıyoruz. Ama Roma küçüklerle uğraşmaz. O bir fazilet talebesidir. INDUSTRİA, DİSCİPLİNİA FRUGALİTAS, CLEMENTİA... İşte bu harikulade kelimeler, benim için Roma'nın ta kendisidir. Bir Roma yolunun, bir Roma kanununun tanıdığı sulh ve sükunun sırrıdır. Ama nasıl anlatırsınız, genç dostum? Bana sorarsanız, ben kölelerin çarmıha gerilerek cezalandırılmalarını doğru buldum. Roma küçülmez. Ceza işlenen suça uygundur. Onun için de Roma âdildir. Spartacus, iyiye ve güzele karşı gelmek küstahlığında bulundu. Düzensizlik, cinayet, çapulculuk getirdi. Halbuki Roma düzen demektir... Onun için Roma Spartacus'u istemedi...

Caius dinledi. Sonunda isteksizliği ve sıkıntısı kendini belli etti. Bunun üstüne Suriyeli özürler ve selamlarla kızlara birer amber kolye hediye etti. Sonra ailenin en küçük ferdine kadar hürmetlerini iletmelerini defalarca rica ederek yanlarından uzaklaştı. Caius, "Oh, çok şükür," diyerek rahat bir nefes aldı.

VI

Aynı gün, Appian Yolundan geceyi geçirecekleri ikinci derecedeki bir yola sapmadan önce, yolculuğun yeknesaklığını bozan birşey oldu. Üçüncü alaydan, yolun asayişini temin eden bir bölük dinlenmek için durmuştu. Askerler büyük çadırın içine yığılmışlar, durmadan bira istiyorlardı. Sert ifadeli, bronz renkli vücutlariyle güçlü kuvvetli erkeklerdi. Terle ıslanmış deri pantalonların kokusu, yüksek sesle savurdukları küfürler ayyuka çıkıyordu. Yol boyunca dizilen çarmıhların kendi eserleri olduğunun farkındaydılar.

Caius ve kızlar, onları seyretmek için durunca, çadırdan elinde şarapkâsesiyle bölüğün kumandanı çıktı. Öbür eliyle Caius'u selâmlıyordu... Bu işi istekle yapıyordu. Çünkü Caius'un yanındaki iki güzel kadını görmüştü.

Kumandan, Caius'un Sellus Quintius Brutas adlı eski arkadaşlarından biriydi. Askerliği kendisine meslek olarak seçmiş, atik ve yakışıklı bir yüzbaşıydı. Helena'yı zaten tanıyordu. Cladua ile tanışmaktan memnun kaldı. Serbest bir tavırla onlara, oğlanları hakkında ne düşündüklerini sordu. Caius:

"Gürültücü pis bir kalabalık." diye cevap verdi.

"Doğru dedin ama, iyidirler."

Claudia, "Yanımda onlar olsa hiçbir şeyden korkmazdım." diye fikir yürüttü.

Brutas yiğit bir tavırla, "Artık sizin kölelerinizdir." dedi. "Refakatte bulunacaklar."

Caius, "Biz geceyi Salaria villasında geçireceğiz." diye araya girdi. "Buradan iki mil uzakta. Hoş, sen de bilirsin ya."

O zaman Brutas, "O halde iki mil hiçbir şeyden korkunuz olmayacak." dedi ve Helena'ya sordu:

"Hiç bir şeref kıtasıyla yolculuk ettiniz mi?"

"Hayır. Hiçbir zaman o kadar önemli bir kişi olamadım."

Genç subay, "İşte benim için öneminiz o kadar büyük." dedi. "Göreceksiniz. Askerlerimi emrinize veriyorum. Bölük sizindir."

Helena, "Dünyada istediklerimin en sonunda onlar gelir." diye itiraz etti.

Brutas şarabını bitirdi. Kâseyi çadırın kapısında duran köleye fırlattı. Boynundaki küçük gümüş düdüğü öttürdü. Askerler son yudumlarını alelacele yuttular. Bıyık altından küfürler, lanetler savurarak mızraklarının, miğferlerinin ve kalkanlarının bulunduğu yere koştular. Brutas düdüğü tekrar tekrar çaldı. Askerler süratle eşyalarını alıp sıraya girdiler. Tekrar ayrıldılar. Düdüğün çıkardığı sese uyarak hareket ediyorlardı. En sonunda insanı hayretler içinde bırakan bir uyum ve düzen içinde yolun iki yanına sıralandılar. Kızlar heyecandan ellerini çırpıyorlardı. Hatta arkadaşının züppe bulduğu davranışları karşısında bir

parça sinirlenen Caius bile bölüğün, bir saat dakikliğiyle yaptığı hareketleri hayranlıkla karşıladı.

"Dövüşürken de bu kadar mükemmeller mi?" diye sordu.

Brutas, "Spartacus'a sor!" dedi.

Claudia, bu cevabı işitince, "Bravo!" diye bağırdı.

Brutas eğilerek kızı selamladı. Claudia kahkahalarla gülüyordu. Bu, onun gibi bir kızdan beklenmeyecek bir hareketti. Fakat o gün birçok şey Caius'u hayretler içinde bırakıyordu. Brutas iki tahtıravanın arasına girerek kumandayı ele aldı.

Claudia, "Başka ne yaparlar?" diye sordu.

"Yürürler, dövüşürler, küfrederler..."

"Öldürürler mi?"

"Öldürmek... evet herbiri korkunç birer öldürücüdür. Zaten hallerinden belli oluyor ya."

"Hallerini beğendim."

Brutas bu cümle karşısında genç kıza sakin, fakat dikkatli nazarlarla baktı. Sonra tatlı bir sesle, "Gerçekten hoşlandınız!" dedi.

"Başka?"

"Başka ne istiyorsunuz? Şarkılarını dinlemek ister misiniz?" Sonra yürüyüş marşına başlamaları için askerlere bağırdı. Bölükten kalın, boğuk bir erkek sesi yükseldi.

"Gökyüzü, toprak, yol, taş.

Çelik kemiğe dayanır!"

Marşın sözleri askerlerin boğazlarında düğümleniyor, dağılıyor, anlaşılmaz bir hal alıyordu. Helena, "Anlamı nedir?" diyerek öğrenmek istedi.

"Bir şey değil. Sırf yürüyüşü kolaylaştırmak için uydurulmuş. Yüzlercesi var... Gökyüzü, toprak, taş... anlamsız şeyler... Bu söyledikleri Köle Harbinden çıktı. Sonra şarkıların çoğu, bir

hanımefendinin kulaklarına göre değildir."

Claudia, "Bazıları bana göredir." diye atıldı.

Brutas gülerek, "Öyleyse kulağınıza fısıldarım." dedi. Atının üstünden eğilerek birşeyler söyledi. Doğruldu. Claudia genç kumandanın yüzüne dikkatle baktı. Çarmıhlar tekrar başlamıştı. Asılı vücutlar boncuk dizisi gibi sürüp gidiyordu. Brutas eliyle bunları işaret ederek, "Onların kibar olmasını bekleyemezsiniz." dedi. "İşleri bu. Bölüğüm çarmıha tam sekiz yüz köle gerdi. Nâzik olamazlar. Sert, kaba ve canidirler."

Helena, "Böylece daha iyi mi asker oluyorlar?" diye sordu.

"Öyle farzediyoruz."

Claudia bir tanesini yanına çağırmasını söyledi.

"Neden?"

"İstiyorum da ondan."

Brutas omuzlarını silkerek, "Pekalâ." dedi. Sonra, "Sextus!" diye bağırdı. "Buraya gel!"

Askerlerden biri sıradan çıktı. Tahtıravanların arasına, subayının tam önüne gelerek selam verdi. Claudia doğruldu. Kollarını kavuşturarak askere dikkatle baktı. Caius, genç kızın profilini görüyordu. Claudia yarı aralık dudaklarını diliyle yalıyordu. Gözleri askerin üstüne saplanmış gibiydi.

Brutas'a, "Tantıravanımın yanına gelmesini istiyorum." diye fısıldadı.

Brutas tekrar omuz silkerek isteneni yaptı. Asker, Claudia'nın tahtıravanının yanına gelirken dudakları küçük bir tebessümle titriyor gibiydi. Claudia'nın yüzüne sadece bir kere bakmak cesaretinde bulunmuştu. Claudia uzanıp askerin kalçasına, adalelerin tam bir yığın halinde toplandığı yere dokundu. Sonra doğrulup Brutas'a, "Söyleyin yerine gitsin," dedi. "Çok pis kokuyor."

Helena'nın yüzü hareketsizdi.

VII

Salaria Villası'nın etrafı bir zamanlar sıtmanın hüküm sürdüğü bir tuzlu bataklıktı. Fakat bataklık kurutulmuş, Appian Yolundan villaya ayrılan özel yol sağlam ve muntazam bir şekilde yapılmıştı. Arazinin sahibi Antonius Caius, Helena ve Caius'un ana tarafından akrabaları oluyordu. Şehre çok yakın olduğundan, arazi o kadar incelikle işlenmemişti ama gene de Latifundia'daki sergilerde önemli bir mevkii vardı.

Gençler Appia Yolundan ayrılmışlardı. Gene de önlerinde dört millik bir yol uzanıyordu. Toprağın her karışı bakımlıydı. Ağaçlar budanmış, ormana bir park manzarası verilmişti. Vâdiler kademe kademe düzeltilerek taraçalar yapılmıştı. Taraçalarda neredeyse ilk ürünlerini vermek üzere olan bağlar vardı. Diğer tarlalara arpa ekilmişti. Sonsuz bir dizi halinde uzanan zeytin ağaçları da dikkati çekiyordu. Hemen her yerde, sadece bitip tükenmez bir çalışmanın semeresi olduğu belli olan eserler görünüyordu. İçlerinde Yunan stilinde tapınaklar bulunan yeraltı odaları, mermer kanepeler ve orman içinden kıvrılarak akıp giden beyaz taştan yol, peri masallarındaki dünyayı yaşatıyorlardı.

Günün bu vaktinde davarlar çiftliğe getiriliyordu. Zaman zaman havayı ineklerin çanları, çobanların düdükleri dolduruyordu. Üstlerinde, bacak aralarındaki bez parçasından başka bir şey bulunmayan Ermeni, Trakyalı köleler oradan oraya koşuyor, hayvanları toplamaya çalışıyorlardı. Caius, acaba hangisi insana daha çok benziyor diye düşündü: Köleler mi? Hayvanlar mı? Birçok defalar yaptığı gibi yine amcasının serveti üstüne derin bir düşünceye daldı. Eski ve asil ailelere ticaret hayatı çıkartılan bir kanunla yasak edilmişti. Hemcinslerinin bir çoğu gibi, Antonius Caius da bu kanunu bir zincirden çok bir örtü olarak kabul etmişti. Ajanları vasıtasıyla on milyon seterceden fazla parasının muhtelif yerlerde işletildiği söylenirdi. Yapılan işlerden ayrıca bir yüzde alınırdı. Bir Mısır firmasında hissesi olduğu gibi İspanya'daki en büyük gümüş madeninin yarısına sahipti.

Antonius Caius'un zenginliğinin derecesini tayin etmek imkansızdı. Hernekadar Salaria Villası, etrafındaki binlerce

metrekarelik tarlaları, ormanlarıyla bir zevk ve güzellik örneği idiyse de, Latifundia'nın ne en büyük, ne de en harikulâde çiftliğiydi. Antonius Caius, birçok asil ailelerde adet haline gelen gösteriş merakının aleyhindeydi. Onun yemek masası zevkle, cömertçe kurulurdu ama tavuskuşu göğsü, muhabbet kuşu dilleriyle zenginleştirilmezdi. Amcasına hürmet etmesine rağmen Caius ondan hiç hoşlanmazdı. Huzurunda kendisini rahatsız hissederdi.

Yeğen ile amca arasındaki bu hoşnutsuzluk, amcanın yeğeninin nasıl olmasını istediğiyle, Caius'un bu istenenden ne kadar uzaklaşmış olması noktasından ileri geliyordu. Caius'un arkadaşları ya siyasi hayata atılarak ya da askerlik mesleğini seçerek kendilerine bir yol çizmişlerdi. Fakat Caius'un felsefesini yaşamak ve yaşatmak fikri teşkil ediyordu.

Caius, mâlikanenin önündeki geniş ve düz yola girdiklerinde bunları düşünüyordu. Geniş ambarlar, ağıllar, kölelere ait yerler malikanenin klasik güzelliğini bozmayacak şekilde gözden uzakta inşa edilmişti. Villanın kendisi toprağın bir parça yükseldiği yere kurulmuştu. Beyaz badanalı, kırmızı kiremitliydi. Arazi, İyon denilen stilde, çeşitli bitkiler, yumuşak çimenler, renkli mermerden yazlık evler, tropikal balıklar için yapılmış havuzlar ve sayısız esatiri varlıkların heykelleriyle süslenmişti. Antonius Caius, Roma pazarlarında, kıymetli Yunan heykellerini en yüksek fiyatla satın alan kişi olarak ün salmıştı. Ama ince bir zevki yoktu. Alışverişi karısı Julia'nın tavsiyelerine uyarak yapardı. Fakat hiçbirisi zevk ve yerinin seçilişi bakımından Antonius Caius'unkinin düzeyine çıkamazdı. Kapıdan girip de kiremit yola sapınca Claudia'nın ağzı hayranlıkla açıldı. Helena'ya:

"Hayalimdeki şeylerin hiçbirisine benzemiyor." dedi. "Tıpkı Yunan efsanelerinden çıkmış gibi!"

"Evet. Pek sevimli bir yerdir."

Antonius'un iki kızı onları görmüştü. Koşarak yanlarına geldiler. Peşlerinden, ağır adımlarla anneleri Julia geliyordu. Julia hoş görünüşlü, esmer ve tombulca bir kadındı. Antonius'un kendisi, yanında üç erkek misafiri olduğu halde evden çıktı.

Merasimden, resmiyetten hoşlanan bir insan olduğundan, iki yeğenini ve arkadaşlarını büyük bir hürmet ve nezaketle karşılandı. Yanındakilerle tanıştırdı. Erkeklerden iki tanesini Caius yakından tanıyordu. Bir tanesi kurnaz, zeki bir politikacı olan Lentelus Gracchus, diğeri de Köle harbini sona erdirerek ün kazanan büyük kumandan Licinius Crassus idi. Gruptaki üçüncü adam Caius'un yabancısıydı, diğerlerinden genç, hemen hemen Caius yaşlarındaydı. Asil soydan gelmeyen bir kişinin ince mahcubiyetiyle çekingen, münevver bir Romalının gururuyla mağrurdu. Yeni gelenleri kendine göre ölçüp biçiyordu. Oldukça yakışıklıydı. Adı Marcus Tullius Cicero olan yabancı, Caius ve iki güzel genç kadını kendini beğenmiş bir insan tavrıyla selâmladı. Gene de araştırıcı zekâsını tatmin yoluna gitmekten kendini alıkoyamadı. Caius onun, kendilerini ölçüp biçtiğini, geçmişlerini, aile servetini ve asalet derecelerini tahmine çalıştığını hissetti.

Bu arada Claudia, şahane evin ve binlerce metrekarelik arazinin sahibi olarak Antonius Caius'u takdire, arzuya şayan bulmuştu. Siyasete karşı sözde, harp hakkında belirsiz düşüncelere sahip olan genç kız diğer iki erkeğe, Gracchus ve Crassus'a karşı bir ilgi duymamıştı. Cicero ise sadece lüzumsuz bir kişi değil, aynı zamanda kendisine hakir görmesi öğretilen çıkar düşkünü bir şövalyeydi. Claudia, Caius'u elde etme mücadelesine girişmişti bile. Antonuis Caius hakkında, Caius'un hiçbir zaman bilemeyeceği bir sürü kanaat edinmişti: İri yarı, kartal burunlu ev sahibi tatmin edilmemiş hisler ve arzularla doluydu. Antonius Caius hiçbir zaman cansıkıcı ya da sinir bozucu olamazdı. Genç kız erkek hakkındaki düşüncelerini ilgisiz bir tebessümle yine aynı erkeğe hissettirdi.

Hep birlikte evin önüne gelmişlerdi. Caius daha önce atından inmişti. Onun için bir köle atını alıp ahıra doğru götürdü. Taşıyıcılar kan ter içinde kalmışlardı. Yorgun bir halde tahtıravanların yanına çöktüler. Akşamın serinliğinde ürpererek beklediler. Şimdi ince bedenleri yorgunluktan tıpkı bir hayvanınkine benziyordu. Yine tıpkı bir hayvanınki gibi adaleleri kımıldıyordu. Onlara hiç kimse bakmadı. Hiç kimse kıymet vermedi. Beş erkek, üç kadın ve iki çocuk eve girdiler.

Taşıyıcılar kımıldamadan duruyorlardı. Sonra içlerinden biri, daha yirmisine basmamış bir delikanlı hıçkırmaya başladı. Ağlaması gittikçe arttı. Diğerleri ona aldırış etmediler. Bir köle gelip de onları geceyi geçirecekleri, karınlarını doyuracakları, dinlenecekleri barakalara götürünceye kadar daha yirmi dakika öylece oturdular.

VIII

Caius banyoda Licinius Crassus ile beraberdi. Büyük adamın mütevazi, hoş bir insan olduğunu görerek memnun oldu.Ünlü kumandanda daima, karşısındaki kişi önemli bir kişi olsun olmasın ondan fikir soran, ona kıymet veren, böylece kolayca kalp kazanmasına vesile olan davranışları vardı. Kokulu otlarla kaynatılmış sularda ağır ağır eğlenerek yıkandılar. Yol yorgunluğunu gidermeye çalıştılar. Crassus vücudunun güzelliğini iyi korumuştu. Orta yaştaki birinin yağlı göbeğine sahip değildi. Bilakis dümdüz, sert, atik ve genç bir bedeni vardı. Caius'a Appian Yolundan gelip gelmediklerini sordu.

"Evet, oradan geldik. Yarın da Capua'ya gideceğiz."

"Çarmıhlardan rahatsız olmadınız ya?"

"Bilâkis görmek için can atıyorduk. Hayır, pek rahatsız olduk denemez. Orada burada kuşlar tarafından parçalanmış vücutlar görüyorduk. Yalnız rüzgâr estiği zaman kötü oluyordu. Pis, leş kokusu burnumuza kadar geliyordu. Kızlar tahtıravanlarının perdelerini örttüler. Biliyor musunuz, taşıyıcılar daha rahatsız oldular. Zaman zaman hastalandılar."

General gülümseyerek, "Herhalde bazılarını tanımışlardır." dedi.

"Mümkündür. köleler arasında o cinsten kişiler var mıdır, dersiniz? Bizimkiler Appius Mundellius'un okulunda yetiştirilmiş, terbiyeli kölelerdir. Kuvvetlidir ama birer hayvandan farkları yoktur. Acaba tanıdılar mı? Köleler arasından asker olabilecek kabiliyetlilerin bulunduğunu aklıma bile getirmezdim. Ama siz daha iyi bilirsiniz. Bütün köleler Spartacus'a karşı bir şeyler hissediyorlar mıydı?"

"Evet."

"Sahi mi? İnsan kendini huzursuz hissediyor."

Crassus, "yoksa ben bu çarmıha gerilmeleri ister miydim?" diye açıkladı, "Lüzumsuz bir israftan başka bir şey değil. Sonra fazla ölüm, geri teper. Öyle zannediyorum ki bunun zararını sonra göreceğiz."

Caius, "Kölelerden mi?" diye atıldı.

"Cicero'nun pek sevdiği bir söz vardır... köle hayvandan bir İNSTRUMENTUM VOCALE olarak ayrılır. Bunu da sıradan aletten İNSTREMENTUM MUTUM diyerek ayırabiliriz. Zekice bir anlatış şekli. Cicero'nun çok zeki bir insan olduğuna eminim. Ama Spartacus'la Cicero çarpışmak zorunda kalmadı. Geceleri sabahlara kadar uykusuz kalarak Spartacus'un ne düşündüğünü anlamaya, Spartacus'un kuvvetini mantığa vurup bir değer vermeye çalışan Cicero değildi. Bendim. Onlarla karşı karşıya geldiğinizde, birdenbire kölelerin İNTREMENTUM VOCALİA'dan daha fazla bir şey olduğunu anlıyordunuz."

"Onu tanıdınız mı?... Yani şahsen demek istedim?"

"Onu mu?"

"Spartacus'u?"

General düşünceli düşünceli güldü. "Tamamiyle değil." diye cevap verdi. "Şunu bunu yanyana koyarak kafamda kendime göre bir resim çizdim. Onu tanıyanın çıkacağını sanmıyorum. Nasıl tanıyabilirsiniz? Sevdiğiniz köpek birdenbire size karşı gelse ve o kadar zekice davranışlarda bulunsa, yine de bir köpek olmaktan ileri gidemez değil mi? Karar vermesi pek güç. Ben Spartacus diye bir hayal yarattım. Fakat bunu oturup yazmaya niyetli değilim. Appian Yolu boyunca asılı duranlar ve adamın kendisi bir rüya olmaya başladılar. Şimdi Spartacus'u yeniden bir köle hüviyetine sokacağız."

"Zaten köleydi."

"Evet... Evet galiba."

Caius için aynı konu üstünde daha fazla konuşmak

imkânsızdı. Bu, harp hakkında tecrübesiz oluşundan ileri gelmiyordu. Doğrusunu söylemek gerekirse harbe karşı en küçük bir ilgi bile duymuyordu. Ama harp onun sınıfının, soyunun hayattaki yerinin kabul ettiği bir mecburiyetti. Crassus, hakkında ne düşünüyordu acaba? Nazik ve yakın ilgisi gerçek olabilir miydi? Her neyse, Caius'un ailesi hor görülecek, ya da ihmal edilecek bir aile değildi. Sonra Crassus'un arkadaşa ihtiyacı vardı. Roma tarihindeki harplerin en acısını kazanmış olmasına rağmen bundan pek az bir şeref payı elde etmişti. Kölelere karşı savaşmış ve onları yenmişti. Her şey garip bir tezat içindeydi. Crassus'un duyduğu aşağılık hissinin gerçek olması mümkündü. Çünkü Crassus hakkında ne menkıbeler yazılacak, ne de şarkılar düzülecekti. Harbi bütün olarak unutmanın lüzumu, kazandığı zaferi zamanla azaltacaktı.

Banyodan çıktılar. Köle kadınlar tarafından derhal sıcak havlulara sarındılar. Antonius Caius'unkinden daha debdebeli bir ev bile Salaria Villası kadar misafirlerinin ihtiyaçlarıyla yakından ilgilenmezdi. Caius kurulanırken bunu düşündü. Kendisine öğretildiğine göre, eskiden küçük prenslikler, küçük krallıklar ve dükalıklar vardı. Ama hiçbirisi Cumhuriyetin ne önemli bir arazi sahibi, ne de kudretli bir vatandaşı olan Antonius Caius gibi yaşamayı ve eğlendirmesini bilmişti.

Crassus, "Kadınların hizmet etmesine hâla alışamadım." dedi. "senin hoşuna gidiyor mu?"

Caius, "Hiç düşünmedim." diye cevap verdi. Doğru söylemiyordu. Çünkü köle kadınlar tarafından yıkanıp giydirilmekten garip bir zevk duyardı. Babası böyle bir şeye izin vermezdi. Bazı çevrelerde de kaşlar çatılırdı. Fakat Caius, birçok arkadaşları gibi köleleri insan sırasından çıkarmıştı. Şu anda, kendisine hizmet eden üç köle kadının güzel mi, çirkin mi olduklarının farkında bile değildi. Birdenbire sorsalar doğru dürüst bir cevap bile veremezdi. Generalin sorusu karşısında kadınları tetkik etmeyi akıl etti. Bir İspanyol kabilesinden ya da İspanya'nın bir bölgesinden gelmişe benziyorlardı. İnce kemikli, esmer, ufak tefektiler. Yalın ayaktılar. Üstlerinde kısa bir tünik vardı. Elbiseleri suyun buharıyla ıslanmıştı. Caius'a fazla bir heyecan vermiyorlardı. Ama Crassus kadınlardan birini üstüne

doğru çekti. Kadın korkuyla sokuldu. Karşı koymadı.

Bu davranış karşısında Caius son derece şaşırdı. Bir köle kadınla yatmak tenezzülünde bulunan bu büyük generale karşı içinde ani bir nefret uyandı. Bakmak istemiyordu. Crassus'un bütün ciddiyeti, vekarı kaybolmuştu. Küçülmüştü. Caius, çok sonra, Crassus'un bu olayı kendi aleyhine kullanacağını da hissetti.

Ovuşturma masasına gitti. Yüz üstü uzandı. Bir an sonra Crassus da yanına geldi. "Küçücük, tatlı bir şey." dedi. Kadın konusunda Crassus aptalın biri miydi? Ama Crassus huzur içindeydi. Konuşmayı bıraktıkları yerden alarak, "Spartacus" dedi. "Senin için olduğu gibi benim için de bir muamma idi. Onu hiç görmedim..."

"Görmediniz mi?"

"Görmedim. Ama bu onu tanımadığımı ifade etmez. Parça parça şekillendirdim. Bu yol hoşuma gider. Başkaları müzik ya da sanat yaratırlar. Bense bir Spartacus resmi yarattım."

Crassus, masajcı kadının mahir parmakları altında gerindi. Kölelerden biri küçük içi kokulu yağ dolu bir testi tutuyor, dikkatle, yeteri kadar masajcı kadının parmakları altına döküyordu. Crassus okşanan kocaman bir kedi gibi kıvrıldı, zevkle mırıldandı.

Caius, "Nasıldı... yarattığınız resim demek istedim?" diye sordu.

Crassus "Acaba onun kafasında nasıldım?" diye sırıttı. "Sonunda bana seslendi. Öyle söylüyorlar. İşittiğime yemin edemem... Ama 'Crassus, bekle beni... Piç seni,' diye bağırdığını söylediler. Benden elli, altmış metre kadar uzaktaydı. Bana doğru gelmeye başladı. Hayret edilecek bir şeydi bu. İri yarı bir adam değildi... Kuvvetli de değildi... Ama çılgın gibiydi. Çılgınlar gibi çarpışıyordu. Yarı yola kadar geldi. O âna kadar parça parça edilebilirdi. Zaten ölmeden önce bir an bile durmadı."

"Demek vücudunun bulunmadığı doğru."

— "Evet. Parça parça edildi. Geriye bir şey kalmadı. Meydan

harbi nasıl olur bilir misiniz? Kan, et ortalığı sarar. Kimin kanı kimin, kimin vücudu kimindir belli olmaz. Böyle geldiği gibi gitti... Hiçten varolmuştu, hiçe gitti. Kılıçla yaşar, kılıçla ölürüz. İşte Spartacus böyleydi. Onu selâmlarım."

Generalin söyledikleri, Caius'a sucuk imalatçısını hatırlatmıştı. Dilinin ucuna gelen soruyu güçlükle zaptetti. Onun yerine:

"Ondan nefret etmiyor musunuz?" diye sordu.

"Neden nefret edeyim? İyi bir asker. Allahın belası pis bir köleydi. Nesinden nefret edeceğim? O öldü ben yaşıyorum. Ben bunu seviyorum..." Masajcının parmakları altında memnuniyetle kıvranarak, "Ama tecrübelerim sınırlı. Pek az." diye devam etti. "Sen öyle düşünmezsin değil mi? Sizin nesliniz, nesnelere bambaşka bir nazarla bakıyor. Caius, insan ne kadar ileri gidebilir?"

İlk önce genç adam Generalin neden bahsettiğini anlayamamıştı. Merakla baktı. Crassus'un boynundaki damarlar ihtirasla kabarmıştı. Şimdi arzu bütün vücudunu kaplamıştı. Bu hal Caius'u hem üzdü, hem de korkuttu. Derhal odadan çıkmak istedi. Ama bunu terbiyeli bir yoldan yapmanın imkânı yoktu. Hem hadiseler olurken kendisinin orada bulunmasından çok, neler olacağını merak ediyordu.

Caius, "Kendisine sorabilirsiniz!" diye cevap verdi.

"Sormak mı? Orospu Latince bilir mi?"

"Hemen hepsi bir parça anlarlar."

"Doğrudan doğruya mı sorayım?"

Caius, "Neden sormayacaksınız," diye fısıldadı, sonra yüz üstü yatarak gözlerini kapadı.

XI

Caius ve Crassus banyodayken batan güneşin son altın ışıkları Salaria villâsının bahçe ve tarlalarının üstüne düşerken, Antonius Caius, yeğeninin arkadaşını alarak gezmeye çıkardı.

Atların terbiye edilip çalıştırıldığı yere doğru ilerlediler. Antonius Caius özel yarış sahaları ya da arena sahibi olmak gibi muhteşem gösterişlerden hoşlanmazdı. Kendine mahsus bir felsefesi vardı. Servet sahibi olarak yaşamak için bir dereceye kadar mütevazi bir hayat yaşanması gerektiği fikrinde idi. Cumhuriyet dahilinde yeni yeni türemeye başlayan iş adamlarının meydana getidiği sınıf gibi bir emniyetsizlik hissi içinde yüzmüyordu. Arkadaşları gibi o da atları severdi. İyi soydan gelme, seçme atlar için akla hayale gelmeyen paralar ödemeye hazırdı. Bu zamanda iyi bir atın fiyatı, iyi bir kölenin fiyatından en az beş misli fazlaydı... Ama iyi bir at yetiştirmek için gerektiğinde beş köleye ihtiyacı oluyordu.

At geniş bir çimenlik üstünde koşturuluyor, talim ettiriliyordu. Ahırlar ve ağıllar çimenliğin bir yanındaydı. Onlardan biraz uzakta, elli kişiyi rahat rahat alabilecek büyüklükte taş bir galeri yükseliyordu.

Ahırlara yaklaşırken bir atın keskin, hâkim sesini işittiler. Claudia için bu öfkeli, inatçı ve içini titreten yepyeni bir sesti.

"Bu da ne?" diye Antonius Caius'a sordu.

"İki hafta önce satın aldığım bir at. Trakyalı kanı var. İri kemikli. Yabani. Ama şahane bir at. Görmek ister misiniz?"

Claudia, "Atları severim" dedi. "Lütfen gösterin."

Ahırlara doğru ilerlediler. Antonius, kırış kırış yüzlü, ufak tefek bir Mısırlı olan seyise, atı büyük gösteri sahasına almasını söyledi. Seyretmek için balkona çıktılar. Bir kölenin yerleştirdiği yumuşak yastıklara dayanarak seyretmeye hazırlandılar. Claudia, Antonius'un özel kölelerinin ne kadar iyi terbiye edilmiş, ne kadar becerikli olduklarına dikkat etmekten kendini alamadı. Efendilerinin her bakışını, her isteğini derhal anlıyorlar, yerine getiriyorlardı. Claudia köleler arasında büyümüştü. Bu işin güçlüklerini biliyordu; fikrini açıklayınca:

"Ben kölelerimi kırbaçlamam" diye Antonius cevap verdi. "Meseleye çıkardıkları zaman bir tanesini öldürürüm. Böylece kayıtsız şartsız itaat ederler. Ruhlarını hiçbir zaman ezmeye,

kırmaya çalışmam."

Claudia, "Birer harikulâde ruha sahip olduklarını görüyorum." diye tasdik etti.

"Köleleri idare etmek kolay değildir... Köleleri ve atları... İnsanları en kolayı..."

Şimdi atı sahaya sokmuşlardı. Sarı yelesi, kan çanağına dönmüş gözleriyle muazzam bir şeydi. Başı bağlanmış olmasına rağmen, iki yanından yularına yapışan köleler tarafından güçlükle zaptolunuyordu. At onları bir zaman sürükledi. Serbest kalınca önce şaha kalktı, sonra köleleri çifteledi. Claudia bayılmıştı. Gülüyor, ellerini çırpıyordu.

"Harikulâde, harikulâde!" diye haykırdı, "Ama neden böyle... neden bu kadar kinle dolu?"

"Bilmiyor musunuz?"

"Belki de bu nefret değil, aşk."

"İkisi karışık. Kendisini istediği şeyden uzak tuttuğumuz için bizden nefret ediyor. Görmek ister misiniz?"

Claudia başıyla evet dedi. Antonius bir parça gerilerinde duran köleye bir şeyler mırıldandı. Kısrak kestane rengindeydi. Oynak ve sinirliydi. Sahaya yıldırım gibi girdi. Sarı yeleli derhal onun yolunu kesmeye çalıştı. Artık Antonius Caius onlara bakmıyordu. Gözleri Claudia'nın üstündeydi. Kız önünde cereyan eden olaya kapılmış gitmişti.

X

Banyo yapan, traş olan, kokusunu sürünüp saçlarını bir parça yağlayarak zarif bukleler halnde kıvıran, elbiselerini değiştiren Caius, yemeğe çağrılmadan önce bir bardak bir şey içmek için limonluğa indi. Salaria Villâsının limonluğu açık sarı renkte benekli camdan tavanlı, gül rengi Fenike mazayığındandı. Günün bu vaktinde kaybolan güneşin ışıkları kara fidanları, kalın yapraklı tropikal bitkilerini değiştiriyor, bir masal âlemine sokuyordu. Caius içeri girdiğinde, Julia küçük kızları iki yanında

olduğu halde mermer bir kanepeye oturmuştu. Uzun beyaz elbisesi içinde, siyah saçları başının üstünde toplanmış, çocuklarını birer koluyla sarmış olarak, Julia bir Romalı annenin ta kendisiydi. Sâkin, güzel ve vakurdu.

"İyi akşamlar, Caius" diyerek sevgili yeğenini tatlı ve memnun bir tavırla selamladı.

"Burada olduğunu bilmiyordum, Julia."

"Lütfen gir. Bana da bir bardak şarap ver."

Caius, "Pekalâ," diyerek kabul etti. Fakat Julia iki kızını dışarı göndermeye kalkınca, "Olmaz, bırak yanında kalsınlar" diye itiraz etti.

"Yemek zamanları geldi." Çocuklar çıkınca, "Gel yanıma otur, Caius." dedi. "Rica ederim otur, Caius." Caius oturdu. Julia şarapları doldurdu. Kendi bardağını Caius'unkine değdirdi. Gözlerini genç adamın üstünden ayırmadan içkisini içti. "İyi olamayacak derecede yakışıklısın, Caius." dedi.

"İyi olmaya hiç niyetim yok Julia."

"Ne istiyorsun Caius?"

Caius dosdoğru, "Zevk," diye cevap verdi.

"Genç olduğun için zevke varmak her gün bir parça daha zorlaşıyor, değil mi Caius?"

"Evet, Julia. Üzgün görünmüyorum ya?"

"Ya da azıcık mesut."

" Vesta rahibesi gibi bakirelik rolü pek yakışmıyor, Julia."

"Benden daha zekisin, Caius. Ben senin kadar zalim olamam."

"Julia, zalim olmak istemiyorum."

"Bunu ispat etmek için beni öper misin?"

"Burada mı?"

"Antonius gelmez. Şimdi, getirdiğiniz küçük sarışın kızı yola

getirmek için atlarını çiftleştiriyor."

"Ne? Claudia için mi? Oh, hayır.. hayır.." Caius kıkır kıkır gülmeye başladı.

"Ne şeytan şeysin... Beni öpmeyecek misin?"

Caius kadını dudaklarından hafifçe öptü.

"Bu kadar mı? Bu gece Caius... Olmaz mı?"

"Ama Julia..."

Kadın onun sözünü kesti. "Bana hayır deme Caius. Deme.. yalvarırım... Nasılsa Claudia'yı kaybettin. Kocamı tanırım."

"Claudia benim değil. bu gece onu istemiyorum."

"O halde.."

"Pekalâ. Pekalâ Julia. Artık bundan bahsetmiyelim."

"İstemiyorsun.."

"Mesele isteyip istememde değil, Julia. Şu anda artık bu konudan bahsetmek istemiyorum."

XI

Kozmopolit Roma'da artık âdet haline gelen bazı değişikliklere boyun eğmeyen Salaria Villâsında akşam yemeği eski âdetlere bağlı kalınarak hazırlandı. Antonius Caius harp, korsanlık, ticaret ve madencilikle zenginleşen yeni sınıftan kendisini sıkı bir şekilde uzak tutmaya gayret ediyordu. Onun misafirleri masada oturup masadan yerlerdi. Ev sahibi olarak onlara güzel et yemekleri, tatlılar ve içki ikram ederdi. Yemek sırasında müzik ve dansın da aleyhindeydi. İyi yemek, iyi cins şarap ve faydalı bir konuşma. Antonius'un babası ve büyükbabası okumuş yazmış kişilerdi. Kendisini de aydın bir kişi sayardı. Büyükbabası tarlada köleleriyle omuz omuza çalışmıştı. Kendisi de büyük Latifundia'sını, bir Doğulu prensin küçük imparatorluğunu idare edişi gibi idare etmekteydi. Ne de olsa kendini Yunan tarihi, felsefe ve tiyatro bilen aydın bir idareci olarak düşünmeye bayılırdı. Misafirleri zevkini aksettirecek

tipteydiler. Yemekten sonra koltuklarında geriye doğru yaslanıp şaraplarını yudumlarken, Caius onlarda ve evin efendisinde Romayı Roma yapan, Romayı o kadar kudretle ve inatla idare eden hususiyetin esasını sezdi. O sırada kadınlar limonluğa çekilmişlerdi.

Caius bu kaliteyi sezmişti, ama takdir etmemişti. Çünkü o yönden hiçbir ihtirasa sahip değildi. Onların düşüncesine göre Caius önemsiz, kıymetsiz bir varlıktı. Yiyecek ve eğlence hususunda zevk sahibi, iyi bir ailenin serseri oğlu durumundaydı. Gene de kendine göre bazı elle tutulabilecek tarafları vardı. Bir kere aile yönünden kıskanılacak derecede büyük bir önem taşıyordu. Bir gün babası öldüğünde hatırı sayılır bir servete konacak, belki de bir şans eseri olarak bu para sayesinde siyasi bir kudrete sahip olacaktı. Bunun için, kendisine karşı müsamaha ile davranılıyor, yakışıklı, yağlı saçlı ve beyinsiz, kokular sürünen bir züppeye yapılan muameleden daha iyisi yapılıyordu.

Ve Caius onlardan korkuyordu. İçlerinde bir hastalık vardı. Ama bu hastalık onları zayıflatmıyordu. İşte oturuyorlardı. Güzel, nefis yemeklerini yemişler, tatlı şaraplarını içmişlerdi. Kendilerini onlardan kuvvetli sananlar Appian yolu boyunca çarmıha gerilmişlerdi. Spartacus et idi. Sadece et. Kasap dükkanındaki masa üstünde kesilen et gibi et. Çarmıha germek için geriye hiçbir şeyi kalmamıştı. Ama hiçkimse masanın başında sâkin ve soğukkanlı oturan, atlardan bahseden, sapana bir at yerine iki köle koşmanın daha iyi olacağını, çünkü atların kölelere yapılan eziyetin yarısına bile katlanamadıklarını anlatan Antonius Caius'u çarmıha geremezdi.

Cicero yüzünde müstehzi bir tebessümle dinliyordu. Caius'u hepsinden çok Cicero rahatsız ediyordu. İnsan Cicero'dan nasıl hoşlanabilirdi? Cicero'yu sevmek istiyor muydu? Bir keresinde Cicero, "Oh, senin gibilerini bilirim oğlum. Tepeden tırnağa, yukarıdan aşağıya, içinizden dışınıza kadar," demek ister gibi bakmıştı. Acaba diğerleri de Cicero'dan korkuyorlar mıydı?... Kendi kendine, "Cicero'dan uzak dur. Allah belâsını versin" diye söylendi. Crassus nâzik bir ilgiyle dinliyordu. Crassus nâzik olmak mecburiyetindeydi. Dimdik yapısı, geniş yüzü, sert, sıkı

hatları, bronz rengi cildi, siyah yumuşak saçlarıyla Romalı asker örneğinin kendisiydi... O zaman Caius'un aklına Crassus'un banyoda yaptıkları geldi. İğrenerek yüzünü buruşturdu. Caius'un karşısında siyaset adamı Gracchus oturuyordu. Kat kat olmuş çenesi, derin, tesirli sesi, tombul, şişman ellerindeki pırıl pırıl yüzüklerle iri yarı bir adamdı. Meslekten gelme bir siyaset adamının tabiiliğiyle cevaplar veriyordu. Gürültüyle gülüyordu. Tasdik ederken can ve gönülden atılıyor, reddedeceği, kabul etmeyeceği şeyler karşısında temkinli davranıyordu. Sözleri muhteşem fakat hiçbir zaman aptalca değildi.

Gracchus'un bir iki aykırı sözünden sonra Cicero, "Tabii, sapana köleleri bağlamakla daha iyi iş çıkarırsınız," dedi. "Düşünemiyen hayvandan, düşünen hayvan daha iyidir. Akla yakındır. Sonra at kıymetlidir. Harbe girişip yüzlercesini, binlercesini esir edip pazarlara getireceğimiz at kabileleri yok ki. Hem at kullanmaya kalkarsanız, köleler onları mahvedecektir."

Gracchus, "Anlamadım" dedi.

"Ev sahibine sorun."

Antonius, "Doğru söylüyorsunuz," diye tasdik etti. "Köleler atları öldürür. Efendilerine ait olan şeylere karşı en küçük hürmetleri yoktur... Kendilerinden başka." Bardağına tekrar şarap koydu. "Hep kölelerden mi konuşacağız?"

Cicero, "Neden konuşmıyacakmışız?" diye fikir yürüttü, "Daima bizimle beraberler. Biz esir ve esaretin tek yaratıcısıyız. Bizi Romalı yapan özellik de bu. Ev sahibimiz bu büyük çiftlkte oturuyor. Bunun için kendisini bayağı kıskanıyorum. Kimin sayesinde? Kölelerin. Crassus, Roma'nın dilinde dolaşıyor. Neden? Köle isyanını bastırdığı için. Gracchus'un köle pazarından geliri var. Çünkü kendisi de bu işi yapıyor. Bu gence gelince," Gülümseyerek Caius'u işaret etti. "Bu genç adam kölelerin yetiştirdiği bir insandır... Çünkü onu kölelerin beslediğine, baktığına, büyüttüğüne eminim..."

Caius kıpkırmızı kesildi. Ama Gracchus kahkahalarla gülmeye başlamıştı.

"Ya sen Cicero?" diye bağırdı.

"Benim için köleler bir problem teşkil ediyorlar. İnsan bu günlerde şöyle iyi bir şekilde yaşamak isterse en azından on köleye muhtaç. Ya onları satın almak, beslemek, bakmak... İşte benim derdim bu..."

Gracchus gülmeye devam ediyordu. Crassus, "seninle aynı fikirde değilim, Cicero." dedi. "Bizi Romalı yapan köleler değildir." Gracchus'un gümbürtülü kahkahası bitmemişti. Bir yudum şarap alarak bir ay önce pazardan satın aldığı bir köle kızdan bahsetmeye başladı. Bir parça cimriydi. Yüzü kıpkırmızı kesilmişti. Kahkahalarıyla göbeği hop hop hopluyordu. Uzun uzun satın aldığı kızı anlattı. Caius hikâyeyi anlamsız ve kaba bulmuştu. Ama Antonius istekle dinliyor, Crassus şişman adamın tasvirlerindeki gerçekçilikle kendinden geçiyordu. Cicero, hafifçe ve düşünceli bir tarzda gülümsüyordu.

Crassus yine de inatla, "Cicero'nun söylediğine döneceğim." dedi.

Cicero, "Sizi kırdım mı?" diye sordu.

Antonius, "Burada medeni, aydın bir topluluk meydana getiriyoruz." dedi. "Kimse kimseden incinmez."

Crassus, "Hayır... kırılmadım." dedi. "Beni şaşırtıyorsun."

Cicero, "Tuhaf," diye başını salladı. "Bu meselenin isbatı burnumuzun dibinde olduğu halde ayrıntılara dalıyoruz. Yunanlılar farklıdırlar. Onlar için mantık büyük önem taşır. Neticeye pek kıymet vermezler. Ama bizim faziletimiz inatçılık. Etrafınıza bakın..." Masaya bakan kölelerden biri boş bardakları alıp dolularını koyarken, diğeri fındık fıstık ikram ediyordu. "...Hayatımızın esası nedir? Alelâde insanlar değiliz. Romalıyız. Romalıyız, çünkü kölelerden tam manâsıyla yararlanmasını ilk bilen bizleriz."

Antonius, "Ama Roma'dan önce de köleler vardı." diye itiraz etti.

"Vardı tabi. Biraz burda, biraz şurda. Yunanlıların çiftlikleri vardı... Kartacalıların da. Ama biz Yunanistanı da Kartacayı da

mahvettik. Kendimize çiftlikler kurmak için. Çiftlik ve köle aynı şeydir. Başkalarının bir kölesi yerine bizim yirmi kölemiz var... Şimdi bir köleler memleketinde yaşıyoruz... En büyük başarımız da Spartacus'tur. Buna ne dersiniz, Crassus? Spartacus'la yakından ilgilendiniz. Onu Roma'dan başka hangi millet yaratabilirdi?"

Crassus, "Spartacus'u biz mi yetiştirdik?" diye hayretle konuştu. General bayağı rahatsız olmuştu.Caius onun hangi şartlar altında olursa olsun derin ve yüksek düşüncelere dalmaktan sıkıldığını anladı... Hele Cicero'nunki gibi bir zekâ ile karşılaşmak onu hayli şaşırtmıştı. Bu iki insan için bir anlaşma sahası olamazdı. Crassus, "Bana kalırsa Spartacus cehennemden çıktı." diyerek sözünü bitirdi.

"Tam aksine."

Gracchus konuşmalardan hiç sıkılmamıştı. Rahat ve huzur içindeydi. Şarabını yudumlayarak Cicero'ya, özür diler gibi iyi bir Romalı olduğundan, iyi bir filozof olamayacağını ileri sürdü. İşte Roma buradaydı, köleler de. Cicero ne yapmayı teklif ediyordu?

Cicero, "Anlamayı." diye cevap verdi.

Antonius Caius, "Neden?" diye bilmek istedi.

"Yoksa bizi mahvedecekler."

Crassus başını geriye atarak kahkahalarla güldü. Bu arada Caius'la bakıştılar. Bu, aralarında dostluk kurulduğunu ifade eden ilk işaretti. Genç adam sırtından aşağı doğru zevkle ürperdiğini hissetti. Crassus çok içiyordu. Caius içi bu hisle dolduğunda içki içmek istemezdi.

Crassus, "Appian Yolundan mı geldiniz?" diye sordu.

Cicero, red anlamında başını salladı. Crassus gibi bir askeri, her şeyin kılıçla halledilemeyeceğine inandırmak güçtü. "Ben bir kasap dükkânının basit mantık kaidesini kastetmiyorum." dedi. "Size bir misal vereyim. Değerli ev sahibimizin topraklarında bir zamanlar bine yakın köylü ailesi yaşardı. Her ailenin onbeş kişiden teşekkül ettiğini kabul edersek, bu, onbeş bin kişi

demektir. Ve bu köylüler mükemmel birer askerdirler. Ne dersiniz, Crassus?"

"İyi askerlerdi doğrusu. Ama artık çevremde onları görmek istemem."

"Çiftçilikleri de iyiydi." diye Cicero devam etti. "Çimenlikleri ve süs bahçelerini kastetmiyorum. Arpaya bakın, Roma askerleri arpaların üstünden yürüdüler. Antonius, size sorarım, topraklarınızdan çalışkan bir köylünün çıkaracağı miktarda arpa çıkarabiliyor musunuz?"

Antonius Caius, "Yarısını bile çıkaramıyoruz." diye tasdik etti.

Konuşma Caius için son derece sıkıntılı ve sönük bir anlam kazanmıştı. İçinden türlü hayallerle vakit geçirmeye çalışıyor, yüzü ateş gibi yanıyordu. Bütün vücudu heyecanla kıvranıyordu. Bir asker ancak harbe giderken böyle bir şey hissedebilirdi, artık Cicero'nun ne söylediğinin farkında bile değildi. Durmadan Crassus'a bakıyor, kendi kendine Cicero neden hep aynı konu üstünde ısrar ediyor diye düşünüyordu.

Ve Cicero, "Niçin... Niçin?" demek istiyordu. "Niçin köleleriniz yetiştiremiyor? Cevabı gayet basit."

Antonius "İstemiyorlar da ondan." diye cevap verdi.

"Tamam... İstemiyorlar da ondan. Neden istesinler? Bir efendi için çalışmak demek, durmadan yapılanı mahvetmek demektir. Sapanlarını biletmeye hiç lüzum yoktur. Çünkü derhal bir yolunu bulacak körletecekler, orakları kıracaklar, öğütme odununu çatlatacaklar, ellerinden geldiği kadar zarar vermeye çalışacaklardır. Onbinlerce metrekarelik toprak üstünde bir zamanlar onbeşbin köylü yaşıyordu. Şimdi ise bin köylü ve Antonius Caius ailesi var. Köylüler de Roma mahzenlerinde, kenar mahallelerinde çürüyüp gidiyorlar. Bunu anlamamız gerek. Köylü harpten döndükten sonra tarlasını otların bürüdüğünü, karısının bir başkasıyla yattığını, çocuklarının kendisini tanımadığını gördü. Bir avuç gümüş para karşılığında toprağını elinden almak ve onu Roma'nın pis çürütücü sokaklarına yollamak kolay oldu. Ama neticede biz bir köleler

memleketinde, köleler arasında yaşar olduk... İşte hayatımızın esası ve anlamı... Hürriyetimizin, beşerî hürriyetin, Cumhuriyetin ve medeniyetin geleceğinin ne olacağı sorusu, kölelere karşı takınacağımız tavırla bir karara bağlanabilir. Onlar beşerî değiller. Bunu iyice kafamıza sokmalı, kendimizi Yunanlıların propagandasını yaptığı bütün yürüyenler ve konuşanlar eşittir gibi hissî düşüncelerden kurtarmalıyız. Köle bir İNSTREMENTUM VOCALE'dir. Alet gibi kullanılan insandır. İşte bu âletler yol boyunca dizildiler. Boşuna da olmadı. Lüzumluydu. Bu Spartacus denen adamın, cesaretinden ve.. ve asaletinden konuşmaktan bıktım. Efendisinin ayaklarını dalayan bir itin ne cesareti, ne de asaleti olamaz!"

Cicero'nun duygusuzluğu diğer misafirler üstünde sinirli, korkulu bir hava yaratmıştı... Ona büyülenmiş gibi korkuyla bakıyorlardı.

Masanın etrafında dolaşarak şarap, çerez ikram eden kölelerde en küçük bir tepki göze çarpmıyordu. Caius bütün varlığıyla dikkat kesilmişti. Kölelerin yüzlerinin nasıl değişmediğini, nasıl odun gibi, makineleşmiş hareketlerle oradan oraya gittiklerini sadece o gördü. Demek Cicero'nun söyledikleri doğruydu... Yürüyorlar, konuşuyorlar diye onları insandan saymak doğru olmazdı. Sebebini bilmiyordu, ama bu düşünce genç adama büyük bir huzur verdi.

XII

Diğer misafirler henüz içkilerini yudumlamaya ve konuşmaya devam ederlerken, Caius özür dileyerek kalktı. Midesinde birtakım sancılar başlamıştı. Bir parça daha otururs a çıldıracağını hissediyordu. Yol yorgunluğunu ileri sürerek affını rica etti. Fakat yemek odasından çıkınca, bir parça temiz hava alması gerektiğini düşünerek bahçeye çıktı. Evin arka tarafındaki terasa girdi. Terasın orta yerinde küçük bir havuz vardı. Mermer ve yeşil volkanik taşlardan kanapeler dizilmişti. Her birine yanıbaşlarına, büyük madeni fıçılar içine ekilmiş selvi ağaçlarıyla bir dereceye kadar mahremiyet kazandırılmıştı. Evin bütün genişliğince uzanan teras, onbeş metre daha dışarıya

uzanıyordu. Ondan sonra beyaz mermer merdivenlerle daha aşağıdaki bahçeye iniliyordu. İşte bu lüksü, güzelliği evinin arkasına saklamak tam Antonius Caius'tan beklenecek bir hareketti. Caius'un yerinde başka biri olsa çeşitli taşların kullanılmasında, bahçenin tanziminde büyük bir dehanın izlerini bulurdu. Ama Caius böyle düşüncelere dalacak tipte bir insan değildi.

Caius'un kafası yalnız cinsiyet ve yiyecek hususunda iyi işlerdi. Bu Caius'un aptal ve hayal kurma gücünden yoksun bir insan olduğunu ifade etmezdi. Bütün hayatı boyunca hiçbir şekilde kendisini sorup da şu ya da bu mesele üstünde derin düşüncelere dalmamıştı. Böyle bir davranış için hazır değildi. O anda terasta dolaşırken çözmeye çalıştığı tek mesele, yemek odasından çıkarken Crassus'un kendisine atfettiği nazardaki anlamdı. Adını işittiği zaman birden irkildi:

"Caius sen misin?"

Terasta yanında bulunmasını istediği en son insan Julia idi.

"Seni gördüğüme sevindim, Caius."

Caius cevap vermedi. Omuzunu silkti. Julia yanına yaklaşarak elini erkeğin kolu üstüne koydu. Başını kaldırıp baktı.

"Bana karşı dürüst ol Caius."

Caius, "Neden ağlayıp sızlamaktan vazgeçmiyor?" diye düşündü.

"Vereceğin şey o kadar değersiz ki... Senin için o kadar zahmetsiz bir şey ki Caius. Ama bunu benim istemem pek güç. Anlamıyor musun?"

"Çok yorgunum Julia. Yatacağım."

"Galiba bu cevabı hakettim."

"Rica ederim, yanlış anlama Julia."

"Nasıl anlayayım?"

"Sadece yorgunum... o kadar."

"O kadar değil Caius. Yüzüne bakıp nasıl bir insan olduğunu anlamaya çalışıyorum. Kendimden nefret ediyorum. O kadar yakışıklısın... Ahlâken o kadar bozuksun ki..."

Caius, kadının sözünü kesmedi. Bırak ne isterse söylesindi. Böylece ondan daha çabuk kurtulurdu.

"Hayır.. Hayır.. herkesten, tanıdığım herkesten daha ahlâksızsın. Yalnız bu sende belli oluyor. Yoksa hepimiz kökünden çürümüş, hastalıklı, mahvolmuş kişileriz. Ölüm kokuyoruz. Ölüme âşığız. Öyle değil mi, Caius? Bunun için, çarmıhları görmek için Appian Yolundan geldin değil mi? Ölüm! Ölümü seviyoruz! Mehtapta ne kadar güzel olduğunun farkında mısın? Genç Romalı... Bütün gençliği ve güzelliğiyle dünyanın sevgilisi... İhtiyar bir kadın için vaktin yok, ha? Ben de senin kadar mahvolmuşum Caius.. Ama senden, seni sevdiğim kadar nefret ediyorum. Keşke ölsen. Birinin seni öldürüp, o insafsız küçük kalbini oyup çıkarmasını isterdim."

Uzun bir sessizlik oldu. Sonra Caius, "Hepsi bu kadar mı Julia?" diye sordu.

"Hayır.. Hayır.. Keşke ben de ölsem."

"İstediklerin hiç de olmayacak şeyler değil."

"Seni iğrenç..."

"Gecen hayırlı olsun, Julia.." Caius arkasına bakmadan terastan uzaklaştı. Yengesinin manâsız konuşması karşısında sinirlenmişti. Eğer Julia'da bir parça mantık denen şey olsaydı, aşk dilenerek ne kadar gülünç bir duruma girdiğini görecekti. Ama Julia'da akıl diye bir şey aramamak gerekirdi. Antonius'un ondan bıkmakta hakkı vardı.

Caius doğruca odasına çıktı. Odada bir lâmba yanıyordu. Caius'un ev içinde kullanmaktan hoşlandığı iki Mısırlı köle de hizmet için bekliyorlardı. Caius onları yolladı. Kızararak, titreyerek soyundu. Hafif bir kokuyla bütün vücudunu ovdu. Bazı kısımlarını pudraladı. Işığı söndürüp yatağın üstüne uzandı. Pencereden içeri kalın bir mehtap ışığı giriyordu. Oda

serin, bahçenin ot ve çiçek kokularıyla doluydu.

Daha Caius yatağına uzanıp yatalı birkaç dakika olmamıştı ki oda kapısı hafifçe vuruldu Caius, "Girin," diye seslendi.

Crassus kapıyı arkasından kapayarak içeri girdi. Büyük General hiçbir zaman bu kadar erkekçe, bu kadar güçlü kuvvetli görünmemişti. Gülümseyerek kendisini bekleyen genç adama bakıyordu.

XIII

Ay gökte yerini değiştirmişti. Caius gerinen bir kedi gibi yorgun, mennun ve arzuluydu. Hiç lüzumu olmadığı halde, "Cicero'dan nefret ediyorum." dedi.

Crassus bir baba tavrıyla hayatından memnun ve mesuttu.

"Cicero'dan neden nefret ediyorsun?" diye sordu, "Adil Cicero'yu mu? Efendim? Neden nefret ediyorsun?"

"Onu neden sevmediğimi bilmiyorum. İnsanlardan neden nefret ettiğimi bilmem mi gerek? Bazılarını sever bazılarından nefret ederim."

"Köleleri çarmıha germe fikrinin Cicero tarafından desteklendiğini ve çoğunlukla bunun onun fikri olduğunu biliyor musun? Onun için mi Cicero'dan nefret ediyorsun?

"Hayır."

General, "Çarmıhları görünce neler hissettin?" diye sordu.

"Ekseri heyecanlandım ama fazla bir şey olmadı. Kızlar daha çok heyecanlandılar."

"Öyle mi?"

Caius, gülümseyerek, "Yarın daha başka şeyler hissedeceğim," dedi.

"Neden?"

"Çünkü onları oraya siz koydunuz."

"Tamamiyle değil... Cicero ve diğerleri koydu. Böyle olmuş veya olmamış beni hiç ilgilendirmez."

"Spartacus'u siz mi mahvettiniz?"

"Bir önemi var mı?"

Sizi bunun için seviyorum... Spartacus'tan nefret ediyorum."

"Spartacus'tan mı?"

"Evet."

"Ama sen onu hiç tanımazsın ki."

"Ne önemi var. Gene de ondan nefret ediyorum... Cicero'dan daha çok. Cicero'ya aldırış ettiğim yok. Ama ondan, o köleden nefret ediyorum. Onu ben kendim öldürebilseydim. Eğer onu bana getirseniz ve Caius al, öldür deseydiniz! Yapabilseydiniz..."

"Çocukça konuşuyorsun."

Caius nazlı bir edayla, "Ben mi? Neden konuşmayacakmışım?" dedi. "Neden bir çocuk olmayayım? Büyük olmanın avantajları mı var?"

"Spartacus'u hiç görmediğin halde ondan neden nefret ediyorsun?"

"Belki de onu gördüm. Dört yıl önce Capua'ya gitmiştim. O zaman yirmiiki yaşındaydım. Çok gençtim."

General, "Hâlâ gençsin." dedi.

"Hayır... Artık kendimi o kadar genç hissetmiyorum. Ama o zaman gençtim. Beş altı arkadaştık. Beni Marius Bracus götürdü. Bana çok düşkündü." Caius bunu bilhassa, Generalin üstünde bir tesir yapsın diye söylemişti. Marius Bracus Köle harbinde öldüğünden meselenin uzama ihtimali yoktu. Sonra Crassus'un, kendisini ilk ve son zannetmemesini, başkalarının da olduğunu bilmesini istiyordu. General sertleşti, ama hiçbir şey söylemedi. Caius devam etti:

"Evet, Marius Bracus, ben, bir başka erkek, bir kadın ve diğer

iki kişi vardı. Adlarını unuttum. Marius Bracus'un çok kibar haraketleri vardı."

"Onu çok mu beğeniyordun?"

Caius omuzunu silkerek, "Ölümüne üzüldüm." dedi. General:

"Ne hayvan şeysin! Ne kadar iğrenç, pis bir hayvansın!" diye düşündü.

"Herneyse Capua'ya gittik. Bracus bize özel bir gösteri tertip ettireceğine söz verdi. O zaman bunu yapmak için hayli zengin olmak gerekirdi. Özel gösteriler şimdikinden daha pahalıya mal oluyordu."

Crassus, "Lentulus Batiatus'un bir okulu var değil mi?" diye sordu.

"Evet. İtalya'nın en iyi okulu olarak biliniyor. En iyi ve en pahalı okulu. Orada bir çifti dövüştüreceğiniz paraya bir fil satın alabilirsiniz. Batiatus'un milyonlar vurduğunu söylerler, ama gene de domuzun biridir. Kendisini tanıyor musunuz?"

Crassus başını salladı:

"Bildiklerini anlat. İlgilendim. Spartacus'un kaçışından önce öldü, değil mi?"

"Zannederim sekiz gün önce. Batiatus kendi çapında şöhret yapmıştı. Kadın kölelerden oluşan bir hareme sahipti. Herkes böyle şeylerden hoşlanmaz. Daha doğrusu açıkta yapılmasından hoşlanmaz. Bir odada, kapılar kapalıyken başka... Halbuki o alenen yapıyordu. Doğru, erkekleri tohumluk, kadınları da çocuk yetiştirsinler diye tutuyordu ama hiçbir şeyi incelikle yapmıyordu. İri yarı, şişman, öküz gibi bir adamdı. Siyah saçlı, siyah sakallıydı. Üstübaşı kir pas içindeydi. Bizimle konuşurken, tüniğinin tam önünde taze bir yumurta lekesi vardı!"

Crassus gülümsedi:

"Neleri de hatırlıyorsun!"

"Hatırlıyorum. Çünkü Bracus'la birlikte ben de Batiatus'un yanına gittim. Bracus iki tarafında da ölmesini istedi. Batiatus buna taraftar değildi. Fakat Bracus zengindi. Para her şeyi halletti."

General, "O cinsten kimseler için para her şeyi halleder." dedi. "Bütün LANİSTAE'lerden nefret edilir. Fakat Batiatus domuzun biriydi. Biliyorsundur, Romanın en büyük kiralık evlerinden üçüne sahipti. Dördüncüsü geçen yıl çöktü. İçindekiler yıkıntıların altında kalarak öldüler. Para için her şeyi yapabilecek bir insandır."

"Onu tanıdığınızı bilmiyordum"

"Kendisiyle konuştum. Spartacus hakkında bilgi edinilecek tek kişiydi. Spartacus'u gerçekten tanıyan bir o vardı."

Caius, "Anlatın." diye içini çekti.

"Sen anlatıyordun... Belki de Spartacus'u gördün."

Caius somurtarak, "Siz anlatın." dedi.

General gülerek, "Bazan tıpkı bir kıza benziyorsun." dedi.

Caius bir kedi gibi gerilip öfkelenerek, "Sakın bunu bir daha söylemeyin! Söylemenizi istemiyorum!" diye atıldı.

General onu teskin etmeye çalışarak, "Seni kızdıracak ne söyledim?" diye sordu. "Batiatus'u anlatmamı mı istiyorsun? Galiba bir yıl önceydi. Köleler tarafından korkunç derecede yenilgiye uğratılmıştık. İşte bu yüzden, Spartacus hakkında bilgi edinmek istedim. Eğer bir insanı tanırsan, onu yenmesi daha kolay olur..."

Caius, Generali dinlerken kendi kendine gülümsüyordu. Niçin Spartacus'tan o kadar çok nefret ettiğini bilmiyordu. Fakat nedense nefret etmekten, sevmekten daha derin bir memnuniyet duyardı.

İKİNCİ KISIM

Büyük General Crassus'un, Caius'a anlattığı hikâye; Capua'daki ünlü gladyatör okulunun sahibi Lentulus Batiatus'un kampa yaptığı ziyaret ile ilgilidir.

Genç adamın yanında yatan Crassus, "Emri aldıktan pek kısa bir zaman sonra oldu." dedi. "İnsanı en kısa yoldan mezara yollıyacak bir emirdi bu. Köleler kıtalarımızı parça parça etmişlerdi. Her türlü kanun ve kurallarla İtalya'yı idare ediyorlardı. İşte, bana bu canlarını dişlerine takmış kimseleri yenmemi söylediler. En korkunç düşmanlarım tarafından, o zaman ümitsiz gibi görünen bir vazifeyle şereflendirildim. Askerlerime Cis-Alpine Gaul'de kamp kurdurtmuştum. Şişman arkadaşın Lentulus Batiatus'a haber yolladım. Ziyaretime gelmesini bildirdim."

Batiatus, General Crassus'un karargâhına yaklaştığında hafif bir yağmur başlamıştı. Her yer perişan, sıkıntılı bir manzara arzediyordu. Batiatus'un kendisi de uzun bir yoldan geldiğinden yorgun ve perişandı. Capua'nın sıcak güneşinden ayrılmak onu pek üzmüştü. Bir tahtıravanın rahatlığına bile sahip değildi: Derisi kemiğine yapışmış bir doru ata binmişti.

"İdare, liyakatsiz ellere geçince, namuslu vatandaşlar iplerin ucunda dansetmeğe başlarlar. Artık hayatınıza sahip olamazsınız. Bir parça param var diye herkes beni kıskanıyor. Şövalyelerin para sahibi olmalarında kötü bir taraf yok, hele asılzâde olursanız durum bambaşka olur. Ama bunlardan hiçbiri değilseniz, başınızı yastığa asla huzur içinde koyamazsınız. Bir müfettişe para yedirmiyorsanız, o zaman bir loncaya faydalı olmak zorunda kalırsınız. Yok, her ikisinden de kurtulmak yolunu bulabilmişseniz, bu sefer de vergi kâğıdınızda bir Tribüne pay vardır. Her sabah uyandığınızda da, uykunuzda bıçaklanmadığınıza hayret edersiniz. Şimdi de Allahın belası bir

general beni, İtalya'yı katettirerek yanına çağırıyor.. Sorular soracakmış. Eğer adım Crassus, Gracchus, Silonius ya da Menius olsaydı, her şey bambaşka bir anlam kazanacaktı. İşte Roma Cumhuriyetinde Roma kanunu ve Roma eşitliği!"

Bundan sonra Batiatus Roma adaletini ve general Crassus'u ilgilendiren bazı çirkin düşüncelere kendini bıraktı. Karargâhın önündeki nöbetçilerin sert soru soran sesleriyle kendine geldi. İtaatkâr bir tavırla derhal atını durdurdu. Yağmur ve soğuk içinde bekledi. İki nöbetçi yaklaşarak onu incelediler. Soğuk, hoşnutsuzluk ifade eden bir sesle, kim olduğunu sordular.

"Adım Lentulus Batiatus'dur."

Nöbetçiler iki cahil köylü olduğundan, onun kim olduğunu idrak edememişlerdi. Nereye gittiğini bilmek istediler.

"Bu yol karargâha gider, değil mi?"

"Evet."

"O halde karargâha gidiyorum."

"Ne için?"

"Kumandanla görüşeceğim."

"O kadar mı? Ne satıyorsun?"

Batiatus, "Allah sizi kahretsin!" diye içinden geçirdi, yüksek sesle, "Hiçbir şey satmıyorum." dedi. "Davet edildim."

"Kim davet etti?"

"Kumandan." Batiatus cüzdanından Crassus'un gönderdiği yazılı emir kâğıdını çıkardı.

Askerler okuma-yazma bilmiyorlardı. Fakat kâğıdı görmeleri yetti. Askeri yoldan karargâha gitmesine izin verildi. O zamanın diğer birçok vatandaşları gibi Batiatus'ta her şeyin kıymetini parayla ölçerdi. O anda, atının üstünde giderken böyle bir yolu kurmak için ne kadar para gittiğini hesaplamaktan kendini alamadı.. belirli bir zaman için karargâha faydası dokunsun diye yapılmış bir yoldu.. Fakat herhalde Capua'daki okula giden yoldan kat kat üstündü. Bir ok gibi dümdüz muntazam kampa

kadar uzanıyordu.

Batiatus, "Bu pis generaller yollardan çok harbi düşünseler, halimiz daha iyi olacak," diye kendi kendine söylendi. Aynı anda içinden gururlanmıyor da değildi. Böyle pis, yağmurlu, sefil bir delikte bile Roma medeniyeti kendini göstermekten geri kalmıyordu.

Artık karargâha iyice yaklaşmıştı. Her zamanki gibi, askerlerin geçici bir süre için kurdukları karargâh da tıpkı bir şehir gibiydi. Askerlerin gittiği yere medeniyet de gidiyordu. Askerler bir yerde bir gece bile kalsalar orada derhal medeniyetin izleri kendini belli ediyordu. İşte, hemen hemen sekiz yüz metre karelik bir saha yüksek, sağlam, duvarlarla çevrilmişti. Önce dört metre genişliğinde ve dört metre derinliğinde hendekler kazılmıştı. Hendeklerin gerisinde tahtalardan, kütüklerden meydana gelen bir çit yükseliyordu. Yol hendeğin üstünden geçiyor, kalın, muhkem tahta kapıların bulunduğu giriş kapısına geliyordu. Bir trampetçinin izniyle, Batiatus içeri girdi. Bir bölük asker derhal etrafını sardı. Bu onun şerefine hazırlanmış bir tören değildi. Disiplini yerine getirmek için yapılmıştı. Dünya tarihinde bu kadar disiplinli asker yetiştirilmediğini söylemek hiç de övünmek olmaz. Kan dökmek ve dövüşmek için duyduğu muazzam arzuya rağmen Batiatus bile orduyla ilgili işlerdeki düzeni, bir saat gibi işleyen asker hayatına gıpta ederdi.

Batiatus'u hayretler içinde bırakan şey, yol, çit, iki mil uzunluğundaki hendek, karargâhın geniş yolları, lâğım tesisatı, caddelerin ortasından giden beyaz taştan yaya kaldırımları ve otuz bin kişi barındıran Roma karargâhlarında kütle halinde yaşayıştaki intizam değildi. Hareket halindeki kıtanın bir gece içinde becerdiği iş insan azmi ve gayretiydi. Barbarlar bu muazzam kampları görünce bütün cesaretlerini kaybediyorlar, harbe girmekten bile kaçınıyorlardı.

Eğerin üstünde uzun zaman duran arka kısmını oğuştura oğuştura atından inen Batiatus'un yanına genç bir subay gelerek kim olduğunu, burada niçin bulunduğunu sordu.

"Capua'lı, Lentulus Batiatus'um ,"

Yirmi yaşından fazla olmayan yakışıklı, bakımlı, mis gibi kokan genç subay Roma'nın asil ailelerinden birine mensup olduğunu belli ediyordu.

"Ah, evet... evet.." dedi. Batiatus en çok bu tiplerden nefret ederdi.

Genç subay, "Evet" diye tekrarladı. "Capualı Lentulus Batiatus." Doğru, Lentulus Batiatus'un kim olduğunu, neyi temsil ettiğini ve Crassus'un karargâhına niçin geldiğini biliyordu.

Batiatus, "Haklısın" diye düşündü. "Benden nefret ediyorsun, değil mi? Seni piçkurusu seni! Orada durmuş beni hâkir görüyorsun. Ama bana gelip yalvaran, satın alan da sizlersiniz. Beni ben yapan sizlersiniz. Ama yanıma yaklaşmazsınız, çünkü nefesim sizi kirletebilir!" Batiatus bunları düşündü, ama açıkça hiçbir şey söylemedi. Sadece başını sallamakla yetindi.

Genç adam, "Evet" diye tasdik etti. "Kumandan sizi bekliyor. Biliyorum. Gelir gelmez yanına götürülmenizi istedi."

"Dinlenmek istiyorum.. Açım."

"Kumandan bunun icabına bakar. Çok düşünceli bir insandır." Subay gülümsüyordu. Sonra askerlerden birine, "Atını alıp su ve yiyecek verin!" diye bağırdı.

Batiatus, "Kahvaltıdan beri hiçbir şey yemedim." diye itiraz etti. "Madem ki kumandanınız bu kadar beklemiş bir parça daha bekler."

Genç adamın gözleri kısıldı. Fakat sesinin tonu değişmedi.

"Kumandan kendisi bilir."

"Önce atı mı besleyeceksiniz."

Subay gülümseyerek tasdik etti. "Gelin," dedi.

"Ben asker değilim."

"Ama askeri bir kamptasınız."

Bir an birbirlerinin yüzüne baktılar. Batiatus omuzlarını silkti. Yağmurun altında durup tartışmaya devam etmekte bir fayda olmadığına karar verdi. Islak pelerinine sıkıca sarınarak pis bir asılzâde züppesi olarak gördüğü subayın peşine takıldı.. Bir tek öğleden sonra yapılan döğüşte, daha dudaklarında annesinin sütü kurumamış bu yumurcağın bütün askerlik hayatı boyunca gördüğünden daha fazla kan görmüştü. Ama işte o bir kahraman, kendisi ise bir mezbahanın kasabıydı.

Etrafına bakarak subayın peşinden gidiyordu. Büyük, geniş damlı çadırlarda askerler ot minderlerinin üstüne oturmuşlardı. Kimisi şarkı söylüyor, sövüyor, kimisi de konuşuyordu. Çoğunluğu sert, güçlü kuvvetli İtalyan köylüleriydi. Tertemiz traş olmuşlardı. Bazı çadırlarda soba vardı. Fakat çoğu sıcağa olduğu gibi, soğuğa, bitip tükenmez talime, insafsız disipline katlandıkları gibi katlanıyorlardı. Zayıflar ölüyor, kuvvetliler daha kuvvetleniyorlardı.

Tam kampın ortasında, iki hattın kesiştiği noktada Kumandanın çadırı, PRAETORİUM kurulmuştu. İki kısım veya odadan oluşuyordu. Çadırın kapısı kapalıydı. Her iki yanda birer nöbetçi duruyordu. Ağır, öldürücü PİLUM yerine ince, uzun bir mızrak, usule uygun, kalın kalkan ve İspanyol kılıcı yerine Trakya'lılarınkinin tipinde kıvrık bıçak ve yuvarlak kalkan taşıyorlardı. Beyaz pelerinleri sırılsıklam olmuştu. Sanki taştan oyulmuş gibi dimdik duruyorlardı. Nedense Batiatus'u bu manzara şimdiye kadar gördüklerinden daha fazla etkiledi. İnsanın iktidarının üstünde işler başarması, onu her zaman memnun ederdi.

Onlar yaklaştıkça nöbetçiler selâma durdular. Çadırın kapısını açtılar. Batiatus ve genç subay çadırın yarı karanlık havasına girdiler. Batiatus kendisini oniki metre genişliğinde altı metre uzunluğunda bir odada buldu. Uzun tahta bir masadan ve etrafına konmuş katlanabilen tahta iskemlelerden başka mobilya göze çarmıyordu. Masanın bir ucunda, önüne serili haritayı dikkatle inceleyen kumandan Marcus Licinius Crassus oturuyordu.

Crassus, Batiatus ve subayın girdiğini görünce yerinden

kalktı. Şişman adam, kumandanın kendilerine doğru nasıl şevkle geldiğini görünce bayağı sevindi.

"Capua'lı Lentulus Batiatus... değil mi?"

Batiatus tasdik etti. El sıkıştılar. Bu generalde gerçekten karakteristik bir hava vardı. Yakışıklı, erkek yapılı bir adamdı. Batiatus, "Sizinle tanıştığıma memnun oldum, efendim." dedi.

"Pek uzun bir yoldan geldiniz. Beni memnun ettiniz. Yorgun ve aç olacaksınız. Islanmışsınız da."

Kumandan bunu samimiyetle, üzülerek söylemişti. Batiatus, derhal kendini huzur içinde hissetti. Genç subay onu mağrur nazarlarla süzmeye devam ediyordu. Eğer Batiatus bir parça hassas bir adam olsaydı, her iki erkeğin davranışının da mânâlı olduğunu anlayacaktı. Generalin yapacak işleri vardı. Genç subay da küçük gördüğü bu şişman adam karşısında asaletini belirtmeyi uygun görmüştü.

Batiatus, "Haklısınız." diye cevap verdi. "Islak, yorgun ve açım. Açlıktan ölebilirim. Gence bir şeyler yiyip yiyemeyeceğimi sordum, ama isteğim mantıksız bulundu."

Crassus, "Emirleri derhal yerine getirmek zorundadırlar." diye cevap verdi. "Gelir gelmez yanıma getirilmenizi emretmiştim. Tabii, artık her arzunuzu yerine getirmek zevki bana ait olacak. Ne kadar yorucu bir yolculuk yaptığınızın farkındayım. Derhal kuru giyecek getirilsin.. Yıkanmak ister misiniz?"

"Onu sonra yapabilirim. Şimdi tek düşüncem mideme bir şey sokmak."

Genç subay gülümseyerek çadırdan çıktı.

II

Izgara balık, kaynamış yumurta yemişlerdi. Şimdi Batiatus bir pilici yiyip yutmakla meşguldü. Bir yandan da sebze çorbasını yudumluyor, iri lokmalarını kâseden içtiği şarapla midesine indiriyordu. Piliç, çorba ve şarap ağzının etrafında kırıntılar

bırakıyordu. Crassus'un verdiği temiz tünikin önü yağ lekesi içinde kalmıştı. Tombul elleri pilicin yağına bulanmıştı.

Crassus misafirini ilgiyle seyrediyordu. Sınıfının ve neslinin diğer birçok Romalıları gibi o da bu şişman, gladyatörleri yetiştiren, onları satın alıp arenalara satan veya kiralayan LANİSTA'dan nefret ederdi. Ancak son yirmi yıl içinde Lanistalar Roma'da bir kuvvet kazanmaya başlamışlardı. Çoğunluğu, şimdi karşısında oturan şişman adam gibi muazzam servet sahibi, siyaset ve ekonomi hayatında kendi çaplarında birer kuvvettiler. Daha bir nesil önce arenalarda insan dövüştürmek o kadar ilgi çekici bir eğlence yolu sayılmıyordu. Birdenbire bir salgın halini almıştı. Her yere arenalar inşa edilmişti. Dövüşen bir çiftin yerini yüzlerce çift almaya başlamıştı. Oyunlar bazan bütün bir ay devam ederdi. Halkın bu cinsten eğlencelere düşkünlüğü azalacağı yerde gittikçe artmıştı.

Kültürlü Romalılar kadar sokak serserileri de oyunlardan zevk duyuyorlardı. Oyunlarla ilgili yepyeni bir dil doğmuştu. Ordunun emekliye sevkedilmiş subaylarının ve onbin işsiz güçsüz Roma vatandaşının bu oyunlara gitmek, seyretmekten başka düşünceleri yoktu. Gladyatör pazarları birdenbire en çok para getiren pazarlar halini almıştı. Gladyatör yetiştiren okullar açılmıştı. Lentulus Batiatus'un işlettiği Capua'daki okul en büyük ve en zenginlerindendi. Nasıl pazarlarda belli bir LATİFUNDİA'nın hayvanları aranırsa, Capua'nın gladyatörleri de bütün arenalarda değeri bilinen ve aranılan gladyatörlerdi. Ve Batiaus bir sokak serserisiyken zengin bir adam olmuştu. İtalya'nın en meşhur gladyatör terbiyecisiydi.

Crassus misafirini ağırlarken, "Yine de." diye düşündü. "Bir sokak serserisi, kaba, kurnaz bir hayvan olmaktan kurtulamamış. Şuna bakın, nasıl yiyor!" Crassus bir türlü sokaktan yetişmiş, kaba insanların, arkadaşlarının hiçbirisinin sahip olamayacağı kadar paraya nasıl mâlik olabildiklerini anlayamıyordu. Doğrusu hiçbirisi şu iğrenç terbiyeciden aşağı değillerdi. Meselâ kendisi: Bir asker olarak kıymetinin farkındaydı. Onda bir Romalının inadı ve işi başarma gücü vardı. Askeri taktiklerin bir insanda doğuştan bulunacağına da

inanmazdı. Yazılı her askeri seferi inceden inceye tetkik etmişti. Yunan tarihçilerinin değerli bütün eserlerini okumuştu. Sonra kendisinden önceki kumandanın yaptığı gibi Spartacus'u küçük görmek hatasında bulunmamıştı. Yine de kendisini karşısında oturan bu iğrenç adamdan küçük görüyordu.

Bu düşünceleri bir omuz silkişiyle geçiştirerek, "Spartacus'a karşı herhangi bir şey hissetmiyorum. Bu meselenin sizinle de ilgisi yok." dedi Batiatus'a. "Sadece siz bana başka hiç kimsenin veremeyeceği bilgiyi verebilirsiniz. Bunun için yardımınızı istiyorum."

"Peki ne bilmek istiyorsunuz?"

"Düşmanımın karakterini."

Şişman adam kHasesine bir parça daha şarap koydu. Generalin yüzüne dikkatle baktı. İçeriye bir nöbetçi girdi. Masanın üstüne iki lHamba koydu. Hava kararmıştı bile.

Lâmbaların ışığında Batiatus bambaşka bir insan olmuştu. Akşamın son ışıkları ona karşı insaflı davranmışlardı. Şimdi ışık kat kat olmuş et yığınlarının üstünde dolaşıyor, daha muazzam, daha tesirli bir anlam kazandırıyordu. Crassus karşısındakinin küçümsenecek bir kişi olmadığını anlamıştı. Adam hiç de aptalın biri değildi. Tersine tilki gibi kurnaz ve atikti.

"Ben sizin düşmanınızı nereden bileyim?"

Dışarıdan trampetlerin sesi geldi. Akşam talimi bitmişti.

Crassus dikkatle, "Bir tek düşmanım var, Spartacus!" dedi.

Şişman adam burnunu bir peçeteyle temizledi.

"Ve siz Spartacus'u tanıyorsunuz," diye Crassus ekledi.

"Tanıyorum, Allah için!"

"Sizden başka kimse tanımıyor! Spartacus'la çarpışan kimse onu tanımıyor! Benden öncekiler kölelerle çarpışmaya gittiler. Trampetlerini çalacaklarını, borularını öttüreceklerini... ve kölelerin bir anda çil yavrusu gibi dağılacaklarını zannettiler. Kaç tane alay köküne kadar kılıçtan geçirildi, yine aynı

düşüncelerle hareket etmekten vazgeçmediler. İşte bugün Roma son kozunu oynayacak. Eğer yenilirse, Roma diye bir şey kalmayacak. Bunu benim kadar siz de biliyorsunuz."

Şişman adam kahkahalarla gümbür gümbür güldü. İki eliyle, göbeğini tutarak sandalyesinin üstünde geriye doğru yaslandı.

"Komik mi buldunuz?"

"Hakikat her zaman komiktir."

Crassus kendine hâkim olmaya çalışarak adamın gülmesinin sona ermesini bekledi.

"Roma olmayacak.. Sadece Spartacus olacak." Şişman adam şimdi susmuştu. Crassus onun sarhoş mu, yoksa aklı başında mı olduğuna karar veremiyordu. Şu toprak neler de yaratıyordu! İşte karşısında LANİSTA duruyordu. Köleler satın almış, onları terbiye etmiş, dövüşmesini öğretmişti. İşte şişman adam buna gülüyordu. Crassus da adamlarına çarpışmasını öğretmişti.

Bardağına tekrar şarap doldurarak Batiatus, "Beni besleyeceğiniz yerde asmalısınız." diye fısıldadı.

General konuşmayı kendi istediği yere çekmeye çalışarak, "Bir rüya gördüm." dedi. "Kâbus gibi bir şey. Tekrar tekrar gördüm..."

Batiatus anlayışlı bir tavırla onayladı.

"..Rüyada gözlerim bir bezle kapalı olduğu halde dövüşüyordum. Korkunç bir şey ama akla uygun. Rüyaların birer kehanet olduğuna inanmam. İnsan rüyasında yaşadığı meselelerin aksini görür. Spartacus bence mechul. Eğer onunla dövüşürsem, gözlerim kapalı dövüşeceğim. Bu basit bir mesele değil. Galyalıların ne uğruna dövüştüklerini bilirim. Yunanlıların, İspanyolların ve Almanların niçin dövüştüklerini bilirim. Fakat bu kölelerin niçin harp ettiklerini bilmiyorum. Spartacus ayak takımından insanları etrafına topladı ve onlarla dünyanın en iyi yetiştirilmiş ordularını defalarca darmadağın etti. Bunu nasıl yaptı? Bir alay kurmak en azından beş yıl ister.. Her gün on saat çalışmak şartiyle.. Beş yıldan sonra askerleri bir dağa götürürsünüz.. Dağı fethetmelerini emredersiniz. Size itaat

ederler. Ama köleler Roma'nın en iyi alaylarına meydan okudular. İşte sizi bu maksatla çağırdım.. Bana Spartacus'u anlatmanızı istiyorum. Bana her şeyi anlatın ki gözlerimin üstündeki perde kalksın."

Batiatus ciddiyetle onayladı. Şimdi düşünüyordu.

"Önce bana adamın kendisini anlatın. Kime benziyordu? Onu nereden satın aldınız?"

"İnsanlar hiçbir zaman oldukları gibi görünmezler."

"Doğru. Çok doğru.. İşte bunu anladığınız anda bir insanı tanımaya başladınız demektir." Bu Batiatus'a söylenebilecek en büyük iltifattı.

"Yumuşak başlı, tatlı huylu, mütevazi bir insandı. Trakyalıydı." Batiatus parmağını şaraba batırdı. Masanın üstünde gezdirdi. "Onun bir dev olduğunu söylüyorlar.. hayır, hayır.. değildi.. Hatta uzun boylu bile değildi. Sizinle aynı boy postaydı diyebilirim. Siyah kıvırcık saçları, koyu kahverengi gözleri vardı. Burun kemiği kırıktı. Yoksa ona yakışıklı bile denebilirdi. Burun kemiğinin kırık oluşu ona koyunu andıran bir ifade kazandırmıştı. Geniş bir yüz, yumuşak hareketler.. Bunlar insanı aldatıyor. Onun yaptığını bir başkası yapsa derhal öldürtürdüm."

"Ne yapmıştı?"

"Ah.."

Crassus, ağır ağır, "Bana her şeyi olduğu gibi açıkça anlatmalısınız," dedi. "Spartacus'u iyice tanımak istiyorum. Anlatacaklarınızı çok gizli tutacağıma emin olabilirsiniz. Sonra geçmişini de öğrenmeliyim... Onu nerden satın aldınız? O zaman ne yapıyordu?"

Batiatus ellerini açarak, "Bir gladyatör nedir?" diye gülümsedi, "Sadece bir köle değildir. Bunu herhalde bilirsiniz.. Hiç olmazsa Capua'nın gladyatörleri basit birer köle değildir denebilir. Bambaşkadırlar. Köpekleri dövüştürmek için küçük kızlar tarafından yetiştirilen ev köpekleri satın alamazsınız. Eğer insanları dövüştürmek istiyorsunuz, dövüşecek insanlar

satın alırsınız. Kinlerini besleyen, nefret eden, mücadeleci insanlar ararsınız. Onun için pazardaki ajanlarıma nasıl köleler istediğimi bildiririm. Benim istediklerim ev için, ya da Latifundia için değillerdir."

"Neden Latifundia için değillerdir?"

"Çünkü ben kırılmış, ezilmiş köle istemem. Eğer bir insanı kıramazsanız onu öldürün daha iyi. Çünkü kendisine bile faydası yoktur. İşini doğru dürüst yapmaz, diğerlerininkini de bozar. Bir salgın hastalık gibidir."

"Peki neden dövüşür?"

"Ah işte mesele burada Eğer bu soruya doğru bir cevap veremezseniz gladyatörlerle uğraşamazsınız. Eski günlerde arenada çarpışanlara BUSTUARİİ derlerdi Bunlar sadece dövüşmek için dövüşürlerdi Bunlar köle değillerdi" Batiatus anlamlı bir hareketle başını işaret ederek, "Buradan hasta olmayan kimse sırf kan görmek için dövüşmez Gladyatörler dövüşmekten hoşlanmazlar. Dövüşürler, çünkü zincirlerini söker, eline bir silâh verirsiniz. Ve silahı eline alınca hür olduğunu zanneder. İşte o zaman bir çılgına döner. Bir çılgınla dövüşmek için de çılgın olmak gerekir."

İşini bilen şişman adamın akıcı düz bir dille anlattıklarının etkisi altında kalan Crassus, "Böylelerini nereden buluyordunuz?" diye sordu.

"Onları bulacak bir tek yer vardır. Benim istediğim cinsini. Bir tek yer. Madenler. Madenlerden gelen kölelere latifundia, hatta dar ağacı bile büyük bir lütuftur. İşte ajanlarım istediğim köleleri oralardan bulurlar. Spartacus'u da orada buldular.. Kendisi bir KORUU idi. Bunun anlamını biliyor musunuz? Arapça bir kelimedir?"

Crassus başını salladı.

"Üç nesilden beri köle demektir. Bir kölenin torunu. Mısırda pis bir hayvana da aynı adı veriyorlar. Sürünen bir mahluk. Hayvanların dokunmaktan çekindikleri bir hayvan.. Evet, hayvanlar bile onun yanına yaklaşmaktan çekiniyorlar.

KORUU. Kelimenin neden Mısır'dan çıktığını bilmek istersiniz. Anlatacağım. Bir LANİSTA olmaktan daha feci şeyler vardır. Kapınıza geldiğimde, subaylarınız bana hâkir nazarlarla baktılar. Neden? Neden? Hepimiz birer kasabız, değil mi? Hepimiz de öldürüyoruz. Öyleyse neden?"

Batiatus sarhoştu. Capua'daki ünlü okulun sahibi bu şişman adam kendi kendine acıyordu. Ruhu kendini göstermişti. Arenalarda kumların kana bulandığı, vıcık vıcık sulandığı yerde çalışan bu pis, şişman adamın bile bir ruhu vardı.

Crassus hafifçe, "Demek Spartacus bir KORUU idi." dedi. Spartacus Mısır'dan mı geldi?"

Batiatus onayladı. "Trakyalıydı, ama Mısır'dan geldi. Mısırlı altın madencileri Atina'dan köle satın alırlar. Ellerinden geldiği kadar KORUU köle elde etmeye çalışırlar. En iyileri de Trakyalıdırlar."

"Neden?"

"Toprağın altında iyi çalıştıklarına dair bir söylenti vardır."

"Anlıyorum. Peki, Spartacus'un Atina'dan satın alındığını nereden çıkartıyorsunuz?"

"Tavuğun mu yumurtadan, yumurtanın mı tavuktan çıktığını bilir miyim? Ama onun nereden getirildiğini biliyorum. Tep'ten. Benden şüphe mi ediyorsunuz? Ben bir yalancı mıyım? Şişman bir Lanista'dan başka bir şey değilim. Yapayalnız bir insanım. Beni hâkir görmeye hakkınız yok. Sizin hayatınız sizin. Benimki de benim."

"Benim şerefli bir misafirimsiniz. Sizi hâkir görmüyorum."

Batiatus gülümsedi. Kumandana doğru eğildi. "Biliyor musunuz, ne istiyorum?" dedi. "Neye ihtiyacım olduğunu biliyor musunuz? İkimiz de tecrübeli insanlarız. Benim bir kadına ihtiyacım var, bu gece. Neden kadın istiyorum? İhtirastan değil, yalnızlıktan. Yaralarımı iyileştirmesi için. Sizin kadınlarınız vardır.. Erkekler, kadınsız olamaz."

"Bana Spartacus'tan ve Mısır'dan bahsedin. Kadınlardan

sonra konuşuruz."

III

Mukaddes kitaplardaki cehennemden önce, hatta belki sonra da yeryüzünde insanların bakıp gördükleri, iyice bildikleri bir cehennem vardı. Çünkü insanoğlunda kendi yarattığını daima ilk olarak kabul eden bir karakter vardır.

Havanın kuru ve sıcak olduğu Temmuz ayında Teb'den Nil nehrinin yukarılarına doğru çıkın. İlk şelaleye varın. Artık şeytanın hüküm sürdüğü topraklar üstündesinizdir. Nehir kenarındaki yeşil bitki örtüsü, nasıl sararıp kurumuştur! Çölün dağları ve tepeleri daha ince, daha derin bir kum tabakasıyla kaplıdır! Duman ve toz. Rüzgarın en küçük temasıyla upuzun, dantel gibi kum tabakaları yükselir. Nehrin ağır ağır aktığı yerlerde, kuraklık zamanında ekseri suyu çekilir, suyun üstü beyaz bir toz tabakasıyla kaplıdır. Nefes aldıkça ciğerlerinizin bu ince tozla dolduğunu hissedersiniz. Hava şimdiden katlanılmaz bir hâl almıştır.

Ama hiç olmazsa burada hafif bir rüzgar eser. İlk şelaleyi geçince, güneye ve doğuya doğru uzanan Nübye çölüne girersiniz. Nehrin üstünde yaşayan o küçük rüzgar parçasını kaybedinceye kadar ilerleyin. Kızıl Deniz'den bile bir faydanız olmasın. Şimdi güneye dönün.

Birdenbire rüzgârın donduğunu, toprağın öldüğünü hissedersiniz. Burada canlı olan sadece havadır, hararetle şeffaflaşmış, pırıl pırıl olmuştur. Artık insanların duyuları canlılığını kaybetmiştir. Çünkü hiçbir şeyi olduğu gibi göremez. Her şey eğilmiş, kıvrılmış ve bükülmüştür. Çöl de değişmiştir. Çölün her yerde aynı olduğu düşüncesi yanlıştır. Çöl demek suyun olmadığı yer demektir. Fakat susuzluk da çölün her yerinde aynı değildir. Su gibi çöl de toprağın yerine göre değişir. Dağ çölleri, kum çölleri, beyaz kum çölleri ve yanardağ çölleri vardır.. Bir de ölümün mutlak olduğu kayan beyaz kum çölleri..

İşte burada hiçbir şey yetişmez. Kaya çöllerinin kuru, kıvrık

dayanıklı bitkileri, kum çöllerinin çalıları da yoktur. Burada hiçbir şey yoktur.

Bu çöle girin. Beyaz toz yığınının arasından kendinize yol açın. Sıcağın her an büyük bir dehşetle ensenize bindiğini hissedersiniz. Sıcaklığı tarif edecek kelime bulamazsınız. Ama burada yine insan yaşar. Zaman, uzay bütün ölçülerini kaybeder. Fakat durmayın. İlerlemenize devam edin. Cehennem neresidir? Cehennem hayatın en lüzumlu ve basit ihtiyaçlarının korkunç bir güçlükle temin edilmeye çalışıldığı yerde başar. İşte bu düşünce, insanların yeryüzünde kurdukları cehennemde yaşayanlar tarafından paylaşılmıştır. Artık yürümek, nefes almak, görmek, düşünmek imkânsızlaşmıştır.

Fakat bu durum ebediyen devam etmez. Birdenbire cehennem şekil almaya başlar. Önünüzde siyah kıvrımlar belirir. Garip, kâbus gibi siyah halkalar. Buraya siyah taş alanı denir. Siyah taşa doğru ilerleyin. O zaman siyah dediğiniz bu taşın, pırıl pırıl parlayan beyaz mermer damarlarıyla süslenmiş olduğunu görürsünüz. Ah, bu mermer ne kadar beyazdır! Ah, insana cenneti andıran bir ışıkla nasıl parlamaktadır! Evet, onun ışıklarında cennetin kendisi olmalıdır. Çünkü cennetin sokakları altınla kaplıdır. Beyaz mermer de içinde altın saklamaktadır. İnsanlar buraya bu maksatla gelirler. Sizin de geliş sebebiniz budur. Çünkü mermerin içinde zengin ve ağır altın damarları vardır.

Daha yakına gidip bakın. Mısır Firavunları, siyah kaya alanını çok zaman önce keşfetmişlerdi. O zamanlar ellerinde sadece bakır ve bronz âletler vardı. Madenin üst kısımlarını açabiliyorlardı. Nesiller boyu süren bir kazıdan sonra mermer birdenbire içindeki altınları açığa vurdu. O zaman buraya gelip beyaz mermerin kalbine inmek kaçınılmaz bir hâl oldu. Bakır devri geçmiş, demir devri gelmişti. İnsanoğlu mermeri, ağır demir aletlerle dövüyor, işliyordu.

Yeni bir tip insana da ihtiyaç vardı. Sıcak toz, kıvrılarak derinlere inen altın damarını takip etme işi Mısırlı ya da Habeşistanlı köylülerin dayanabileceği gibi değildi. Sıradan köylüler pahalıya mal oluyor, pek çabuk ölüyorlardı. Onun için

bu yere, esir edilen güçlü, kuvvetli askerler ve ecdattan köle olan KORUU'lar getirildi. Çocuklara da ihtiyaç vardı. Çünkü altın damarlarının darlaştığı, madenin en derin yerlerine ancak küçük bir çocuk sürünerek girebilirdi.

Firavunların saltanatı ve kudreti geçip de Mısır'ın para babası Yunanlı efendileri sallanmaya başlayınca Roma kuvvetli elini uzattı. Madenleri Roma'nın köle tüccarları işletmeye başladı. Doğrusunu söylemek gerekirse, kölelerin nasıl çalıştırılacağını sadece Romalılar bilirlerdi.

İşte siz de madenlere Spartacus'un geldiği gibi gelirsiniz... Yüz yirmi iki Trakyalı boyunlarından demir halkalarla birbirlerine bağlanarak getirildiler. Çölün sıcağında halkalar alev alev yanıyordu. Sıranın başından sayarsanız on ikinci köle Spartacus'tu. Hemen hepsi gibi o da çıplaktı. Bacaklarının arasındaki bez parçasından başka üstünde birşey yoktu. Sıradaki diğer köleler gibi onun da saçı sakalı birbirine karışmıştı. Sandalları paramparçaydı ama arta kalanı verebileceği rahatlığı için muhafaza ediyordu. Ayaklarının altı bir deri gibi sertleşmiş kalınlaşmış olmasına rağmen yine yakıcı kumun sıcağına dayanamıyordu.

Spartacus nasıl bir insandı? Çölü geçip de madenlere geldiğinde yirmi üç yaşlarındaydı. Ama göstermiyordu. Meşakkatin verdiği bir ihtiyarlamazlığa sahipti. Tepeden tırnağa saçı sakalı beyaz kumla kaplıydı. Ama kumun altında derisi bakır rengini almıştı. Siyah, keskin bakışlı gözleri bir ölüyü andıran yüzünde bir çift kömür gibi nefretle parlıyordu. Bakır rengi deri, onun için bir imtiyazdı. Çünkü kuzeyin sarı saçlı beyaz ciltli köleleri madenlerde çalışamazlar, güneş onları kavurur, korkunç ıstıraplar içinde can verirlerdi.

Uzun boylu mu? Kısa boylu mu? Karar vermesi güç. Çünkü boyunlarındaki demir halkayla köleler dimdik yürüyemezler. Fakat Spartacus'un çelik gibi bir vücudu vardı. Trakya dağlarında hayat kolay değildi. Eline geçen bir avuç yiyeceği idare etmek zorunda kalmıştı. Güç ve yoksul hayata alışkındı. Boynu kalın ve adaleliydi. Sadece demir halkanın bulunduğu yerde yaralar açılmıştı.Vücudu mükemmel bir yapıya sahipti. Fakat olduğundan kısa boylu görünüyordu. Geniş bir yüzü vardı.

Bir köle başının kırbacıyla kırılan burnu, bu yüze daha geniş, daha yayvan bir görünüş kazandırmıştı. Bu yüz ve gözlerinin birbirinden uzak oluşu ona bir koyunun ince, hassas görünüşünü veriyordu. Sakalının altında hassas, ihtiraslı ve cömert bir ağzı vardı. Ve bu ağız nefret ifade eden bir büzülüşle açıldığında dişlerin muntazam ve beyaz olduğu göze çarpardı. İri, geniş ellerinin garip bir güzelliği vardı. Gerçekten, onda güzel olan tek şey bu ellerdi.

İşte Spartacus, Trakyalı köle, bir kölenin oğlunun oğlu. Onun kaderini kimse bilemez.. Geleceğini bir kitap gibi okuyamazsınız.. Geçmişini bile.. Geçmiş bitmez tükenmez bir çalışma ile geçtikten sonra.. İşte geleceğini bilmeyen, geçmişini de hatırlamak için bir sebep görmeyen bu köle Spartacus'tu. Hiçbir zaman çalışanların, çalışmaktan başka iş yapabilecekleri, ya da insanların sırtlarında kırbaçların acısını duymadan çalışacakları bir devrin geleceğini aklına getirmemişti.

Cehennem gibi yanan çölde zahmetle ilerlerken acaba ne düşünüyordu? İnsan boynunda halka taşıdığı zaman fazla düşünmez. Ne zaman tekrar yemek yeneceğini, su verileceğini ve uyunacağını düşünmek çok daha iyidir. Onun için Spartacus'un ve onunla birlikte çöle gelen diğer Trakyalıların zihinleri karışık düşüncelerle dolu değildi. İnsanları hayvanlaştırırsanız oturup melekleri hayal etmezler.

Artık günün sonu yaklaştığından manzara değişmekteydi. Onlar gibi insanlarda heyecan diye bir şey yoktu. Spartacus başını kaldırıp bakınca siyah kaya alanını gördü. Kölelerin kendilerine mahsus bir coğrafyaları vardır. Denizlerin şeklini, dağların yüksekliğini ve nehirlerin akışını bilmezler ama İspanyanın demir, Arabistanın altın, Kuzey Afrikanın demir, Kafkasların bakır ve Galya'nın kalay madenlerini iyi tanırlar. Nerenin bulundukları yerden daha berbat olduğu hakkında değişmez kanaatlere sahiptirler. Fakat Nübye'nin siyah kayalığından, koca dünyada daha feci bir başka yer yoktu.

Spartacus kayalığa baktı. Diğerleri de.. Bütün sıra meşakkatli, ıstıraplı yürüyüşlerini kesti.. Su, buğday yüklü develer hatta elleri kırbaçlı kâhyalar bile durdu. Herkes siyah

cehennem kurdelesine baktı. Sonra yürüyüş yeniden başladı.

Kayalığa vardıklarında güneş batmış, günlük çalışma bitmişti. Köleler kuyulardan çıkıyorlardı.

Spartacus, "Bunlar ne, bunlar ne?" diye düşündü. Sonra arkasındaki köle, "Tanrım bana yardım et!" diye fısıldadı.

Ama Tanrının onlara bir yardımı olamazdı. Burada Tanrı yoktu. Sonra Spartacus gördüğü şeylerin çölün yarattığı garip hayaller olmayıp kendisi gibi insanlar ve çocuklar olduğunu görmüştü. İçten ve dıştan gelen kuvvetlerle bu köleler insandan başka bir şekil almışlardı. İçlerindeki en küçük ümit kırıntısı bile uçup gitmiş, insan olmak arzusu veya ihtiyacı bile kalmamıştı. Şunlara bakın.. Bakın! Yıllar boyunca çektikleri ve gördükleriyle kalbi taş kesilen Spartacus dehşet ve korkuyla titrediğini hissetti. Artık kuruduğunu zannettiği şefkat duyguları yeniden ıslanmıştı. Vücudu hemcinsleri için gözyaşı dökecek kudrette idi. Onlara baktı. Yürümesi için kırbaç sırtında patladı. Ama o gene durup bakmaktan kendini alamadı.

Kuyulardan çıkarken emekleyen köleler artık dışarı çıktıkları halde, yine emeklemeye devam etmektedirler. Buraya geldiklerinden beri yıkanmamışlardır. Artık yıkanmak ümidi de kalmamıştır. Derileri siyah toz ve kahverengi kirle kaplıdır. Saçları sakalları birbirine karışmıştır. Kölelerin bazıları zenci bazıları beyazdır ama artık aralarındaki farkı sezmek güçleşmektedir. Diz kapaklarında ve dirseklerinde çirkin nasırlar vardır. Sonra çıplaktırlar. Tamamiyle. Neden olmasınlar? Elbise daha çok yaşamalarına mı yarayacaktır? Madenlerin bir tek gayesi vardır: Romalı efendilere altın temin etmek.. Halbuki küçücük bir paçavra bile para karşılığında temin edilir.

Ama gene de üstlerinde bir şey vardı: Herbirinin boynunda bronz veya demirden bir halka bulunuyordu. Kuyudan çıktıkça kâhya halkalara yapışıp zincirleri takıyor, yirmisi bir araya gelince kendilerine ait olan barakaya gidiyorlardı. Nübye madenlerinden kimsenin kaçıp kurtulamadığını işaret etmek doğru olur. Hiç kimse kurtulamazdı. Madenlerde geçirilen bir tek yıldan sonra insan insan olmaktan çıkıyordu. Zincir bir

ihtiyaçtan çok bir semboldü.

Spartacus, kölelere baktı ve kendi cinsini, kendi ırkını aradı. Kendi kendine, "Konuş." dedi. "Birbirinizle konuşun." Ama onlar konuşmuyorlardı. Ölü gibi sessizdiler. "Gülümse." diye yalvardı. Ama kimse gülmedi.

Köleler âletlerini de beraberlerinde taşıyorlardı. Demir kazmalar, manivelâlar, keskiler.. Birçoklarında başlarına bağlanmış lâmbalar vardı. Birer iskelet halini almış çocuklar yürürken sallanıyorlar, gözlerini kırpıştırıyorlardı. Bu çocuklar hiçbir zaman büyümezlerdi. Madenlerde ancak iki yıl çalışabilirlerdi. Zincirlerini sürükleyerek Trakyalıların yanlarından geçtiler. Hiçbirisi başını çevirip de yeni gelenlere bakmadı. Merak etmiyorlardı. Aldırış etmiyorlardı.

Spartacus onları anlıyordu. Kendi kendine "Bir zaman sonra ben de onlar gibi olacağım." dedi. İçi dehşetle doldu.

Şimdi kölelere yiyecek veriliyordu. Trakyalılar da onların arasına katıldılar. Kayalık barınak maden yatağının tam bitişiğindeydi. Çok, çok uzun bir zaman önce inşa edilmişti. Ne zaman yapıldığını hatırlayan bile kalmamıştı. Penceresiz upuzun bir yapıydı. Tek hava ve ışık alacak delik kapıydı. Asırlar boyunca bir kerecik olsun temizlenmediğinden pislik, döşemesinde ve duvarlarında kalın bir tabaka meydana getirmişti. Kâhyalar buraya asla girmezlerdi. Eğer içerde herhangi bir ayaklanma olursa derhal ekmek ve su kesilirdi. Köleler dayanabildikleri kadar dayanırlar, sonra hayvanlar gibi birbiri peşisıra sürünerek çıkarlardı. İçerde bir ölen olursa, onu köleler kendileri dışarı bırakırlardı. Fakat bazan küçük çocuklardan biri bir köşede ölür gider, leş kokusu ortalığı sarıncaya kadar kimse bir şeyin farkına varmazdı. İşte barınak böyle bir yerdi.

Köleler barınağa girerlerken zincirleri çıkartılırdı. Tam kapıda ellerine tahta çanaklar içinde yemek ve su verilirdi. Günde iki kere verilen su o kadar azdı ki sadece sıcağın vücutlarından aldığını yerine koymaya yeterdi. Eğer onları hiçbir şey öldürmezse susuzluktan kısa zamanda böbrekleri mahvolurdu. Istırap içinde kıvranan köle ölmesi için kızgın çöle çıkarılıp

bırakılırdı.

Bütün bunları Spartacus çok iyi biliyordu. Bu şekilde yaşamakta bir mâna, bir mantık yoktu. Bir hayvan bile yaşayamazdı. Spartacus köle olarak doğmuş, köle olarak büyümüştü. Kölelik ederek olgunlaşmıştı. Köleliğin ana sırrına ermişti. Yaşamak, yaşamaya devam etmek, eğlenceye, yiyeceğe, rahata, müziğe, kahkahaya, aşka, yakınlığa, kadına veya şaraba karşı duyulan daha büyük, daha kuvvetli bir arzuydu. Fakat kolay değildi.

Şimdi Spartacus ölmeyecekti. Dayanacaktı. Çevresinin iklimine, yaşayış şekline uymaya bakıyordu. Zincirlerinin çıkarılmasıyla bir parça rahata kavuşmuştu. Nereden beri bu zincirleri taşıyordu? O ve arkadaşları Nil nehri boyunca, çölü geçene kadar boyunlarındaki demir halkanın ağırlığını sürümüşlerdi.. Haftalarca.. Şimdi zincir sökülmüştü ya kendini bir tüy kadar hafif hissediyordu. Ama bu kadarcık kuvvet bile harcanmamalı, yerinde kullanılmalıydı. Suyunu aldı.. Haftalardan beri verilenden daha çok su.. Onu da bir yudumda içmeyecekti. Suyunu idare edecek, saatlerce yudumlayacaktı. Yemeği kuru çekirgelerle pişirilmiş buğday ve arpa lapasydı. Kuru çekirgelerde kuvvet ve hayat vardı. Arpa ve buğdaysa varlığının temelini teşkil ediyordu.. Bundan daha fenalarını yemişti. Ne olursa olsun yiyeceğe hürmet edilmeliydi. Yiyeceği düşüncelerinde bile hor görenler çok geçmeden ölürlerdi.

Barınağın karanlığına daldı. Çürümüş pislik kokusu her yanını sardı. Koku yüzünden ölen olmamıştı ki.. Sadece aptallar ve hür insanlar kusabilirlerdi ama. O, midesindekini koku yüzünden çıkartacak değildi. Kokuya karşı durmayacaktı. Tersine kokunun arkadaşı olacak, ona yakınlaşacak, kokuyla beraber yaşıyacaktı.

Karanlıkta ona ayakları yardımcılık etmekteydi. Ayakları ikinci bir çift göz gibiydi. Kayarak ya da düşerek elindeki yiyeceği dökmeye niyetli değildi. Bir yer bulup sırtını duvara yaslayarak oturdu. Diğerleri de onun gibi davranmaktaydılar. Kâsesindeki son kırıntıları ağzına attı, suyu içti, her iki kaseyi de yaladı.

Artık yemek faslı bitmişti. Kursaklarına bir şey girenlerin

bazıları rahatlamış, bazıları kendilerini ümitsizliğin kucağına bırakmıştı. Hiçbirinin kalbinde ümit ışığı kalmamıştı, ama üzüntü hâlâ yaşamaktaydı. Ağlamalar, iç çekmeler ve sızlanmalar vardı. Bir yerden korkunç bir çığlık yükseldi. Konuşmalar da duyuldu. Sonra kırık bir ses yükseldi:

"Spartacus.. Neredesin?"

"Buradayım Trakyalı."

Başka bir ses, "İşte Trakyalı," der. "Trakyalı, Trakyalı." Onlar kendi milletindendir. Etrafına toplandılar. Spartacus ellerini onların üstünde gezdirdi. Belki diğer köleler dinliyorlardı, ama ortalığa derin bir sessizlik hakimdi. Belki de yeni gelenler yüzünden eskiler hatırlamaya korktukları şeyleri hatırlıyorlardı. Bazıları Trakyalıların dilinden anlıyor, bazıları anlamıyordu. Belki de zihinlerde Trakya'nın karla kaplı dağları, mübarek serinlik, çam ormanları arasından akan dereler, kayadan kayaya atlayan keçileri canlanmıştı. Siyah kayalığın lânetlenmiş halkının neler düşündüğünü, neler hatırladığını kimbilir?

Ona, "Trakyalı" diyorlardı. Spartacus birinin yüzüne elini uzatınca, eli gözyaşlarıyla ıslanıyordu. Ağlamak doğru değildi. Ah, vücudun suyunu ziyan etmemek gerek. Bir tanesi fısıldadı:

"Neredeyiz Spartacus? Neredeyiz?"

"Kaybolmadık. Nasıl geldiğimizi hatırlıyoruz."

Öbürü, "Kaybolmadık." diye tekrarladı.

"Ama bizi kim hatırlayacak?"

İnsan böyle konuşmamalı. Onlara bir baba gibiydi. Kendisinin iki katı yaşındaki insanlar için eski kabile hayatı usulünce bir babaydı. Hepsi Trakyalıydı ama esas Trakyalı olan Spartacus'tu. Bunun için çocuklarına masal anlatan bir baba gibi Spartacus onlara vatanlarını anlatan şarkılar söyledi.

Spartacus, "Memleket türkülerinde ne büyük bir kuvvet var!" diye düşündü. Köleleri korkunç karanlıktan çekip kurtarmıştı. Şimdi her biri Truva'nın inci gibi sahillerinde yaşıyorlardı. İşte

şehrin beyaz kuleleri! İşte altın bronz elbiseli muharripler! Yumuşak ses yükselip alçalarak endişe ve korkuyu siliyordu. Karanlıkta kımıldamalar oluyordu. Kölelerin Yunanca bilmesine lüzum yoktu. Spartacus'un Trakya lehçesi hiç de Yunanca'ya benzemiyordu.

Nihayet Spartacus uyumak için yattı. Uyuyacaktı. Genç olduğu için uykusuzluk denen düşmanı yeneli çok zaman olmuştu. Şimdi rahatça yerleşti ve çocukluk günlerini hatırlamaya çalıştı. Çocukluğunun serin, masmavi semasını, güneşini ve yumuşak rüzgârını hatırladı. Çamlar altında uzanmış yatıyordu. İhtiyar bir adam ona okuma yazma öğretmeye çalışıyordu.Değnekle toprağa bir takım şekiller çiziyordu.

"Oku ve öğren çocuğum." diyordu. "Ancak böylece biz köleler yanımızda en kuvvetli silâhı taşıyabiliriz. Onsuz tarlalarda çalışan hayvanlardan farkımız yok. İnsanlara ateşi veren Tanrı, düşüncelerini yazma kuvvetini de verdi. Böylece insanlar eski çağların düşüncelerini okuyup öğreniyorlar. O zaman insanlar tanrılarına yakındılar. Onlarla konuşurlardı. Kölelik diye bir şey yoktu. O zaman yine gelecek."

İşte Spartacus bunları hayalinde yeniden canlandırmaya çalıştı. Biraz sonra her şey bir rüya âlemine döndü.. Spartacus uykuya daldı.

Sabahleyin trampetlerin sesiyle uyandı. Tam barınağın kapısında çalınıyordu. Ses taş bölmelerde tekrar tekrar aksediyor, büyüyordu. Köleler yerlerinden kalktılar. Kapıya doğru ilerlediler. Spartacus yemek ve su çanağını da yanına aldı. Dışarıda güneş doğmak üzereydi. Çölün üstünde serin bir rüzgar esiyordu.. İşte günün bir tek bu saatinde çöl insanın dostuydu. Yüzleri yumuşak bir rüzgâr okşadı. Gökyüzü harikulâde bir mavi renkteydi. Göz kırpan son yıldızlar birer birer kayboluyorlardı. Nübyenin altın madenlerindeki kölelere bu ânın zevkini tatma hakkı tanınır, kalplerinin keskin bir acıyla dolmasına, ümitlerinin tazelenmesine fırsat verilirdi.

Kâhyalar bir kenarda durmuş, bir yandan ekmeklerini çiğniyor, bir yandan da sularını içiyorlardı. İkinci defa su ve yemek dört saat sonra verilecekti. Ama bir kâhya olmak başka,

köle olmak başkaydı. Kâhyalar yün pelerinlerine sarılmışlardı. Kırbaçları ve uzun bıçakları vardı. Bu adamlar, bu kâhyalar kimlerdi? Onları çöldeki bu kadınsız, korkunç yere çeken neydi?

İskenderiyeliydiler. Zalim, kaba saba insanlardı. Maaş fazla olduğu için çalışıyorlardı. Sonra da madenden çıkartılan altından da bir yüzde alırlardı. Onların da kendilerine göre hayalleri ve planları vardı. Şirket hesabına beş yıl çalışınca Roma vatandaşlığı imtiyazını satın alma ümidine de sahiptiler. Geleceğin hayalleriyle yaşarlardı. Roma'da nasıl bir ev sahibi olacaklarını, herbiri üçer, dörder köle satın alarak nasıl lüks içinde yüzeceklerini, arenalarda, hamamlarda geçirecekleri tatlı günleri ve her gece nasıl içip içip sarhoş olacaklarını düşünürlerdi. Bu cehenneme gelmekle yeryüzündeki cennetlerini daha çabuk ve daha mükemmel bir şekilde elde edeceklerini biliyorlardı. Fakat gerçek bambaşkaydı. Bütün köle gardiyanları gibi onlar da sonunda parfüm, şarap ve kadın yerine basit bir hayat sürmek zorunda kalacaklardı.

Garip kişilerdi. İskenderiye'nin kenar mahallelerinden çıkma ipsiz sapsız haydutlardı. Aramî ve Yunan dillerinin bozuk, anlaşılmaz bir lehçesini konuşurlardı. Yunanlılar Mısır'a ikibuçuk asır önce girmişlerdi. Onun için Mısırlı değil, İskenderiyeli sayılırlardı. Çeşitli yönlerden dejenere olmuş, riyakâr ve kalleş kimselerdi. Hiçbir Tanrıya inanmazlardı. Bayağı ihtiraslara sahiptiler. Kızıl Deniz sahilinde yetişen Khat yapraklarının özünü içerek uyuşturucu bir uykuya dalarlar, erkeklerle yatarak tatmin olmaya bakarlardı.

İşte daha güneşin doğmadığı bu saatte, köleler zincirlerini omuzlarına alarak siyah kayalığın derinlerine dalarlarken, Spartacus bu adamlara bakıyordu. Kölelerin efendisi, Tanrısıydılar. Hayat ve ölüm onların elindeydi. Spartacus yaşamak için efendilerinin en küçük davranışlarının bile anlamını bilmek zorundaydı. Madenlerde iyi efendi diye bir şey yoktu. Ama diğerlerinden daha az zâlim, daha az sadistleri olabilirdi. Spartacus alacakaranlıkta hiçbirinin yüzünü görmüyordu, ama tecrübeli hisleri, kahyaların yürüyüşlerinden, ağırlıklarından

bir fikir çıkarmasına yardım ediyordu.

Hava serindi. Köleler çırılçıplaktılar. Bacaklarının arasında zavallı, kısır seks organlarını saklayacak bir bez parçasına bile sahip değillerdi. Kollarıyla vücutlarını sararak sabah serinliğinde titriyorlardı. Spartacus'un içinde yavaş yavaş öfke kabarmaya başladı. "Hayvan gibiyiz," diye düşündü, "vücudumuzu örtecek bir elbiseye bile sahip değiliz." Bu bile yeter değildi, "Hayır. Hayvandan da aşağıyız." diye ekledi. "Çünkü sahip olduğumuz toprakları, üzerinde çalıştığımız çiftlikleri Romalılar aldığı zaman hayvanlar tarlalarda bırakıldı. Madenlerde çalışmak üzere biz seçildik."

Artık trampet sesleri kesilmişti. Kâhyalar kırbaçlarını havada şaklatarak harekete geçtiler. Ortalık iyice ağarmıştı. Spartacus bir deri bir kemik kalmış, tiril tiril titreyen çocukları görebiliyordu. Zavallılar siyah madenin içine dalacaklar, altının bulunduğu beyaz taşı işleyeceklerdi. Diğer Trakyalılar Spartacus'un etrafında toplandılar. Bir tanesi:

"Baba. Ah, baba. Burası cehennem" diye fısıldadı.

Spartacus, "Herşey yoluna girecek." diye cevap verdi. Babası olacak yaştakiler tarafından insan baba diye çağrılırsa, başka nasıl bir cevap verebilirdi ki!

Köleler, madenin kapısına gelmişlerdi. Sadece birbirlerine sokulmuş bir avuç Trakyalı meydanda kalmıştı. Başlarındaki reisleriyle bir düzineye yakın kâhya kumun üstünde kırbaçlarını şaklatarak yeni gelenlere yaklaştılar. Bir tanesi çirkin konuşmasıyla:

"Trakyalılar, reisiniz kim?" diye sordu.

Kimse cevap vermedi.

"Kırbaç kullanmak için daha pek erken, Trakyalılar."

O zaman Spartacus, "Bana baba diyorlar," diye cevap verdi.

Adam onu tepeden tırnağa süzerek, "Baba denemeyecek kadar gençsin." dedi.

"Bizim memlekette âdettir."

"Burada bizim âdetlerimiz hüküm sürer, baba. Çocuk hatâ ederse, babası kırbaçlanır. İşittin mi?"

"Evet."

"Öyleyse, Trakyalılar, hepiniz dinleyin. Burası kötü bir yerdir. Fakat daha da kötü olabilir. Yaşadığınız müddetçe sizden itaat ve iş isteriz. Öldüğünüz takdirde..Başka yerlerde yaşamak ölmekten daha iyidir. Ama burada ölmeyi yaşamaktan daha iyi yapabiliriz. Beni anladınız mı, Trakyalılar?"

Şimdi güneş yükseliyordu. Trakyalılar birbirlerine zincirlendiler. Madene girdiler. Kapıda zincirler sökülmüş sadece boyunlarındaki halkalar kalmıştı. Ellerine demir âletler verilmiş, madenin dibindeki beyaz bir leke gösterilmişti. Bu altın damarının başlangıcı olabilirdi. Beyaz lekeyi büyütmeye, altın taşıyan damarı olduğu gibi meydana çıkarmaya çalışacaklardı.

Artık güneş tepedeydi. Günün korkunç sıcaklığı başlamıştı. Kaz, taşı ve ayır... Spartaküs kazmasını savurdu. Her saat elindeki kazmanın ağırlığı artıyor gibiydi. Dayanıklıydı, kuvvetliydi, ama hayatının hiçbir devresinde bu kadar güç bir işte çalışmamıştı. Çok geçmeden vücudunun bütün adaleleri gerilmeye, seğirmeye başladı. Bir kazmanın dört kilo geldiğini söylemek kolaydır. Ama saatlerce bu dört kiloyu kaldırıp indirmek... ve burada, suyun altın değerinde olduğu bu yerde, Spartaküs terlemeye başladı. Derisinden süzülür gibi ter boşanıyordu. Alnından gözlerinin içine akıyordu. Teri durdurmak için iradesinin bütün kuvvetiyle gayret etti. Çöl ikliminde terlemenin ölüm demek olduğunu biliyordu. Ama ter durmuyordu. Susuzluk vahşi, yanık, korkunç bir hayvan gibi içini kavuruyordu.

Dört saat bir ebediyettir. Dört saat bitip tükenmez bir zamandır. Vücudunun ihtiyaçlarını kontrol etmeyi bir köleden daha iyi kim bilebilir? Ama dört saat.. Su torbaları kölelerin arasında gezdirilmeye başlandığında, Spartacus susuzluktan öleceğini sanıyordu. Bütün Trakyalılar onun durumundaydılar. Yeşil, mübârek suyu torbalardan bir yudum içtiler. Ne kadar düşüncesiz bir harekette bulunduklarını anladıklarında iş işten

geçmişti.

İşte Nübye'nin altın madenleri. Öğleye doğru kölelerde çalışacak kuvvet yarı yarıya azalmıştı. O zaman kırbaçlar onları çalışmaya zorlar. Kâhyanın elindeki kırbacı kullanmak büyük bir beceri ister. Kırbaç vücudun istenen kısmına istenen şiddet, hafiflik veya hızda inerdi. İnsanın ağzında, karnında, sırtında veya alnında şaklardı. Bir musiki aletiydi sanki. Kölelerin vücudunda çeşitli nağmeler çıkarırdı. Artık susuzluk öncekinden on kat feci bir hal almıştı. Ama su yoktu. Günlük iş bitinceye kadar su yoktu. Beklemek, suya erişmek için beklemek ölümden beterdi.

Ama gene de gün sona erdi. Her şeyin bir sonu vardı. Her şeyin bir başlayış ve bitiş zamanı vardır. Bir kere daha trampetler çalmaya başladı. Çalışma bitmişti.

Spartacus kazmasını yere attı. Kanayan ellerine baktı. Trakyalıların bazıları yere oturdular. Bir tanesi, onsekiz yaşlarında bir çocuktu, sırtüstü uzanarak bacaklarını ıstırapla gerdi. Spartacus onun yanına yaklaştı:

"Baba.. Baba sen misin?"

Spartacus çocuğun alnından öperek, "Evet" dedi.

"Öyleyse ağzımdan öp, baba. Ölüyorum, baba. Ruhumdan arta kalanın senin olmasını istiyorum.

Spartacus onu öptü. Ama ağlamadı. Çünkü yanık bir deri gibi kuru ve kavruktu.

IV

Böylece Batiatus, Spartacus ve diğer Trakyalıların altın madenine nasıl geldiklerini, nasıl çalıştıklarını anlatmayı bitirdi. Hikâye uzun bir zaman almıştı. Artık yağmur yağmıyordu. Kurşun gibi bir gökyüzü kara bulutlarla kaplıydı. İşte iki erkek, birisi gladyatör terbiyecisi, diğeri birgün dünyanın en zengin insanı durumuna geçecek olan asil bir kumandan, lâmbaların titrek ışıkları altında oturuyorlardı. Batiatus bir hayli içmişti.

Yüzünün adaleleri iyiden iyiye sarkmıştı. Altın madenini kuvvetli ve renkli bir dille anlatmıştı. Crassus elinde olmadan anlatılanların etkisi altında kalmıştı.

Crassus ne cahil ne de hissis bir insandı. Aeschylus'un, Prometeus üstüne yazdığı muazzam destanı okumuştu. İşte Spartacus'un davranışlarında bu destandan bir parça bulunduğunu hissediyordu. Spartacus'u anlamak, Spartacus'u gözlerinde canlandırmak.. Hatta bir parçacık olsun Spartacus'un ruhuna nüfuz etmek için derin bir arzu duyuyordu. Böylece onun insanlarının, yıldızlara erişmek isteyen zincirli adamların meselesini bir dereceye kadar anlayacaktı. Batiatus'a bakarak, bu şişman ve çirkin adama çok şeyler borçlu olduğunu, yatağını paylaşmak için kampta bir kadının bulunup bulunamayacağını düşündü. Arzuları bambaşka yönlerde kendini belli eden Crassus, böyle gelip geçici ihtirasları anlayamazdı. Fakat küçük, şahsî borçlarına daima sâdık kalırdı.

Lanista'ya, "Peki Spartacus buradan nasıl kaçtı?" diye sordu.

"Kaçmadı. Böyle bir yerden kimse kaçamaz. Böyle yerin bir iyiliği vardır: Kölelerdeki tekrar insanlar arasına karışma arzusunu yok eder. Spartacus'u oradan ben satın aldım."

"Oradan mı? Neden? Orada olduğunu nerden biliyordunuz? Kimdi? Neydi?"

"Bilmiyordum. Gladyatör yetiştiricisi olarak ne kadar meşhur olduğumu bilirsiniz.. Şişman, pis, faydasız bir insan olduğumu sanıyorsunuz.. Ama benim mesleğimde bile bir sanat gizlidir. Size temin ederim ki.."

Crassus, "Size inanıyorum," diye onayladı, "Spartacus'u nasıl satın aldığınızı anlatın."

Batiatus boş şişeyi sallayarak, "Karargâhta şarap yasak mıdır?" diye bağırdı. "Yoksa sarhoşluğumdanda nefret mi ediyorsunuz?"

Crassus yerinden kalkarak "Size daha şarap getireyim." dedi. Yatak odasına geçerek elinde bir şişeyle döndü. Batiatus

arkadaşıydı. Batiatus tıpayı çıkarmaya lüzum görmeden şişeyi masanın bacağına vurarak kırdı. Bardağını taşana kadar şarapla doldurdu. Gülerek:

"Kan ve şarap," dedi. "Dünyaya başka türlü gelmek isterdim. Meselâ bir alaya kumanda etmek isterdim. Ama kimbilir? Belki sizin de zevkiniz gladyatörlerin dövüşmesini seyretmektir. Ben böyle doğdum."

"Yeterince dövüş seyrettim."

"Evet. Tabii. Ama arenada bir tarz ve cesaret vardır. Bununla sizin dövüşleriniz boy ölçüşemez. Spartacus, Roma'nın silahlı kuvvetlerinin üçte birini mahvettikten sonra kumandayı size verdiler. İtalya'ya siz mi hâkimsiniz? Doğrusunu söylemek gerekirse, İtalya'ya Spartacus hükmediyor. Evet, onu yeneceksiniz. Roma'ya karşı kimse duramaz. Ama bu anda o sizden daha üstün. Değil mi?"

"Evet."

"Spartacus'u kim yetiştirdi? Ben. O Roma'da hiç dövüşmedi. Fakat en iyi dövüşler her zaman Roma'da yapılmaz. Roma sadece kasap dükkanından zevk alır. Halbuki büyük dövüşler Capua ve Sicilya'da yapılır. Hiçbir asker bir gladyatör gibi çarpışmasını beceremezdi. Üzerinizde her çeşit zırhla dövüşmeye gidersiniz. Ama çırılçıplak arenaya girin.. Elinizde sadece bir kılıç bulunsun. Kum kan içindedir. Kan kokusu burnunuzu dalar. Trampetler çalınmakta, davullar dövülmektedir. Güneş kızgın alevleriyle ortalığı kavurmaktadır. Hanımlar dantel mendillerini sallayarak gözlerini önünüzdeki çıplak uzuvlardan ayıramazlar.İkindi sona erinceye kadar her türlü zevki tatmış olurlar. Ama siz karnınız deşilmiş bir halde kumların üstünde yatar, canınız çekilinceye kadar ıstırapla feryât edersiniz. İşte dövüş diye buna derler kumandanım.. Bunu da sıradan bir insan yapamaz. Bambaşka bir insana muhtaçsınız. Bu insanı nerede bulursunuz? Para kazanmak için para harcamaya her zaman hazırımdır. İhtiyacım olan şeyleri almak için ajanlarımı yollarım. Zayıfların çabucak öldüğü, korkakların intihar ettiği yerlere giderler.. Yılda iki kere Nübye madenlerine uğrarlar. Bir keresinde ben kendim gittim.. Evet, bir tek kere gittim.

Madenleri işletmek için çok köleye ihtiyaç vardır. En iyisi sadece iki yıl dayanır.. Altı ay içinde ölür giderler.. Onun için madenlere sık sık taze kuvvetler getirilir. Köleler çalışmalarında en küçük bir aksama olduğu taktirde canlı canlı ölüme yollanacaklarını bildiklerinden ümitsiz bir pervâsızlık içindedirler. Pervâsızlık madenlerde çalışanların en büyük düşmanıdır. Sâri bir hastalıktır. Onun için, pervâsız bir köleyi derhal öldürmek gerekir. Böyleleri madenlerden kurtuluş olmadığını bilirler, her şeyden ümitlerini kesmişlerdir. Ne kırbaçtan, ne de işkenceden korkarlar. Kuvvetlidirler. Diğerlerinin yardımcısıdırlar. Hastalığın yayılmaması için onu diğerlerinden ayırıp korkunç işkencelerle öldürürler. Diğerleri pervâsızlığın meyvesini görerek ders alırlar. Ama bu gibileri öldürmek kimsenin kesesini zenginleştirmez. Onun için ben kâhyalarla anlaşırım. Kuvvetli, korkusuz köleleri öldürmez bana satmak için saklarlar. Para onların olur. Her iki taraf da bu işten kazançlı çıkar. İşte en iyi gladyatörler bunların arasından çıkar."

"Spartacus'u böyle mi satın aldınız?"

"Evet. Spartacus'u ve Gannicus denen diğer bir Trakyalıyı da aldım. Belki bilirsiniz. O zamanlar Trakyalılara büyük rağbet vardı. En iyi kama kullananlar onlardır. İlk yıl kama, sonra kılıç, daha sonra da FUSCINA kullanırlar. Şunu da ekleyeyim ki Trakyalıların çoğu kamaya ellerini bile sürmemişlerdir. Ama iyi kullanırlar diye ortalıkta bir inanç vardır. Hanımlar kamayı onlardan başka kimsenin elinde görmek istemezler."

"Onu siz kendiniz mi satın aldınız."

"Hayır, ajanlarım vasıtasıyla aldım. İkisini İskenderiye'den, gemiye bindirdiler. Tabii zincirli olarak. Napoli'de bir adamım vardır. O da ikisini bana gönderdi."

Parasını faydalı bir işe yatırmak endişesiyle tetikte duran Crassus, "İşiniz hiç de küçük bir iş değilmiş," itirafında bulundu.

Konuştukça ağzının iki yanından şaraplar akan Batiatus, "demek beni takdir ediyorsunuz." dedi. "Capua'da yatan servetimin ne kadar olduğunu tahmin edersiniz."

Crassus başını salladı. "Hiç düşünmedim," diye cevap verdi. "İnsan gladyatörleri seyrederken, onları yetiştirmek için ne kadar para sarfedildiğini düşünmüyor. Ama insan koca bir alayı görüyor. Bir alayı meydana getiren faktörleri aklına bile getirmiyor."

Bu, Batiatus'a yapılan en büyük iltifattı. Lanista şarap kasesini masanın üstüne bırakarak kumandana bir an baktı. Sonra iri burnunun üstünde parmağını gezdirerek, "Tahmin edin," diye ısrar etti.

"Bir milyon?"

Batiatus ağır ağır, tesirli bir tavırla "Beş milyon dinar," dedi. "Beş milyon dinar. Bir düşünün. Beş memlekette adamlarım vardır. Napoli'de ayrıca sahil acentam bulunur. Kölelerimi en iyi gıda ile beslerim. Buğday, arpa, biftek ve keçi peyniri alırım. Küçük gösteriler için kendi özel saham vardır. Fakat amfiteatrın taştan üstü kapalı tribünüyle tam bir milyon çıktı. Mahalli farnizonun dörtte birini ben beslerim. Tabii aynı yola giden rüşvetleri saymıyorum.. Bütün askerler sizin gibi değillerdir. Eğer oğlanları Roma'da dövüştürürsem bu benim için elli bin dinar masraf demektir. Tabii kadınları saymıyorum."

"Kadınlar mı?"

"Gladyatör, LATIFUNDIA'daki kaba bir köle değildir. Eğer iyi yetişmesini ve dövüşmesini istiyorsanız, geceleri yatağını paylaşacak bir kadını olmalıdır. Kadınlarım için ayrı yerim de vardır. Öyle ihtiyar, çirkin değil daima en iyilerini satın alırım. Elime geldiklerinde hemen hepsi bâkiredir. Kuvvetli ve güzeldir. Önce benim elimden geçtiğinden iyi bilirim." Lanista kâsesini boşalttı. Dudaklarını yaladı. Kâsesini ağır ağır şarapla doldurarak, "Kadına ihtiyacım var." dedi. "Bazılarının yoktur ama ben isterim."

"Peki, Spartacus'un karısı dedikleri kadın kim?"

Batiatus, "Varinia," diye atıldı. Şimdi kendi içine dönmüş, düşünüyordu. Gözlerinde nefret, öfke ve arzuyla dolu bir dünya parlıyordu. "Varinia," diye tekrarladı.

"Varinia'dan bahseder misiniz?"

Çadırda hüküm süren sessizlik Crassus'a pek çok şey anlatıyordu.

"Varinia'yı satın aldığımda on dokuz yaşındaydı. Bir Alman piçi. Eğer sarı saçtan, mavi gözlerden hoşlanırsanız, ona güzel diyebilirdiniz. Küçük, pis bir hayvandı! Onu öldürmeliydim! Ah, Allahım! Halbuki tutup kızı Spartacus'a verdim. Bir şakaydı. Spartacus kadın, Varinia da erkek istemiyordu. Eğlenmek istemiştim."

"Bana kızdan bahset."

Batiatus, "Anlattım ya!" diye kumandana bağırdı. Yerinden kalkıp çadırın kapısına doğru sendeleyerek gitti. Dışarı çıkıp işedi. Crassus gayesine tekbaşına erişmeye çalıştığı için hayatından memnundu. Batiatus'un yine sendeleyerek masaya dönüşü onu rahatsız etmedi. Bir Lanista'yı kibar bir efendi yapmak onun görevi değildi.

"Bana kızdan bahset," diye ısrar etti.

Batiatus başını düşünceli düşünceli salladı. Ciddi bir bakışla, "Sarhoş olsam kusuruma bakar mısınız?" diye sordu.

"Tersine. İstediğiniz kadar içebilirsiniz. Spartacus ve Gannicus'un Napoli'den tahtıravanla getirildiğini anlatıyordunuz. Tabii zincire vurulmuşlardı, değil mi?"

Batiatus onayladı.

"Demek Spartacus'u daha önce hiç görmemiştiniz?"

"Hayır. Ben insanları bambaşka bir yönden tahlil ederim. İkisi de sakallı, pis ve tepeden tırnağa yara bere içindeydiler. Öyle pis kokuyorlardı ki yanlarına yaklaşılmıyordu. Sadece gözlerinden ne kadar korkusuz, ne kadar pervâsız oldukları belliydi. İnsan onları lâğımları temizlesinler diye bile almazdı. Ama ben yüzlerine bakar bakmaz anladım. Onlarda istediğim cevher vardı. Yıkattım, saçlarını kestirttim, traş ettirdim. Kokularla ovdurdum, bir güzel besledim.."

"Şimdi bana Varinia'dan bahsedin."

"Allah belâsını versin!"

Lanista beceriksiz bir tavırla şarap şişesine uzandı. Fakat tutamayarak devirdi. Masanın üstüne uzanıp kırmızı lekeyi seyretti. Orada ne görüyordu, kimse bilmez. Belki geçmişi, belki de gelecekten bir parçayı hayal ediyordu. Spartacus'u yetiştiren adam buydu. Spartacus sonu gelmeyecek bir maceraya atılmıştı.. Fakat meçhul ve doğmamış çağlar boyunca daima hatırlanacak, anılacaktı. Spartacus'u terbiye eden gladyatör yetiştiricisi, Spartacus'u mahvedecek adamın karşısında oturmuştu. Ama ikisi de Spartacus'un mahvedilemeyeceğini biliyorlardı.

V

(Kumandan Crassus, şişman dostun Lentulus Batiatus dedi, fakat yanında yatan delikanlı Caius gözleri kapalı uyukluyordu.. Hikâyenin şurasını burasını dinlemişti. Crassus iyi hikâye anlatamıyordu. Olaylar zihninde, hafızasında, korkularında ve ümitlerinde yaşıyordu. Köle harbi bitmiş, Spartacus mahvolmuştu. Salaria Villâsı zenginliğin, sükunetin kendisiydi. Yeryüzünde hüküm süren Roma barışı bütündü. Kendisi de bir delikanlı ile yatıyordu. Neden? diye kumandan kendi kendine sordu. Yaptığı diğer büyük adamlarınkinden fena mıydı?

(Caius Crassus Roma'dan Capua'ya gelen yoldaki çarmıhları hayal ediyordu. Çünkü derin bir uykuda değildi. Büyük bir generalle aynı yatakta yatışı onu rahatsız etmiyordu. Onun nesli eşcinselliği normal sayıyordu. Çarmıhlarda gerili altı bin kölenin ihtirası onun için doğaldı. Büyük general Crassus'dan daha mutluydu. Crassus şeytanın elinde oyuncaktı. Ama o zaman Roma'nın en asil ve en geniş ailesinden gelen Caius Crassus hiçbir şeytana karşı gelemezdi. Onlarla birlikti.

(Ölü Spartacus'un Caius'u rahatsız ettiği doğruydu. Artık yaşamayan bu köleden bütün varlığıyla nefret ediyordu. Ama gözünü açıp da Crassus'un gölgelerle kaplı yüzüne bakınca nefretini ifade edecek kudreti kendisinde bulamadı.

(Crassus, uyumuyorsun, dedi. Hayır, uyumuyorsun. İşte Spartacus'u anlattım. Tabii dinlediysen. Spartacus'tan neden nefret ediyorsun? O artık öldü, aramızdan ebediyen uzaklaştı.

(Caius Crassus kendi düşünceleri içinde kaybolmuştu. Dört yıl önceydi. O zaman arkadaşı Bracus idi. Bracus'la Appian Yolundan Capua'ya gitmiş ve Bracus onu memnun etmek için çırpınmıştı. Arzuladığınız erkek yastıklar arasında uzanırken onu cömertçe, yiğitçe ve bol bol memnun etmeye çalışmaktan daha güzel ne olabilir? O zaman, Salaria Villâsındaki bu garip akşamdan tam dört yıl önce, Bracus'la aynı tahtıravanda yolculuk etmiş, arkadaşı ona Capua'da mükemmel bir dövüş seyrettireceğine söz vermişti. Paranın önemi yoktu. Kum kana bulanacak ve onlar şaraplarını yudumlayarak seyredeceklerdi.

(Bracus ile İtalya'nın en iyi gladyatörlerini yetiştiren ve en iyi okula sahip olan Batiatus'u görmeye gitmişti.

(Caius her şeyin tam dört yıl önce.. Köle harbinden evvel olduğunu düşündü.. Ondan önce Spartacus'un adını bilen yoktu.. Şimdi Bracus da ölmüştü, Spartacus da.. Ve Caius Roma'nın en büyük generaliyle aynı yatakta yatıyordu.)

ÜÇÜNCÜ KISIM

Marius Bracus ve Caius Crassus'un, Salaria Villâsındaki akşamdan dört yıl önce, Capua'ya yaptıkları yolculuk ve iki gladyatörün dövüşmeleri.

Güzel bir bahar sabahı, Lentulus Batiatus bürosunda oturmuş, sık sık geğirerek biraz önce ettiği kahvaltının tadını çıkarıyordu. Bu sırada Yunanlı muhasebecisi içeriye girdi. İki genç Romalının konuşmak için dışarıda beklediklerini haber verdi.

Büro ve Yunanistan'lı bir köle olan muhasebeci, Batiatus'un servetini açığa vuracak gösterişteydi. Siyasette, tertipli sokak dövüşmelerinde, şehrin nüfuz sahibi aileleriyle olan münasebetlerinde, Batiatus keskin ve kurnaz bir zekâya sahip oluşu ile kısa zamanda büyük bir servet yapmıştı.. Hele kazancını Capua'daki gladyatörler okuluna bağlaması gerçekten akıllıca bir hareketti. Her zaman söylediği gibi geleceğin berrak ümidiyle mestti.

Diğer yandan çiftlerin çarpıştırılması işi bereketli ve kazançlıydı. Yasaldı da. Kısa zamanda bütün bir milletin kanına işlemiş, çılgınlık derecesine varmıştı. Yabancı topraklarda dövüşüp zafer kazanmak fırsatını bulamayan politikacılar, ana vatanlarında küçük de olsa bir harp sahası yaratabileceklerini idrâk etmişlerdi. Çiftlerin çarpıştırılması sabahtan akşam geç vakitlere kadar, günlerce haftalarca devam ederdi. Terbiye görmüş gladyatörler revaçtaydı. Bunlar için ödenen para her gün bir parça daha artıyordu. Taştan arenalar birbiri peşisıra yükselmeye başlamıştı. Nihayet Capua'da arenaların en büyüğü ve en güzeli inşa edilince Lentulus Batiatus oraya gidip bir gladyatör okulu kurmaya karar verdi.

Önceleri işi pek küçüktü. Her defasında sadece bir çift gladyatör yetiştiriyordu. Ama iş hızla büyümüştü. Şimdi, beş yıl sonra, yüz çift gladyatörden daha fazlasını barındırıyor, yetiştiriyordu. Kölelerinin kendilerine mahsus, jimnastik salonu, öğrenim sistemi ve özel gösteriler için küçük sahaları vardı. Bütün bunlara karşılık, Batiatus, bazı yollarla büyüklerle de ilişkiler kurmuş, rüşvet yedirerek mevkini kuvvetlendirmişti. Mutfağında gladyatörler, onların kadınları, öğretmenler, ev işlerine bakan köleler, tahtıravan taşıyıcılarıyla birlikte dört yüzden fazla insan yemek yerdi. Durumundan memnun kalmaması için bir sebep göremiyordu.

Bu güneşli bahar sabahında oturduğu büro en son eseriydi. Mesleğinin ilk günlerinde her türlü göserişten kaçınmıştı. Asil bir soydan gelmiyordu. Geliyormuş gibi davranmayı da lüzumsuz bulmuştu. Fakat para para üstüne yığıldıkça ona göre yaşamayı vazife edinmişti. Yunanlı köleler satın almaya başlamıştı. Muhasebecisi ve mimarı Yunanlıydı. Mimar onu Yunan tarzında bir büro inşa etmeye kandırmıştı. Düz damlı sütunlu, sadece üç duvarlı odanın dördüncü tarafı dünyanın en güzel manzarasına doğru açıktı. Perdeler açıldığında içeriye sabahın güneşi ve temiz havası olduğu gibi giriyordu. Mermer döşeme ve işlerini gördüğü beyaz masanın güzelliğine diyecek yoktu. Odanın açık tarafı arkasında kalıyordu. Yüzü kapıdan yana dönüktü. Yapının gerisinde kâtipleri ve müşterileri için bir oda vardı.

Muhasebeci, "İkisi de pek asiller.. Koku, boya, çok pahalı yüzükler ve elbiseler..İkisi de ROSILLAE.. başbelâsı olacaklarına eminim," dedi, "bir tanesi çok genç.. Yirmiiki yaşında var yok. Öbürüsü onu memnun etmek için çırpınıyor."

"Bırak gelsinler."

Bir an sonra iki genç içeri girdiler. Batiatus gösterişli bir nezaketle yerinden kalktı. Onlara masasının önünde iki yer gösterdi.

Misafirler otururken, Lanista çabucak ve yerinde bir müşahede ile iki genci tetkik etmişti. Zengindiler. Ama bunu dünyaya ilân edecek şekilde giyinmemişlerdi. İyi, soylu

ailelerden oldukları belliydi.. Genci, Caius Crassus bir kız kadar güzeldi. Bracus daha yaşlı, daha erkek halliydi. Büyük rolünü o oynuyordu. Mavi gözlü, saman sarısı saçlıydı. İnce dudaklarında alaycı bir ifade vardı. Konuşmayı Bracus yapıyor, Caius hayranlık ve sevgi dolu nazarla onu dinliyordu. Şişman adam nefret uyandıran sıfatı kullanarak, "Ben Lanista, Lentulus Batiatus'um." dedi. Gün sona ermeden bu gençlerden en azından Beş bin dinar sızdıracağını biliyordu.

Bracus da kendilerini tanıttı. Derhal esas konuya geçti.

"Özel bir gösteri istiyoruz." dedi.

"İkiniz için mi?"

"İkimiz ve arkadaşlarımız için."

Lanista ciddi ciddi başını salladı. Tombul ellerini kavuşturdu. Böylece parmaklarındaki iki elmas, bir yakut ve bir zümrüt yüzük olduğu gibi görünüyordu.

"Bir şey hazırlarız."

Bracus sükunetle, "Ölünceye kadar çarpışacaklar." dedi.

"Ne?"

"Ne dediğimi işittiniz. İki Trakyalı istiyorum. Kıyasıya dövüşecekler."

Batiatus, "Neden?" diye öğrenmek istedi, "Siz genç Romalılar buraya kadar gelip hep ölümü görmek istiyorsunuz. Ölüm bahis konusu edilmeden de mükemmel bir gösteri ve kan seyredebilirsiniz.. Neden ölüm istiyorsunuz?"

"Çünkü kıyasıya dövüşü tercih ediyoruz."

"Bu bir cevap değil.. Bakın," diyerek Batiatus ellerini öne doğru uzatıp oyunu iyi bilenlerin düşünceli ve sakin tavrıyla, "Hem de Trakyalıları istiyorsunuz," diye ekledi. "Dünyanın en iyi dövüşen Trakyalıları bende. Fakat kıyasıya dövüşmelerin isterseniz iyi bir dövüş seyredemezsiniz. Bunu siz de benim kadar iyi bilirsiniz. Bir hayli para vereceksiniz.. Size niçin paranızın karşılığını vermeyeyim? Doğrusunu isterseniz,

Romada da mükemmel dövüşler seyredebilirsiniz. Fakat ben şöhretimi korumakla mükellefim. Ben gladyatör yetiştiricisiyim. Kasap değil. Size paranızın satın alabileceği en mükemmel dövüşü seyrettirmek istiyorum."

Bracus gülümseyerek, "İyi bir dövüş seyretmek istiyoruz." dedi. "Ama kıyasıya olsun."

"İkisi bir arada olamaz!"

Bracus yumuşak bir sesle, "Bu sizin düşünceniz," dedi. "İsterseniz ben bu gösteriden vazgeçerim. Siz de gladyatörlerinizden ayrılmazsınız. Ben iki gladyatör satın almak ve bunları kıyasıya dövüştürmek istiyorum. O kadar. Eğer bana hizmet etmek istemiyorsanız, başka bir yere giderim."

"Size hizmet etmek istemediğimi söyledim mi? Düşündüğünüzden daha mükemmel bir şekilde eğleneceğinize emin olabilirsiniz. Size özel sahamı veririm. Sabahtan akşama kadar istediğiniz kadar gladyatör çarpıştırırım. Herhangi biri ağır yaralandığı taktirde yerine başkasını çıkarırım. Sizin veya hanımlarınızın istediği heyecanı bol bol tadarsınız. Bütün bunlar için sadece sekiz bin dinar ödersiniz. Yiyecek, şarap ve diğer hizmetler de dahil."

Bracus öfkeyle, "Ne istediğimizi söyledim." dedi.

"Pekalâ, yirmi beş bin dinar vereceksiniz."

Caius şaşırmıştı.. Bu muazzam rakamda insanı korkutan bir taraf vardı. Fakat Bracus omuz silkerek kabul etti.

"Kabul," dedi. "Ama çırılçıplak dövüşecekler."

"Çıplak mı?"

"Ne dediğimi işittin Lanista!"

"Pekala."

"Sonra şarlatanlık yok.. Gladyatörler sanki ağır yaralanmış gibi yere yatıp ölü taklidi yapmayacaklar. Eğer ikisi de düşerlerse, adamlarından birisi ikisinin de boğazını kesecek. Kendilerine bildir."

Batiatus onayladı.

"Şimdi on bin dinar veriyorum. Gerisini oyun bittikten sonra alırsın."

"Pekala. Hesabı muhasebecimle görün. Size bir fatura verecek ve anlaşmayı kağıt üzerine geçirecektir."

"Arenaya sabahleyin gelebilir miyiz?"

"Sabahleyin.. evet. Şunu bilin ki bu cins bir dövüş çok çabuk sona erer."

Bracus:

"Beni uyarmanıza lüzum yok, Lanista." dedi. Sonra Caius'a dönerek, "Gladyatörleri görmek ister misin çocuğum?" diye sordu.

Caius mahçup bir tavırla gülümseyerek onayladı. Tahtıravanlara binerek talim sahasına gittiler. Caius gözlerini Bracus'tan ayıramıyordu. Kendisini bu kadar mükemmel bir şekilde idare eden başka birini tanımıyordu. Mesele yirmi beş bin dinarı bir çırpıda, düşünmeden sarfetmesinde değildi.. Bracus insan hayatı ve hisleriyle o kadar serbest, o kadar gelişigüzel oynuyordu ki.. Kendisi olsa imkânı yok gladyatörlerin çırılçıplak dövüşmelerini isteyemezdi.

Taşıyıcılar, talim sahasında tahtıravanları yere bıraktılar. Sahanın üç yanı demir parmaklıklarla çevriliydi. Dördüncü kısmı, gladyatörlerin barınaklarına açılıyordu. Caius, burada, vahşi hayvanları tutmaktan, terbiye etmekten daha tehlikeli bir sanatın hüküm sürdüğünü idrak etti. Çünkü Gladyatör sadece tehlikeli bir hayvan değildi.. Aynı zamanda düşünebiliyordu da. Sahadaki köleleri seyrederken ensesinden aşağı ürpertici bir korku ve heyecanın aktığını hissetti. Yüz kişi vardılar. Bacaklarındaki bez parçasından başka üstlerinde bir şey yoktu. Traş olmuşlar, saçlarını kısacık kestirmişlerdi. Ellerindeki tahta sopalar ve aletlerle oradan oraya koşuyorlardı. Aralarında altı tane terbiyeci dolaşıyordu. Ellerinde kısa İspanyol bıçakları ve ağır tunç kalkanlar vardı. Tetikteydiler. Parmaklıkların dışında da nöbetçiler dolaşıyordu. Caius bu adamların hayatlarını satın

almak bunun için pahalı diye düşündü.

Gladyatörler mükemmel adaleli, hareketlerinde bir panter kadar zarif ve çeviktiler. Kabaca üç sınıfa ayrılabilirlerdi. Bir kere Trakyalılar vardı. Trakyalılık artık bir ırk, nesil olmaktan çıkmıştı. Çünkü Trakyalıların arasında bir sürü Yahudi ve Yunanlı vardı. Bunlar İtalya'da en revaçta olanlardı. Sica denen kısa, hafifçe kıvrık, Trakya ve Filisten'de iyi bilinen bir çeşit kama kullanıyorlardı. RETIARII'ler daha yeni yeni tanınmaya başlamışlardı. Bunlar trident denilen üç çatallı mızrak ve balıkçı ağıyla dövüşürlerdi. Bu kategori için Batiatus uzun boylu, dev yapılı, siyah derili Afrikalıları, Habeşileri tercih ederdi. Bunlar da daima MURMILLONES denen, ya yalnız kılıç, ya da kılıç ve kalkan kullanan gladyatörlerle karşılaştırılırdı. Murmillonesler daima Almanlar ve Galyalılardı.

Bracus zencileri işaret ederek, "Şuraya bak." dedi. "Mükemmel bir gösteri, mahir bir oyun. Ama yine de sıkıcı olmaktan kurtulamıyor. En iyisi Trakyalılardır. Sen ne dersin?" diye Batiatus'un fikrini sordu.

Lanista omuzlarını silkerek, "Hepsinin değeri ayrıdır." diye cevap verdi.

"Ben bir Trakyalı ve karşısında da zenci istiyorum."

Batiatus bir an müşterisinin yüzüne baktı. Sonra başını salladı.

"Böyle şey olmaz." dedi. "Trakyalılar sadece kama kullanıyorlar."

Bracus, "İstediğimi yap." diye ısrar etti.

Batiatus tekrar omuzunu silkti. Terbiyecilerden birinin bakışını yakaladı. Yanına gelmesini işaret etti. Caius büyülenmiş gibi gladyatörlerin garip bir dansı andıran çalışmalarına dalmıştı. Trakyalılar ve Yahudiler küçük odun parçalarıyla kama çalışmaları yapıyor, siyah derililer ağlarını fırlatıyor, uzun değneklerini ileri geri sallıyor, iri yarı sarışın Almanlar ve Galyalılar tahta kılıçlarıyla eskrim yapıyorlardı. Hayatında ilk defa insanların bu kadar ayarlı, çevik, zarif ve

yorulmak bilmez bir şekilde ölüm dansını talim ettiklerini görüyordu. Oradan, demir parmaklıkların gerisinden, iğrenç, karışık bir vicdana sahip olan Caius bile tesir altında kalıyor, bu kadar güçlü, harikulâde bir hayatın kasaplık et gibi kullanılmasına acıyordu. Ne yazık ki bu düşünce pek kısa ömürlü oldu. Caius gladyatörlerin karşılaşacağı ânı o âna kadar tatmadığı bir heyecanla beklemeye başladı. Cansıkıntısını daha küçücük bir çocukken tatmıştı. Ama şimdi bu yıkıcı histen eser yoktu.

Terbiyeci, "Kamanın sadece bir kenarı keskindir." diye açıklama yapıyordu. "Kama ağa takıldığı anda, Trakyalının işi bitmiştir. Böyle bir çiftleştirme yapılamaz. Okul için kötü bir şöhret olur."

Batiatus kısaca, "Sen dediğimi yap." dedi.

"Neden bir Almanla.."

Bracus, "Ben Trakyalı istiyorum." diye atıldı. "Tartışmayın!"

Lanista, "Söyleneni işittin." dedi.

Terbiyecinin boynunda küçük gümüş bir düdük asılıydı. Bunu üç kere öttürünce gladyatörler çalışmayı bıraktılar. Terbiyeci, Batiatus'a dönerek:

"Kimleri istiyorsun?" diye sordu.

"Draba."

Terbiyeci, "Draba!" diye bağırdı.

Zencilerden bir tanesi onlardan yana döndü. Yanlarına doğru geldi. Peşinden ağını ve süpürge sapına benzeyen sopasını sürüklüyordu. Dev gibi bir adamdı. Siyah derisi kalın bir ter tabakasıyla pırıl pırıldı.

"David."

Terbiyeci, "David!" diye bağırdı.

Bu bir yahudiydi. Atmacayı andıran bir yüzü, ince, nefretle titreyen dudakları vardı. Yanık, traşlı yüzünde yeşil gözleri garip bir ışıkla parlıyordu. Kamasıyla durmadan oynuyordu.

misafirlerden yana onları görmeden bakıyordu.

Bracus, Caius'a "Bir yahudi." dedi. "Hiç yahudi görmüş müydün?"

Caius başını salladı.

"Heyecanlı olacak. Yahudiler sica'yı iyi kullanır."

"Polemus."

"Polemus!" diye terbiyeci bağırdı.

Bu çok genç, yakışıklı ve zarif yapılı bir Trakyalıydı.

"Spartacus!"

O da diğer üç gladyatörün yanına geldi. Dört erkek, iki Romalı asil delikanlıdan, terbiyeciden, Lanistadan ve demir parmaklıkların yanında duran küçük tahtıravan taşıyıcılarından ayrı duruyorlardı. Caius onlara baktıkça, korkunç, garip, bambaşka bir hissin altında eziliyordu. Küskün, Caius'un arkadaşlarının hiçbirinde bulunmayan adaleli yapılarından çok, orada, öylece yalnız ve uzak duruşlarında insanı etkileyen bir yan vardı. Öldürmek, dövüşmek için terbiye edilmişlerdi. Onların dövüşmeleri ne askerin ne de hayvanların dövüşmelerine benzerdi. Bir gladyatörün dövüşmesi gerektiği gibi bambaşka bir tarzda dövüşürlerdi. Caius korkunç bir maskeyi andıran dört yüze bakıyordu.

Batiatus, "Nasıl buldunuz?" diye sordu.

Canını alacaklarını bilse Caius ağzını açıp cevap veremezdi. Fakat Bracus soğukkanlılıkla, "Hepsi iyi ama şu kırık burunluyu beğenmedim. Hiç dövüşçüye benzer hali yok." dedi.

Batiatus, "Görünüşe aldanmamalı." diye cevap verdi. "Adı Spartacus'tur. Kuvvetli ve atiktir. Onu seçmemde bir sebep var. çok çeviktir."

"Onu hangisiyle karşılaştıracaksınız?"

"Zenciyle."

"Güzel. verdiğim paraya değecek galiba."

İşte Caius, Spartacus'u bu şekilde görmüştü. Aradan geçen dört yıl içinde gladyatörlerin adlarını unutmuştu, ama yakıcı güneşi, arenayı, tere batmış vücutlardan çıkan kokuyu hatırlıyordu.

II

Karanlıkta uyanık yatan Varinia idi. Bütün gece bir an olsun gözünü kapamamıştı. Ama yanında yatan Spartacus uyuyordu. Ne kadar derin, ne kadar deliksiz bir uykudaydı. Nefesinin yumuşak akışı, göğsünün inip kalkışı hayatın kendisi kadar muntazam ve sürekliydi.

Sabahleyin olacakları bilen bir insan nasıl böyle uyuyabilirdi? Ölümün eşiğinde nasıl rahat bir uykuya dalabilirdi? Spartacus'a huzur veren şey nerden geliyordu?

Hafifçe, çok hafif olarak Varinia elini karanlıkta yatan Spartacus'un yüzünde, derisinde, vücudunda dolaştırıyordu. Deri oynak, taze ve canlıydı. Adaleler yumuşaktı. Vücut rahat ve gevşek bir uykuya dalmıştı. Uyku kıymetliydi. Uyku Spartacus'un hayatıydı.

(Uyu, uyu, uyu benim bir tanem, sevgilim, nazlım, benim iyi, korkunç erkeğim.. uyu. Uyu da kuvvetini topla, benim erkeğim.)

Hafifçe, dikkatle Varinia bir fısıltı gibi Spartacus'a sokulmuştu. Böylece gittikçe bedenleri daha çok birbirine değiyordu. Uzun bacaklarını erkeğinkine yapıştırmıştı. Dolgun göğüsleri erkeğe yastık vazifesi görüyordu. yanak yanağaydılar. Altın rengi saçları erkeğin üstünde bir taç gibi dağılıyordu. İçini dolduran dehşet ve korku artık tatlı hatıralarla dağılıyordu. Çünkü korku ve aşk hiçbir zaman bir arada olamaz.

(Bir keresinde Varinia, Spartacus'a bir şey yapmanı istiyorum demişti. Kendi kabilemizde inandığımız bir şeyi yapmanı istiyorum. Spartacus ona gülümsemiş, sizin kabileniz neye inanır diye sormuştu. Varinia, sana komik gelecek, güleceksin diye devam etmişti. O zaman Spartacus şimdiye kadar seninle

alay ettim mi, söylediklerine güldüm mü? diye atılmıştı. Varinia biz ruhun burun ve ağız yoluyla nefes aldıkça bedene girdiğine inanırız demişti. Spartacus gülümsemişti. Varinia bak alay ediyorsun diye çıkışınca, ben sana gülmüyorum demişti Spartacus, insanların inandıkları harikulade şeylere gülüyorum. Varinia, sen de bir Yunanlısın onun için hiçbir şeye inanmazsın diye ağlamaya başlamıştı. Spartacus söylediğin doğru değil, demişti. Bir kere ben Yunanlı değilim. Trakyalıyım. Sonra Yunanlıların hiçbir şeye inanmadıkları da yanlış. Varinia'nın Yunanlıların neye inanıp neye inanmadıklarına aldırış ettiği yoktu. Ama Spartacus dediğini yapar mıydı? Ağzını onun ağzının üstüne koyar, nefesini emerek ruhundan bir parçayı kendi bedenine sokar mıydı? Sonra Varinia da aynı şeyi yapacaktı. Böylece içlerinde birbirlerinden bir parça taşıyacaklardı. İki vücutta yaşayan tek insan haline geleceklerdi. Yoksa Spartacus korkuyor muydu. O zaman Spartacus, "Korktuğum şeyleri tahmin edemiyor musun?" demişti.)

Şimdi Varinia hücrelerindeki ince hasır üstünde Spartacus'la yatıyordu. Hücre onların dünyaları, yuvalarıydı. Hücre aşklarıyla doldurdukları bir kaleydi. Bütün varlıklarıyla bu taş hücrede yaşıyorlardı. İçerde sadece yatacak bir hasır örtü ve su testisi vardı. Ama bunlar bile onların değildi. Hiçbir şey onların değildi. Birbirlerine bile sahip değildiler. Şimdi Varinia, Spartacus'un yanında yatıyor, erkeğinin yüzünü okşayarak sessiz sessiz ağlıyordu. Varinia, şimdiye kadar bir damla gözyaşı bile döktüğüne şahit olunmayan köle kız ağlıyordu.

(Batiatus, ben kadın vermem, kiralarım demekten hoşlanırdı. Kadınları gladyatörlerime borç veririm. Geri almak üzere. Uzuvları kuruyan bir erkek arenada iyi çarpışamaz. Bir gladyatör, tahtıravan taşıyıcısı değildir. Gladyatör her şeyden önce bir erkektir. Erkek olmayan zaten gladyatör olamaz. Erkekler kadına muhtaçtır. En güzel, en el dokunmamış kadınları satın alırım. Eğer onları ben terbiye edemezsem, oğlanlarım eder.)

Gece sona ermek üzereydi. Günün ilk ışıkları hücreyi ışıklandırıyordu. Varinia ayağa kalksa ince, uzun yapısıyla

pencerenin seviyesine varırdı. pencereden baktığında talim sahasını, parmaklıkların gerisinde gece gündüz nöbet tutan askerleri görürdü. Her şeyi ezbere biliyordu. Hücre, zincirler onun için, Spartacus için olduğu gibi doğal şeyler değildi.

Sadece bu kadın Batiatus'un içinde adlandırılması güç bir arzu ve aşk yaratıyordu. Bir adamı onu, Roma'daki bir pazardan 500 dinar gibi pek ucuz bir fiyata satın almıştı. Ama nedense, Batiatus kıza bakınca garip hisler duyuyordu. Bir kere kız uzun boylu, güzel vücutluydu. Batiatus uzun boylu, vücudu biçimli kadınlardan hoşlanırdı. Sonra Varinia çok gençti. Yirmisinde bile yoktu belki. Ve Lanista çocuk yaştaki kadınlara bayılırdı. Hele o uzun sarı saçlar.. Lanista'nın ona karşı neden arzu ve sevgiyle dolu olduğunu anlamak hiç de güç değildi.

(Ama işler Lanista'nın istediği gibi olmamıştı. Varinia'yı yatağına almaya kalktığı ilk gece, kız vahşi bir kediye dönmüştü. Tekme atan, tırmalayan, tüküren, yırtıcı bir canavar olmuştu.. Boylu poslu olduğu için de Batiatus onu bayıltıncaya kadar dövmekte hayli güçlük çekmişti. O mücadele içinde odadaki bütün kıymetli eşyalar ortalığa yayılmış, paramparça olmuştu. Hele Varinia'nın başına inen Yunan vazosunun değerine diyecek yoktu. Lanista öfkesinden çılgına dönmüştü. Belki de bu perişanlık içinde Varinia'yı öldürebilirdi. Fakat kurnaz adam uğradığı kayıpları hesaplayınca kuvvetli ve becerikli bir köleden olmayı fazla buldu. Hele o görünüşle Varinia'yı satılığa da çıkaramazdı. Bunun için Varinia'yı terbiye etme işini gladyatörlere bıraktı. Spartacus denen sessiz, garip Trakyalıya karşı sebebini çözemediği bir nefret duyuyordu. Koyunu andıran yüzündeki alevle, okuldaki bütün gladyatörler tarafından sevilen, sayılan bu adama Varinia'yı verdi.

(Varinia'yı, işte sana birlikte yatacak bir eş diyerek Spartacus'a verirken Batiatus hayatından memnundu. Kadını hamile bırak ya da bırakma, beni ilgilendirmez. Fakat sakın bir yerine zarar getireyim, sakat edeyim deme. İşte sessiz sedasız Alman kızına bakan Spartacus'a Lanista bunları söylemişti. O anda Varinia güzel değildi. Yüzünde iki uzun yara vardı. Bir gözü şişmiş, morarmıştı. Alnında, boynunda ve kollarında yara izleri

vardı.

(Batiatus kızın üstündeki, kendi vermiş olduğu elbiseyi çekip alarak, bak sana ne veriyorum, demişti. O zaman Varinia Spartacus'un karşısında öylece, kımıldamadan, çırılçıplak durmuştu. Spartacus onu sevmişti. Çıplaklığı ya da vücudunun güzelliği için değil. Çünkü çıplakken bile Varinia çıplak değildi. Kollarıyla orasını burasını örtmek teşebbüsünde bile bulunmamıştı. Sade, mağrur bir tavırla hareketsiz kalmıştı. Ne Batiatus'a, ne de Spartacus'a bakıyordu. Artık kendisi için hiçbir değeri kalmayan hayata teslim olmuştu. İçine dönmüş, hayalleriyle, rüyalarıyla yaşamaya başlamıştı.

(O gece hücrenin en uzak köşesine çekilen Varinia'yı Spartacus rahat bırakmıştı. Sadece, "Latince konuşur musun, kız?" diye sormuştu. Bir cevap alamayınca, "O halde seninle Latince konuşacağım." diye devam etmişti. "Çünkü ben Almanca bilmiyorum. Akşam serinliği başladı. Bu hasırın üstünde yat." Varinia cevap vermemişti. Bunun üstüne Spartacus hasırı ona doğru itmişti. Sabah olduğunda hasır hâlâ aralarında, bomboş duruyordu. İkisi de taşların üstünde yatmışlardı. Bir buçuk yıl önce Alman ormanlarında esir edildiği günden beri bu, Varinia'nın rastladığı ilk düşünceli ve anlayışlı hareketti.)

Yeni bir günün belirdiği bu rütubetli gecede, o ilk gecenin hatırası Varinia'ya olduğu gibi geri döndü. İçi yanında yatan adama karşı o kadar dayanılmaz bir aşkla doldu ki, Spartacus'un bunu hissetmemesi için taştan olması lazımdı. Gerçekten de Spartacus kımıldandı. Birdenbire gözlerini açtı. Şafağın ilk ışıklarında sevgili kadınını iyice göremiyordu, ama Varinia onun ruhunda yaşıyordu. Kızı kendine doğru sıkı sıkıya çekti. Okşamaya başladı.

Varinia, "Oh, sevgilim, sevgilim." dedi.

"İzin ver."

"Peki sonra ne olacak? Çarpışacak kuvveti nerden bulacaksın?"

"İzin ver. Kuvvetim yerinde."

O zaman Varinia, erkeğinin kollarına uzandı. Yanaklarından aşağı sicim gibi yaşlar akıyordu.

III

Sabah dövüşe ayrılmıştı. Bütün bina, hava, ikiyüzü geçen gladyatör bu hisle doluydu. İki Romalı genç zengin oldukları, heyecan ve kan arzuladıkları için bu iki çift kumların üstünde can vereceklerdi. İki Trakyalı, bir Yahudi ve Afrikalı.. Afrikalı ağ ve çatalla sahaya çıkacaktı. Bu birçok lanistanın izin vermeyeceği bir çiftleştirmeydi. Yetiştirdiğiniz bir köpeği bile aslanın pençesine atmaya kıyamazdınız. Ama Batiatus para için her şeyi yapardı.

Siyah adam Draba o sabah uyandı. kendi diliyle, "Ey ölüm günü, seni selâmlarım." dedi.

Hasırının üstüne uzanmış, düşünüyordu. Bütün insanların, hatta en fakir ve çirkinlerinin bile kendilerine mahsus aşk, sevgi, öpücük, neşe, oyun ve şarkıları vardı, ama yine de hepsi ölmekten korkardı. Hayatın artık hiçbir manası kalmadığı zamanlarda bile ona sıkı sıkı sarılıyorlardı. Yalnız, yuvalarından uzak oldukları, vatanlarına dönmek ümidini bütün bütün kaybettikleri anda bile hayatı seviyorlardı. Bütün acıları, zulümler ve alçaklıklar içinde bile hayatın bir değeri vardı.

İşte kendisi, bir zamanlar bir evinin, karısının, çocuklarının bulunduğu kendisi, sulhta sözünün dinlendiği, harpte şerefli bir mevkiye sahip olan kendisi.. Eline tutuşturulan bir balıkçı ağı ve üçlü çatalıyla, iki Romalı genci eğlendirmek için dövüşecekti.. Kendisi canını verirken seyirciler gülecek, oynayacak, heyecanla ellerini çırpacaklardı.

Mesleğinin ve kendisi gibi insanların o boş felsefesini fısıldadı, "DUM VIVIMUS VIVUMUS".

Fakat bu söz ne kadar boş ve teselliden uzaktı. Günün işine hazırlanmak için kalktığında bütün adaleleri ağrı içindeydi. Spartacus'u öldürmek düşüncesine hazırlanmakta güçlük çekiyordu.. Sevdiği, diğer beyazların içinde en çok hürmet ettiği

Spartacus'u öldürmeye çalışacaktı.. Ama, "Gladyatör, gladyatörün dostu olamaz!" denmiyor muydu?

IV

Dördü, yanyana, konuşmadan yıkandılar. Konuşmanın bir faydası yoktu. Çünkü konuşacak bir şeyleri yoktu. Buluştukları şu andan arenaya girecekleri ana kadar beraber olacaklarından konuşmakla durumlarını daha feci bir hale sokacaklardı.

Banyo suyun buharlarıyla dolmuştu. Derhal sıcak suya kendilerini bıraktılar. Hamam tepedeki küçük bir delikten başka penceresi olmayan karanlık bir odaydı. Isınan taşların üstüne dökülen sulardan yükselen buharla gözgözü görmez olurdu. Spartacus'un vücudundaki hücreler açılmış, adaleleri rahatlamıştı. yepyeni, acı bir kuvvetle doluyordu. Sıcak su, üzerinde bitmez tükenmez bir mucize yaratırdı. Nübye madenlerinin kuru gazabını asla unutmamıştı. Sadece ölüm için, sadece öldürmek için yetiştirilen bedenlere gösterilen ihtimamı düşünmekten kendini alamazdı. Hayat için gerekli olan buğday, arpa ve altın elde etmeye çalıştığında bedeni toz, toprak ve çamur içinde olurdu. O zaman faydasız, utanç verici, dövülecek, açlıktan gebertilecek, iğrenç bir varlıktı.. Ama şimdi bir ölüm makinesi haline girmişti. Bedeni Afrika'da çıkardığı sarı altın kadar kıymetliydi.

Ne gariptir ki nefret ancak o anda içinde dalga dalga kabarmaya başlamıştı. O zamana kadar böyle bir lüks için vakti yoktu. Nefret, yiyecek, kuvvet, hatta düşünmek için bir tür zaman isteyen bir histi. Artık bunlara sahipti. Nefretinin merkezinde Lentulus Batiatus vardı. Batiatus Roma, Roma Batiatus idi. Roma'dan nefret ediyordu. Batiatus'tan nefret ediyordu. Romalı olan her şeyden nefret ediyordu. Tarlaları işlemek, davarları otlatmak ve madenlerde çalışmak için doğmuş, yetiştirilmişti. Sadece Roma'da, iyi yetişmiş kadın ve erkekleri eğlendirmek için insanların birbirlerini boğazlaması ve öldürmesi öğretiliyordu.

Banyodan masaj masalarına geçtiler. Her zaman yaptığı gibi

Spartacus, masörün mâhir, kuvvetli parmakları altında adaleleri formunu bulurken gözlerini kapadı. Masaj masasına yattığı ilk gün bütün varlığı korkunç bir panik içinde kalmıştı. Tek hürriyeti, sahip olduğu tek varlık, bedeni bir başkasının, bir yabancının istilâsına uğramıştı. Vahşi bir hayvana dönmüştü. Ama artık masanın üzerine rahatça uzanıyor, masörün hareketlerine karışmıyordu. Oniki kere bu masanın üstüne yatmıştı. Oniki kere arenaya çıkıp çarpışmıştı. Sekiz kere Capua'nın muazzam amfiteatrında çılgınlar gibi bağıran, kan delisi halkın, dört kere de Batiatus'un özel arenasında zevkli birkaç gün geçirmek için ka-dınları ya da erkek sevgilileriyle büyük şehirlerden gelen okumuş, yüksek sınıftan insanların huzurunda dövüşmüştü.

Şimdi, masaj masasının üstünde yatarken, her zamanki gibi bu dövüşleri düşünüyordu. Hepsi zihnine kazılmıştı. Ne madenlerin, ne de tarlada çalışmanın verdiği dehşet, arenanın sımsıkı dövülmüş kumuna ayak basıldığı anda, insanı boğazından yakalayan korkuya benziyordu. Hiçbir korku, o korkuya benzeyemezdi. Öldürmek için seçilmenin şerefsizliği hiçbir şeye benzemezdi.

Böylece Spartacus, gladyatör olmanın insanlığın en aşağı tabakasına inmekle bir olduğunu öğrendi. Hayvanlara olan yakınlıkları, yine zenginlerin atlarına köpeklerine gösterdikleri yakınlıkla birdi. Atlar kadar itina görüyor, bakılıyorlardı. Ama Lentulus Batiatus olsun, ya da başka bir romalı olsun, bir atın arenalarda parça parça edilmesi düşüncesini isyanla karşılarlardı.

Kendisi şanslıydı. Bütün bu dövüşler sırasında ne bir siniri kesilmiş, ne bir kemiği kırılmış, ne de hemcinslerinin geceleri rüyalarına giren cinsten kulak nahiyesinden, boynundan yara almıştı. Bütün yaraları MEMENTA adı verilen cinsten hafif ve zararsız olmuştu. Bunu maharetine veremiyordu. Vermek istemiyordu. Kasaplıktaki maharet, KÖLE ASKER OLAMAZ derlerdi. Fakat kendisi hemen hemen bir kedi, yanındaki masada yatan sessizlik ve nefret timsali yeşil gözlü Yahudi kadar çevikti. Çok kuvvetli, düşünceliydi. İşin en güç tarafı buydu: Düşünmek fakat kızmamak. IRA EST MORS. Arenada

öfkelenenler ölürlerdi. korku bambaşka bir şeydi. Ama kızgınlık yasaktı. Spartacus bütün hayatı boyunca düşünceleriyle yaşamıştı. Onun için düşünmek güç değildi. Bunu pek az insen becerirdi. "Köle.. hiçbir şey düşünmez." ve "Gladyatör bir hayvandır." Öyle gibi görünüyorlardı, ama gladyatörler bu düşüncelerin tam tersiydiler. İnsan arada sırada düşünmek sayesinde yaşardı. Fakat bir köle bütün hayatı boyunca düşünmeliydi. Yaşamayı, ölmemeyi düşünürdü. Hür bir insanın düşüncesine benzemiyordu, ama gene de düşünceydi. Düşünce filozofun arkadaşı, köleninse düşmanıydı. Spartacus o sabah Varinia'dan ayrılırken, kadınını kafasından olduğu gibi silip atmıştı. Artık onun için sarı saçlı sevgili yoktu. Eğer Spartacus yaşarsa, Varinia da yaşayacaktı. Ama şimdi Spartacus ne canlı, ne de ölüydü.

Masör işini bitirdi. Dört köle masalarından inip uzun yün pelerinlere sarındılar. Avludan geçerek toplantı salonuna girdiler. Gladyatörler sabah yemeklerine başlamışlardı bile. Her biri yere bağdaş kurarak oturmuş, önlerindeki küçük masadan şekersiz keçi sütlerini ve domuz yağıyla pişirilmiş buğday çorbasını içiyorladı. Lanista onları iyi beslerdi. Okula gelen her köle, suçlunun çarmıha gerilmesinden önce yaptığı gibi yemeğini yer, karnını tıka basa doyururdu. Ama arenaya çıkacak dört köle için bir parça şarap ve birkaç parça tavuk eti vardı. Tok karnına iyi çarpışılmazdı.

Herneyse, zaten Spartacus aç değildi. Dördü, diğerlerinden ayrı bir yere oturdular. Dördünün de iştahı kaçmıştı. Şaraplarını yudumladılar. Etin orasından burasından ısırdılar. Arada sırada birbirlerine bakıyorlardı. Ama konuşmuyorlardı. Onlarınki, konuşmalarla çınlayan salonda bir sessizlik adası gibiydi. Diğer gladyatörler de onlara bakmıyor, fazla ilgi göstermiyorlardı. Bu son kahvaltının gerektirdiği bir nezaketti.

Artık nasıl dövüşeceklerini bilmeyen kalmamıştı. Herkes Spartacus'un siyah devle çarpışacağını, kamaya karşılık ağ ve çatal kargı kullanılacağını biliyordu. Herkes Trakyalının yahudiyle karşılaşacağını öğrenmişti. Spartacus ve genç Trakyalı ölecekti. Bu Spartacus'un kabahatiydi. Çünkü o sadece Alman kızıyla yatıp ondan karım diye bahsetmekle kalmamış,

okuldaki bütün kölelere kendini sevdirmişti. Bunun nasıl, ne zaman olduğunun farkında değillerdi. Her kişinin kendine has bir havası vardır. Her insan binlerce küçük davranışlara ve mimiklere sahiptir. Trakyalının anlayışlı tavırları, kırık burunlu, etli dudaklı koyuna benzeyen yüzü.. Bütün bunlar onda kendisine itimat edileceğini, fikirlerine hürmet edileceğini anlatmıştı. Köleler dertlerini sıkıntılarını ona anlatır olmuşlardı. Onun sözünden çıkmazlardı. Spartacus yumuşak, aksanlı latincesiyle konuşmaya başladığı zaman, söylediklerini kayıtsız şartsız dinlerlerdi. Mesut bir adama benziyordu. Başını dimdik tutardı. Bu bir köle için garip bir hareketti. Sesini hiçbir zaman yükseltmezdi. Kızdığı da görülmemişti. Kendi kendine yeterliliği, onu diğerlerinden ayıran, başlı başına bir varlık haline sokan özellikti. Batiatus sık sık, "Gladyatörler birer hayvandır." derdi. "İnsan onları adam yerine koyarsa bütün görüşünü kaybeder."

Halbuki Spartacus hayvan olmayı kabul etmiyordu. Bunun için de tehlikeli sayılıyordu. Kamasını kullanmaktaki bütün maharetine, kazandırabileceği bütün paraya rağmen, Batiatus onun ölmesini istiyordu.

Kahvaltı bitmişti. PRIVILAGIE olan dört adam yerlerinden kalktılar. Bu sabah tabu idiler. Onlarla ne konuşulacak ne de onlara dokunulacaktı. Ama Gannicus her şeye rağmen Spartacus'a yaklaştı. Boynuna sarılıp onu dudaklarından öptü. Garip bir davranıştı bu. Bedeli ağırdı. Otuz kırbaç yiyecekti. Fakat gladyatörlerin çoğu Gannicus'un bu hareketi niçin yaptığını anlamışlardı.

V

Lentulus Batiatus, çok zaman sonra bile, o sabahı hatırlamaktan kendini alamadı. Bir çok kere uzun uzun üzerinde düşündü. Daha sonra ortaya çıkan, dünyayı temellerinden sarsan olaylarla bir ilgisi olup olmadığını anlamaya çalıştı. Fakat olamazdı. Olanlar, iki züppe Romalının, gladyatörlerin kıyasıya dövüşmelerini istediği için olmuştu. Hafta geçmezdi ki özel arenasında bir, iki, üç çiftten oluşan gösteriler olmasın. Bunun da diğerlerin-

den farklı bir tarafı yok gibiydi.

Güne berbat bir şekilde başlamışlardı. Bir kere Gannicus kırbaçlanacaktı. Gladyatörleri kırbaçlamak doğru değildi. Fakat okulun disiplini de her şeyden önemliydi. Çiğnenen her kurala karşılık bir ceza vardı. Ceza derhal ve insafsızca yerine getirilirdi. İkinci olarak gladyatörler, kama kullanan bir gladyatörün, ağ ve üçlü çatal kullanan gladyatöre karşı çıkarılmasından hoşlanmamışlardı. Üçüncü olarak da dövüşün kendisi vardı.

Batiatus arenada misafirlerini bekliyordu. Batiatus müşterileri hakkında istediğini düşünürdü. Fakat ödenen paraya karşılık verilmeliydi. Ne zaman bir milyonerle karşılaşsa, fakat sadece milyoner değil, milyonlar harcayan biriyle, kendisini bataklıkta gezinen bir kurbağa yerine koyardı. Roma'nın kenar mahallelerinde sürünürken bütün arzusu bir şövalyelik satın almasına yetecek dörtyüzbin dinar kazanmaktı. Şimdi şövalyelik payesine erişmişti. Fakat servetin ifade ettiği anlamı yeni yeni anlamaya başlamıştı. Çalışmasıyla, zekâsıyla eriştiği yükseklik bitmemişti... Daima merdivenin bir üst basamağı daha vardı.

Şeref, şerefi hak edenlerindir. İşte bunun için Caisus, Bracus ve diğerlerini bekliyordu. Gannicus'un otuz kırbaç yiyeceğinden de haberi yoktu. Misafirlerini küçük arenanın her tarafını rahat rahat gösteren locaya götürdü. Sedirlerin yastıklarını kendi elleriyle düzeltip yerleştirdi. Soğuk şarap ve küçük tabaklar içinde tatlı mezeler getirtti. Locanın üstünden sarkan renkli bir kumaş seyircileri güneşin yakıcı ışıklarından koruyordu. Batiatus yarattığı incelik ve lüks karşısında göğsünü gururla kabarttı. O anla, dövüşün başlayacağı zaman arasındaki boşluğu doldurmak için arenada iki müzisyen ve bir dansöz vardı.

Misafirler ne dansöze, ne de müzisyenlere dikkat ediyorlardı. Bracus'un evli arkadaşı Cornelius Lucius, bu günlerde Roma'da doğru dürüst yaşamak için nelere ihtiyaç olduğundan bahsediyordu. Batiatus işi olmadığı halde bir parça daha locada durdu. Roma'da doğru dürüst yaşamak için neye ihtiyaç olduğunu bilmek arzusundaydı. Sonunda Lanista Lucius'un yeni bir LİBARUS için beşbin dinar ödediğini öğrendi. Pasta yapması için bir adama bu kadar verilemezdi.

"Ama insan, domuzlar gibi yaşayamaz ki!" diyordu Lucius. "Hatta babamın evindeki gibi bir hayat bile süremem. İnsan iyi bir yemek yemek istiyorsa, dört kişiye muhtaçtır: Pastacı, cocus, pistores ve tabii bir de dulciarius. Yoksa çarşıdan pişmiş yiyecek almaktan başka çare kalmıyor."

"İnsan onlarsız yaşayamaz doğrusu," diye karısı ekledi, "her ay yeni bir Tonsores; insanı doğru dürüst sadece Tanrı traş edebilir. Ama fazladan bir berber ya da masör istesem.."

Bracus kibar bir tavırla, "Mesele yüz tane köle almakta değil." dedi. "Onları terbiye etmekte. Girişilen zahmete değmez. Benim elbiselerime bakan bir privatem var. Kıbrıslı bir Rum. Size saatlerce Homer'den parçalar okuyabilir. Ne yıkar, ne temizler. Bütün yaptığı elbiselerimi intizamlı bir şekilde tutmaktır. Pelerinlerim için dolabım var. Bir pelerinle işim bitti mi, onun derhal yerine kaldırılmasını isterim. Tünik, tüniklerin yanına konmalıdır. İnsan bu kadar basit bir işi yapmaya bir köpeği bile alıştırabilir. Fakat köle yapamaz. Kendiniz yapsanız daha az zaman sarfedersiniz."

Caisus, "Ama siz yapamazsınız." diye itiraz etti.

"Hayır... Tabii yapamam çocuğum. Bak bakalım Lanista ne cins şarap ikram ediyor!"

Batiatus derhal, "Cisalpine," diye atıldı.

Bracus parmağını burnunun üzerinde gezdirerek, "Yastıkları da düşünmüşsünüz, Lanista." dedi. "Sizde Filistin şarabı bulunur mu?"

"Tabii.. En iyisi var. En hafif gül.." Kölelerden birine bağırarak Filistin şarabı getirmelerini emretti.

Lucius karısına, "Ona söyle." diye fısıldadı.

"Hayır.."

Bracus kadına doğru uzandı. Elini tutup dudaklarına doğru götürdü.

"Sevgilim, söyleyemeyeceğiniz bir şey mi var?"

"Kulağına fısıldayacağım."

Kadın istediğini fısıldadı. Bracus, "Tabii, tabii." diye cevap verdi. Sonra Batiatus'a dönerek, "Dövüşten önce Yahudi'yi buraya getirin." dedi.

Asil kişilerin istekleri Batiatus'u daima hayretler içinde bırakıyordu. Lanista'nın en büyük isteği bir insanı asil yapan, soylu yapan sırrı kapmaktı. Fakat ne yaparsa yapsın bir türlü doğuşunun soysuzluğunu kapatacak bir gidiş tutturamıyordu. Arenasını kiralayan her grup başka türlü davranışlara sahipti. Nasıl bilebilirdi?

Batiatus, Yahudi'yi çağırttı.

Yahudi, iki terbiyeci arasında geldi. Locanın önünde durdu. Bekledi. Halâ uzun, kaba pelerinine sarılıydı. Yeşil gözleri iki soğuk taş parçası gibiydi. Hiçbir şey görmüyordu. Orada öylece duruyordu.

Kadın ürperdi. Caisus korkmuştu. İlk defa olarak bir gladyatör bir kol uzanımı uzaklıkta duruyordu. Elini uzatsa değecekti sanki. Aralarında ne duvar, ne de demir parmaklıklar vardı. İki terbiyeci de yeterince teminat değildi. Bu yeşil gözlü, ince dudaklı, saçları dibine kadar kırpılmış, kartal burunlu Yahudi insandan başka bir şeydi.

Bracus, "Lanista, kendisine söyle, pelerinini çıkartsın." dedi.

Batiatus, "Soyun." diye fısıldadı.

Yahudi bir an durdu. Sonra birdenbire pelerinini attı. Önlerinde, ince, adaleli vücuduyla çırılçıplaktı. Bronzdan oyulmuş gibi tam bir hareketsizlik içindeydi. Caisus büyülenmiş gibi bakıyordu. Lucius sıkılmış gibi yaptı. Halbuki karısı ağzı yarı açık, nefesi gittikçe sıklaşarak seyrediyordu.

Bracus yorgun bir tavırla, "ANIMAL BIPES IMPLUME" dedi.

Yahudi eğildi. Pelerinini aldı. Sonra dönüp uzaklaştı. İki terbiyeci de arkasından gittiler. Bracus:

"Önce bu çarpışsın." isteğinde bulundu.

VI

O zamanlar, geleneksel kamayla arenaya çıkan Trakyalı ve Yahudiye kendilerini savunmaları için tahtadan bir kalkan verilmiyordu. Verilse bile seyirciler tarafından şiddetle protesto ediliyordu. Kalkan, tıpkı bronz zırh ve miğfer gibi bıçağın yarattığı heyecanı öldürüyor, gladyatörün hareketlerini sınırlıyordu. Arenadaki çarpışmalara SAMNITES denirdi. Çiftler ağır zırhlar içinde sahaya çıkarlardı. Scutum denen büyük kalkan ve Spatha denen İspanyol kılıcı kullanırlardı. Bu çeşit bir dövüş ne heyecanlı, ne istendiği kadar kanlı oluyordu. Kalkanların çarpışması, kılıçların kılıçlarla mücadelesi saatlerce sürüyor, kölelerden hiçbiri ağır bir yara almadan dövüş sona erebiliyordu.

Fakat sonraları gladyatörlerin çarpışmalarında dikkate değer değişiklikler yapıldı. Ölgün, heyecansız geçen bir gösteri kısa zamanda milyonları kendine çeken bir eğlence türü oldu. Aşağılık bir insan olarak görülen Lanistalar Senato'da bir sandalyeye, yazlık evlere ve milyonlara sahip oldular. İlk önce Afrika'nın siyah adamı Roma köle pazarlarında boy göstermeye başladı. Lanista onun eline bir balıkçı ağı, üçlü çatal vererek kılıç ve kalkana karşı çıkardı. Romalılar adeta büyülenmişlerdi. Arkasından Filistinden Yahudi köleler geldi. Bu, dağların güçlü kuvvetli, sağlam yapılı erkekleri harpte kullandıkları kısa jilet kadar keskin kenarlı kamadan başka silâh bilmiyorlardı. Artık kalkan ve vücudu koruyucu zırhlar nâdiren kullanılıyordu.

Bracus'un genç dostuna söylediği gibi, bir kere Trakyalıların çarpışmasını seyrettikten sonra insanın başkalarını seyre tahammülü kalmazdı. Trakyalıları seyretmek dünyanın en heyecanlı şeyiydi.

Gladyatörlerin sırası gelmişti. Dansöz kız ve müzisyenler arenadan çekilmişti. Küçük saha kızgın sabah güneşinin altında çıplak ve boştu. Havaya titrek, kıvandırıcı bir sessizlik hakim olmuştu. Dört Romalı, bir kadın ve üç erkek, çizgili tentenin gölge-

sinde yastıklarına dayanmışlar, gül rengi Filistin şarabını yudumlayarak oyunun başlamasını bekliyorlardı.

VII

Arkadaki, arenaya çıkan küçük odada üç gladyatör oturmuş, Yahudinin dönüşünü bekliyorlardı. Bedbahttılar. Kendi içlerine kapanmışlardı. Ne aşk, ne şeref, ne de zafer onlarındı. Arkadaşları utançtı. Sonunda siyah adam sessizliği bozdu:

"QUEM DII DILIGUNT ADOLENCES MORITUR." Eğer tanrılar insanı severse, çocuklukta yanlarına alırlar! Spartacus, "Hayır." diye cevap verdi.

O zaman siyah adam, "Tanrılara inanır mısın?" diye sordu.

"Hayır."

"Öldükten sonra başka bir yerde yaşayacağımıza inanır mısın?"

"Hayır."

"Peki sen neye inanırsın, Spartacus?"

"Ben sana ve kendime inanırım."

Genç, yakışıklı Trakyalı, "Sen ve ben." dedi. "Lanistanın elinde kasaplık etiz."

Siyah adam, "Başka neye inanırsın, Spartacus?" diye sordu.

"Başka neye mi?.. İnsan neyi hayal eder? Ölüme giderken ne düşünür?"

Siyah adam derin, göğsünde yankılar bırakan kalın sesiyle, "Bak ben söyleyeyim," dedi. "Çok yanlızım. Evimden, çocuklarımdan çok uzaklardayım. İçim acıyla dolu. Artık yaşamak istemiyorum. Seni öldürmeyeceğim, arkadaşım."

"Burada merhamet diye bir his olabilir mi?"

"Yorgunum, bıkkınım."

"Babam da köleydi." dedi Spartacus. "Bana fazilet olan tek bir

şey öğretti.Bir kölenin tek vazifesi yaşamaktır."

"İkimiz birden yaşıyamayız."

"Hayatın bir köleye bile tanıdığı bir iyilik vardır. Bir köle de diğer hür insanlar gibi öleceği zamanı bilmez."

Nöbetçiler konuşmaları işitmişlerdi. Kulübenin duvarına vurarak susmalarını emrettiler. Yahudi dönmüştü. Fakat ağzını açıp da bir tek kelime bile söylememişti. Söylemezdi. Kapının iç kısmında, pelerinine sıkı sıkı sarılmış duruyordu. Başı utanç ve ıstırapla önüne eğikti. Trampetler çalmaya başladı. Genç Trakyalı kalktı. Dudakları titriyordu. O ve Yahudi pelerinlerini çıkardılar. Kapı açıldı. Çıplak, yanyana sahaya çıktılar.

Draba, siyah adam etrafiyla ilgili değildi. Ölümün duvağını giyinmişti. Elli iki kere ağ ve mızrakla sahaya çıkmış, hepsinden sağ dönmüştü. Başı ellerinin arasında düşünüyordu. Fakat Spartacus yerinden fırlamış, gözünü kapının üzerindeki bir deliğe uydurarak olacakları görmeye hazırlanmıştı. Taraf tutmuyordu. Trakyalı kendi milletindendi. Fakat Yahudi garip, anlaşılmaz bir şekilde kalbini parça parça ediyordu. Kıyasıya dövüşte çiftlerden biri ölüme mahkumdu. Ama hayat devam etikçe meselenin özü hayat oluyordu. Spartacus'un özü hayattı. İnsanlar bir bakışta bu özelliği farkediyorlardı.

Gözünü uydurduğu delikten önce bir şey göremedi. İki gladyatör tam kapının hizasında etlerini ve kanlarını satın alan kimselerin önünde duruyorlardı. Tunç rengi vücutları güneşin altında pırıl pırıl parlıyordu. Spartacus, Romalıların oturduğu locayı görebiliyordu. Çizgili tentesi, pembe, sarı ve kırmızı renklerle cicili bicili bir yerdi. Kölelerin ellerindeki tüy ve yelpazeler ağır ağır dalgalanıyordu. İşte oradaydılar.. Hayat ve ölümü satın alanlar.. kuvvetli ve kudretliler..

Şimdi arenanın efendisi, gladyatör terbiyecisi içeri girmişti. İki bıçağı cilalanmış tahta bir tepsinin üstüne koymuştu. Bunları sembolik olarak dövüşü satın alanlara sundu. Tepsiyi ileri doğru uzatınca, çelik, keskin ışıklarla parladı. Bıçaklar iyice bilenmişti. En küçük bir temasıyla deriyi yarıp derinlere işleyeceğine emin olabilirdiniz..

Bracus onayladı. Spartacus bıçakların ışığıyla tepeden tırnağa nefretle dolduğunu hissetti. İki gladyatör silahlarını seçerlerken, Spartacus hislerini kontrol altına aldı. Ne yazık ki çarpışmaya başlayan gladyatörler görüş alanından uzaklaşmışlardı. Ama Spartacus onların her hareketini görüyormuş gibi biliyordu. İki köle, yirmi adımlık karenin içinde iki hayvan gibi ümitsiz, çılgınlar gibi birbirlerinin etrafında dönüyorlardı. Şimdi eğilip ellerini kuma sürmüşlerdi. Şimdi bütün adaleleri bir kedininki gibi gerilmiş, hazır bekliyordu.

Terbiyeci gümüş düdüğünü öttürdü. Gladyatörler tekrar Spartacus'un önüne geldiler. Sağ ellerindeki bıçaklarıyla bütün erkekliklerini ortaya koymuşlardı. İki hayvandılar. Sıcak kum üstünde ayaklarını sürüyerek hayvanlar gibi halkalar çiziyorlardı. Şimdi birdenbire birleşmişlerdi. Aynı hızla da ayrıldılar. Romalılar heyecanla ellerini çırptılar. Yahudinin göğsünde açılan yara çaprazlama, tıpkı bir kurdele gibi kıpkırmızıydı.

Hiçbirisi bu yaradan haberdar değildi. Dikkatlerini o kadar birbirlerine vermişlerdi ki, dünyayı unutmuşlardı. Zaman durmuştu. Bütün hayat ve tecrübeleri birbirlerinin üstünde toplanmıştı. Tekrar birleştiler. Tek bir vücut olmuşlardı. Kilitlenmişlerdi âdeta. Vücut vücuda, yüz yüze, birbirine kenetlenmiş bilekler sessiz bir öldürmek, kesmek arzusuyla bağırıyorlardı. Artık birbirlerinden nefret ediyorlardı. Artık bir tek gayeleri vardı. Gayeleri öldürmekti. Biri diğerinin ölümüyle yaşamak hakkını kazanacaktı.

Vücudun dayanabileceği kadar birbirlerine kenetli kaldılar. Sonra birer yay gibi geriye sıçradılar. Şimdi Trakyalının kolu boydan boya kesilmişti. Karşı karşıya nefret ederek, titreyerek, nefes nefese bakıştılar. Vücutlar yağ, ter ve kanla kaplıydı. Ayaklarının dibindeki kum kırmızı bir halı gibiydi.

İşte o sırada Trakyalı atıldı. Bıçağını ileri doğru uzatarak kendini Yahudinin üstüne fırlatmıştı. Fakat Yahudi aniden diz çökerek üzerinden uçan Trakyalıyı yakaladı ve sırt üstü yere attı. Şimdi Yahudi Trakyalının üstündeydi. Tam bir heyecan, dehşet havası arenayı kaplamıştı. Ölüm Trakyalıyı yakalamıştı. Genç köle kıvrandı, büküldü, korkunç bıçağa mâni olmak için bacak-

larını öne doğru uzattı. Fakat Yahudi hâkimiyeti ele almış, kesiyor, doğruyordu.. Yine de Trakyalının yaşamak azmi o kadar büyüktü ki bir türlü öldürücü darbeyi yiyemiyordu.

Bir yay gibi Trakyalı ayağa fırladı. Hayat ince ince akıp gidiyordu. Fakat ayağa kalkmasıyla hayatının en özlü kısmını atmak zorunda kalmıştı. Bir eliyle dengesini bulmaya çalışarak, diğeriyle bıçağını yakaladı. Sallanıyordu. Bıçağını havada sallayarak Yahudi'nin yaklaşmasına mâni olmaya çalışıyordu. Fakat Yahudi geriye çekilmiş, Trakyalının üstüne atılmaya niyetli değilmiş gibi duruyordu.. Gerçekten de artık hücuma geçmeye bir sebep kalmamıştı. Çünkü Trakyalı boynundan derin bir yara almış, yüzü boydan boya kesilmiş, vücudundan, kollarından, bacaklarından öldürücü yaralar almıştı. Kan bitmez tükenmez bir su gibi kumun derinliklerine işliyordu.

Yine de hayatın en büyük dramı henüz oynanmamıştı. Romalılar üstlerine çöken o şaşkınlıktan kurtulmuşlar, "Verebera! Vur!Vur!" diye çırpınıyorlardı.

Fakat Yahudi yerinden kımıldamadı. Tek yarası göğsündeydi. Birdenbire kamasını fırlatıp kumun üstüne attı. Başı önünde bekledi.

Fırsat kaçmıştı. Şimdi kırmızı bir elbise giymiş olan çıplak Trakyalının elinden kaması düşmüştü. Hızla ölüyordu. Romalılar feryat ediyorlardı. Gladyatör terbiyecisi sahaya çıktı. Kırbacını havada şaklatarak ıslığa benzer sesler çıkarıyordu. İki asker de peşindeydi.

Terbiyeci "Dövüş, seni domuz!" diye kükredi. Kırbaç Yahudinin sırtında şakladı. Beline sarıldı. "Dövüş!" Kırbaç tekrar tekrar iniyordu. Yahudi yine kımıldamadı. Şimdi Trakyalı yüzüstü dönmüş içler acısı iniltilerle kıvranıyordu. Feryatları gittikçe yükseldi. Yükseldi. Bütün havayı doldurdu. Sonra ıstırap dolu çığlıklar bitti. Trakyalı hareketsiz kaldı. O zaman terbiyeci Yahudiyi kırbaçlamaktan vazgeçti.

Siyah adam, Spartacus'un yanına gelmiş, aynı deliğe gözünü uydurmuştu. Konuşmadan seyrediyorlardı.

Askerler Trakyalıya yaklaşıp onu mızraklarıyla dürttüler. Za-

vallı bir parça kımıldadı. Askerlerden biri belinden sarkan küçük, fakat ağır bir çekici aldı. Trakyalının şakağına korkunç bir darbe indirdi. Ondan sonra ucundan kanlar akan çekicini kaldırarak misafirleri selâmladı. Aynı anda bir başka terbiyeci arenaya bir eşek getirmişti.

Hayvanın başında parlak kırmızı tüyler bulunuyordu. Deri eğerinden aşağı bir zincir sallanıyordu. Bu zincir Trakyalının ayağına bağlandı. Askerler eşeği arenanın içinde halkalar çizecek şekilde koşsun diye kırbaçlamaya başladılar. Hayvan kan revan içindeki ölüyü sürükleyerek koşmaya başladı. Romalılar bu sahneyi heyecanla alkışladılar. Kadın dantel mendilini zevkle salladı.

Sonra kanlı kum süpürülüp temizlendi. İkinci çiftten önce tekrar dansöz ve müzisyenler sahaya çıktı.

VIII

Batiatus müşterilerinin locasına koşarak, o kadar çok para verdikleri halde Yahudi'nin Trakyalının kolundan veya boğazından can alıcı bir damarı kesmeyişi karşısında özür dilemek istedi. Fakat Marius Bracus elindeki şarap kâsesini sallayarak susmasını işaret etti:

"Bir kelime bile istemem, Lanista." dedi. "Hârikuladeydi. Mükemmeldi."

"Şöhretim vardır."

"Şöhretinin canına okutma şimdi. Ama dur.. Bak sana ne söyleyeceğim.. Yahudiyi buraya getir. Başka ceza istemiyorum. İyi dövüşen bir insana hakettiğini vermek gerekir. Onu buraya getir."

"Buraya mı? Şey.." diye Lucius itiraza yeltendi.

"Tabii! Olduğu gibi gelsin. Temizlenmesine lüzum yok."

Batiatus isteneni yapmaya giderken, Bracus da ihtisas sahibi bir kişi gibi biraz önce olan dövüşteki ustalık ve güzelliği açıkla-

maya başladı:

"Böyle bir dövüşü seyretmek fırsatı binde bir tesadüf eder. Bir anlık bir zafer, saatlerce süren uğraşmalardan daha iyidir. Bu meşhur avis jacienda ad mortem'dir. Ölüm uçuşu.. Bir gladyatör daha güzel nasıl ölebilir? Olayları bir düşünün. Trakyalı Yahudinin hareketlerini ölçtü.."

Lucius, "Evet, ama önce kan akıtan Trakyalıydı." diye atıldı.

"Bir şey ifade etmez. Belki de daha önce hiç çarpışmamışlardı. Eğer ikisi de birbirine denk gladyatör olsaydı, çarpışma ustalıklarına ve dayanıklılıklarına göre hayli sürecekti. Ama birbirlerine kilitlendiklerinde Yahudi birden geri sıçrayıp Trakyalının kolunu yaraladı. Eğer sol kol yerine sağ kolu yaralasaydı, o anda her şey bitmiş olacaktı. Yahudiyi neden çağırttığımı biliyor musunuz? Göreceksiniz.."

O konuşurken Yahudi gelmişti. Hâlâ çırılçıplaktı. Kan ve ter kokuyordu. Titreyen adaleleri, öne eğik başı ve sık sık inip kalkan göğsüyle karşılarında korkunç bir varlık gibi duruyordu.

Bracus, "Eğil!" diye emretti.

Yahudi kımıldamadı.

Batiatus, "Eğil!" diye bağırdı.

Geride duran iki terbiyeci Yahudiyi kollarından tutarak Romalıların karşısında zorla diz çöktürtmeye çalıştılar. Bracus gladyatörün sırtını göstererek muzaffer bir çığlık attı:

"Bakın! Gördünüz mü?.. İşte! Kırbaç yaraları değil, derinin kesildiği yere bakın! İşte Trakyalının kaması buraya değdi. Tam sıçrarken yaptı bu işi! Avis jacienda ad mortem! Bırak gitsin, Lanista! Sakın kırbaçlattırma. Onunla bir servet kazanacağın muhakkak. Şöhretini bilhassa ben, kendim yayacağım. Şerefine Gladyatör!"

Fakat Yahudi başı önüne eğik söylenenleri duymamış gibi duruyordu.

IX

Siyah adam, "Taşlar bile ağlıyor." dedi. "Üzerine basacağımız kum acıyla titreyip inleyecek. Ama biz ağlayamıyoruz."

"Biz gladyatörüz." diye Spartacus cevap verdi.

"Kalbin taştan mı oyulmuş?"

"Ben bir köleyim. Zannımca bir kölenin kalbi ya taştan olmalı, ya da hiç olmamalı. Senin düşüneceğin, hayal edeceğin güzel hatıraların var. Ama ben KORUU'yum. Benim düşünecek iyi bir şeyim yok."

"Olanları bu yüzden mi kılın kıpırdamadan seyrediyorsun?"

Spartacus, "Kılım kıpırdasa elimden ne gelir?" dedi.

"Seni anlayamıyorum Spartacus. Sen beyazsın, ben siyah. Farklıyız. Benim yurdumda erkeğin kalbi acıyla dolduğu zaman, ağlardı. Fakat siz Trakyalılar, yaşlarınız kurumuş. Bana bak. Ne görüyorsun?"

"Ağlayan bir erkek."

"Bunun için erkekliğimden bir şey kaybediyor muyum?" Sana şunu söylüyorum. Spartacus, seninle çarpışmayacağım. Allah hepsinin belâsını versin! Seninle çarpışmayacağım."

"Eğer çarpışmazsak ikimiz de ölürüz."

"O halde beni öldür dostum. Yaşamaktan bıktım. Yaşamak beni hasta ediyor."

Askerler kulübenin duvarına vurarak, "Susun!" diye bağırdılar. Siyah adam döndü. Bütün kulübe zangır zangır temellerinden sallanıncaya kadar duvarlara yumruklarını indirdi. Sonra aniden durdu. Kanapenin üstünde oturarak yüzünü elleriyle kapadı. Spartacus yanına gitti. Arkadaşının yüzünü kendine doğru kaldırarak alnındaki terleri sildi.

"Gladyatör, gladyatörün dostu olamaz."

Draba ıstırapla, "Spartacus, insan niçin yaratıldı?" diye sordu.

"Yaşamak için."

"Cevap bu mu?"

"Evet, biricik cevap budur."

"Seni anlamıyorum, Trakyalı."

Spartacus âdeta yalvarır gibi, "Neden?.. Neden anlamıyorsun, arkadaşım?" dedi. "Bunun cevabını bir çocuk bile bilir. Anasının karnından çıktığı anda bilir. O kadar basit bir cevaptır ki."

"Bu cevap bana göre değil. Kalbim bir zamanlar beni sevenler için ağlıyor."

"Seni başka sevenler de olacak."

"Hayır. Artık olamaz."

X

Yıllar sonra Caisus, Capua'daki çiftin çarpışmasını o kadar berrak bir şekilde hatırlayamazdı. Çünkü Caisus'un hayatı türlü heyecanlarla doluydu. Satın alınan, bedeli ödenen heyecanlarla. Spartacus adı bir Trakyalı adından başka bir şey değildi. Romalılar için Trakyalılar hep birbirine benzeyen, hatırda tutması güç adlar taşıyorlardı: Spartacus, Gannicus, Menicus, Floracus, Leacus gibi. Caisus hikayeyi anlatırken o gün dövüşen Yahudiyi de bir Trakyalı olarak anlatabilirdi. Arenaların gittikçe artan câzibesi, halkın dövüşlerden aldığı serhoşluğa benzer zevk Trakyalılara iki anlam kazandırmıştı. Trakyalı diye Balkanların güney kısmında yaşayan insanlara denirdi. Romalılar için Karadeniz'in gerisinde ve Balkan steplerinde yaşayan her çeşit barbar kavimleri Trakyalı adını taşırdı. Makedonya'ya yakın olanlar Yunanca konuşurlardı. Fakat Trakyalı denen insanlar için Yunanca bir konuşma dili olmaktan uzaktı.. Tıpkı kıvrık kamanın Trakyalılar tarafından kullanılmadığı ve bilinmediği gibi..

Diğer yandan, spor dilinde ve arenalarda Trakyalı, Sica ile dövüşen her gladyatöre verilen addı. Bu yüzden Caisus için Yahudi de bir Trakyalıydı. Onun, Zealot denen Romalılara düşman bir soydan gelen korkusuz, kuvvetli bir Filistinli olduğunu, ilk

toprak savaşından ve Makabiler devrinden beri istilacılara karşı korkunç bir nefret ve isyan bayrağı taşıyan dağlardan geldiğini bilmiyordu. Caisus'un Filistinliler hakkında pek az bir bilgisi vardı. Zaten öğrenmek için de bir arzu duymuyordu. Bir çift gladyatörün çarpışmasını seyretmişti, şimdi ikinci çifti bekliyordu. İkinci çiftte normal olmayan bir yan vardı. Fakat siyah adamın başına gelenler sırasında siyah adamın karşısındaki tamamen aklından çıkmıştı. Fakat arenaya girişlerini mükemmelen hatırlıyordu. İki erkek kafeslerinden çıkıp arenanın güneşinin altında kıpkızıl parlayan kumlar üstünde yürümüşlerdi. Kuşlar uçup gitmişti.. kan kuşları, avis sanguinaria, kursaklarını aç kurtlar gibi kumun emdiği kanla doldurmaya çalışan küçük, benekli hayvanlar.. Tıpkı kum gibi bu kuşlar da sarı benekliydiler. Havalandıkları zaman yerden kum tanecikleri kalkmış gibi oluyordu. İki erkek önceden kararlaştırılan yerde yanyana durmuşlardı. Kanlarını, etlerini satın alanlara hürmetlerini belirteceklerdi. İşte hayatın değerini kaybettiği, şerefin yerini utancın aldığı an buydu. Hayatın kadını kendini kanla eğlendirmeye çalışıyordu.

Caisus, Trakyalının, Afrikanın dev yapılı siyah adamı yanında ne kadar küçük kaldığını çok iyi hatırlıyordu. Fakat Bracus'un söyledikleri hatırında değildi. Zaman nehrinde yıkanıp gitmişlerdi. Bracus'un sözleri önemsizdi. Çünkü böyle insanların aşağılık kaprisleri asla bir mesele olamazdı. Spartacus bile o anda belli bir kişilik kazanamamıştı. Fakat olanlar Caisus için normaldi. Bracus'u, kafasız ve değersiz dostunu eğlendirmek için küçük bir ıstırap ve ölüm kalım sahnesi yaratmaya sevkeden kapris, Caisus için bir kapris değil, büyük bir heyecan, yepyeni bir buluştu.

Böylece çift durumun gerektirdiği işleri yaptıktan sonra kendilerine tepsiler içinde silahları verildi., Spartacus için kama. Siyah dev yapılı Draba için uzun, ağır, üç çatallı balıkçı mızrağı ve balıkçı ağı. Utançları ve düştükleri alçaklık içinde birer soytarı rolünü oynuyorlardı. Bu Romalılar serin localarında şaraplarını yudumlayıp çerezlerini yiyerek eğlenebilsinler diye bütün dünya onlara esir olmuştu.

Çift silahlarını aldı. Sonra, Caisus'un anlattığına göre siyah

adam çılgına döndü. Ne o, ne de Lucius siyah adamın hayatının başlangıcına giden yolculuğu yapmamışlardı. Eğer bu yolculuğu yapmış olsalardı, siyah adamın çıldırmadığını anlayacaklardı. Hayallerinde bile bu devin nehir kenarındaki evini, karısını, karısının kendisine doğurduğu çocukları ve toprağı, işleyip meyvesini topladığı zümrüt vâdileri düşünemezlerdi. Sonra askerler, askerlerle beraber esir tüccarları gelmiş, insan hayatını bir anda altın değerine yükseltmişlerdi.

Hayır, sadece devin aklını kaçırdığını, çılgına döndüğünü görmüşlerdi. Draba ağını bir yana fırlatıp korkunç bir harp çığlığı atmıştı. Siyah adamın locaya doğru fırladığını görmüşlerdi. Onu durdurmak isteyen terbiyecilerden biri, üç çatallı mızrağın ucunda bir balık gibi sallanmıştı. Şimdi devin önünde üç metre yüksekliğinde bir parmaklık bulunuyordu. Fakat o sanki bunlar kağıt parçalarından yapılmış gibi bir anda ikiye ayırmıştı. Dev vücudundaki kuvvet onu, müşterilerin bulunduğu yere doğru fırlatan bir yay halini almıştı.

Fakat arenanın dört bir yanından askerler koşuşmaya başlamıştı. En öndeki asker ucu demir mızraklı sopasını, dünyada hiç kimsenin karşı koyamadığı, yüzlerce milletin askerlerini durdurtan mızrağını fırlatmıştı. Mızrak devin arkasından girip önünden dışarı çıkmıştı. Fakat bu siyah adamı durduramamıştı. Sırtındaki mızrakla birlikte hâlâ Romalılara erişmeye çabalıyordu. İkinci bir mızrak yan tarafından girmişti. O hâlâ mücadele ediyordu. Yıkılmamıştı. Bir dördüncüsü boynundan yakaladı. İşte o zaman işi bitti. Gene de elindeki üçlü çatal, Romalıların dehşetle titredikleri locanın parmaklığına kadar gelmişti. Orada, vücudunun bütün kanı akarak, orada önlerinde ölmüştü.

Fakat şunu işaret etmek gerekir ki, bütün bunlar olurken Spartacus yerinden kımıldamamıştı. Kımıldasaydı, öleceğini biliyordu. Kamasını kuma atıp, hareketsiz durmuştu. Hayat, hayatın karşılığıdır.

DÖRDÜNCÜ KISIM

Marcus Tullius Cicero ve Büyük Köle Ayaklanmasının doğuşuna karşı duyduğu büyük ilgi.

Salaria Villâsında bir gece geçirmek için toplanan kibar Romalı erkek ve kadınların konuştuğu tek konu Spartacus, Spartacus'un çıkardığı isyandı. Bunu normal karşılamak gerekir. Çünkü hemen hepsi villaya çarmıhlara gerili kölelerin sıralandığı Appian yolundan gelmişlerdi. Quaestor olarak önemli bir idari mevkii de bulunan Cicero, Roma'ya gidiyordu. Böylece, her anları, her saatleri bütün dünyaya Roma kanununun adil ve insafsız olduğunu ilan eden çarmıhları seyrederek geçirmişti.

İnsanların en duygusuzu bile büyük dağ yolundan gelirken, Cumhuriyeti temellerine kadar sarsan köleler ve hür insanlar arasında geçen korkunç çarpışmaları düşünmeden edemezdi.. Cumhuriyetin idare ettiği memleketleri de sarsmıştı. Tarlada çalışan bir tek köle yoktu ki rüyasında kendisi gibilerin sallandığı çarmıhları görmesin. Bu çarmıha geriş korkunç bir his yaratmıştı. Ağır ağır, zâlimcesine can veren altı bin erkeğin ıstırabı bütün memleketi kaplamıştı. Marcus Tullius Cicero gibi düşünceli bir gencin tesir altında kalmaması imkânsızdı.

Antonius Caius gibi zengin ve asil Romalılar, Cicero'ya, yaşadığı otuz iki yıla atfedilemeyecek bir hürmet gösteriyorlardı.

Bu bir asâlet, aile şöhreti ve câzibeden ileri gelmiyordu. Çünkü kendi arkadaşları bile Cicero'yu câzip bulmazlardı. Zekiydi. Onun kadar zeki olanlar eksik değildi. Özellikle Cicero her çağda, başarıya giden yolda önlerine çıkan engeli yıkmak için terbiyelerinden, vicdanlarından feragat etmekten çekinmeyen, adalet ve merhamet nedir bilmeyen gençlerdendi. Bu Cicero'nun

adalet, iyilik veya merhametle ilgisi yok demek değildir. İlgiliydi, ama kendi anlayışına göre. Cicero sadece muhteris bir insan sayılmazdı. Çünkü Cicero gayet soğukkanlı ve kurnaz bir şekilde sadece kendi başarısıyla ilgiliydi. Bazen düşüncelerinde dönüşler yaparsa, bu da onun tipindeki insanlardan beklenilmeyecek bir şey değildi.

Onsekiz yaşında Hukuk tahsil eden, sırf ilgi toplamak için yirmi yaşında politika mücadelesine atılan ve otuz yaşında en önemli memuriyetlerden birini ele geçiren hârika çocuktu. Hükümet ve Felsefe üstüne deneyleri, nutukları okunuyor, takdir ediliyordu. Eserlerindeki zayıf özü nereden aldığından, ya da çaldığından kimsenin haberi yoktu. En lüzumlu ve önemli şahsiyetleri tanır, onlara hürmet ederdi. O zamanlar Roma'da birçok kişiler nüfuzlu dostlara sahip olmak için çırpınırlardı. Cicero'nun en büyük avantajı, nüfuzlu kişilerle sıkı bağlar kurmasından ileri geliyordu.

Cicero çok zaman önce, ahlâk ile adalet arasındaki derin uçurumu anlamıştı. Adalet kuvvetlinin, canı istediği zaman kullanabileceği bir âletti. Ahlâk tıpkı tanrılar gibi zayıfların yarattığı bir hayaldi. Kölelik âdildi. Cicero'ya göre sadece aptallar, kölelikte ahlâki bir yön ararlardı. Yol boyunca, çarmıha gerilenlerin korkunç ıstırabını takdir etmişti. Ama onların etkisi altında kalmamaya çalışmıştı. Buna izin vermemişti. Çalışıyordu.. Her zaman bir şeyler yazardı. O sırada bütün dünyayı temellerinden sarsan Köle Harbine dair bir monografi üstünde çalışıyordu. Bunun için Appian yolu boyunca dizilen çarmıhlarla yakından ilgilenmişti. Hiçbir acıma ya da rahatsızlık hissetmeden Galyalıları, Afrikalıları, Trakyalıları, Yunanlıları, Yahudileri ve Almanları incelemişti.. Bu muhteşem ıstırapla, dünyaya yeni, kudretli bir akımın doğduğunu hissetmişti. Henüz doğmamış çağlara kadar uzanacak bir kol. Aynı anda, köle isyanının bu yeni cezalandırılış şeklini soğukkanlılıkla seyreden, inceleyen ve nakleden bir kimsenin de büyük kuvvetlere sahip olması gerektiğini düşünüyordu.

Cicero'daki bu özellikleri bazıları farkeder, bazıları edemezdi. Salaria villasına gelen Claudia Cicero'da bunları göremedi. Diğer yandan Helena, bir bakışta erkeği tanımış, gözleriyle "Ben

de senin gibiyim," demişti. "Yolumuza devam edelim mi?" Kardeşi Caisus yatağına uzanmış büyük generali beklerken, kendisi de Cicero'nun odasına gitmişti. Kendi kendini hâkir gören, fakat yaptığından memnun bir kişinin yapmacık vekarıyla doluydu. Orta sınıfın üst tabakalarından gelen bu adam karşısında kendisini niçin küçük gördüğünü anlayamıyordu. Daha gece sona ermeden hoşuna gitmeyecek bir sürü hareketlerde bulunacağını kendi kendine bile itiraf etmekten çekiniyordu.

Bununla beraber Cicero için Helena arzu edilen bir kadın tipiydi. Uzun boylu, kuvvetli yapısı, bir heykeli andıran yüz hatları ve mânâlı siyah gözleriyle Helena, onun sınıfının istediği fakat ele geçiremediği asil kanın bütün özelliklerini taşıyordu. Böyle bir görünüş altında bir kadını erkeğin odasına getiren vasıflarsa son derece basitti.

O zamanlar gece geç vakitlere kadar çalışmak her Romalının yaptığı iş değildi. Cemiyetin garip bir şekilde eşit olmayan ilerleyişi kendisini yapay aydınlatmada göstermişti. Roma lâmbalarının solgun, titrek bir ışığı vardı. Gözleri yorar, mahvederdi. Bunun için gece geç vakitlere kadar çalışmak, hele bol bol içilen şarap ve yenen yemekten sonra, ya takdirle, ya da şüpheci bir nazarla karşılanırdı. Cicero için durum takdir uyandırıcıydı. Helena, odaya girdiğinde Cicero yatağının üstüne bağdaş kurup oturmuş, dizlerinin üstündeki kâğıtlara bir şeyler yazıyor, düzeltiyordu. Belki yaşlıca bir kadın için bu sahnenin bir önemi olamazdı. Fakat Helena daha yirmiüç yaşındaydı. Bunun için büyük bir etki altında kaldı. Sulhta lider, harpte lider olan kişi hâlâ efsanelerin kahramanı olmakta devam ediyordu. Sonra günde sadece iki üç saat uyuyarak vatanları için çalışan Romalılar vardı. Bunlar kutsal varlıklardı. Helena'ya göre kutsal bir insan ancak Cicero gibi olabilirdi.

Helena kapıyı arkasından kaparken, Cicero yatağının ayak ucunda bir yer gösterdi. Zaten odada rahatça oturulabilecek başka bir yer yoktu. Helena gösterilen yere yerleşti. Cicero işine devam ediyordu.

Şimdi ne olacaktı? Helena, hiçbir erkeğin bir kadına aynı şekilde yaklaşmayacağını biliyordu. Fakat Cicero ona

yaklaşmadı bile.. Çeyrek saat öylece oturduktan sonra Helena:

"Ne yazıyorsun?" diye sordu.

Cicero, Helena'nın yüzüne soran nazarlarla baktı. Soru yerinde değildi. Sadece bir konuşma konusu açılmak istenmişti. Fakat Cicero konuşmak istemiyordu. Tipindeki birçok gençler gibi, Cicero'da kadının kendisini anlamasını beklerdi. Helena'ya sordu:

"Niçin sordun?"

"Çünkü bilmek istiyorum."

Alçakgönüllü bir tavırla, "Köle harbine dair bir yazı hazırlıyorum," dedi.

"Yâni tarih mi demek istedin?" İşte tam o sıralarda yüksek sınıftan gençler arasında tarih yazmak moda olmaya başlamıştı. Cicero ciddiyetle reddetti:

"Hayır tarih değil. Tarih yazarsam kronolojiye ihtiyacım olur. Ben daha çok olayın başlaması ve gelişmesiyle ilgileniyorum. İnsan Appian yolu boyunca sıralanan çarmıhlara bakınca, altı bin cansız vücut görüyor. Bundan biz Romalıların kinci insanlar olduğunu çıkarabiliriz. Adil kişiler olup adaletin gerektirdiğini yaptığımızı söylemek yetmez. Anlamalıyız. İhtiyarın "Delenda est Carthago" demesiyle iş bitmez. Dalkavukluk olur. Ben, Kartaca'nın niçin mahvedilmesi ve altı bin kölenin niçin bu şekilde öldürülmesi gerektiğini anlamak istiyorum."

Helena gülerek, "Bazıları diyorlar ki," dedi. "eğer köleler pazarlarda satılmaya kalkılsaydı, pek çok dikkate değer servet silinip gidecekti."

Cicero, "Hem doğru, hem yanlış." diye cevap verdi. "Ben görünüşün arkasında saklananı bilmek istiyorum. Köle isyanının anlamını görmek istiyorum. Hayal, Romalıların en zayıf yanı. Ben hayallerle kendimi aldatmak istemiyorum. Bu harpten, şu harpten, büyük seferlerden ve büyük generallerden bahsediyoruz. Ama hiçbirimiz hiç olmazsa fısıltıyla olsun, zamanımızı, diğer bütün başarıları bir kara bulut gibi gölgeleyen isyandan, köle isyanından konuşmak istemiyoruz. Köle

harbinden bir şeref payı çıkaramayız. Kölelerin yenilmesinde şanlı bir taraf yoktur."

"Yok canım. Durumu bu kadar basitleştirmek doğru olmaz."

"Öyle mi? Peki Appian yolundan gelirken çarmıha gerilen onca köle karşısında neler hissettiniz?"

"Çirkin bir manzaraydı. Böyle şeylere bakmaktan hiç hoşlanmam. Fakat nedense arkadaşım Claudia'nın hoşuna gitti."

"Ama bundan bir anlam çıkaramadınız mı?"

"Ne çıkaracağım? Herkes Spartacus'u ve çıkardığı harbi biliyor."

"Acaba? Bundan emin değilim. Hatta Crassus'un bile fazla bir şey bildiğini sanmıyorum. Spartacus bizim için bir sır olmaktan öteye gidemedi. Resmi kayıtlara göre, Spartacus, Trakyalı bir haydut ve ücretli askerdir. Crassus'a göre Nübye madenlerine gelmiş bir köledir. Hangisine inanacağız? Capua'daki gladyatör okulunun sahibi Batiatus öldü. Kütüphane memuru bir Yunanlı köle tarafından boğazı kesilmiş. Yani Spartacus'la uzak yakın ilgisi olanlar ya öldüler, ya gittiler. Peki, Spartacus hakkında kim yazı yazacak? Benim gibiler."

"Neden sizin gibi olmayan insanlar yazmasın?"

"Teşekkür ederim şekerim. Ama ben Spartacus hakkında hiçbir şey bilmiyorum. Ondan sadece nefret ediyorum."

"Niçin? Kardeşim Caisus da ondan nefret ediyor."

"Sen nefret etmiyor musun?"

"Belirli bir şey hissediyorum diyemeyeceğim. Sıradan bir köleydi."

"Acaba öyle miydi? Bir köle, Spartacus olmak için nasıl bir hayat yaşar? İşte çözmem gereken sır bu. Nerede başladığını, niçin başladığını anlamalıyım. Seni sıkmıyorum ya?"

Ciçero'da insanların hemen hissettiği samimi bir hava vardı. İşte bu özelliğiyle daha sonraki yıllarda yapılan ithamlara

başarıyla karşı koymasını bilmişti. "Lütfen konuşmaya devam et," dedi Helena. Roma'daki, Cicero'nun yaşındaki erkek arkadaşları sadece en son kokulardan, üzerine bahse tutuştukları gladyatörlerden, yetiştirdikleri atlardan ya da en son metreslerinden konuşurlardı. "Lütfen devam et."

Cicero, "Söyleve fazla inancım yoktur," dedi. "Ben daha çok yazmaktan hoşlanırım. Korkarım ki çoğunluk senin gibi düşünüyor. Bu köle isyanının büyük bir önemi olmadığını sanıyor. Ama bakın, bütün hayatımız kölelerle ilgili. Kölelerin isyanı kazandığımız zaferlerin tümünden daha önemli bence. Buna inanır mısın?"

Helena başını salladı.

"İspat edebilirim. Kölelerin isyanı yüzyirmi yıl önce başladı.. Esir ettiğimiz Kartacalıların ayaklanmasıyla başladı.. İki nesil sonra, Yunanistan'daki Laurium madenlerinde ikinci büyük köle isyanı oldu. Sonra İspanya madenlerindeki köleler ayaklandı. Birkaç yıl sonra Sicilya köleleri.. Yirmi yıl sonra Köle Salvius'un idaresindeki köle harbi başladı.. Bunlar belli başlı büyük harpler. Arada saymak lüzumunu hissetmediğim küçük ayaklanmalar da var. Hepsi birlikte, bizimle kölelerimiz arasında bitmek tükenmek bilmez bir şekilde devam eden ve edecek olan sessiz, utanç verici bir savaştır. Hiç kimsenin hatırlamak, konuşmak istemediği, tarihçilerin yazmaktan çekindiği bir savaş.. Bu harpleri kağıda geçirmekten, gerçekçi bir nazarla incelemekten korkuyoruz. Çünkü köle ayaklanması yepyeni bir şey. Meçhul bir şey.. Milletler, şehirler, partiler, hattâ kardeşler arasında harpler oldu.. Ama bu içimizde yepyeni bir canavar.. Bütün partilere, şehirlere ve milletlere karşı koyuyor."

"Beni korkutuyorsun," dedi Helena. "Gözümün önünde nasıl bir resim çizdiğinin farkında mısın?"

Cicero onayladı. Araştıran nazarlarla kızın yüzüne baktı. Helena duygulanarak Cicero'nun ellerine sarılmıştı. İçinin bu garip gence karşı sıcak, anlaşılmaz hislerle dolduğunu hissediyordu. İşte karşısında kendisinden pek yaşlı olmayan bir genç vardı: Milletinin geleceğiyle yakından ilgileniyordu. Bu

Helena'ya çocukluğunda dinlediği eski zamanların masallarını hatırlatmıştı. Cicero kâğıtlarını bir yana bıraktı. Helena'yı hafif hafif okşadı. Sonra eğilip öptü. Helena artık çarmıhları canlıymış gibi gözünün önünde görüyordu. Paramparça olmuş, güneşten yanmış kölelerin hayalleri dansediyordu. Ama artık eskisi kadar korkunç değillerdi. Çünkü Cicero, bundan mantıksal neticeler çıkarmıştı.

Cicero, "Biz adalet ve aşk için yaratılmış insanlarız." diye düşündü. Helena'yı okşarken elinin altında kendini anlayan bir kadının bulunduğunu biliyordu. Bununla Helena'yı fethetmekten duyacağı his azalmıyordu. Tersine, Cicero kendini kuvvet ve kudretle dolu buluyordu.. Bir anlık bir esrarengiz açılma sırasında, kasıklarının Spartacus'u ezip mahveden kuvvetlerle dolduğunu hissetti. Onun yüzüne bakan Helena birdenbire Cicero'nun çehresinin zulüm ve nefretle karıştığını gördü. Her zamanki gibi korkuyla teslim oldu.

II

Yorgunluk ve duygusal karışıklık içinde Helena güçlükle uykuya daldı. Erkeklerle olan ilişkisini daima gölgeleyen kâbus garip, rahatsız edici bir özellik halini aldı. Rüya, gerçek olanla olmayanı birbirinden ayrılması güç bir şekilde birleştiriyordu. Rüyasında, kardeşi Caius'un sokakta ona Lanista Batiatus'u gösterişini gördü. Tam yedi ay önce.. Şimdi, birkaç gün önce, Lanista'nın boğazı Yunanlı kölesi tarafından kesilmişti.. Dedikodulara göre, Yunanlının Lanista'dan çaldığı para ile satın aldığı kadın üstüne tartışmaya girişmişlerdi. Batiatus, Spartacus ile olan ilgisi yüzünden daha da meşhur olmuştu. Bu sefer, bir mahkemede kendisini savunmak için Roma'ya gelmişti. Kira evlerinden birisi çökmüş, içindekiler enkazın altında kalarak ölmüşlerdi. Hayatta kalanlar Batiatus'u dâva etmişlerdi.

Helena onu rüyasında olduğu gibi, iri yapılı, şişman, tahtıravana binmeyip geniş toğasına sarınarak sokaklarda gezinen, sadaka dilenen fakirleri bastonuyla kovan, durmadan yerlere tüküren biri olarak görüyordu. O gün, daha sonra, Caius

ile Forum'a gitmişlerdi. Tesadüfen Batiatus da savunmasını yapıyordu. Forum tıka basa, işsiz güçsüzler, şehrin delikanlıları, bol bol vakti olan kadınlar, çocuklar, meşhur Roma adaletini görmeden gitmek istemeyen yabancı memleketten insanlarla doluydu. Sorulan soruları Batiatus kükremeyi andıran bir sesle cevaplandırıyordu.. Helena bütün bunları rüyasında, o gün gözleriyle gördüğü şekilde görüyordu.

Sonra bütün rüyalarda olduğu gibi, Helena kendisini hiç sebepsiz Lanista'nın yatak odasında buldu. Yunanlı köle keskin bıçağıyla yatağa yaklaşıyordu. Bıçak, Trakyalıların arenada kullandıkları Sica denen kamaydı. Yatağının üstünde uyanık oturan Lanista kölenin yaklaşmasını dehşet dolu gözlerle seyrediyordu. Bu sırada Yunanlı kölenin yanında dev bir gölge belirdi. Helena bunun Spartacus olduğunu hemen anladı. Spartacus, Yunanlının bileğini sıkarak kamayı elinden düşürdü. Spartacus olan dev yapılı, bronz renkli, yakışıklı adam, Helena'ya işaret etti. Helena yerden kamayı alıp Lanista'nın boğazını kesti. Yunanlı ve Lanista ortadan kaybolmuş, kendisi Spartacus ile yalnız kalmıştı. Fakat Helena ona kollarını açınca Spartacus yüzüne tükürdü, dönüp uzaklaştı. Sonra Helena yalvararak, kendisini beklemesini rica ederek Spartacus'un ardından koştu.. Ama Spartacus ortadan kaybolmuştu. Kendisi uçsuz bucaksız kumların üstünde yapayalnız kalmıştı.

III

Batiatus Lanista, kendi kölesi tarafından boğazlanarak çirkin ve ucuz bir ölümle ölmüştü. Belki Bracus için tertiplenen gösteriden sağ kalan iki gladyatörü oldürtmüş olsaydı, bu ölümü ve diğer birçok şeyleri geçiştirebilirdi. Eğer bunu yapsaydı, yapabilirdi. Çünkü kendi kudreti dahilindeydi. Hakkıydı. Kimse karışamazdı. Ayrılık yaratan gladyatörleri öldürtmek adettendi. Acaba Spartacus ölseydi, tarihin çehresinde büyük bir değişiklik olabilir miydi? Spartacus'u tahrik eden kuvvetler başka yana çevrilirdi. Tıpkı Helena'nın bir hayli zaman sonra Salaria Villasında daldığı günah uykusunda gördüğü rüya gibi Spartacus'un rüyası da gladyatörler tarafından paylaşılan kanlı

hâtıralar ve ümitler değildi. İşte bu Spartacus'un planının nasıl yaratıldığını anlamayanlara bir cevaptır. Onun planı bir tek kişi tarafından değil, çoğunluğun isteğiyle yaratılmıştı.

* * *

Alman kızı Varinia, Spartacus'un yanına oturmuştu. Kocasının rüyasında çılgın gibi söylenmesi ve inlemeleriyle bir türlü uyuyamıyordu. Spartacus birçok şeylerden bahsediyordu. Şimdi çocukluğuna dönmüştü.. şimdi Nübye madenlerindeydi.. Şimdi de arenada. İşte Sica derisini yırtmıştı, ıstırapla bağırdı.

İşte burada Varinia daha fazla dayanamadı, Spartacus'u uyandırdı. Muhabbetle okşadı onu. Ter içindeki alnını, vücudunu öptü. Varinia küçük bir kızken, birbirlerine âşık olanların başına ne geldiğini biliyordu. Birbirlerini sevenler korkuyu yenerlerdi. Milletinin oturduğu büyük ormanların şeytanları, kötü ruhları bile, birbirlerini sevenlerin korkuya karşı dokunulmaz olduğunu bilirlerdi. Aşk, sevişenlerin gözlerinden, yürüyüşlerinden, konuşmalarından birbirine düğümlenen parmaklardan okunurdu. Varinia esir edildikten sonra bunları unutmuştu.. Varlığının özünü nefret oluşturmuştu.

Şimdi bütün varlığı, içindeki hayat, bedeni ve ruhu, yaşayışı, görevi, kanının deveranı, kalbinin atışı bu Trakyalı köle için duyduğu aşkla alevlenmişti. Artık kabilesindeki kadınların ve erkeklerin tecrübelerinin çok doğru, eski ve manalı olduğunu anlıyordu. Artık yeryüzndeki hiçbir şeyden korkmuyordu. Sihire inanıyordu. Aşkının sihiri gerçekti, ispat edilebilirdi. Varinia aynı zamanda erkeğinin sevilmek için yaratılmış olduğunu anlıyordu. Spartacus bir tek parçadan yaratılan nadir varlıklardandı. Spartacus'ta ilk göze çarpan özellik buydu işte. Bütünlüğüydü. Spartacus tekti. Oluşuyla anlaşma halindeydi. Varlığından memnundu. Bu korkunç, ümitsiz ve damgalı insanlar yuvasında bile.. bu ölüme mahkum katillerin cinayet okulunda, ordu kaçkınlarının, kaybolmuş ruhların, madenlerin mahvedemediği madencilerin arasında bile Spartacus sevildi, hürmet gördü. Ama onun sevgisi bambaşkaydı. O insanlığın,

erkekliğin özüydü. Varinia kalçalarındaki arzunun ebediyen öldüğünü sanmıştı. Fakat Spartacus'u istemesi için ona bir dokunması yetiyordu. Eğer Varinia bir heykeltraş olsa ve insanları şekillendirme işi ona verilse, bütün erkekleri Spartacus şeklinde yaratırdı. O erkekliğin timsaliydi. Kırık burnu, iri kahverengi gözleri, geniş, hareketli ağzı, Varinia'nın çocukluğunda tanıdığı yüzlerden bambaşkaydı.. Fakat Spartacus'tan başkasının olmayı, Spartacus'tan başkasını sevmeyi hayal edemiyordu.

Spartacus neden böyleydi, Varinia bilmiyordu. Roma aristokrasisinin bilgili, ince hayatı içinde uzun zaman bulunmuş, onların erkeklerinin nasıl olduklarını öğrenmişti. Fakat, bir kölenin niçin Spartacus'un olduğu gibi olması gerektiğini izah edemiyordu.

Şimdi okşamalarıyla Spartacus'u sükuna kavuşturmuştu.

"Rüyanda ne görüyordun?"

Spartacus başını salladı.

Varinia'yı sıkı sıkı tutarak, "Her zaman birlikte olamayacağımız hiç aklına geldi mi, sevgilim?" dedi.

"Evet."

"Peki, o zaman ne yapacaksın?"

"O zaman öleceğim."

Şimdi Spartacus tamamiyle uyanmıştı. Sâkindi.

"Bu konu hakkında konuşmak istiyorum."

"Bunu neden düşüneceğiz ya da hakkında konuşacağız?"

"Çünkü beni sevsen, yanından uzaklaştırıldığım, ya da öldüğüm zaman ölmeyi düşünmezsin."

"Sen böyle mi düşünüyorsun?"

"Evet."

"Ben ölsem, sen ölmek istemez miydin?"

"Yaşamak isterdim!"

"Niçin?"

"Çünkü hayatsız hiçbir şey yoktur."

"Sensiz hayat olamaz."

"Bana söz vermeni ve bu sözü tutmanı istiyorum."

"Ben verdiğim sözü tutarım. Yoksa vermem."

Spartacus, "Bana hiçbir zaman canına kıymayacağına söz vermeni istiyorum." dedi.

Varinia bir zaman cevap vermedi.

"Söz veriyor musun?"

Sonunda Varinia "Pekalâ, veriyorum." dedi.

Bunun üstüne Spartacus, Varinia'nın kollarında rahat, derin ve sâkin bir uykuya daldı.

VI

Trampetlerin sesi sabah hepsini çalışmaya çağırdı. Kahvaltıdan önce kırk dakikalık basit bir jimnastik yaparlardı. Herkes uyanır uyanmaz soğuk bir bardak su içerdi. Hücrelerin kapısı açılırdı. Eğer kölenin içerde bir kadını varsa, kadın çıkıp gitmeden önce hücreyi temizlerdi. Lentulus Batiatus'un işletmesinde israf denen şey yoktu. Gladyatörlerin kadınları mutfak döşemesini yıkarlar, temizlerler, ovarlardı. Hamamda çalışırlardı. Keçilere bakarlardı. Batiatus bunlara karşı, herhangi bir çiftlik efendisi kadar sert ve zâlim davranırdı. Kırbacını sık sık kullanırdı. İyi yemek vermezdi. Fakat Spartacus ve Varinia'dan çekinirdi. Onlarda kendisini ürkütecek, korkutacak ne vardı, açıkça söyleyemezdi.

Bu ebediyen hatırlanacak, belli günde okulun havası nefretle doluydu. Trampetlerin gürültüsünde, terbiyeciler hepsini tâlim sahasına sürükleyerek Siyah Afrikalı'nın çarmıha gerildiği parmaklığın önünde sıraladılar. Kadınlar her zamankinden

daha çok kırbaç yiyorlardı. O sabah Varinia korkmuyordu. Kırbaç onun sırtına ötekilerinkinden daha hafif inmiyordu. Hatta diğerlerinden daha sık kırbaçlanıyordu. Götürüldüğü mutfakta işini sabırla yapmaya bakıyordu.

Okulu istila eden Batiatus'un öfkesiydi. Lanista'nın para kaybı karşısında duyduğu derin, gittikçe artan bir öfkeydi bu. Bracus anlaşılan paranın yarısını vermişti. Batiatus, Bracus'u, bu yüzden mahkemeye verebilirdi ama asil, tanınmış bir Romalı aileye karşı koyamayacağını da iyi biliyordu. Öfkesinin kuvveti her köşede hissediliyordu. Mutfakta aşçı kadınları hırpalıyor, onları tahta sopasıyla dövüyodu. Efendileri tarafından kırbaçlanan terbiyeciler, öfkelerini gladyatörlerden çıkarıyorlardı. Ve talim sahasının etrafını çeviren parmaklığa gerili duran siyah adam, sabah idmanlarını yapmak üzere toplanan gladyatörlere bakıyordu.

Spartacus yerini aldı. Bir yanında Gannicus, diğer yanında Crixus adlı Galyalı vardı. Karşılarındaki terbiyeciler o gün özellikle bıçak ve kılıçlarını alarak iyice silahlanmışlardı. Talim sahasının kapıları açıktı. Kırk kişilik bir asker topluluğu büyük tahta kargılarıyla bekliyorlardı. Sabah güneşi sarı kumun üstünde yüzüyor, sıcaklığıyla sırtlarını okşuyordu. Fakat Spartacus'un içinde sıcaklık yoktu. Cannicus fısıltıyla bu toplantının anlamını bilip bilmediğini sorunca başını salladı.

Galyalı "Dövüştün mü?" diye sordu.

"Hayır."

"Fakat o kimseyi öldürmedi ki. İnsan ölecekse, bundan daha iyi bir sebep için ölmeli."

"Bundan daha iyi bir şekilde ölebilir misin?" diye Spartacus sordu.

Crixus, "O bir köpek gibi ölecek, sen de." diye cevap verdi. "Kumun üstünde karnı deşilerek ölecek. Sen de aynı şekilde öleceksin."

İşte o zaman Spartacus ne yapması gerektiğini anlamaya başladı. Belki de uzun zamandır içinde yaşayan düşünceler o

sabah şekil almaya başladı dense daha doğru olur. Hakikatı anlamaya başlıyordu. Hakikat onun için hiçbir zaman bir başlangıç olmaktan ileri gidemeyecekti. Gerçeğin sonu veya sonsuzluğu asırlar boyunca uzayıp gidecekti. Fakat o anda gerçek, kendi başına, etrafındakilerin başına gelenler ve daha geleceklerle ilgiliydi. Zencinin pila'nın parçaladığı dev vücuduna baktı. Kan akmış, kat kat kurumuştu. Başı geniş omuzlarının arasından sarkıyordu.

Bu Romalılar hayata karşı nasıl bir nefret taşıyorlar! diye Spartacus düşündü. Ne kadar kolayca öldürüyorlar, ölümden nasıl cismani bir zevk alıyorlardı! Neden olmasın, diye kendi kendine sordu, hayatlarının bütün akımı kendi cinslerinin eti kemiği üstüne kurulmamış mıydı? Çarmıha germenin onlar için özel bir büyüsü vardı. Bu cezalandırma şeklini, bir köle için en uygun ölüm şekli olarak çarmıha germeyi kabul eden Kartaca'dan almışlardı. Fakat romalılar için bu ihtiraslı, zevkli bir eğlence olmuştu.

Şimdi tâlim sahasına Batiatus gelmişti. Spartacus dudaklarını kımıldatmadan yanında duran Galyalıya sordu:

"Peki sen nasıl öleceksin?"

"Senin gibi Trakyalı."

Spartacus ölü zenciden, "Arkadaşımdı," diye bahsetti. "Beni seviyordu."

"İşte senin belan bu."

Batiatus, uzun gladyatör sırasının önünde durdu. Askerler arkasında toplandılar. "Size yiyecek veriyorum," dedi Lanista. "Sizi kızartma et, piliç, taze balıkla besliyorum. Mideleriniz patlayıncaya kadar yediriyorum. Yıkıyor, masaj yaptırıyorum. Sizi madenlerden, kürek mahkûmluğundan kurtardım. Burada krallar gibi tembel tembel yaşıyorsunuz. Buraya gelmeden önce sizden aşağı kimse yoktu. Şimdi rahatınız yerinde, en iyi yiyecekle besleniyorsunuz."

"Arkadaşım mısın?" diye Spartacus sordu. Galyalı dudaklarını bile kıpırdatmadan, "Gladyatör, gladyatörün dostu

olamaz." dedi.

Spartacus, "Ben seni dostum kabul edeceğim."

Şimdi Batiatus, "Şu siyah köpeğin siyah kalbinde ne anlayış, ne minnet varmış." diyordu. "İçinizde kaç kişi onun gibi?"

Gladyatörler seslerini çıkarmadılar.

Batiatus terbiyecilere, "Bana bir siyah adam getirin." dedi. Terbiyeciler siyah derililerin durduğu yere yaklaştılar. Parmaklıklara en yakın duran bir tanesini sürükleyip getirdiler. Plan daha önceden hazırlanmıştı.

Trampetler çalmaya başladı. İki asker arkadaşlarının yanından ayrıldı. Ağır, tahta mızraklarını havaya diktiler. Trampetler hâlâ çalıyordu. Zenci kıvranıyordu. Askerler arka arkaya mızraklarını zavallının göğsüne sokup çıkarıyorlardı.

Şimdi zenci yerde yatıyordu. Göğsünde iki mızrak dimdik duruyordu. Batiatus yanında duran subaya döndü:

"Artık her şey yoluna girdi." dedi. "Köpekler havlamaya bile kalkmazlar."

Gannicus, Spartacus'a "Arkadaşımsın." dedi. Spartacus'un diğer yanında duran Galyalı hiç konuşmuyordu. Derin ve gürültülü nefesler alıyordu.

Sonra sabah jimnastiği başladı.

V

Daha sonra Senatodaki sorgu sırasında Batiatus, bir plânın hazırlanmış olduğunu bilmediği gibi, hazırlanabileceğini bile aklına getirmediğini haklı olarak ileri sürdü. Buna ek olarak, gladyatörler arasında kendilerine azat edilecekleri söz verilen, bunun karşılığında Batiatus'a bilgi veren köleler bulunduğunu açıkladı. Bu iki köle sırayla arena için kiralanır. Bir tanesi azat edilir, diğeri hafif bir yarayla tekrar okula dönerdi. Bir zaman sonra bunun yanına bir arkadaş bulunurdu. Batiatus kendi duymadan bir isyan hazırlanmasının imkânsız olduğunda ısrar

etti.

İşte her zamanki gibi, köleler arasında ne kadar isyan çıkarsa çıksın bunu anlamak, kökünü kurutmak için bir teşebbüse geçilmezdi. Hiç şüphesiz bu isyanlar da böğürtlen kökü gibi devamlı ve sürekliydi. Sadece çiçeğini gösteren bir bitki gibi görünmezdi. İsterse Sicilya'da büyük çapta bir isyan olsun, isterse bir çiftlikte birkaç kölenin katıldığı ve sonunda birkaç yüzünün çarmıha gerilmesiyle sona eren bir ayaklanma olsun, Senato'nun teşebbüsleri hep yarıda kaldı. Oysa isyanın kökünün deşilip çıkarılması gerekiyordu. Burada insanlar, dünyada bilinmeyen lüks, bereketli ve şaşaalı bir hayat kurmuşlardı. Milletlerin savaşı Roma barışında sona ermişti. Milletlerin ayrılığı Roma yollarıyla bitmişti. Dünyanın muhteşem merkezinde, yiyecek ve zevk için kimse aranmıyordu. Her şey tanrıların plânladığı gibi olmuştu. Ama bedenin çiçeklenmesiyle gelen bu hastalık, bir türlü sökülüp çıkartılamıyordu.

O sırada Senato, Batiatus'a sormuştu: "Memnuniyetsizlik, plân yapma ve ihanet belirtileri yok muydu?"

"Hayır, yoktu." diye Batiatus ısrar etmişti.

"Ve Afrikalıyı cezalandırdığınızda, ki bu hareketinizi gayet yerinde bulduk, yine bir kıpırdanma sezmediniz mi?"

"Hayır."

"Acaba dışarıdan herhangi bir şekilde yardım görmüş olabilirler mi?"

"İmkânsız."

"Demek Spartacus, Gannicus ve Crixus üçlüsü için dışarıdan bir yardım gelmedi?"

"Bütün tanrılar üstüne yemin ederim ki yoktu."

VI

Gene de bu tamamen doğru değildi. Hiçbir insan yalnız olamaz. Spartacus'un inanılmaz gücü kendisini hiçbir zaman

yalnız görmediğinden, hiçbir zaman kendi içine kapanmamasından ileri geliyordu. Zengin Romalı Bracus'un düzenlediği sonuçsuz dövüşten birkaç zaman önce Sicilya'daki üç çiftlikte köle ayaklanmaları olmuştu. Dokuz yüz köleden bir avucu dışında, hepsi ölümle cezalandırılmıştı. Köle sahipleri cezalandırmanın sadece sonuna doğru böyle kan dökmekle ne kadar çok ziyana uğradıklarını farketmişlerdi. Böylece, yüz kadar cezalandırılmayan köle az bir para karşılığı pazarlarda satılığa çıkarılmıştı. İşte Batiatus'un adamlarından biri, bu pazarlarda geniş omuzlu, kızıl saçlı Crixus denen Galyalıyı görüp satın almıştı.

Spartacus'u Spartacus yapan özellikten ne ayrılmıştı, ne de yalnızdı. Crixus'un hücresi kendisininkinin bitişiğindeydi. Uzun gecelerde Spartacus hücresinde boylu boyunca yere uzanır, kapının altında Crixus'un anlattığı Sicilya kölelerinin ebedî harplerini dinlerdi. Bu harpler yarım asır önce başlamıştı. O, Spartacus, bir kölenin oğluydu. Fakat onun hemcinsleri arasında da Achilles, Hector kadar muhteşem, mağrur ve akıllı efsanevi kahramanlar vardı. Onların şarkıları söylenmiyordu. İnsanların taptıkları birer tanrı da olmamışlardı. Böylesi daha iyiydi. Çünkü Tanrılar zengin Romalılar gibiydi. Kölelerin hayatlarıyla hiç ilgilenmiyorlardı. Bunlar insandılar, insandan aşağı tutulan köleydiler! Pazarlarda eşeklerden daha ucuza satılan çıplak kölelerdi. Omuzlarına koşumu geçirip çiftliği süren kölelerdi. Ama ne devlerdi. Adadaki bütün köleleri azat etmeden, ele geçmeden üç Roma ordusunu dağıtan Eunus, Yunanlı Athenidon, Trakyalı Salvius, Alman Undart, garip Yahudi, Kartaca'dan bir sandalla kaçıp bütün adamlarıyla birlikte Athenion'a ilhak eden Ben Joash..

Dinlerken Spartacus'un kalbi gurur ve şevkle kabarırdı. Büyük, tertemiz bir kardeşlik hissiyle bu ölü kahramanlara yaklaştığını hissederdi. Onları iyice tanıyordu. Ne hissettiklerini, neyi hayal ettiklerini, neyi özlediklerini çok iyi biliyordu. Irk, şehir veya devletin bir anlamı yoktu. Sınırları fâniydi. Fakat isyanlarının acıklı şaşaasıyla daima yenilmişlerdi. Onları tahta çarmıhlara geren hep Romalılardı. Yeni ağaç ve yeni meyve, işte köle olmasını bilemiyen bir kölenin

mükâfatını herkes görecekti.

"Sonunda hepsi aynı sonuca vardı." dedi Crixus..

Böylece Crixus gittikçe bunlardan daha az bahsetmeye başladı. Ne geçmiş, ne de geleceğin bir gladyatöre faydası olamazdı. Onun için daima hâl söz konusuydu. Crixus etrafına kalın bir alay duvarı ördü. Sadece Spartacus, Galyalı devin acı kabuğunu aralayabiliyordu.

"Kendine pek çok arkadaş ediniyorsun, Spartacus. Arkadaş öldürmek kolay değildir. Beni yalnız bırak."

O sabah, jimnastikten sonra, kahvaltıya gitmeden önce bir süre için yanyana geldiler. Kan ter içindeki gladyatörler yalnız ya da küçük guruplar halinde durdular. Boğuk seslerle, parmaklıklara asılı iki Afrikalıdan bahsediyorlardı. Diğerinin isyankârlığı yüzünden cezalandırılanın altında taze bir kan havuzu meydana gelmişti. Kan kuşları leziz kanı gagalıyorlardı. Gladyatörler üzgündüler. Sakin görünüyorlardı. Bunun sadece bir başlangıç olduğunu hissediyorlardı. Artık Batiatus onları mümkün olduğu kadar çok dövüşe sokacaktı. Fena günler yaşayacaklardı.

Askerler okul binasının yanından akan derenin karşısındaki ağaçlığın altında yemeklerini yiyorlardı. Talim sahasından Spartacus, yere diz çökmüş, oturmuş, miğferlerini çıkarmış olduklarını görüyordu. Bir an olsun, gözlerini onların üstünden ayırmıyordu.

"Ne görüyorsun?" diye Gannicus sordu. İkisi, madenlerden beri, çocukluklarından beri bir arada bulunuyorlardı.

"Bimiyorum."

Crixus suratını asmıştı. "Ne görüyorsun, Spartacus?" diye sordu.

"Bilmiyorum."

"Ama sen her şeyi bilirsin. Hem Trakyalılar sana baba diyorlar."

"Niçin nefret ediyorsun Crixus?"

"Siyah adam da sana baba diyor muydu Spartacus? Onunla niçin çarpışmadın? Sıramız geldiğinde benimle karşılaşacak mısın Spartacus?"

Spartacus sakince, "Artık hiçbir gladyatörle çarpışmayacağım." diye cevap verdi. "Bildiğim bu işte. Biraz önce bilmiyordum. Artık biliyorum."

Orada bulunanlardan on, oniki tanesi söylenenleri duymuştu. Şimdi Spartacus'a bir parça daha yaklaşmışlardı. Spartacus artık askerlere değil, gladyatörlere bakıyordu. Gözlerini onların yüzlerinde dolaştırıyordu. Etrafındaki gladyatörler gittikçe arttı. Fakat o konuşmuyordu. İçlerindeki küskünlük artık kaybolmuştu. Gözlerinde isteyen, dileyen bir heyecan belirmişti. Spartacus onların gözlerinin içine baktı.

"Ne yapacağız, baba?" dedi Gannicus.

"Zamanı gelince ne yapacağımızı bileceğiz. Şimdi dağılın."

İşte o anda sanki yıllar öncesi tekrar yaşanıyor gibiydi. Binlerce yıldan beri olmayan şey, birkaç saat sonra olacaktı. O an için birer köleydiler.. Esaretin posası, esaretin kasaplık etiydiler. Talim sahasının kapısına doğru ilerlediler. Sonra kahvaltı edecekleri toplantı salonuna girdiler.

O anda tahtıravanı içinde giden Batiatus'un yanından geçtiler. Lanista, yanında ince yapılı, bilgili muhasebecisi olduğu halde sekiz köle tarafından taşınan tahtıravanıyla pazara alışveriş etmeye gidiyordu. Gladyatörlerin yanından geçerken, Batiatus onların ne kadar muntazam, ne kadar disiplinli hareket ettiklerine dikkat etti. Afrikalının bir örnek olarak feda edilmesi boşuna olmamıştı. Nizam yerine gelmişti.

İşte Batiatus böyle yaşadı.. Muhasebeci zamanı gelince efendisini boğazlamak için böyle bekledi.

VII

Yemek salonunda, daha doğrusu gladyatörlerin yemek için toplandıkları toplantı salonunda olanlar tam manasıyla bilinemez ve söylenemez. Çünkü kölelerin mâceralarını yazan tarihçiler yoktu. Ne de onların hayatı yazmaya değecek değerde bulunuyordu. Bir kölenin yaptıkları tarihten bir parça olduğu zaman, bu köle sahibi, kölelerden korkan, kölelerden nefret eden biri tarafından yapılıyordu.

Fakat o sırada mutfakta çalışan Varinia her şeyi gözleriyle gördü. Çok zaman sonra gördüklerini başkalarına anlattı. Eğer böyle muhteşem bir şeyin sesi fısıltı haline gelse bile asla tamamen ölüp gitmez. Mutfak salonunun sonunda bulunuyordu.

Salon Batiatus'un eseriydi. Roma binalarının çoğu, geleneksel tarzda inşa edilirdi. Fakat gladyatör yetiştirme ve kiralama, çiftleri çarpıştırma çılgınlığı bu devrin icadıydı. O kadar çok gladyatörü kontrol altında tutmak da önemli bir sorun yaratıyordu. Batiatus eski bir taş duvara üç kenar daha ekletti. Böylece meydana gelen dörtgenin üstü bilinen yoldan kapandı. Orta kısmı açıktı. İçerisi, yağmur sularının akıp gitmesi için, borularla genel lağım tesisiyle birleştirilmişti. Bu inşa şekli bir asır kadar önce moda idi. Fakat Capua'nın yumuşak iklimine hiç de uygun değildi. Kışın bina soğuk ve rütubetli oluyordu. Gladyatörler yere bağdaş kurup oturarak yemeklerini yerlerdi. Terbiyeciler de ortadaki, üstü açık kısımda dolaşırlardı. Uzun, tuğla bir fırını ve çalışma masası olan mutfak dörtgenin bir tarafındaydı. Gladyatörler içeri girer girmez kapılar kilitlenirdi.

Bugün de her şey adet olduğu şekilde yerine getirildi. Gladyatörlere hemep hepsi kadın olan köleler hizmet ediyordu. Dört tane terbiyeci gözcülük ediyordu. Üzerlerinde bıçaklar ve örgülü deri kırbaçlar vardı. Kapı dışarıdan, bölükten bu iş için görevlendirilmiş iki asker tarafından sıkıca kapandı. Geri kalan askerler yüz metre kadar ilerideki ağaçlığın altında kahvaltılarını ediyorlardı.

Spartacus bütün bunları gördü ve dikkat etti. Çok az yedi. Ağzı kuruydu. Kalbi göğsünün içinde alabildiğine atıyordu.

Anladığına göre büyük hiçbir şey yapılmıyordu, gelecekte de yapılacağı yoktu. Her insan hayatının şu veya bu devresinde, "Şunu şunu yapmazsam, yaşamam için bir sebep veya mânâ kalmaz" diyecek hale gelir. İşte bunu birden fazla insan aynı anda söylerse, o zaman yer yerinden oynar.

Yer, gün sona ermezden, sabah öğle ya da gece olmazdan önce yerinden oynayacaktı. Fakat Spartacus'un bundan haberi yoktu. O sadece yapacağı, biraz sonra yapacağı işi biliyordu: Gladyatörlerle konuşacaktı. Galyalı Crixus'a, karısı Varinia'yı gördüğünü, ocağın başından kendisini seyrettiğini söyledi. Diğer gladyatörler de dikkat kesilmişlerdi. Yahudi David, dudaklarının hareketinden söyleneni okudu. Gannicus kulağını yaklaştırdı. Pharaxus denilen Afrikalı işitmek için yaklaştı.

Spartacus, "Ayağa kalkıp konuşmak istiyorum." diyordu. "Kalbimi açmak istiyorum. Ama konuşmaya başlayınca artık geriye dönüş olmayacak. Terbiyeciler de beni susturmaya çalışacaklar."

Dev, kızıl saçlı Galyalı Crixus, "Susturmayacaklar." diye cevap verdi.

Dörtgenin uzak köşelerinde bile bir heyecan, kıpırdanma belirmişti. İki terbiyeci Spartacus'a ve etrafında toplananlara doğru döndüler. Kırbaçlarını kapıp bıçaklarını çektiler.

Gannicus, "Haydi konuş!" diye bağırdı.

"Biz köpek miyiz de bizi kırbaçlıyorsunuz?" dedi Afrikalı.

Spartacus ayağa kalktı. Etrafındakiler onunla birlikte kalktılar. Terbiyeciler bıçaklarını kullanmaya davrandılarsa da gladyatörler derhal üzerlerine atılıp öldürdüler. Kadınlar aşçıyı öldürdüler. Bütün bunlar olurken, hemen hiç gürültü çıkartılmamıştı. Sonra Spartacus ilk emrini verdi. tatlı, yumuşak ve telaşsız bir sesle Crixus, Gannicus, David ve Phraxus'a yapacaklarını söyledi:

"Kapıya gidip kimseyi içeri sokmayın. Rahat rahat konuşayım."

Bir anlık tereddütten sonra Crixus, Gannicus ve Pharaxus söyleneni yapmak için seyirttiler. Çok sonra, Spartacus onların başına geçip de kumandayı ele aldığında da emirlerini dinlediler. Spartacus'u seviyorlardı. Crixus öleceklerini biliyordu, ama artık önemi yoktu. Uzun zamandan beri hiçbir şey hissetmeyen Yahudi David, bu kırık burunlu, koyuna benzer yüzlü çirkin Trakyalıya karşı sevgi ve muhabbetle dolduğunu hissetti.

VIII

"Etrafıma toplanın," dedi Spartacus.

Söylenen çabucak yerine getirildi. Dışarıdaki askerlerde hâlâ bir hareket yoktu. Gladyatörler ve mutfakta çalışan otuz kadın, iki erkek, Spartacus'u sardılar. Varinia korku, ümit ve saygıyla Spartacus'a baktı. Yanına yaklaşmaya çalıştı. diğerleri Varinia'ya yol açtılar. Spartacus Varinia'yı koluyla sardı. Kendi kendine düşünerek kadınını sıkı sıkı yanına bastırdı.

"Artık hürüm. Babam, dedem, bir anlık hürriyetin tadını tatamadılar. Şu anda ben hür bir insanım." Sarhoş gibiydi. Hürriyet damarlarında akan şaraptı. Bunun yanında korku da vardı. Serbest olmak, hür olmak kolay bir iş değildi. Uzun bir zamandan beri köle olanın hür bir insan haline geçmesi kolay olmuyordu. Çünkü kendi bildiği, babasının bildiği bütün zaman boyunca köleliğin ağır zincirini taşımıştı. Spartacus'un içinde artık değiştirilmesi imkansız bir karar verildiğini, attığı her adımda onu ölümün beklediğini bilen bir insanın sağlam ve inatçı korkusu vardı. Sonra, işleri öldürmek olan bu insanlar efendilerini öldürmüşlerdi. Hepsi efendisini öldüren bir kölenin duyacağı o korkunç şüpheyle doluydular. Gözlerini Spartacus'tan ayırmıyorlardı. Spartacus, kalplerindekini anlayan, onlara yaklaşan, itimat ettikleri bir madenciydi. O zamanın diğer birçok insanları gibi batıl itikat ve cehaletle dolu olan bu köleler, Spartacus'a bir tanrının, kalbinde acıma hissi bulunan garip bir tanrının yardım ettiğini hissediyorlardı. Bunun için o geleceği bilmeli, kitap okur gibi okumalı ve onlara kumanda etmeliydi. Eğer gidecekleri bir yol yoksa Spartacus yollar yapmalıydı. Spartacus'a gözleriyle bunları anlattılar. Bunları Spartacus

onların gözlerinden okudu.

Onlara, "Benimle misiniz?" diye sordu. "Artık asla bir gladyatör olmayacağım. İlk ben öleceğim. Benimle misiniz?"

Gözlerin bazıları yaşla doldu. Spartacus'a bir parça daha yaklaştılar. Bazılarının korkusu daha da artmış, bazılarının azalmıştı. Fakat Spartacus sahip olabildiği o hârikulâde kudretle, hepsine zaferlerinin parlaklığını hissettirdi.

"Artık hepimiz kardeşiz," dedi. "Hepimiz bir tek insan gibiyiz.. Eskiden benim milletim, savaşa gittiği zaman, kendi arzusuyla gidermiş. Romalıların gittikleri gibi değil. Kendi istekleriyle çarpışırlarmış. İçlerinde artık dövüşmek istemeyen olursa arkadaşlarından ayrılırmış. Kimse de onu aramazmış."

Birisi, "Ne yapacağız?" diye bağırdı.

"Çıkıp çarpışacağız. Güzel çarpışacağız. Çünkü biz dünyanın en iyi dövüşen insanlarıyız." Spartacus'un sesi birdenbire yükselmişti. Onu hiç böyle ateşli, atılgan görmemişlerdi. Büyülenmiş gibiydiler. Sesi vahşi, yüksek ve ateşliydi. Tabii dışarıdaki askerler onun bağırdığını işittiler:

"Çarpışacağız. Öyle bir çarpışacağız ki Roma hayatı boyunca Capua 'nın gladyatörlerini unutmayacak."

Bir zaman gelir ki, insan verdiği kararları yerine getirmek zorunda kalır. Varinia bunu biliyordu. Önceleri hiç tatmadığı bir saadet hissiyle mağrurdu. Mağrur ve mesuttu. Çünkü dünyada eşi olmayan bir erkeğe sahipti. Spartacus'u tanıyordu. Zamanla onu bütün dünya tanıyacaktı. Tabii hiçbir zaman Varinia kadar yakından değil. Belirsizce, Varinia muhteşem ve ebediyen sürecek bir şeyin başladığını biliyordu. Ve erkeği anlayışlı, saftı. Onun gibi kimse yoktu.

IX

Spartacus, "Önce askerler." dedi.

"Bire karşı beş kişiyiz. Belki kaçarlar."

Spartacus öfkeyle, "Kaçamazlar." diye cevap verdi. "Askerleri tanımalısınız. Kaçmazlar. Ya onlar bizi ya da biz onları öldüreceğiz. Eğer biz öldürebilirsek arkasından başkaları gelecek. roma eskerlerinin sonu gelmez. Tabii köleler de o kadar çoktur.

Sonra süratle hazırlıklarını yaptılar. Öldürdükleri terbiyecilerin bıçaklarını aldılar. Mutfaktan silah olarak kullanılabilecek ne varsa topladılar. Bıçakları, şişleri, satırları, özellikle hububat öğütmekte kullanılan demir tokmakları aldılar. Alacak hiçbir şey bulamayanlar kemik parçalarını kaptılar. Tencere kapaklarını da kalkan yerine kullanacaklardı. Şu veya bu şekilde hepsi birer silah sahibi oldular. Sonra arkada kadınlar olduğu halde, toplantı salonunun büyük kapılarını açtılar. Dövüşmeye çıktılar.

Seri hareket etmişlerdi, ama askerleri şaşkına çevirecek kadar seri değil. Kapıda nöbet bekleyen iki asker koşup diğerlerini uyarmıştı. Hemen hepsi, kırk asker, iki subay ve bir düzineye yakın terbiyeci zırhlarını kuşanmışlar, silahlarını almışlar, derenin öbür yanında hazır vaziyette bekliyorlardı. Böylece, kırkdört, sıkı sıkıya zırhlı ve silahlı asker, iki yüz çıplak ve hemen hemen silahsız denebilecek gladyatörle karşı karşıya geldiler. Birbirlerine eşit değillerdi. Askerler üstündüler. Hem de bunlar yeryüzünde hiçbir kuvvetin karşı koyamadığı Romalı askerlerdi. Askerler mızraklarını kaldırarak harekete geçtiler. Subaylarının emirleri tatlı sabah havasında çın çın yükseliyordu. Yolundaki pisliği silip atmak isteyen bir süpürge gibi atıldılar. Çizmeler derenin suyunda şakırtılı sesler çıkarıyordu. Seddi geçerlerken kır çiçekleri boyunlarını büktüler. Her yerden dışardaki köleler koşarak geliyor, arkadaşlarına katılıyorlardı. Korkunç pila kollarında şakırdıyordu. Demir uçları güneşin ışığında parlı-yordu. Roma kudretinin en mütevazisini meydana getiren bu bölük karşısında köleler dağılıp kaçabilirlerdi.

Fakat o anda Roma kuvveti kaçınılmaz hal almıştı. Spartacus bir kumandan olarak sivrilmişti. Bir kumandanı, kumandan yapan özellikleri saymak pek güçtür. Kumandanlık nâdir bir kudrettir. Herkes emir verebilir. Fakat diğerlerinin itaat edeceği

emirler vermek kolay değildi. İşte Spartacus bu kudrete sahipti. Gladyatörlere yayılmalarını emretti. Gladyatörler yayıldılar. Onlara bölüğün etrafında etrafında gevşek geniş bir halka çizmelerini söyledi. Gladyatörler derhal isteğini yerine getirdiler. Şimdi bölük yürüyüşünü ağırlaştırmıştı. Kararsızlığın pençesine düşmüşlerdi. Durdular. Yeryüzünde hiçbir asker, gladyatörlere karşı gelemezdi. Hayatın sürat, süratin hayat olduğunu bilen bu köleler çıplaktılar. Halbuki askerler ağır zırhlarıyla hareket kabiliyetlerinden kaybetmişlerdi. Gladyatörler derhal geniş bir halka halinde dizildiler. Orta kısmı yüz elli metre çapındaydı. Ortada kalan askerler, otuz kırk metreden uzakta tesirsiz kalan pilalarını kullanıyorlardı. Roma mızrağı sadece bir kere fırlatılabilirdi? Bir atış, sonra kapanış. Ama burada ne atılabilirdi ki?

O anda, hayret verici bir berraklıkla Spartacus taktiğini, ilerdeki yıllarda kullanacağı taktiğini kavradı. Zihninde, kendilerini Roma'nın demir uçlarına fırlatan milletlerin harp hikayeleri canlandı. İşte burada Roma kuvveti, Roma'nın disiplini çaresiz kalmıştı. Bağıran, çağıran, küfreden çıplak gladyatör halkasının içinde ne yapacağını bilmez bir haldeydi.

"Taşlar!" diye Spartacus bağırdı. "Taşlar.. bizim yerimize taşlar çarpışacak." Halkanın etrafında koşarak dolaşıyordu. Taşlar atın!"

Taşlanmanın verdiği utanç altında askerler yenildiler. Hava uçan taşlarla dolmuştu. Kadınlar evde, tarlada çalışan köleler halkaya katıldılar. Askerler iri taş yağmurundan korunmak için kalkanlarının gerisine saklandılar. İşte bu hareket, gladyatörlere halkanın içine koşup askerleri kesip doğrama fırsatını verdi. Çarpışmada sadece bir tek gladyatör can verdi. Diğerleri askerlerin üstüne bir hışım gibi atıldılar. Hemen hemen elleriyle hepsini teker teker parçaladılar. Askerler çarpışıyorlardı. Ölünceye kadar çarpıştılar. Bir kısmı halkayı çözüp kaçmayı düşündü. Fakat onlar da yakalandılar. Terbiyecilerden iki tanesi bütün yalvarmalarına rağmen kadınlar tarafından taşlanarak öldürüldü.

Garip, küçük fakat şiddetli muharebe toplantı salonunun

yanında başlamıştı. Kısa zamanda bütün okula ve Capua yoluna yayıldı. Her taraf yaralılar, ölülerle doluydu.

Bu sadece bir başlangıçtı. Zaferle dolu, kanla yoğrulmuş bir başlangıçtı.. Şimdi dağ yolunda duran Spartacus uzakta Capua'nın surlarını, altın rengi bir bulut içinde şehri görüyordu. Garnizonda çalan trampet sesleri kulağına kadar geliyordu. Artık rahat yoktu. Çünkü her şey rüzgârla beraber yayılmıştı. Capua'da daha pek çok asker toplanacaktı. Bütün dünya yerinden oynamıştı. Etrafında kan ve ölüyle dağ yolunda dururken Spartacus muhteşem ve gürültülü bir dünyaya girmişti. Kızıl saçlı Galyalı Crixus'un güldüğünü, Gannicus'un heyecanını, Yahudi David'in bıçağındaki kanı, gözlerindeki hayatı ve dev Afrikalının yapmacık bir sükunetle harp şarkısını mırıldandığını gördü. O zaman Varinia'yı kollarına aldı. Diğer gladyatörler de kadınlarını öpüyorlar, kollarında zıplatıyorlar, gülüyorlardı. Ev işlerini gören köleler Batiatus'un şarap tulumlarıyla koşarak geliyorlardı. Yaralılar bile bu şevk içinde yaralarının acısını duymaz olmuşlardı. Alman kızı Spartacus'un yüzüne baktı. Hem ağlıyor, hem gülüyordu. Erkeğinin yüzünü, kolunu, bıçak tutan elini okşadı. Şarap tulumları dibini buluyordu ki Spartacus onları kendilerine getirdi. O anda tarihten silinip çıkabilirlerdi. Sarhoş ve heyecanlı oldukları o anda, Capua'nın surlarından taze kuvvetler çıkıyordu. Fakat Spartacus derhal duruma hâkim oldu. Gannicus'a öldürülen askerlerin silahlarını toplamasını emretti. Afrikalı Nordo'yu askerlerinin zırhlarının kontrolüne gönderdi. Artık o yumuşak, nazik köle değildi. Kurtuluşları üstünde toplanan düşüncesi bir alev gibi yanıyor, onu değiştiriyordu. Bütün hayatı boyunca bunu beklemişti. Bütün sabrıyla bugün için hazırlanmıştı. Asırlar boyunca beklemişti. İlk kölenin eline ayağına zincir vurulup su çekmek için at gibi kuyuya bağlandığı günden beri beklemişti. Artık geriye dönüş diye bir şey olamazdı.

Daha gladyatörlere sormadan, onların lideri olmuştu. Roma silahlarını kim kullanabilirdi? Pilum ile kim savaşabilirdi? Dört bölükten oluşan bir ordu hazırladı.

"Kadınlar iç kısma geçsin." dedi. "Görülmelerini istemiyorum.

Onlar dövüşmeyecekler."

Kadınların şiddetli itirazları karşısında şaşırdı. Erkeklerden daha çok dövüşmek, mücadele etmek azmindeydiler. Kadınlar çarpışmak istiyorlardı. Çarpışmalarına izin verilmesi için ağladılar. Kıymetli bıçaklardan bazılarını istediler. Spartacus reddedince tüniklerinin eteklerini kıvırıp bellerine bağladılar, içini taşlarla doldurdular.

Okulun yanında çiftliğin taşlık bayırı başlıyordu. Tarla köleleri, korkunç ve yepyeni bir şeylerin olduğunu görerek duvarların üstüne seyretmek için çıkmışlardı. Spartacus Yahudi David'i yanına çağırarak yapacağı şeyi söyledi. Yahudi tarla kölelerine doğru koştu. Spartacus tahmininde yanılmamıştı. Kölelerin üçte biri David'in peşine takılıp geldiler. Koşarak geldiler, gladyatörleri selâmladılar, boyunlarına sarılıp öptüler. Orakları da ellerindeydi. Birdenbire bu oraklar âlet olmaktan çıkıp korkunç birer silâh halini aldı. Şimdi Afrikalılar dönmüşlerdi. Zırhları söküp alamamışlardı ama, üç çatallı mızraklar getirmişlerdi. Otuz tane kadar vardı. Spartacus bunları retiari arasında paylaştırdı. Afrikalılar silahlarını öpüp okşadılar.

Bütün bunlar çok kısa bir zaman içinde olmuştu. Fakat acele etmek lüzumu bütün ağırlığıyla Spartacus'un üstüne çökmüştü. Buradan, okuldan, Capua'dan bir an önce uzaklaşmak istiyordu. "Beni takip edin!" diye bağırdı. "Beni takip edin!" Varinia hemen yanındaydı. Yoldan çıktılar, tarlalar arasından dağlara doğru ilerlediler. Varinia, "Beni asla arkada bırakma." dedi. "Sakın bırakma. Ben de bir erkek gibi dövüşürüm."

Şimdi Capua yolundan askerlerin geldiğini görüyorlardı. İki yüz kadar varlardı. Gladyatörlerin dağlara gittiğini görünceye kadar çift sıra halinde geliyorlardı. Fakat onlar da tarlalara daldılar. Arkalarından Capua halkı sur kapılarından dışarı sel gibi akıyordu. Bu köle ayaklanmasını, çarpışan çiftleri beş para sarfetmeden seyretmeye geliyorlardı.

Her şey o anda, bir saat önce ya da bir ay sonra sona erebilirdi. Sayısız sebepten her şey bir anda bitebilirdi. Daha önce de köleler ayaklanmışlardı. Eğer bu köleler de ayaklandılarsa, işte

tarlalara, ormanlara kaçmışlardı. Hayvanlar gibi otlarla, ağaç kabuklarıyla beslenecekler, teker teker yakalanıp öldürüleceklerdi. Bir kölenin saklanabileceği sığınak olamazdı. Dünya böyle yapılmıştı. Kendilerine doğru gelen askerlere bakan Spartacus, bu basit gerçeği kavradı. Saklanacak yer yoktu. Girecek delik yoktu. Dünya değiştirilmeliydi.

Koşmayı bıraktı:

"Askerlerle çarpışacağız!" dedi.

X

Çok zaman sonra Spartacus kendi kendine sordu:

"Bizim muharebelerimizi kim yazacak? ne kazandığımızı, ne kaybettiğimizi kim anlatacak?"

Kölelerin gerçeği, içinde yaşadıkları zamanın bütün gerçekleriyle zıttı. Her konuda gerçek imkânsızdı. Fakat askerler kölelerin çarpışacağını ummuyorlardı. Kölelerden daha çok asker vardı. Askerler zırhlıydılar. Fakat köleler, askerlerin dövüşeceğinden emindiler. Köleler bayırlardan aşağı, askerlerin üstüne sel gibi aktılar. Darmadağınık, avcıların tavşan peşinde koştukları gibi aralıklı giden askerler bu darbelerin karşılığını veremediler. Şaşkın şaşkın mızrakların fırlatıp kadınların attığı taşlardan korunmak için kalkanlarının altına sığındılar.

İşte böyle, askerler köleler tarafından yenilgiye uğratıldılar. Tâ Capua'nın yarı yoluna kadar kovalandılar. İlk muharebede köleler acı şekillerde ıstırap çekmişlerdi. Fakat ikincisinde bir avuç kadarı ölmüştü. Romalı askerler dağılıp kaçmışlardı. Meselenin doğrusu budur. Fakat olay yüzlerce şekilde anlatıldı. İlk rapor Capua'daki ordu kumandanı tarafından verildi:

"Lentulus Batiatus'un gladyatör okulunda bir köle isyanı çıkmıştır." diye yazdı. "Kölelerin bir çoğu kaçarak Appian yolundan dağlara çıkmışlardır. Garnizondan peşlerine asker yollandıysa da kölelerin bir çoğu kaçıp kurtulabilmişlerdir. Liderlerinin kim, niyetlerinin ne olduğu bilinmemektedir. Fakat daha şimdiden bölge köleleri arasında bir huzursuzluk

belirmiştir. Asil Senato'nun, garnizonunu kuvvetlendirmekte geç kalmayacağı ümit edilmektedir. Ancak o zaman ayaklanma derhal bastırılabilir."

Tabii Batiatus da olayı kendine göre Capua'nın halkına anlattı. Yılların semeresinin hebâ olduğunu gören Batiatus'tan başka kimse endişelenmemişti.. Fakat herkes bu korkunç köleler, sonuncusuna kadar yakalanıp cezalandırılmadan kırlara çıkmanın tehlikeli olacağını biliyorlardı. Olay yüzlerce kere anlatıldı. Hayatlarını kölelerin huzursuz yapısı üstüne kuranlar, tekrar tekrar anlattılar. Korkularından, duydukları ihtiyaç yüzünden anlatıyorlardı. Zaten bu hep böyle olmuştur. Yıllar sonra da böyle olacaktır.

"Evet, Capua'dan su alırken Spartacus'un kaçtığını gördüm. Onu gerçekten gördüm. Dev gibi bir adam. Küçük bir çocuğu mızrağının ucuna taktığına şâhit oldum. Korkunç bir şeydi."

Ya da buna benzer binlerce uydurma masal. Fakat gerçek, o zaman Spartacus'un şöyle böyle kavradığı bir şeydi. Görüşü, zamanının zincirlerinden kurtulmuştu. İki küçük buluşmada, köleler Romalı askerleri yenmişlerdi. Bunların bir sayfiye şehrinde yaşayan ikinci dereceden askerler oldukları doğruydu. Fakat yine de bir kölenin bir tek günde efendisini iki kere yere çalması olacak şey değildi. Askerler kaçınca köleler dönüp Spartacus'un etrafında toplanmışlardı.. Disiplinliydiler. Ve birkaç saat içinde Spartacus onların Allahı olmuştu. Mağrurdular. Korkularını unutmuştulardı. Birbirlerine sarılıyorlardı. Bir bakıma birbirlerini okşuyor gibiydiler.. O insafsız ilke, GLADYATÖR, GLADYATÖRÜN ARKADAŞI OLAMAZ tersine dönmüştü. Artık birbirlerinden haberleri vardı. Birdenbire yükselmişler, saflaşmışlardı. Sanki daha önce hiç görmemiş gibi birbirlerinin yüzüne bakıyorlardı. Belki de doğruydu, daha önce görmemişlerdi. Hiçbir zaman birbirlerinin yüzüne bakmak cesaretini bulamamışlardı. Cellat kurbanının yüzüne bakar mıydı? Fakat artık ne kurban, ne de cellattılar. Zafer içinde kardeş olmuşlardı. Şimdi Spartacus Sicilya'da ve diğer yerlerde ayaklanmaların nasıl olduğunu biliyordu. Onların kuvvetini içinde hissediyordu. Çünkü o ayaklanmaların bir kısmı göğsünde kabarıp taşıyordu. İşte bu heyecan, onu geçmişin

kirlerinden, ıstıraplarından yıkayıp temizledi. O kadar uzun zamandan beri hayata sarılmış, içindeki hayatı devam ettirmek için öyle bir ilim kurmuştu ki insan hayatın onda temkin ve dikkat isteyen bir mesele olduğunu sanabilirdi. Ama işte biriktirdiklerinin tutarı buradaydı.. Artık ölümden korkmuyor, ölümü düşünmüyordu. Çünkü ölümün hiçbir önemi kalmamıştı.

Gladyatörler, kadınları ve onlarla birleşen köleler, Capua'nın beş mil güneyinde, bir roma vatandaşının çiftliğini sınırlayan köy evlerini gören bir bayırda toplanmışlardı. Artık öğle olmuştu. İki muharebe ve güneye doğru yürüyüş sırasında gladyatörler küçük bir ordu meydana getirmişlerdi. Aralarında siyah adamlar olmasa uzaktan bir Roma ordusu sanılabilirlerdi. Silahları aralarında paylaşmışlardı. Miğferleri, zırhları, mızrakları da. Artık silahsız kimse kalmamıştı. Kadınlar sayılmazsa, yüz elli kişiydiler. Belli başlı üç gurup, Galyalılar, Trakyalılar, Afrikalılar ayrı birer bölük olarak toplanmışlardı.. Herbirinin başında kendi subayı vardı. O kadar uzun zamandır on kişilik Roma bölüklerini görmüşlerdi ki kendileri de derhal aynı şekilde davrandılar. İdareyi Spartacus yapıyordu. Bunun tartışılacak yanı kalmamıştı. Tanrıların sevdiği insanların efsâneleriyle doluydular. Spartacus'a baktıkları zaman bu inanç yüzlerinden okunuyordu.

Yürüyüşe geçtikleri zaman Spartacus en önlerindeydi. Alman kızı Varinia da yanında gidiyordu. Bazan, kadın başını kaldırıp Spartacus'un yüzüne bakıyordu. Hiçbir şey onu şaşırtmıyordu. Çok zaman önce o, erkeklerin en cesuru ve en iyisiyle evlenmşti. Şimdi olduğu gibi o zaman da erkeğini iyice tanımıyor muydu? Gözleri buluştuğu zaman, Varinia Spartacus'a gülümsüyordu. Askerlerle çarpışmasından Spartacus'un memnun olup olmadığını bilmiyordu. Fakat elinde taşıdığı bıçağa itiraz etmemişti. Eşittiler. Dünya Amazon denen, eski zamanlarda erkekler gibi harbe giden kadınların efsaneleriyle doluydu.. Spartacus'un zamanında bütün insanların, erkek ve kadınların eşit olduğu, köle ve efendinin bulunmadığı, her şeyin ortak kabul edldiği devirler henüz unutulmamıştı. O uzun geçmiş, zamanın çabalarıyla kaybolmuştu. O devir, altın devirdi. Tekrar altın

devir kurulacaktı.

Şimdi, güneşin ışıklarının sevimli kırları sarıya boyadığı bu zaman da altın devirdi. Arenanın korkunç erkekleri, Spartacus'un ve Varinia'nın etrafına toplanan bu insanlar çeşitli meselelerle doluydular. Toplandıkları yerde çimen yumuşak ve yeşildi. Sarı çiçekler, yeşilliğin üstünde tereyağ gibi duruyorlardı. Her yer kelebekler, arılar ve onların şarkılarıyla doluydu. Spartacus'a Trakyalıların adetince baba diyorlardı.

"Şimdi ne yapacağız, nereye gideceğiz?"

Spartacus ortalarında durdu. Varinia çayırın üstüne oturdu. Yanağını erkeğinin bacağına dayadı. Hepsi Spartacus'un etrafında oturdular ya da ayakta durdular. "Biz bir kabileyiz." dedi. "İstediğiniz bu mu?" Onayladılar. Kabilede köle olmazdı. Herkes eşit haklara sahipti. Uzun zaman olmuştu, ama her şeyi hatırlıyorlardı.

"Kim konuşacak?" diye Spartacus sordu. "Kumandanınız kim olacak? Kumandan olmak isteyen ortaya çıksın. Artık hür insanlarız."

Hiç kimse ortaya çıkmadı. Trakyalılar bıçaklarının saplarıyla kalkanlarını dövdüler. Gürültüyle çayırlıktan kuş havalandı. çiftlk evlerinden brkaç kişi çıktı. Ama o kadar uzaktaydılar k, kim olduklarını, ne olduklarını söylemek güçtü. Siyah adamlar ellerini yüzlerinin önünde çırparak Spartacus'u selâmladılar. hepsi garip bir şekilde hayatlarından memnundu. O an için bir rüyada yaşıyorlardı. Varinia yanağını Spartacus'un bacağına bastırıyordu. Gannicus, "Yaşa, gladyatör!" diye bağırdı.

Ölmek üzere olan biri sallanarak ayağa kalktı. Kolu kemiğine kadar kesilmişti. Kanı süzülüp gidiyordu. Galyalıydı. Geride bırakılmak istemiyordu. Böylece hürriyetin tadını bir parça tatmıştı. Kolunun sargısı kan içinde kalmıştı. Ayağa kalkmasına yardım eden Spartacus'a yaklaştı.

Gladyatörlere, "Ölmekten korkmuyorum." dedi. "Böyle ölmek arenada çarpışarak ölmekten daha iyidir. Fakat ölmektense bu adamı takip etmek isterdim. Ama ölürsem beni hatırlayın, ona karşı gelmeyin. Onu dinleyin. Trakyalılar ona baba diyorlar. Biz

küçük çocuklar gibiyiz. O içimizdeki kötülüğü yok edecektir. İçimde kötülük yok. Ben büyük bir işi başardım. tertemizim. Ölmekten de korkmuyorum. Rahatça uyuyacağım. Öldükten sonra artık rüya görmeyeceğim."

Gladyatörlerin bazıları açıkça ağlıyorlardı. Galyalı Spartacus'u öptü. Spartacus da onu. "Yanımda dur," dedi Spartacus. Adam, Spartacus'un ayakları dibine çöktü. Tarlada çalışan kölelerin ağzı bir karış açık kalmıştı. Ölümle bu kadar yakınlığı olan gladyatörlere hayret ediyorlardı.

Spartacus ona "Sen öleceksin, ama biz yaşayacağız." dedi. "Adını hatırlayıp göklere haykıracağız. Her yerde tanıtacağız."

Galyalı yalvarır gibi, "Asla yarıda bırakmayacaksınız, değil mi?" dedi.

"Askerler peşimizden geldiğinde teslim olduk mu? Askerlerle iki kere çarpıştık, ikisinde de kazandık. Şimdi ne yapmamız gerektiğini biliyor musunuz?" diye gladyatörlere sordu.

Gladyatörler bakıyorlardı.

"Kaçabilir miyiz?"

"Nereye kaçabiliriz?" diye Crixus sordu. "Nereye gitsek aynı. Her yerde durum bir."

Artık hiç şüphesi yokmuş gibi her şeyi bilen ve anlayan Spartacus, " Kaçmayacağız." dedi. "Çiftlikten çiftliğe, evden eve gideceğiz. Nereye gidersek gidelim köleleri serbest bırakacağız. Peşimizden tekrar asker gönderdiklerinde çarpışacağız. Tanrılar Romalıları mı, bizi mi istediklerini bildirsinler."

"Ya silâhlar? nereden silâh bulacağız?" diye biri sordu.

"Askerlerden alacağız. kendimiz de yaparız. Roma, kölelerin kanından, terinden değil de neden? Yapamayacağımız bir şey var mı?"

"O zaman Roma bize karşı dövüşecek."

Spartacus sakince, "Biz de Roma'ya karşı dövüşürüz," diye cevap verdi. "Roma'ya biz son vereceğiz. Kölelerin, efendilerin

olmadığı bir dünya kuracağız."

Bu bir rüyaydı. Ama rüya görecek, hayal kuracak bir durumdaydılar. Gökyüzüne tırmanmışlardı. Eğer bu siyah gözlü, kırık burunlu, garip Trakyalı kendilerini Tanrılara karşı dövüştürse, ona inanacaklardı ve peşinden gideceklerdi.

Onlara, "Şerefimizi lekelemeyeceğiz." dedi Spartacus. "Romalıların yaptığını yapmayacağız. Roma kanununa itaat etmeyeceğiz. Kendi kanunumuzu, kendimiz yapacağız."

"Bizim kanunumuz nedir?"

"Bizim kanunumuz basittir. Birimiz hepimiz için, hepimiz birimiz için. Hiç kimse silahından ve elbiselerinden başka şeye sahip olmayacak. Tıpkı eski günlerdeki gibi yaşayacağız."

Bir Trakyalı, "Hepimizi zengin edecek kadar bolluk var." dedi.

Spartacus, "Kanunu siz yapın." dedi. "Ben yapmayacağım."

Böylece konuştular. Aralarında Romalılar gibi büyük efendiler olmak isteyen açgözlüler, Romalıları köle gibi kullanmak isteyenler vardı. Konuştular, konuştular.. Sonunda her şey Spartacus'un istediği şekilde kararlaştırıldı.

"Ve karımızdan başka kadın almayacağız." dedi Spartacus. "Birden fazla kadın almak da yok. Onlar arasında da adalet eşit olarak görülecek. Karı koca geçinemezlerse, ayrılabilirler. Ama hiç kimse, romalı olsun olmasın, karısı olmayan kadınla yatmayacak."

Pek az kanunları vardı. Hepsi üstünde anlaşmaya vardılar. Sonra silâhlarını alıp çiftlik evine yürüdüler. Evde sadece köleler vardı.. Romalılar Capua'ya kaçmışlardı.. Köleler de Spartacus'la birleştiler.

XI

Capua'dan ilk yanan mâlikanenin dumanlarını gördüler. Bunun üstüne kölelerin zâlim ve kötü oldukları haberi ortalığa

yayıldı. Kölelerin iyi ve anlayışlı olmalarını isterlerdi. Kölelerin vahşi dağ tepelerine kaçmalarını, mağaralarda, kovuklarda hayvanlar gibi yaşamalarını ve teker teker yakalanıp çarmıha gerilmelerini isterlerdi. Capualılar yanan ilk evin dumanlarını gördüklerinde lâyıkiyle hayrete düşmediler. Ne de olsa, gladyatörler acılarının, kinlerinin kuvvetiyle, karşılaştıkları her şeyi mahvedeceklerdi. Senato'yu Capua'daki ayaklanmadan haberdar etmek için haberci son hızla gidiyordu. Bu demekti ki kısa zamanda duruma hâkim olunacak, kölelere unutamayacakları bir ders verilecekti.

Marius Acanus adındaki büyük bir mâlikane sahibi yediyüz kölesi ve ailesiyle birlikte Capua'ya kaçarken yolda yakalandılar. Kendi köleleri tarafından kendisi, karısı, karısının kız kardeşi, kızı, damadı boğazlanırken, gladyatörler üzgün bir sessizlik içinde seyrettiler. Bu korkunç ve acılı bir işti. Fakat Spartacus olacakların önüne geçemeyeceklerini biliyordu. Zaten geçmeye de hevesli değildi. Romalılar sadece ektiklerini biçiyordu. Tahtıravan taşıyıcıları gelenlerin Romalılar değil de, şöhretleri rüzgârla dünyaya yayılan gladyatörler olduğunu görünce derhal işe koyulmuşlardı. Günün sonuna geliyorlardı. Fakat haberler zamandan daha çabuk yayılmıştı. Esasında birkaç yüz kişiyken şimdi birkaç bin kişiye yaklaşmışlardı. Geçtikleri yerlerde köleler bayırlardan, tarlalardan sel gibi akıp geliyorlardı. Tarladakiler elindeki âletlerle, çobanlar önlerine sürülerini katarak katılıyorlardı. Bir malikaneye geldikleri zaman kalabalık bir kurt sürüsü gibi evi basıyorlardı. Zaten evde onları memnuniyetle karşılayan kölelerden başkası bulunmuyordu. Çok defa, Romalılar kaçıyorlardı.

Daha hızlı hareket edemezlerdi. Gülen, şarkı söyleyen bir kadınlar, erkekler ve çocuklar kalabalığı olmuşlardı. Hepsi hürriyetin şarabıyla mesttiler. Daha Capua'dan yirmi mil uzaklaşmadan gece bastırdı. Hışırdayan bir dere kenarında durdular. Ateşler yaktılar. Taze et yediler.

Bütün keçiler, koyunlar, hattâ bir tane de öküz midelerine indi. Gevrek, lezzetli, kızarmış et kokusu havayı doldurdu. Yıllar yılı yulaf çorbası, havuç ve otlarla beslenenler için bu büyük bir ziyafetti. Etlerini şarapla gövdeye indirdiler. Kahkahalar ve

şarkılar yemeklerinin tuzu biberi oldu. Ne garip bir topluluk olmuşlardı: Galyalılar, Yahudiler, Yunanlılar, Mısırlılar, Trakyalılar, Nübyeliler, Sudanlılar, Libyalılar, İranlılar, Asyalılar, Samiriyeliler, Almanlar, Slavlar, Bulgarlar, Makedonyalılar, İspanyollar, şu veya bu sebeple esarete düşen İtalyanlar, Umbriyalılar, Toksanalılar, Sicilyalılar ve artık adları ebediyen kaybolmuş kabilelerden insnlar bir tek bedenden, bir tek milletten geliyormuş gibi birleşmişlerdi.

Eski zamanlarda, bir milletin şerefini ve gururunu üstünde taşıyan bir aile olurdu.. Ama buradaki dünyada, bu esirlerin içinde garip bir arkadaşlık kurulmuştu. Birçok milletden meydana gelen büyük buluşmadan, o gece, ne bir itiraz, ne de hoşnut olmayan bir ses yükseldi. hepsi sevgiden, zaferden kısmetlerini almışlardı. Birçokları Spartacus'u görmemişti bile. Ya da sadece uzaktan görmüştü. Fakat hepsi de Spartacus'la doluydu. Kumandanları ve tanrılarıydı.. Tanrıların zaman zaman yeryüzünde dolaştığına belirsiz bir şekilde inanıyorlardı. Sonra Prometeus cennetten mukaddes ateşi çalıp insanlara hediyelerin en kıymetlisi olarak vermemiş miydi? Bir kere olan, tekrar olabilirdi. Zaten ateş başlarında masallar anlatılmaya, bir Spartacus efsanesi şekillenmeye başlamıştı. Aralarında, hattâ çocuklar arasında bile, köle olmadan yaşayacağı bir dünyanın rüyasını görmeyen yoktu..

Bu sırada Spartacus gladyatörlerin arasına oturmuştu. Olanları konuşup tartışıyorlardı. Küçük dere, bir nehir olmuş, gürültüyle akıyordu. Bunu Gannicus söylemişti. Gözleri Spartacus'un üstüne çevrildiğinde pırıl pırıl parlıyordu. "Dünyayı fethedip taş taş üstünde bırakmayız!" dedi. Fakat Spartacus daha iyi biliyordu. Başı Varinia'nın kucağında yatıyordu. Kadın, parmaklarını erkeğin sık, bukleli kahverengi saçları arasında dolaştırıyordu. İçi zenginlik ve memnuniyetle doluydu. Artık tatmin olmuştu. Ama Spartacus'un içinde bir ateş yanıyordu. Köleyken çok daha huzurluydu. Spartacus İtalyan semâsındaki parlak yıldızlara baktı. Yapacaklarının ağırlığı, şüpheleri, korkuları, isteği ve çılgın düşüncesiyle doldu. Roma'yı mahvetmeliydi. Bu düşünce, bu düşüncenin korkunç kötülüğü, Spartacus'u gülmek zorunda bıraktı. Varinia tebessümü görmüş ve

memnun olmuştu. Kendi dilinde şarkılar söyleyerek erkeğinin dudaklarında elini gezdirdi:

Avcı ormandan

Avladığı geyiği getirdiğinde

Gözlerini ateşe diker

Çocukları konuşur kadını konuşur..

Vahşi, soğuk bir memleketteki orman halklarının türküsü. Spartacus, onun kaç tane garip orman türkülerini dinlemişti. Varinia şarkısını söylüyor, Spartacus müziğin ahengiyle düşüncelerini bir bir açığa çıkarıyordu:

"Roma'yı mahvetmelisin.. sen Spartacus. Bu insanları alıp gitmeli, onlarla kuvvetli ve kudretli olmalısın. Onlara dövüşmesini ve öldürmeyi öğretmelisin.. Artık geriye dönüş yok..Bir tek adım bile yok.. Bütün dünya Roma'nın.. Onun için Roma yokedilmeli, geriye sadece fena bir hatıra kalmalı. O zaman, Roma'nın bulunduğu yere, insanların barış içinde yaşayacağı, gladyatörlerin, arenaların, kölelerin, köle efendilerinin olmadığı yepyeni bir hayat kuracağız.. Tıpkı eski zamanlardaki, altın çağdaki gibi. Dost, kardeş şehirler kuracağız. Etraflarında duvarlar olmayacak."

Varinia şarkısını kesip sordu:

"Ne düşünüyorsun erkeğim, Trakyalım? Yıldızlardaki tanrılar seninle konuşuyorlar mı? Neler söylüyorlar, sevgilim? Asla paylaşılmayacak şeylerin sırrını mı veriyorlar?" Varinia buna inanırdı. Tanrılar hakkında neyin yalan, neyin doğru olduğunu kim bilebilirdi ki? Spartacus tanrılardan nefret eder, onlara tapmazdı. Kölelerin tanrısı var mı? diye sorardı.

Spartacus, Varinia'ya "Bütün hayatım boyunca, seninle paylaşmayacağım hiçbir şey olmayacak sevgilim." dedi.

"O halde ne düşünüyordun?"

"Yepyeni bir dünya kuracağımızı hayâl ediyordum."

O zaman Varinia erkeğinden korktu. Ama Spartacus ona

hevesle, tatlı tatlı, "Bu dünya insanlar tarafından yapılmış." diyordu. "Böyle hazır bulmadık ki, sevgilim. Düşün. Burada bizim yapmadığımız ne var? Gemiler, evler, köprüler, surlar, yollar.. O halde neden yeni bir dünya kuramıyalım?"

Varinia, "Roma.." dedi. Bu bir tek kelimede dünyayı idare eden kuvvet, kaçınılmaz adalet gizliydi.

"Öyleyse Roma'yı yıkacağız." diye Spartacus cevap verdi. "Artık dünya Roma'dan bıktı. Roma'yı ve Roma'nın inandıklarını yıkacağız."

"Kim? Kim?"

"Köleler. Daha önce de köle ayaklanmaları olmuştu. Ama bu sefer her şey bambaşka olacak. Dünyanın bütün kölelerinin işiteceği bir haber salacağız.."

Böylece sakinlik ve ümit uçup gitti.. Çok zaman sonra Varinia, o geceyi, erkeğinin gözleri yıldızlarda başı kucağında olduğu halde yattığı geceyi düşündü. Yine de o, aşkla dolu bir geceydi. Böyle geceler pek az insana nasip olur. Onlar da talihli kimselerdir. Orada, gladyatörlerin arasına yatıyorlardı. Ateşin yanında, zaman ağır ağır akıyordu. Birbirlerine dokunup birbirlerinden haberdar olduklarını ispat ediyorlardı. Bir tek insan gibiydiler..

BEŞİNCİ KISIM

Lentulus Gracchus'un hâtıraları ve Salaria Villâsındaki ikâmeti sırasında olan olaylarla ilgilidir.

Lentulus Gracchus kilosu arttıkça ip üstünde düşmeden yürüme yeteneğinin o derece fazlalaştığını söylemekten hoşlanırdı. Ellialtı yılının otuz yedisini Roma politikacılarının görüşünü desteklemelerini temin etme yolunda harcamıştı. Zaman zaman söylediği gibi Politika üç değişmez yetenek istiyordu. Orada fazilete yer yoktu. Politikacıların çoğunu mahveden şey faziletli olmaya çalışmalarıydı. Yetenekleri şu şekilde sıralıyordu: Birincisi daima kazanan taraftan olabilme yeteneğiydi. Bunda başarı kazanılamazsa, ikinci olarak insan kendisini kaybeden taraftan çekip kurtarma yeteneğine sahip olmalıydı. Üçüncüsü de asla düşman edinmeme yeteneğiydi.

Bu üç yetenek ideâl yeteneklerdi. Kendi hesabına doğrusu işleri iyi yürütmüştü. Basit fakat çalışkan bir ayakkabı tamircisinin oğlu olarak dünyaya gelmişti. Ondokuz yaşında oy alıp satıyordu. Yirmibeş yaşında fırsat düştükçe düşmanlarını ortadan kaldırma yoluna gitmişti. Yirmisekiz yaşına geldiğinde kuvvetli bir polis kuvvetinin başında bulunuyordu. Otuz yaşında ise meşhur Caelian bölgesinin rakipsiz lideri olmuştu. Beş yıl sonra sulh hakimiydi. Kırk yaşında da Senato'ya girmişti. Şehirde on bin kişiyi adlarıyla, yirmi binden fazlasını da şahsen tanıyordu. En korkunç düşmanlarını bile listesinden silmezdi. İlişkiye girdiği kimselerin nâmuslu olduklarına inanmadığı gibi nâmuslu olmadıklarına inanmak hatâsında da bulunmazdı.

Kilosu ve serveti konumuna uygundu. Ne kadınlara güvenmiş, ne de onların işine bir faydaları olacağına inanmıştı. En büyük düşmanı yemekti. Kalın yağ tabakaları, birbirini takip eden başarılı yıllar boyunca birike birike onu dev yapılı bir insan

haline sokmuştu. Hiç kimse onu bir toganın kat kat kumaşına sarılmış bir halde göremezdi. Toga içinde Roma faziletinin ve ihtişamının bir sembolü haline geliyordu. Yüz elli kiloluk ağırlığı, dazlak, gerdanı halka halka yağ içinde kıvrılan bir taş taşırdı. Kalın, derinden gelen sesi, cazip bir tebessümü ve küçük, neşeyle pırıldayan mavi gözleri vardı. Cildi bir bebeğinki kadar penbe penbeydi.

Gracchus tanındığı kadar müstehzi değildi. Roma kudretinin esası ona hiçbir zaman meçhul görünmemişti. Cicero'nun en son ve en önemli gerçek olarak düşünmekten hoşlandığı şeye Cicero'nun sıkıcı bir tartışmayla girişini ilgiyle takip etmişti. Antonius Caius, Cicero hakkında ne düşündüğünü sorunca:

"Genç bir geri kafalı." diye cevap verdi.

Gracchus, diğer bir çok asilzadelerle olduğu gibi Antonius Caius ile de sıkı bağlar kurmuştu. Asâlet izin verdiği esrarengiz ve kutsal tek şeydi. Aristokratlardan hoşlanırdı. Onları kıskanırdı. Bir dereceye kadar hakir gördüğü de olurdu. Çünkü aristokratlar doğuşlarının ve durumlarının ayrıcalıklarından yararlanmasını bilmezlerdi. Bununla beraber Gracchus, onlara olan ilgisini gittikçe arttırmıştı. Salaria Villası gibi hârikulâde çiftliklere davet edilmek kurnaz politikacıya gurur ve zevk veriyordu. Gösteriş yapmaz, kendisini bir aristokrat yerine koymazdı. Aristokratların kibar latincesini değil, halk dilini konuşurdu. Mali durumu elverdiği halde, aristokratlar gibi bir çiftlik kurmaya da kalkışmamıştı. Gracchus pratik zekâsı ve faydalı haberleriyle bu zengin ve züppe tabakaya faydalı olmasını bilirdi. Antonius Caius, Gracchus'u ahlâki yönden asla yolundan şaşmaz bir insan olduğu için sever, tanıdığı en namuslu insan olarak gösterirdi.

O akşam, ortalıkta olan bitenden Gracchus tamamiyle haberdardı. Ölçüyor, biçiyor fakat asla hüküm vermek yoluna gitmiyordu. Caius için içinde nefretten başka his yoktu. Büyük, zengin general Crassus onu eğlendiriyordu. Cicero hakkında ev sahibine, "Büyüklükten başka her şeye sahip." dedi. "Eğer gayesine mâni olacağını bilse annesinin boğazını kendi elleriyle kesebilir."

"Fakat Cicero'nun gayesi o kadar büyük bir şey değil."

"Tamam. Bu yüzden de her zaman yenilecek. Hayran olunacak bir kimse olmadığı için korkulmaya değmez."

Cinsel hevesleri oniki yaşındaki bir çocuğunkiyle aynı seviyede bulunmasına rağmen hayran oluncak bir kimse olan Antonius Caius için bu fikir pek etkiliydi. Gracchus kendi kendine üstüne bastığı toprağın gittikçe çamurlaşmaya başladığını itiraf etmeye istekliydi. Dünyası dağılıyordu. Fakat bu dağılma ağır ağır ilerlediğinden, kendisi de ölümsüz olmaktan çok uzak olduğundan kendi kendini aldatmaya hevesli değildi. Taraf tutmadan dünyada neler olduğunu görüyordu. Zaten taraf tutmasına da lüzum yoktu.

O akşam ev halkı uyuduğu halde kendisi yatmamıştı. Az uyurdu. Bu yüzden bahçede dolaşmaya çıkmıştı. Eğer birisi o akşam herkesin yatak arkadaşı olarak kimleri seçtiğini sorsa, hemen hemen doğru bir cevap verebilirdi. Fakat bunun için bir kızgınlık, ya da öfke duymuyordu. Roma buydu. Aksini sadece bir aptal iddia ederdi.

Yürürken Julia'nın taş kanape üstünde oturduğunu gördü. Mehtapta küçük, çaresiz bir varlık gibi görünüyordu. Gracchus ona doğru yürüdü.

"İkimiz yalnız kaldık." dedi. "Ne güzel bir gece, değil mi Julia?"

"Güzel şeyler hissedersen."

"Sen hissetmiyor musun, Julia?" Togasını düzeltti, "Bir parça yanında oturabilir miyim?"

"Rica ederim, oturun."

Gracchus bir müddet konuşmadan oturdu. Bahçenin ayışığı altındaki güzelliğine bakıyordu. Büyük beyaz ev, yapraklarını hiç dökmeyen ağaçların, bitkilerin arasından yükseliyordu. Teras, fıskiyeler, şuraya buraya dikilmiş heykellerin solgun parlaklığı, koyu siyah veya penbe mermerli kanapeleriyle kameriyeler.. Roma ne kadar büyük bir güzellik yaratmıştı. Sonunda, "Julia," dedi. "Elimizdekilerin bizi tatmin etmesi

gerekir."

"Evet, gerekir."

Gracchus kocasının arkadaşı ve misafiriydi.

Gracchus, "Romalı olmanın avantajı." diye ekledi.

Julia sâkin bir tavırla, "Bu komik lafları sadece bana söylersin," dedi.

"Öyle mi?"

"Evet öyle sanıyorum. Söyleyin, hiç Varinia'dan bahsedildiğini işittiniz mi?"

"Varinia mı?"

"Allah aşkına, bir şeyi kafanda beş kere evirip çevirmeden cevap veremez misin? Akıllıca davranmaya çalışmıyorum." Julia elini, Gracchus'un iri pençesi üstüne koydu. "Varinia, Spartacus'un karısıydı."

"Evet, işittim. Doğrusu, burada hepimizin aklını Spartacus almış. Bu gece Spartacus'tan başka bir şeyden konuşmadık."

"Eh, Salaria Villâsına dokunmadı. Minnettar olmak lâzım mı, değil mi bilemiyorum. Galiba bizi huzursuzlandıran çarmıha gerilen köleler. Henüz yola çıkıp bakmadım. Çok korkunç mu?"

"Korkunç? hiç düşünmedim. Hayat pek ucuz. Kölelerin de bu günlerde hiç değeri yok. Neden bana Varinia'yı sordun?"

"Çünkü onu kıskanıyorum."

"Sahi mi, Julia? Küçük bir barbar kız. Onun gibi bir düzineye yakın satın alıp sana göndereyim mi?"

"Hiçbir zaman ciddi olamazsın, değil mi Gracchus?" "Ciddi olunacak bir konu değil ki. Onu neden kıskanıyorsun?"

"Çünkü kendimden nefret ediyorum."

Gracchus, "Anlayamadım." diye mırıldandı. "Varinia'yı hayal edebiliyor musun? Pis, burnunu karıştıran, tırnakları kırık ve kir içinde, yüzü sivilcelerle kaplı bir kız. İşte senin köle prensesin.

Onu hâlâ kıskanıyor musun?"

"Varinia böyle miydi?"

Gracchus güldü. "Kimbilir, Julia, politika bir yalandır. Tarihse yalanların kaydedilmesi. Yarın Appian yoluna çıkıp da çarmıhları görürsen, Spartacus hakkında gerçeği öğrenirsin. Ölüm. Başka bir şey değil. Gerisi hep uydurma, yalan. Ben biliyorum."

"Kölelerime bakıyorum.."

"Ve Spartacus'u görmüyorsun, değil mi? haklısın. Kendini yiyip bitirmeyi bırak, Julia. Ben senden yaşlıyım. Onun için sana nasihat verebilirim. Evet, beni ilgilendirmeyen bir işe karışacağım.. Kölelerinin arasından genç, yakışıklı bir tanesini seç.."

"Sus, Gracchus!"

"..Spartacus senin için o olur."

Şimdi Julia ağlıyordu. Gracchus ağlayan kadın görmeye alışık değildi. Birdenbire kendini beceriksiz ve aptal hissetti. Julia'ya söylediklerinden dolayı ağlayıp ağlamadığını sordu. Hakaret etmek için konuşmamıştı. Bir hata mı etmişti?

"Hayır, hayır. Gracchus. rica ederim. Tek dostum sensin. Rica ederim dostluğumuz bozulmasın. Öyle aptalım ki."

Julia gözlerini kuruladı. Özür dileyerek Gracchus'un yanından uzaklaştı. "Yorgunum," dedi. "Lütfen rahatsız olma."

II

Cicero gibi Gracchus'un da tarih hakkında bir düşüncesi vardı. Aralarındaki fark, Gracchus'un asla hayale kapılıp konumunu ve rolünü karıştırmamasıydı. Bunun için birçok şeyi Cicero'dan daha berrak bir şekilde görüyor, seziyordu. Şimdi mehtaplı İtalyan akşamında yapayalnız otururken, bir köle kadını kıskanan Romalı kadının garip durumunu düşünüyordu.

İlk önce Julia'nın gerçeği söyleyip söylemediğini merak etti.

Sonra söylediğine karar verdi. Bilinmez bir sebeple Julia'nın acı durumu, Varinia'nınkine önem kazandırmıştı. Acaba kendi hayatlarının anlamı, Appian Yoluna dizilen çarmıhlarda değil miydi? Gracchus'u ahlâki kurallar rahatsız etmezdi. Milletini iyi tanırdı. Roma ailesi ve Roma kadınının övgüsüne aldanmış değildi. Fakat Julia'nın söyledikleriyle garip bir şekilde duygulanmıştı. Bu mesele onu asla terketmeyecekti.

Ani bir anlayışla cevap kendini belli etti. Bu cevapla Gracchus daha önce de olduğu gibi derin bir şekilde rahatsız oldu. Ölüm korkusuyla, ölümün getirdiği korkunç, ebedi karanlık ve var olmayış hissiyle doldu. Çünkü bulduğu cevap, içinde onu takviye eden alayın çoğunu alıp götürmüş, kendisini mermer kanepe üstünde şişman, kaderi talihin akımıyla yakından ilgili ihtiyar bir adam olarak bırakmıştı.

Her şeyi apaçık görüyordu. Dünyanın başına gelen şey, kölelerin sırtına kurulan bütün bir cemiyet ve cemiyetin çıkardığı ses, kırbaçlarının ıslıklarıydı. Kırbaçları kullananlara ne olmuştu? Julia ne demek istemişti? Gracchus hiç evlenmemişti. Günün anlayışı onu daima evlenmekten alıkoymuştu. İhtiyacı olduğu zaman metresler, kadınlar satın almıştı. Fakat Antonius Caius'un da metresleri vardı. Tanıdıkları aristokratların hemen hepsi at ve köpek sahibi oldukları gibi kadınlara da sahip oluyorlardı. Karılarının bundan haberi vardı. Onlar da aynı işi erkek kölelerle yapıyorlardı. Bu çöküşü işaret eden basit bir konu değildi. Dünyanın altını üstüne getiren bir canavardı. Salaria Villâsında toplanan bu insanların aklını Spartacus almıştı. Çünkü Spartacus onların olamadığı şeydi. Cicero hiçbir zaman bu esrarengiz kölenin faziletinin nereden geldiğini anlayamayacaktı. Fakat o, Gracchus anlıyordu. Ev, aile, şeref, fazilet gibi iyi ve asil olan her şeye köleler sahipti ve bunlar köleler tarafından korunmuştu.. Köleler iyi veya asil değildiler. Fakat efendileri kutsal olan şeyleri onlara aşılamış, öğretmişti.

Spartacus'un olacakları gördüğü gibi Gracchus da olacaklar hakkında bir görüşe sahipti. Gelecek onu korku ve dehşetle

dolduruyordu. Ayağa kalktı. Togasının eteklerini topladı. Ağır ağır odasına, yatağına gitti.

Fakat hemen uykuya dalamadı. İçi Julia'nın arzusuyla doldu. Küçük bir çocuk gibi yalnızlığına sessiz, kuru gözyaşları döktü. Yine küçük bir çocuk gibi yatağının Varinia tarafından paylaşıldığını hayal etti. Dehşet onu faziletli olmaya zorluyordu. Tombul elleri yatağın üstünde hayali bir misafiri okşuyordu. Saatler geçti. Gracchus orada hâtıralarıyla yatıyordu.

Hepsi Spartacus'tan nefret ediyordu. Bu ev Spartacus'la doluydu. Hiç kimse onun şeklini, düşüncelerini, tavrını bilmiyordu. Fakat bu ev ve Roma Spartacus'un varlığıyla doluydu. Onun, Gracchus'un, bu nefretten uzak olması garipti. Tersine, onun nefreti, dikkatle sakladığı nefreti, hepsininkinden daha acı, daha sert ve daha keskindi.

Hâtıralarıyla mücadele ederken, düşünceleri bir şekil, anlam ve renk kazanmıştı. Senatoda nasıl oturduğunu hatırladı.. Lentulus Batiatus'un okulunda gladyatörlerin ayaklandığı ve ayaklanmanın hızla yayıldığı haberi geldiğinde Senatodaydı. Senato üyelerini bir dalga gibi kaplayan korkuyu, bir avuç gladyatör terbiyecilerini öldürdü diye hepsinin kazlar gibi nasıl hep bir ağızdan konuştuklarını, çırpındıklarını, korkunç, heyecanlı şeyler söylediklerini hatırladı. Onlardan nasıl iğrendiğini hatırladı. Togasını toplayıp omzunun üstüne atarak nasıl yerinden kalktığını, muhterem arkadaşlarına nasıl hitap ettiğini hatırladı:

"Efendiler.. Efendiler, kendinize gelin!"

Susup ona dönmüşlerdi.

"Efendiler, br avuç pis, sefil kölenin yaptığıyla karşı karşıyayız. Bir barbar istilâsıyla karşılaşmadık. Eğer karşılaşsaydık, Senatonun kendisini bir parça değişik bir şekilde idare etmesi gerekecekti! Bana öyle geliyor ki, kendi kendimize bir şeref borcumuz vardır!"

Ona kızmışlardı. Ama o da onlara kızgındı. Hiçbir zaman hislerine kapılmamayı bir şeref meselesi yapmıştı. Fakat o anda, ilk defa olarak, o, aşağı tabakadan gelen, sıradan bir insan,

dünyanın en büyük kurumuna hakaret etmiş, onu küçültmüştü. "Canı cehenneme!" demişti kendi kendine. Salonu terkedip evine dönmüştü.

O gün içinde bütün canlılığıyla yaşıyordu. Her ânıyla yaşıyordu. Önce korkmuştu. Bir kere kendi ilkelerine karşı gelmişti. Öfkeye kapılmıştı. Düşman edinmişti. Sevgili Roma'sının sokaklarından içi korkuyla dolu olarak geçmişti. Korku, meslektaşlarına ve kendine karşı duyduğu nefretle karışıktı.

Ömründe ilk defa olarak, sevgili Roma'sının kokusuna, sesine ve görünüşüne kördü. Gracchus bu şehirde doğmuş, bu şehrin sokaklarından yetişmişti. Şehir ondan bir parçaydı. Yürümesini, dövüşmesini, koşmasını Roma'nın arka sokaklarında, pis mahallelerinde öğrenmişti. Çocukluğunda bir keçi gibi yüksek kira evlerinin damlarında gezmişti. Şehri kaplayan kömür kokusu bildiği en güzel parfümdü. İşte alayın işlemediği tek bölge bu düşüncelerdi. İşporta masalarının, çadırların kurulduğu, el arabalarının durduğu, dünyanın mallarının teşhir edilip satıldığı pazarın dar sokaklarından geçmek onun için daima renkli bir mâcera olmuştu. Şehrin yarısı onu şahsen tanırdı. Şuradan, buradan samimi, gösterişsiz, "Merhaba, Gracchus!", "Hey, Gracchus!" sesleri yükselirdi. Satıcılar, ayakkabı tamircileri, ekmekçiler, arabacılar, marangozlar ve duvarcılar onu severlerdi. Çünkü Gracchus onların arasında büyümüş, yetişmişti. Onu severlerdi. Çünkü Gracchus oy satın aldığı zaman en yüksek ücreti öderdi. Onu severlerdi. Çünkü Gracchus'un kendini beğenmiş hali yoktu. Çünkü tahtıravana bineceği yerde yürürdü. Çünkü dostlarını selâmlamak için daima vakti olurdu. Çünkü Gracchus, kölelerin onları dilenciliğe götürdüğü bir dünyada, dertlerine deva olmaya çalışmazdı. Çünkü faydasız olacağını bilirdi. Onlar da durumlarını düzeltecek bir çare olmadığını bilirlerdi. Buna karşılık Gracchus onların dünyalarını, muazzam kira evlerinin arka mahallelere kadar uzandığı ıstırap, gürültü, pislik dolu, dünyanın bu en büyük şehrinin sokaklarını severdi.

Fakat bütün ayrıntısıyla hatırladığı o gün, her şeye karşı kör ve sağırdı. Sokaklardan kimseye aldırış etmeden geçmişti.

İşportalardan bir şey almamıştı. Kızartılmış sucukların, kaburga dolmasının ve pişen domuz yağının lezzetli kokusuna bile aldırış etmemişti. Genellikle, kendine hâkim olamaz, ballı pasta, tütsülenmiş balık, tuzlu kuru sardalya, elma turşusuna iltifat etmeden geçemezdi. Fakat o gün ıstırabına gümülmüş bir halde her şeyden habersiz evine dönmüştü.

Hemen hemen Crassus kadar zengin olan Gracchus, kendine hiçbir zaman şehrin yeni kısmında, nehir boyunca, parklar, bahçeler arasında yükselen villalardan yaptırmaya ve da satın almaya izin vermemişti. Eskiden oturduğu mahallede bir kira evinin bodrum katında oturmaya devam etmişti. Kapısı ziyaretine gelenlere daima açık kalmıştı. Şurasını da işaret etmek gerekir ki, bir çok hali vakti yerinde aileler bu bodrum katlarında oturuyorlardı. Üst katlara çıkan dik merdivenler fiyatları azaltıyor, yorgunluğu arttırıyordu. Sadece alt katlarda su, tuvalet ve banyo tesisatları vardı.

İşte Gracchus evine nasıl döndüğünü, hiç kimseye selam vermeden, hiç kimsenin selâmını almadan odasına çekilip nasıl yalnız bırakılmayı emrettiğini hatırladı. Kölelerinin hepsi kadındı. Evinde, kendisinden başka erkek istemezdi. Bazı arkadaşları gibi ifrata da gitmemişti. Ondört kadın köle bütün işlerini yerine getirirlerdi. Bekârların çoğunlukla yaptıkları gibi özel bir haremi yoktu. Yatak arkadaşı istediğinde, evindeki köle kadınlardan hoşuna gideni alırdı. Karışıklıktan hoşlanmadığı için gebe kalan kadını bir çiftlik sahibine satardı. Çocukların açık havada büyümelerinin daha iyi olduğu görüşündeydi. Hareketinde ahlâka uymayan ya da zâlim bir taraf bulmazdı.

Kadınlarının arasında tercih ettiği biri yoktu.. Zaten kadınlarla âdet olan ilişkiden fazlasını kurma yeteneğine sahip değildi. Evinin en düzenli, en sakin ev olduğunu söylemekten hoşlanırdı. Ama şimdi, Salaria Villasındaki yatağında yatarken, evini ilgilendiren düşüncelerinde bir sıcaklık, bir canlılık olmadığını farketmişti. Varlığını ahlâki bir ölçü hissi kaplamıştı. Nasıl yaşadığını düşünmek midesini bulandırıyordu. Yine de o gün olanları düşünmeye devam etti. Bürom dediği odada hemen hemen bir saate yakın yalnız oturmuştu. Sonra biri kapıyı

vurmuştu:

"Ne istiyorsun?"

Köle, "Sizi görmek isteyen beyler var." diye cevap vermişti.

"Kimseyi görmek istemiyorum." Ne kadar çocukça hareket etmişti.

"Bunlar Senato'nun şerefli efendileri."

İşte böylece onun ayağına gelmişlerdi. Onların topluluğundan atılmış, kaybolmuş değildi. Mahvolduğunu düşündüren şey neydi? Tabii, geleceklerdi! Artık yeniden yaşamaya başlamıştı. Bencilliğine kavuşmuştu. Yerinden fırlayıp kapıyı açmıştı. Gülen, kendinden emin, sâkin Gracchus'tu o.

Beş kişiydiler. İki tanesi konsül, diğer üçü zekâlarıyla parlamış aristokratlardı. Durumun ciddiyeti içinde Gracchus'a ihtiyaçları vardı. Bunun için onu azarladılar, övdüler, dost oldular.

"Vay, Gracchus? Bütün yıl bize hakaret etmek için mi sustun?"

Gracchus, "Sizden özür dilemek için ne zekâm, ne de nezaketim var." diye af dilemişti.

"İkisine de sahipsin. Ama mesele bu değil."

Gracchus sandalyeler getirtmişti. Onlar dünyayı idare eden Romalılarda âdet olan lekesiz beyaz togaları içinde, şerefli, yaşlı beş adam Gracchus'u ortalarına almışlardı. Şarap ve tepsi içinde meyve ikram edilmişti. Konuşmayı konsül Caspius yapmıştı. Gracchus'u övmüş ve şaşırtmıştı. Çünkü Gracchus neden bu kadar büyük bir önem kazandığının sebebini anlayamamıştı. Çoğunca bir konsül olmayı hayal etmişti. Fakat kendisine göre değildi. Çünkü konsül olmak için ne aranılan özelliklere, ne de aile bağlarına sahipti. Bu adamların neyin peşinde olduklarını anlamaya çalışmıştı. Sadece meselenin İspanya'yla ilgili olduğunu sezmişti. Çünkü Senato'ya karşı ayaklanma İspanya'daydı. Sertorius tarafından idare ediliyordu. Senato için Sertorius ve Pompei arasında mücadele vardı. Gracchus kendi

hesabına mücadeleyi bir kenardan seyretmek, iki tarafın birbirini mahvedişine seyirci kalmak istiyordu. Tıpkı karşısında oturan bu beş aristokrat gibi.

"Görüyorsunuz," demişti Caspius, "Capua'daki ayaklanma muazzam bir tehlike yaratıyor."

"Köle ayaklanmalarından çektiklerimizi düşünecek olursak.."

"Ben böyle bir şey görmüyorum."

Eskisinden daha nâzik bir tavırla Gracchus, "Bu ayaklanmalar hakkında ne biliyorsunuz?" diye sormuştu. "Kaç tane köle ayaklanmış? Kimlerdir? Nereye gitmişler? Üzüntünüz ne dereceye kadar yerindedir?"

"Devamlı olarak haberleşiyoruz." diye Caspius soruları teker teker cevaplandırmıştı. "Görünüşte sadece gladyatörler bahis konusu. Önce, sadece yetmişinin kaçtığı bildirildi. Daha sonra Trakyalı, Galyalı ve Afrikalı olmak üzere iki yüzü geçtikleri haber verildi. Haberler geldikçe, sayılarının daha da arttığını öğrendik. Bu bir panik yaratabilir. Diğer yandan, Latifundia'larda huzursuzluk çıkacak. Hayli zarara sebep olmuşlar, ama tam olarak bilmiyoruz. Nereye gittiklerine gelince, Vezüv dağına doğru ilerliyorlarmış."

Gracchus öfkeyle, "Mış mıştan başka bir şey değil." demişti. "Capua'dakiler şehirlerinde olan biteni bilmeyecek kadar aptal mı? Orada bir garnizon var. Neden garnizon bu ayaklanmaya kesin ve yerinde bir son vermedi?"

Gracchus'a, soğuk nazarlarla bakan Caspius, "Orada sadece bir tek tabur var." demişti.

"Bir tabur mu? Birkaç çılgın gladyatörle baş etmek için kaç tane tabura ihtiyacınız var?"

"Siz de benim kadar Capua'da olanları biliyorsunuzdur."

"Bilmiyorum, ama tahmin edebiliyorum. Tahminine göre garnizon kumandanı Lanistadan rüşvet alıyordu. Yirmi asker orada, bir düzinesi burada. Şehirde kaç tane bırakılmış?"

"İki yüz elli. Görüyorsun Gracchus, askerleri, gladyatörler yenmişler. İşte üzücü olan taraf bu, Gracchus. Bizim fikrimize göre, Şehir Taburu derhal gönderilmeli."

"Kaç tane?"

"Hiç olmazsa altı tabur.. Hiç olmazsa üç bin asker."

"Ne zaman?"

"Derhal."

Gracchus başını salladı. İşte bunlar tamamen tahmin ettiği şeylerdi. Söylemek istediği şeyleri düşünmüştü. Dikkatle zihninden geçirmişti. Köle psikolojisi hakkında bildiklerini toplamaya çalışmıştı.

"Bundan vazgeçin."

Onlara bir karşı koyma tarzına sahipti. Hepsi birden sebebini öğrenmek istemişti.

"Çünkü şehirdeki taburlara güvenim yok. Şimdilik köleleri kendi haline bırakın. İçlerinde bir parça fesat başlasın. Şehir taburlarını göndermeyin."

"Kimi göndereceğiz?"

"Alaylardan birini."

"İspanyadan, Pompei'den mi?"

"Bırakın Pompei'nin tanrı cezasını versin.. Pekalâ.. İspanya'ya dokunmayalım. Alp dağlarından Üçüncü Alayı getirin. Aceleniz yok. Bunlar köle.. Bir avuç köle.. eğer siz bir kıymet vermezseniz birşey olmazlar.."

İşte böyle tartışmışlardı. Gracchus bu konuşmayı zihninde yeniden yaşadı. Şehir taburlarını göndermeye azimli, köle ayaklanması karşısında dehşetten titreyen beş aristokratı yeniden gördü. O akşam Gracchus pek az uyudu. Her zaman yaptığı gibi, zaman ve yeri hesaba katmadan, şafak sökerken yatağından kalktı. İçecek sabah suyunu ve meyvesini alıp terasa çıktı.

III

Gün ışığı insanın korkularını, endişelerini dağıtıyor. Fakat gün ışığını herkes aynı memnuniyetle karşılamaz. Mahpus, kendisini saran, ısıtan ve rahatlatan geceyi sever. Çünkü orada günışığı neşe getirmez. Fakat gün ışığı çoğunca gecenin karışıklığını yıkar, temizler. Büyük insanlar büyüklüklerinin her sabah tazelendiğini kabul ederler: Çünkü büyük insanlar, geceleri diğer insanların seviyesine inerler. Bazıları çirkin hareketlerde bulunurlar, bazıları ağlarlar, bazıları da etraflarını çevirenden daha karanlık, daha derin bir ölüm korkusuyla titrerler. Fakat sabah olunca büyüklüklerini yeniden bulurlar. Kar gibi beyaz togasını giymiş, terasta oturan Gracchus, iri etli çehresi neşe içinde, kendinden emin ve rahat bir halde tam bir Romalı senatör örneğiydi. Bir çok kereler söylendiği ve söyleneceği gibi, Roma Cumhuriyetinin senatosunda, kanunları tartışmak için hiç bu kadar asil ve bu kadar kıymetli insanlar toplanmamıştı. İnsan Gracchus'a bakınca, bunun doğru olduğunu teslim etmek zorunda kalıyordu. Asil bir soydan gelmediği doğruydu. Damarlarında dolaşan kan son derece aşağılıktı. Fakat zengindi. Cumhuriyetin faziletlerinden biri de insanları doğuşlarına göre olduğu gibi paralarına göre de sınıflandırmasıydı. Tanrının bir insana para verip zengin etmesi, o adamın içinde doğmamış güzel yeteneklerin bulunduğuna tanıklık ederdi. Bunun ispatı da zenginlerin ve fakirlerin sayısındaki oransızlıktı.

Gracchus otururken, Salaria Villasını ziyaret etmek lütfunda bulunan diğer misafirler geldiler. Geceyi geçirmek için toplanan kadınlar ve erkekler olağanüstü bir gurup olmuşlardı. Kültürlü ve çok önemli kişiler olduklarını bilmek onlara ayrı bir zevk veriyordu. Birbirleriyle rahatça görüşüyorlar, Antonius Caius'un çiftliğinde asla uygunsuz kimseler toplamak hatasında bulunmamış olmasına güveniyorlardı. Fakat Roma sayfiye hayatının kurallarına göre hiç de öyle olağanüstü değildiler. Aralarında dünyanın en zengin iki insanının, asırlarca meşhur bir orospu olarak tanınacak bir genç kadının, sahtekarlık, düzen, bencil bir hayat sayesinde gelecek asırlarda bile anılacak bir genç erkeğin ve soysuzluğuyla kendi çapında şöhret sağlayacak diğer

bir delikanlının bulunduğu doğruydu. Fakat hemen her zaman, buna benzer topluluklara Salaria Villasında rastlamak mümkündü.

O sabah, Gracchus'un etrafında toplandılar. Aralarında bir tek toga giymiş olanı oydu. Kokulu suyu yanında, elmasını soyarak, muhteşem bir edayla oturuyordu. Dikkatle giyinmiş erkeklere, itinayla boyanmış kadınlara bakarak, "Ne çabuk da iyileşiyorlar." dedi kendi kendine. Şundan bundan konuşuyorlardı. Sözleri dikkatle seçilmiş, yapmacık şeylerdi. Heykeltraşlıktan söz açılınca Cicero derhal araya girdi:

"Şu Yunan sanatından da artık bıktım." dedi. "Mısırlıların ikibin yıl önce yaptıklarından farklı bir şey yaratabildiler mi? Her ikisinde de bir dereceye kadar soysuzlaşma var. İlerleme ve hükmetmek için hiç de uygun insanlar değiller. Bunu da eserleri olduğu gibi anlatıyor. Bir Romalı sanatkâr hiç olmazsa ne olduğunu ifade edebilme kudretine sahiptir."

Helena, "Fakat hep olan şeyleri ifâde çok defa cansıkıcı bir sonuç yaratır." diye itiraz etti. Devrinin bilgili ve zevkli bir genç kadınını temsil ediyordu. Gracchus'tan sanat hakkında hiçbir şey bilmediğini itiraf etmesi beklenirdi, ama "Hoşuma giden şeyi bilirim." demekle yetindi. Gerçekte Gracchus'un sanat hakkında derin bir bilgisi vardı. Mısır sanat eserlerini alırdı. Çünkü onlarda içinde anlayamadığı bir tele dokunan bir şeyler vardı. Crassus sanat hakkında kuvvetli fikirlere sahip değildi.

"Ben Yunan heykellerini beğenirim." dedi. Antonius Caius, "Hem ucuz, hem de boyaları kaybolduktan sonra esas güzelliklerini buluyorlar. bilhassa bahçeyi süslemekte işe yarıyorlar."

Cicero gülümseyerek, "O halde Spartacus'un heykellerini alırdınız.. Tabii dostumuz Crassus onları paramparça etmeden önce." dedi.

Helena, "Heykelleri mi?" diye sordu.

Crassus soğuk bir tavırla, "Yıkılmaları gerekiyordu." dedi.

"Eğer yanılmıyorsam," dedi Cicero, "Yıkılmaları emrini

imzalayan Gracchus idi."

Gracchus homurdanarak "Hiç yanılmıyorsun, delikanlı?" dedi. "Çok doğru söyledin." Sonra Helena'ya dönerek açıkladı: "Vezüv dağının doğu kısmında, volkanik kayalara Spartacus'un iki heykeli oyulmuştu. Ben hiç görmedim. Fakat yıkılmaları emrini imzaladım."

"Helena, "Bunu nasıl yapabildiniz?" dedi.

"Neden yapamayayım? Eğer pislik ortada pisliğini gösteren bir işaret bırakırsa, onu derhal yıkayıp temizlemek gerekir."

"Nasıldılar?" diye Claudia sordu.

Gracchus gülümseyerek başını salladı. Kölelerin ve reislerinin hayallerinin nasıl aralarına girip yaşayışlarına karıştığına hayret ediyordu.

"Ben hiç görmedim, azizim. Crassus gördü. Ona sorun."

Crassus, "Sanat yönünden size bir fikir veremeyeceğim." dedi. "Ama böyle şeyler daha çok anlatılmak isteneni başarıyla canlandırılırlar. İki taneydi. Bir tanesi bir buçuk metre boyunda bir köle heykeliydi. Bacaklarını iki yana açarak ayakta duruyordu. Zincirlerini koparmıştı. Bir eliyle tuttuğu küçük bir çocuğu göğsüne bastırıyor, diğerinde bir İspanyol kılıcı tutuyordu. Çok ifadeli ve güzel yapılmıştı. Ama dediğim gibi sanat tarafı için bir şey diyemeyeceğim. Çocuk da köle de en ince ayrıntısına kadar işlenmişti. Zincirlerin açtığı yara yerleri bile belliydi. Genç Caius Tangeria'nın kölenin omuz adalelerinin kudretini, tıpkı tarlada çalışan bir köleninki gibi, elinin üstündeki kabarık damarları gösterdiğini hatırlıyorum. Biliyorsunuz, Spartacus'un yanında bir hayli de Yunanlı vardı. Yunanlılar heykel yapmakta pek beceriklidirler. Boyamaya vakitleri olmamıştı ya da boyaları yoktu. Artık ne halse.. O haliyle bana Atina'da gördüğüm eski oymaları hatırlatmıştı.

"Diğer heykel birincisi kadar büyük değildi. Hemen hemen bir metre boyundaydı. Fakat bu da çok becerikli yapılmıştı. Üç gladyatörü gösteriyordu: Bir Trakyalı, Bir Afrikalı ve bir de Galyalı. Özellikle Afrikalı pek ilginçti. Siyah taştan oyulmuştu.

Diğerleri beyaz taştandı. İki gladyatörden daha boylu olan Afrikalı ortada duruyor, iki eliyle üç çatallı mızrağını tutuyordu. Bir yanında elinde bıçağıyla Trakyalı, diğer yanında kılıcıyla Galyalı duruyordu. O anda çarpışıyorlardı, sanki. O kadar canlı yapılmışlardı. Çünkü bacaklarındaki ve kollarındaki yaraları iyice görebiliyordunuz. Onların arkasında bir kadın vardı.. Mağrur bir hâli vardı.. Bu kadının Varinia olduğunu söylediler. Kadının bir elinde kürek, diğerinde de bir kazma vardı. Bununla neyi anlatmak istediklerini anlayamadım doğrusu."

Gracchus yumuşak bir sesle, "Varinia mı?" diye sordu.

"Heykelleri neden imhâ ettiniz?" diye Helena atıldı.

Gracchus, "Onları orada bırakabilir miydiniz?" dedi. "Öyle asırlarca durup kölelerin neler yapabileceğini ya da yaptıklarını anlatmalarına izin verebilir miydik?"

Helena, "Roma onların orada bırakılması için yeter derecede kuvvetlidir." dedi. "Evet, imhâ edilmemeliydi."

Cicero, "Güzel söylediniz." dedi. Fakat Crassus, en iyi askerlerinin kan revan içinde harp sahasına dökülüşlerini, kölelerin öfkeli bir aslan gibi hiçbir zarara uğramadan geriye çekildikleri o günü hatırladı.

Gracchus sorusunu mümkün olduğu kadar doğalmış gibi göstermeye çalışarak, "Varinia'nın heykeli nasıldı?" diye sordu.

"Pek iyi hatırlamıyorum. Bir Alman ve Galyalı kadına benziyordu. Uzun, düz saçlar, bol elbise.. Saçı örgülüydü. Alman ya da Galyalı kadınların yaptığı gibi toplanmıştı.. Bir kadının güzel, kuvvetli yapısına sahipti.. Pazarlarda herkesin satın almak için çırpındığı Alman kızlarına benziyordu. Tabii, onun gerçekten Varinia mı yoksa başka biri mi olduğunu bilmiyorum. Spartacus meselesindeki her şey gibi, Varinia hakkında da doğru dürüst bir şey bilmiyoruz. Varinia hakkında o pis, Lanista Batiatus'un anlattıklarından fazla bir şey bilmiyorum. O da o kadar az ki.. Sadece cazip bir kadın olduğunu söyledi.."

Helena hiddetle, "Demek onu da imhâ ettiniz?" demekten kendini alamadı.

Crassus onayladı. Öyle kolay kolay sinirlenen bir insan değildi. Helena'ya, "Azizem." dedi. "Ben bir askerim. Senato'nun verdiği kararları yerine gitirmekle mükellefim. Köle harbinin küçük bir olay olduğundan bahsedildiğini işiteceksin. Tabii durumu bu şekilde değiştirmekte haklıdırlar. Çünkü dünyaya Roma'nın köleleri yola getirmek için ne türlü güçlüklere katlandığını ilân etmek doğru olmaz. Fakat burada, sevgili ve yakın dostum Antonius Caius'un evinin güzel terasında, gerçeği konuşmakta bir mahzur görmüyorum. Hiç kimse Roma'ya, Roma Cumhuriyetini mahvedecek kadar yaklaşmamıştı. Bunu sadece Spartacus yaptı. Roma mahvolmak üzereydi. Spartacus Roma'yı fena yaraladı. Köleleri yenmekten büyük bir şeref payı çıkarılmaz. Fakat gerçeği saklayamayız. Appian yolundaki çarmıhlara gerili kölelerin ne kadar nâhoş bir manzara yarattıklarını gördünüz. Ya benim yerimde olup da harp sahasının Roma'nın en iyi askerleriyle bir halı gibi örtüldüğünü görseydiniz ne yapardınız? Bu yüzden, kölelerin yaptığı bir iki heykeli imhâ etmekte bir terslik görmedim. Tersine, bunu yaparken memnun bile oldum. Heykelleri en küçük parçalarına kadar yok edip bütün izleri sildik. Spartacus'u ve ordusunu böyle yendik. Onun yaptığının ve nasıl yaptığının izlerini silmekte devam edeceğiz. Ben basit bir insanım. Fazla zeki değilim. Ama şunu biliyorum ki, hayata, bazı insanlar emretmek, bazıları da hizmet etmek için gelirler. Bunu tanrılar böyle emretmiş. Böyle de sürüp gidecek."

Crassus'da insanların üstünde heyecan yaratan bir özellik vardı. Kuvvetli, askerliği hatırlatan konuşması ve tavırlarıyla söylediklerine manâ katıyordu. Cumhuriyetin bronz kartalının ta kendisiydi.

Gracchus onu, yarı kapalı gözkapaklarının altından seyrediyordu. Gracchus ses çıkarmadan oturuyor, çevresindekileri inceliyordu. İnce yüzlü, yırtıcı Cicero, genç züppe Caius, sessiz üzüntülü Helena, bir parça gülünç Julia, Claudia, ev sahibi Antonius Caius.. Hepsini dinliyor, inceliyor, düşünüyordu.. Özellikle Senato'dan beş kişinin nasıl evine kadar geldiklerini düşünüyordu.. Bu başlangıç olmuştu. Altı tabur gönderilmişti.. Crassus'un dediği gibi başlangıç unutulacaktı..

Son da. Tabii son, son bulduysa..

IV

Senato'nun başlangıçta kararı, köle ayaklanmasını derhal bastırmak üzere şehir taburlarından altı tanesini Capua'ya göndermekti. İşte Gracchus'un itiraz ettiği karar buydu. Kararın yerine getirilmesi Gracchus'a pek acı tecrübeler kazandırmıştı.

Altı yüz altmış askerden oluşan şehir taburları mükemmel bir şekilde silahla donatılmıştı. Şehir oturulacak en güzel yerdi. Alaylar yeryüzünün sonuna kadar giderler, çoğunca içlerinden hiçbirisi dönmezdi. Mezarları yabancı topraklarda kalırdı. bir avuç yiyecekle alay bütün gün tâlim yapar, çöllerde şehirler kurar, yollar yapardı. Artık şehre, Roma'ya dönmek onlar için bir hayal olurdu. Şehir taburları ise en güzel yiyeceklerle beslenirdi. Onlar için kadın, şarap ve eğlencenin sonu olmazdı. Şehir taburundaki en küçük asker bile bir siyasi kudrete sahipti. Daima avucuna para sıkıştırılırdı. Askerlerin çoğunun vazifeden sonra çekildikleri bağımsız evleri vardı. Altı tane kadın köleye sahip olanlara bile rastlanırdı. Bazı askerlerin evlerinde on dörde yakın kadın tuttukları, bunlardan dünyaya gelen çocukları esir pazarlarında sattıkları anlatılırdı. Buna benzer hikâyeler eksik değildi.

Şık üniformalar giyerlerdi. Taburlar iyi ailelerin genç çocukları tarafından idare edilirdi. Caius bunların hemen yarısıyla ahbaptı. Bir iki kere kendisi de böyle bir konum elde etmeyi düşünmüştü. Fakat kendisine hiç uymayacağını düşünerek derhal vazgeçmişti. Her alayın kendine has rengi vardı. Kıyafetleri, şapkalarına taktıkları tüyler, çizmeler bile farklıydı. Şıklıkta birbirleriyle yarışa girmişlerdi sanki.

Tâlim terbiyede zayıf değildiler. Bu sırada askerliğe büyük önem veriliyor, dikkat ediliyordu. Fakat doğrusunu söylemek gerekirse, bu şehirdeki askerler asla Roma dışında dövüşen, terleyen, ömür tüketen askerlere benzeyemezlerdi. Siyasi bir karışıklığı bastırmak için dar sokaklarda çarpışmak başka, İspanyol, Galyalı, Trakyalı, Alman, Yahudi ve Afrikalı gibi canını

dişine takmış köle ordusuna karşı gitmek başkaydı. Gracchus kendi hesabına şehir taburlarının şehir kapılarından bir günlük mesafeye gitmelerinden hoşlanmazdı. Fakat şehirde topu topu yirmiyedi tabur vardı. Gracchus ble sonunda bunların ellerinden geleni yapmaları gerektiğine karar verdi. Onun itirazı bambaşka bir yönden ileri geliyordu. Bu taburları, köylüler değil, şehirde doğmuş büyümüş, işsiz güçsüz, sorumluluk hissi olmayan, Romalı parazitler, bir de toplum dışı bırakılmış kölelerle, onları idare edenler arasında yaşayan ümitsiz insanlar meydana getiriyordu. Bunlar Roma'nın çalışan nüfusunun üstündeydiler. Günlerini arenalarda, sokaklarda geçiriyorlardı. Her seçimde oylarını satarlar, kumar oynar, dövüşlerde bahse girerlerdi. Yeni doğmuş çocuklarını, onları yetiştirmek sorumluluğunu yüklenmemek için boğup öldürürlerdi. Saatlerce hamamda kalır, kira evlerinde otururlardı.. İşte Şehir Taburları bu insanlardan kuruluydu.

Altı Tabur, Senato'nun kararını verdiği günün ertesi sabahı, şafak sökerken yola çıktı. Kumanda genç bir senatör olan Varinius Glabrus'taydı. Yıllar süren harpler boyunca elde yaşlı, tecrübeli insan bolluğu vardı. Fakat Roma'da sinsi sinsi devam eden, idareyi ele almak için yapılan iç mücadele yüzünden Senato, kumandayı kendi varlığı dışında birine vermekten çekiniyordu. Varinius Glabrus mağrur, oldukça aptal ve siyasi bakımdan korkulacak bir kudrette olmayan bir insandı.

Roma'dan hareket ettiği sabah otuz dokuz yaşındaydı. Annesi tarafından en nüfuzlu kişilerle akraba bulunuyordu. Aile böyle önemli ve oldukça basit görünen bir işin Varinius'a verilmesinden memnun kalmıştı. Böylece Senato bir taşla iki kuş vuruyordu. Varinius Glabrus askerleri, Capua'ya kadar tâlim yürüyüşleriyle götürecekti. Bu da günde yirmi mil yapılacak demekti. Appian yolu boyunca ilerleyeceklerdi. Arabalarla ordunun ihtiyacı olan yiyecek taşınacaktı. Başka bir alay olsa yiyeceğini sırtında taşımak zorunda kalırdı. Fakat bu altı tabur oldukça ayrıcalıklıydı. Capua şehrinin duvarlarına gelince duracaklardı. Şehirde kölelerin hareketleri hakkında bilgi alınacak kadar kalınacaktı. Alınan bilgiye göre Varinius Glabrus planını yapacak ve Senato'ya bildirecekti. Senatonun cevabını

beklemeden harekete geçebilirdi. Kölelerle istediği şekilde çarpışmakta serbestti. Fakat isyanı hazırlayan ve idare eden Roma'ya getirilecekti. Onun cezasını Roma adaleti verecekti. Capua meclisi, suçluların kendi şehirlerinde cezalandırılmasını istediği taktirde, onlara da on tane köle verilecekti.

Bütün bu planlar yapılırken isyanı hazırlayanın kim olduğu bilinmiyordu. Batiatus'un okulunda isyanın nasıl çıktığından da bir haber yoktu. Spartacus henüz tanınmıyordu. Şehir taburları gösteri yürüyüşü için şafak sökerken toplandılar. Fakat tabur subayları arasında çıkan bir tartışma yüzünden ancak öğlene doğru harekete geçtiler. Askerler şehir kapılarına vardıklarında, onları uğurlamak için hatırı sayılır bir kalabalık toplanmıştı.

Gracchus o günü çok iyi hatırlıyordu.. O ve diğer iki senatör de şehir kapısındaki kalabalığın arasına karışmışlardı. Bayrakların uçuştuğu, miğferlerin parladığı, renk renk, çeşit çeşit kıyafetler içinde askerlerin dimdik yürüdüğünü görmüştü. Dünyada hiçbir şey iyi tâlim görmüş askerlerin yürüyüşüne benzeyemezdi.

V

Böylece senato, Spartacus adını öğrendi. Gracchus, bu adın ilk defa söylendiği ânı hatırlıyordu. Roma'da ilk defa yüksek sesle o zaman söylenmişti galiba. Varinius'un, Capua'dan Roma senatosuna gönderdiği raporda Spartacus'tan bahsediliyordu. Varinius'un raporu öyle ilginç bir şey değildi. Âdet olduğu gibi, "Asil senato'nun bilgisine sunulur," diye başlıyordu. Sonra Appian yolu üzerinde yürüyüşte olan bazı olaylardan ayrıntılı bir şekilde bahsediliyordu. Bronzdan zırhlar giyen üç taburun askerlerinin ayaklarının üst kısmında ıstırap veren yaralar açılmıştı. Bunun üstüne Varinius, bu zırhların çıkarılmasını ve bir arabayla Roma'ya geri yollanması fikrini ileri sürmüştü.Fakat tabur subayları bu hareketi hakaret olarak kabul etmişlerdi. Yaralar bir parça yağla tedavi edilmeye çalışılarak yürüyüşe devam edilmişti. Capua'ya vardıklarında yüz kadar asker işe yaramaz bir hâle gelmiş, diğerleri ise topallıyorlardı. Fakat bu topallıyanlardan bir çoğu ertesi günkü

sefere katılabilecek yetenekteydiler.

(Gracchus sefer kelimesini işitince yüzünü buruşturdu.)

Ayaklanmaya gelince, Varinius durumu özlü bir şekilde anlatmakla, durumdan kendi yararına mümkün olduğu kadar faydalanmak arasında çırpınıyor gibiydi. Ayaklanmanın Batiatus'un okulunda nasıl çıktığını anlattıktan sonra, "Galiba Spartacus denen bir Trakyalı tarafından çıkarılmış." diyordu. "Yanında Crixus denen bir Galyalı da varmış." Bu iki kölenin de gladyatör olduğunu yazıyor, fakat ayaklanmaya ne kadar kölenin katıldığını yazmıyordu. Üç çiftlik yakılıp yıkılmıştı. Bu çiftliklerdeki köleler, efendilerine sâdık oldukları halde ölüm tehdidiyle isyankâr kölelerden yana geçmek zorunda kalmışlardı. Kölelerden yana olmayanlar derhal öldürülüyordu.

(Gracchus burada onay makamında başını salladı. Durum bundan daha mükemmel anlatılamazdı doğrusu.)

İki çiftlik sahibi Capua'ya sığınmak istemişler, fakat yakalanarak gladyatörler tarafından parça parça edilmişlerdi. Birçok köle efendilerinin yanından kaçarak Spartacus'un kuvvetlerine katılmışlardı.

Varinius, kölelerin Vezüv dağının yamaçlarında karargah kurduklarını yazarak raporuna son veriyordu. Sabah şafak sökerken oraya doğru harekete geçecekti.

Senato raporu aldı ve olduğu gibi kabul etti. Aynı zamanda, kaçan kölelerden, madenler için tutulan seksen tanesinin derhal çarmıha gerilmesi kararlaştırıldı. Böylece bütün köleler kendilerini bekleyen âkıbeti görüp ona göre davranacaklardı. Aynı gün bu zavallılar maximus meydanında çarmıha gerildiler.

Altı gün kadar ne taburlardan, ne de Varinius'dan bir haber alındı. Sonunda kısa bir yazı ele geçirdiler. Şehir taburları köleler tarafından yengiye uğratılmıştı. Bu kısa nottan fazla bir şey öğrenmek imkansızdı. Şehir ve Senato yirmidört saat endişe ve merak içinde beklediler. Artık herkes yeni köle ayaklanmasından bahsediyor, fakat kimse doğru dürüst bir şey bilmiyordu.

Gene de bütün şehri bir korku sarmıştı.

VI

Senato oturum sırasında kapılarını sıkı sıkı kilitledi. Dışarıda büyük bir kalabalık birikmişti. Meydan, meydana çıkan sokaklar tıka basa doluydu. Her yerde çeşitli rivayetler dolaşıyordu. Artık Senato şehir kohort'larının başına gelenleri öğrenmişti.

Senato'daki koltukların sadece bir ikisi boştu. O oturumu hatırlayan Gracchus, Senato'nun acı ve kriz anlarında en mükemmel oturumlarını yaptığını düşündü. Togaları içinde sessiz sedasız oturan ihtiyar adamların gözleri endişesiz bir korku ve ilgiyle doluydu. Gençlerinse öfkeli bir hâli vardı. Fakat hepsi de Roma Senatosunun şerefinin sözkonusu olduğunu akıl etmişlerdi. İşte sadece o anda Gracchus o acı alaydan vazgeçmek zorunda kalmıştı. Bu adamları tanıyordu. Ne kadar adi, ne kadar bayağı siyasi oyunlarla oturdukları koltuklara sahip olduklarını biliyordu. Herbirini tek tek tanıyordu. Tencerelerinin dibindeki karalardan noktası noktasına haberdardı.

Artık kazandığı özel zaferinin zevkini çıkaracak durumda değildi. Zaferini şimdi karşı karşıya bulundukları olaydan ayırmak güçtü. Ona soruşturma işini vermişlerdi. Bunun için Gracchus küçük zaferini bir yana bıraktı. Capua'dan dönen askerin ve senatörlerin karşısına geçti. Asker, Roma'nın sokaklarında doğup büyümüş olan asker, ilk defa meşhur Roma Senato'sunun karşısına çıkıyordu. Yüzünün hatları ince, kara gözlü, ürkek bir adamdı. Diliyle durmadan dudaklarını yalıyordu. Zırhı hâlâ üstündeydi. Adet olduğu üzere, Senato'nun karşısına silahsız gelmişti. Traş olmuş, bir dereceye kadar temizlenmişti, ama kolunu saran kanlı sargı bezi duruyordu. Gracchus başkalarının yapmayacağı bir şey yaptı. Sorguya başlamadan önce, hizmetkarlardan birine şarap getirtti. Askerin yanında duran küçük masalardan birinin üstüne koydurttu. Adam halsizdi. Gracchus onun sorgu sırasında düşüp bayılmasını istemiyordu. Asker elinde Legate'nin küçük fildişi âsasını tutuyordu. Âsa, Senato'nun ordusu, kuvveti demekti.

Her şeyden kuvvetliydi.

"Âsayı bana ver," diye Gracchus başladı.

Önce asker onun ne dediğini anlamadı. O zaman Gracchus âsayı askerin elinden alıp yerine koydu. Boğazının sıkıştığını, kalbinin ıstırapla attığını hissediyordu. İnsanlardan nefret eder, onlardan iğrenirdi. Ama daha birkaç gün önce Varinius'a teslim edilen hayatının bütün şerefini, kudretini ve zaferini temsil eden bu küçük asadan nefret etmiyordu. Askere sordu:

"Önce adın?"

"Aralus Porthus."

"Porthus mu?"

Asker, "Aralus Porthus," diye tekrarladı.

Senatörlerden biri kulağını öne doğru kıvırarak, "Daha yüksek sesle," dedi. "Biraz daha yüksek sesle konuşamaz mısınız? İşitmiyoruz."

Gracchus, "Sesini çıkar." dedi. "Burada sana bir zarar gelmez. Senato'nun kutsal salonundasın. Ölümsüz tanrılar adına, bildiklerini doğru olarak söyle. Yüksek sesle konuş!"

Asker onayladı.

"Bir yudum şarap iç." dedi Gracchus.

Asker, taş sıralarda beyaz elbiseleri içinde ciddi ciddi oturan adamların yüzüne bir bir baktı. Sonra eli titreyerek bardağına şarap koydu. Bir yudumda içti. Dudağını yaladı.

Gracchus, "Kaç yaşındasın?" diye sordu.

"Yirmi beş."

"Nerede doğdun?"

"Burada.."

"Ne iş yaparsın? Bir işin var mı?"

Asker başını bir yandan diğer yana salladı.

"Sorduğum her soruya cevap vermeni istiyorum. Hiç olmazsa evet ya da hayır diyeceksin. Eğer daha uzun konuşmak istersen, konuş, çekinme."

"Hayır.. harbetmekten başka işim yok."

"Hangi alaydansın?"

"Üçüncü kohorttan."

"Ne zamandan beri?"

"İki yıl iki ay."

"Ondan önce?"

"Serbesttim."

"Kohortta kumandan kimdi?"

"Silvius Caius Salvarius."

"Pekala, Aralus Porthus. Şimdi bana ve burada toplanmış bulunan şerefli Senatörlere Capua'nın güneyine doğru yürüyüşe çıktıktan sonra olanları anlatmanı istiyorum. Kısaca ve doğru olarak anlat. Söylediğin hiçbir şey aleyhine kullanılmayacak. Burada sana zarar gelmez."

Yine de askerin rahatça konuşması kolay değildi. Ve yıllar sonra, Gracchus Salaria Villasının taraçasında temiz ve tatlı bahar havasına karşı otururken, askerin anlattıklarının hafızasında yarattığı keskin, belirli sahne, kelimelerin kendisinden daha etkili diye düşünüyordu. Varinius Glabrus'un kumandasında Capua'dan yola çıkan ordu hiç de neşeli ve şevkli bir ordu değildi. Hava beklenmedik bir şekilde ısınmış, dinlenmeden yürümeye alışık olmayan Şehir askerleri çabucak yorulmuşlardı. Basit bir alaydaki askerin taşıdığından on kilo daha az yük taşıyor olmalarına rağmen, yine üstlerinde zırhları, miğferleri, kalkanları, mızrakları ve kılıçları vardı. Sert madenin bedenlerine değdiği yerlerde ıstırap veren yaralar açılmıştı. Maximus meydanında gururla teşhir ettikleri o güzelim çizmelerin yollarda ve tarlalarda hiçbir işe yaramadığını anlamışlardı. Öğleden sonra başlayan bir yaz yağmuruyla sırılsıklam olmuşlardı. Akşam olduğunda hemen hepsi feci bir

halde ve neşesizdiler.

Gracchus onları hayalinde canlandırabiliyordu: Uzun bir asker sırası Appian yolunda ilerliyor, güneş miğferlerden içeriye kadar etki etmiştir. Her şikayetle ıstırapları bir parça daha artmaktadır. İşte o sırada tarlada çalışan dört köleye rastlamışlardı.. Bir kadın üç erkek köle.

Gracchus askerin sözünü keserek, "Onları niçin öldürdünüz?" diye sordu.

"O bölgedeki bütün kölelerin bize karşı olduklarını sanıyorduk."

"Size düşmanlarsa, neden tarladaki işlerini bırakıp yol kenarına, sizin geçişinizi seyretmeye geldiler."

"Bilmiyorum. Köleleri linç ettiklerinde ben İkinci Kohort'taydım. Askerler sıralarından çıkıp kadını yakaladılar. Erkekler kadını korumaya çalışınca, askerler onları mızrakladılar. Ben oraya vardığımda.."

"Demek senin taburun da sıradan çıktı ha?"

"Biraraya toplandık. Çoğumuz onları göremiyorduk. Kadının elbiselerini yırttılar. Çırılçıplak yere yatırdılar. Sonra teker teker.."

Gracchus, "Bu kadar ayrıntıya dalmana gerek yok." diye askerin sözünü kesti. "Subaylarınız araya girmedi mi?"

"Hayır efendim."

"Yani gördükleri halde karışmadılar mı?"

Asker bir an cevap vermeden durdu.

"Bana gerçeği söylemeni istiyorum. Gerçeği söylemekten korkmamanı istiyorum."

"Subaylar karışmadılar."

"Kadın nasıl öldürüldü?"

Asker alçak bir sesle, "Kadın yaptıkları şeyden öldü." dedi. Tekrar sesini yükseltmesi istendi. Askerin sesi fısıltı denecek

kadar alçalmıştı.

O gece nasıl kamp kurduklarını anlattı. İki Kohort çadır kurmaya bile gerek görmemişlerdi. Hava sıcaktı. Askerler açık havada yatmışlardı. Burada tekrar sözü kesildi. Gracchus sordu:

"Kumandanın muhkem bir karargah kurmaya kalkışmadı mı?"

Roma, bir gece için bile, ordusunun küçük bir şehri veya kaleyi andıracak tarzda muhkem duvarla karargahlar kurulmasıyla övünürdü.

"Askerlerin konuştuklarını biliyorum."

"Anlat."

"Varinius Glabrus'un karargah kurulmasını istediğini ve alay kumandanının bunu reddettiğini söylediler. Zaten kurmaya kalksalar bile mühendislerin bulunmadığını ileri sürdüler. Hiçbr şeyin hazırlanıp bir plan dahilinde yapılmadığını söylediler. Dediler ki.. Rica ederim şerefli.."

"Ne söylediklerini korkmadan anlat."

"Evet. Bu işte bir mâna ve plân olmadığını söylediler. Fakat subaylar bir avuç kölenin büyük bir tehlike yaratmayacağını ileri sürdüler. Artık gece ilerlemişti. Subayların, madem ki Varinius Glabrus karargah kurulmasını istiyordu bizi neden güneş batıncaya kadar yürüttü? diye tartıştıklarını duydum. Askerler de aynı şeyleri söylüyorlardı. Bu kadar berbat bir yürüyüş yapmamıştık: bir kere tozdan nefes alamayacak bir hale gelmiştik. Sonra şakır şakır inen yağmurda iliklerimize kadar ıslanmıştık. Askerler hoşnut değillerdi. Subaylar atlarının üstündeydiler, fakat biz yürüyorduk."

"O sırada neredeydiniz?"

"Dağa çok yakındık!"

Evet, şahitlik eden askerin hayal yoksunu anlattıklarından kafasında parlak belirli bir resim çizilmişti. Bu resimlerden bazıları o kadar canlıydı ki, Gracchus'un, her şeyi gözleriyle

gördüğüne inanacağı gelmişti. Gittikçe daralarak bir keçi yolu haline giren tozlu yol. Latifundianın tarlalarının, yeşil meralarının yerini sık ormanların ve kayalık sahaların alması. Hepsinin üstünde, Vezüv dağının muhteşem yüksekliği. Yük arabalarının taşlar üstünde sallanışı. Yorgun, sinirli askerler. Ve birdenbire önlerine çıkan papatya ve düğün çiçekleriyle süslü çimenlik..

Gece yaklaştığından derhal orada kamp kurmuşlardı. Varinius sağlam bir karargâh kurmak hususundaki fikrinden subayların itirazıyla vazgeçmişti. Gracchus bunu da kafasında canlandırabiliyordu. Yardımcı kumandanlar üç bini aşan askeri başarıyla idare ettiklerini ileri sürmüşlerdi. Herhangi bir şekilde hücuma uğramak tehlikesi var mıydı? Kim hücum edecekti ki? Ayaklanmasının en civcivli zamanında bile gladyatörler sadece iki yüz kişiydiler. Bunların bir çoğu da çarpışmalarda ölmüştü. Böylece taburlardan birkaçı usule uygun şekilde çadırlar kurmaya kalkmıştı. Diğerleri açıkta ateş yakmışlardı. Yük arabaların-da hepsine bol bol yetecek kadar gıda maddesi bulunduğundan çoğu, ateş yakmak zahmetinden kaçınmıştı. İşte Vezüv dağının gölgesinde kurulan kampın manzarası böyleydi. Varinius çadırını askerlerin tam ortasına kurdurtmuştu. Subaylarıyla birlikte Capua halkının hazırladığı nefis yiyeceklerin zevkini çıkartmaya oturmuştu.

Gracchus Salaria Villâsının taracasında oturmuş, bütün bunları hatırlarken içi ıstırapla dolup taşıyordu. Hafıza insanlığın acısı ve neşesiydi. Bardaktaki suya bakarken küçük fildişi âesa ile dönen zavallı bir askerin anlattıklarının uzak aksisedasını dinliyordu. Resimler birer birer zihninde canlanıyordu. Birkaç saat sonra ölümün lezzetini tadacaklarını bilmeyenler için durum nasıldı? Varinius Glabrus, Spartacus adını işitmiş miydi? Belki de bir şeyden haberi yoktu.

Asker, taş yüzlü senatörlere "Gecenin nasıl başladığını hatırlıyorum." dedi. "Bütün yıldızlar çıkmıştı."

Bir cahilin konuşmasındaki sade güzellik. Gece çökmüş ve Varinius Glabrus, subaylarıyla birlikte büyük çadırında oturarak şarabını yudumlamıştı. O gece tatlı tatlı konuşmuş

olacaklardı. Acaba nelerden bahsetmişlerdi? Şimdi, dört yıl sonra Gracchus o sırada nelerin beğenildiğini hatırlamaya çalıştı. Tiyatroda, arenada, giyimde kuşamda. Pacuvius'un ARMORUM IUDICIUM'u yeni bir tarzda yaratılışı o sırada değil miydi? Flavius Gallis, baş rolde başarıyla oynamış mıydı? Belki de Şehir Kohortlarının genç subayları şaraplarını yudumlarken bunlardan bahsetmişlerdi:

"Men' servasse ut essent qui me perderent."

Hafıza ne kadar hayale dayanıyordu. Artık yorgunluk diye bir şey kalmamış olmalıydı. Sırt üstü uzanıp yıldızları seyrederek ekmeklerini çiğneyen askerler herhalde hayatlarından memnundular. Sonunda uykuları gelmişti. Tatlı uyku üç bin ve bir o kadar yüz askeri pençesine almıştı. Kölelere, kölelerin efendilerine el kaldıramayacaklarını öğretmek için Vezüv dağının güneyine gelen Roma'nın kıymetli askerleri birer birer uykuya dalmışlardı.

Gracchus'un görevi sorular sormaktı. Sorulan soruya, askerin cevap verdiği zaman arasında öyle derin bir sessizlik oluyordu ki, sivrisinek uçsa duyulurdu.

"Sen de uyudun mu?" diye Gracchus sordu.

Şahitlik etmek için dönen ürkek asker, "Uyudum." dedi.

"Peki seni ne uyandırdı?"

Burada asker durakladı. Söyleyeceklerini ayarlamaya çalıştığı belliydi. Yüzü bembeyaz olmuştu. Gracchus onun neredeyse bayılmak üzere olduğunu sandı. Fakat asker bayılmadı. Tersine açık ve sade bir dille anlatmaya devam etti.

"Uyumuştum. Sonra birdenbire kendime geldim. Çünkü biri bağırıyordu. Askerlerden biri bağırıyor diye düşündüm önce. Fakat iyice kendime gelince havanın bir değil, birçok askerin hançeresinden kopan feryatlarla dolu olduğunu gördüm. Yüzüstü yattığım için döndüm. Yanımda arkadaşım Callius vardı. Sokaklarda doğup büyümüş bir insandı. Fakat ben kendisini çok severdim. En büyük yardımcımdı. Daima yanyana yatardık. Sağ elim sıcak, sulu bir şeye değdi. Baktım, Callius'un

boynuydu. Boyun boydan boya kesilmişti. Duyduğum feryat onun feryadıydı. Doğruldum. Kan gölünün içine oturdum. Artık onun kanı mı, benim kanım mı bilmiyorum. Etrafın ölülerle doluydu. Uyudukları yerde yatıyorlardı. Bütün kamp ustura kadar keskin kenarlı bıçaklarla silahlanmış kölelerle doluydu. Ayışığında bu bıçaklar inip kalkıyordu. İşte bu şekilde, çoğumuz uyurken öldürüldük. Kendine gelip ayağa fırlayan askerler derhal öldürülüyordu. Şurada burada askerlerin bazıları küçük guruplar kurmuştu. Fakat onlar da fazla dayanamadılar. Hayatımda bu kadar korkunç bir sahne görmemiştim. Kölelerin öldürmesi bitmiyordu. Sonra kendimi kaybetmişim. Sadece avaz avaz bağırdığımın farkındaydım. Bunu itiraf etmekten utanmıyorum. Kılıcımı çekip kampın ortasına atıldım. Kölelerden bir tanesini öldürdüm. Fakat çayırlığın kenarına geldiğimde ellerinde mızraklarla kampın çepeçevre kadınlarla çevrilmiş olduğunu gördüm. Fakat bunlar şimdiye kadar gördüğüm ya da hayal ettiğim cinsten kadınlar değildiler. Korkunç ve vahşiydiler. Saçları rüzgârda dalgalanıyor, ağızlarından nefret dolu çığlıklar yükseliyordu. Askerlerden bir tanesi yanımdan geçip mızraklara doğru atıldı. Kadınların onu mızraklayacaklarını ummamıştı. Fakat kadınlar mızrakladılar. Oradan hiç kimse kurtulamadı. Yaralılar sürüne sürüne geldiler. Fakat kadınlar onları teker teker mızrakladılar. Ben de kadınları yarıp kaçmak istedim. Fakat kolumdan yaralandım. Kaçamayacağımı anlayınca geri kampa koştum. Bir kan gölünün içine yuvarlanıp kalmıştım. Orada kulaklarım feryatlarla dolu bir halde kalmışım. Ne kadar zaman geçti bilmiyorum. Yavaş yavaş feryatlar azaldı. Sonra eller beni yakalayıp yerden kaldırdı. Onlara kılıcımla hücum etmek istedim. Fakat kolumdaki kesik yüzünden kuvvetim kalmamıştı. Köleler tarafından sımsıkı tutuldum. Bir bıçak gelip boğazıma dayandı. Artık her şey bitti diye düşünüyordum. Ama biri, DURUN! diye bağırdı. Bıçak durdu. Çeliğin soğuk temâsını hissediyordum. Yanıma elinde bir Trakya kamasıyla bir köle geldi. Kölelere, Durun, dedi, galiba canlı bir tek o kalmış! Durup beklediler. Hayatım bekliyordu. Sonra kızıl saçlı bir köle yanıma yaklaştı. Aralarında tartıştılar. Bir tek ben hayatta kalmıştım. Onun için beni öldürmemişlerdi. Kampın içinden geçtik. Bir tek canlı

kalmamıştı. Çoğu uyurken ölmüştü. Beni Varnius Glabrus'un çadırına götürdüler. Fakat Varinius Glabrus artık sağ değildi. Yatağında ölü yatıyordu. Subayların bazıları da orada öldürülmüşlerdi. Kolumdaki yarayı sarıp beni bir müddet çadırda bıraktılar. Başıma birkaç köleyi nöbetçi bırakmışlardı. Artık şafak sökmek üzereydi. Fakat askerlerin hepsi ölmüştü."

Asker bunları ifadesiz, olduğu gibi, süslemeye çalışmadan anlatmıştı. Taştan oyulmuşlar gibi hareketsiz oturan senatörlere bir kerecik olsun bakmamıştı.

"Hepsinin öldüğünü nereden biliyorsun?"

"Beni şafak sökünceye kadar çadırda tuttular. Çadırın kenar uçları kıvrılıp kaldırılmıştı. Oradan her yeri, her şeyi görebiliyordum. Artık çığlıklar kesilmişti. Fakat sesler hâlâ kafamın içinde ötüyordu. Etrafıma baktıkça her yerde ölüler görüyordum. Kan ve ölü kokusu havayı doldurmuştu. Mızraklarla kampı çevirmiş olan kadınların çoğu dağılmışlardı. Başka bir yere gitmişlerdi herhalde. Nereye gittiklerini görmedim. Fakat kan kokularının içinden burnuma bir kızartma kokusu geliyordu. Belki de kadınlar sabah kahvaltısını hazırlıyorlardı. O anda yemek yiyebileceklerini düşünmek midemi bulandırdı. Kustum. Köleler beni çadırdan çıkardılar. Kusmam bitinceye kadar içeri sokmadılar. Artık hava iyice ağarmaya başlamıştı. Kölelerin askerlerin arasında dolaştıklarını gördüm. Ölüleri soyuyorlardı. Çadırlarımızı yere sermişlerdi. Şurada burada çadırlarımızın beyaz yuvarlaklıklarını görebiliyordum. Ölülerin giydiği her şeyi aldılar. Zırh, elbiseler, çizmeler.. Bunları çadır bezlerinin üstüne yığdılar. Kılıçları, mızrakları ve zırhları derede yıkadılar. Dere hemen çadırın yanından akıyordu. Biraz sonra suyun yıkanan eşyaların kiriyle kıpkırmızı kesildiğini gördüm. Silahları kuruladıktan sonra yine yağlarımızla bir güzel yağlayıp parlattılar. Ellerinde binlerce kılıç vardı."

"Kaç tane köle vardı."

"Yedi, sekiz yüz!.. Belki de bin. Bilmiyorum. On kişilik guruplar halinde çalışıyorlardı. Canla başla çalışıyorlardı. Yük arabalarını topladıkları eşyalarla doldurdular. Erkekler bu

şekilde uğraşırlarken, kollarında et dolu sepetlerle kadınlar geldiler. Her defasında bir gurup durarak karınlarını doyurdular. Ekmeklerimizi de yediler."

"Ölüleri ne yaptılar?"

"Hiçbir şey yapmadılar. Olduğu gibi bıraktılar. Sanki ortalık ölüyle dolu değilmiş gibi davranıyorlardı. Toprak vıcık vıcık kan içindeydi. Artık güneş iyice yükselmişti. Ömrümde bu kadar korkunç bir manzara gördüğümü hatırlamıyorum. Çayırlığın bir tarafında bir gurup köle durmuş yapılanları seyrediyorlardı. Altı kişiydiler. Bir tanesi siyah bir Afrikalıydı. Gladyatördüler."

"Nereden anladın?"

"Benim bulunduğum yere, çadıra geldikleri zaman gladyatör olduklarını anladım. Saçları köküne kadar kırpılmıştı. Bütün vücutları yara izleriyle kaplıydı. Gladyatörleri tanımak zor değildir. Bir tanesinin bir kulağı yoktu. Bir tanesi kızıl saçlıydı. Fakat gurubun reisi bir Trakyalıydı. Kırık bir burnu, yüzünüze kırpmadan sabit nazarlarla bakan siyah gözleri vardı.."

Şimdi senatörler arasında bir kımıldanma olmuştu. Belirsiz, hissedilmeyecek kadar hafif bir şeydi. Fakat artık bambaşka bir ilgiyle dinlediklerine şüphe yoktu. Nefretle, öfkeyle ve gittikçe artan bir dikkatle dinliyorlardı. İşte o anı Gracchus bütün canlılığıyla hatırlıyordu. Spartacus, o anda hayat bulmuş, dünyayı yerinden oynatacak bir canlılık kazanmıştı. Meçhul bir kaynaktan fırlayıp çıkmıştı. Başkalarının bir geçmişi, bir ailesi, bir başlangıcı ya da bir toprağı olurdu. Spartacus'ta bunların hiçbirisi yoktu. O tesadüfen hayatta kalan bir askerin dudaklarında hayat bulmuştu. Bu asker, Roma'ya dönsün, gördüklerini Senato'ya anlatsın diye Spartacus tarafından sağ bırakılmıştı. Bu adam bir dev değildi. Vahşi de değildi.. Basit bir köleydi. Fakat askerin ayrıntılarıyla anlatmak istediği bir şey vardı:

"Bu yüz bana bir koyunu hatırlattı. Üzerinde bir tünik, kalın madeni bir kemer vardı. Çizme giymişti. Fakat ne zırh, ne de miğfer giymişti. Belindeki kemere bir kama sokuluydu. Bütün silahı buydu. Tüniği kan lekeleriyle doluydu. Asla

unutamayacağınız bir yüze sahipti. Ondan korktum. Diğerlerinden korkmamıştım. Ama ondan korktum." Asker o kırık burunlu, siyah gözlü çehreyi rüyasında görse kan ter içinde korkuyla uyanacağını söyleyecekti belki. Fakat Senato önünde bu şekilde konuşulmazdı. Senato onun rüyalarıyla ilgilenmezdi.

"Trakyalı olduğunu nasıl bildin?"

"Konuşmasından. Kötü bir Latince konuşuyordu. Trakyalıların konuşmalarını çok dinlemiştim. Diğerlerinden bir tanesi daha Trakyalıydı. Gerisi Galyalıydı sanırım. Bana şöyle bir baktılar. Önümden geçip çadırın öbür odasına geçtiler. Çadırdaki ölüler dışarıya çıkarılmıştı. Fakat önce Varinius Glabrus'u çırılçıplak soymuşlardı. Elbiseleri, silahları yatağının üstüne yığılmıştı. Fildişi âsa da yatağın üstünde duruyordu. Köleler geri dönüp yatağın etrafında toplandılar. Kılıcı alıp dikkatle incelediler. Sonra fildişi âsaya baktılar. Kırık burunlusu, adı Spartacus'tur, bana döndü. Asayı kaldırarak, "Romalı bunun ne olduğunu biliyor musun?" diye sordu. Asil Senato'nun kudret timsalidir dedim. Fakat anlamadılar. Açıklamak zorunda kaldım. Spartacus ve kızıl saçlı Galyalı yatağın üstüne oturdular. Diğerleri ayakta duruyorlardı. Spartacus çenesini avuçları içine almıştı. Dirsekleri dizleri üstündeydi. Gözlerini bana dikmişti. Sanki bir yılana bakıyormuş gibi oldum. Anlatmamı bitirince, bir şey söylemediler. Spartacus hâlâ yüzüme bakmaya devam ediyordu. Beni öldüreceklerini düşündüm. Sonra bana adını söyledi. ADIM SPARTACUS, dedi. ADIMI UNUTMA, ROMALI. Sonra tekrar susup yüzüme baktılar. Yine Spartacus, DÜN ÜÇ KÖLEYİ NİÇİN ÖLDÜRDÜNÜZ? diye sordu. SİZE BİR FENALIK YAPMAMIŞLARDI Kİ, ROMALI KADINLAR FAZİLETLERİNE O KADAR DÜŞKÜNLER Mİ Kİ? BÜTÜN BİR ORDU AÇ KURTLAR GİBİ ZAVALLI BİR KÖLE KADININ IRZINA GEÇTİ? BUNU NEDEN YAPTINIZ ROMALI? Ona olanları anlatmaya çalıştım. Kadının ırzına geçenin ve iki köleyi öldürenin ikinci kohort olduğunu söyledim. Bunu nasıl haber aldıklarını bilmiyordum. Çünkü o sırada etrafta üç köleden başka kimse yoktu. Fakat onlar her şeyi biliyorlardı. Capua'ya ne

zaman geldiğimizi, ne zaman yola çıktığımızı biliyorlardı. Her şey, o kırpmadan baktığı yılan gözlerinde yazılıydı. Sesinde dünyanın sırrı gizliydi. Sesini hiç yükseltmiyordu. Benimle, sanki bir çocukla konuşuyormuş gibi konuşuyordu. Fakat beni bu konuşmasıyla aldatamazdı. O bir öldürücüydü. Bunu gözlerinden okuyordum. hepsinin gözlerindeydi. Hepsi öldürücüydüler. Gladyatörleri tanırım. Gladyatörler birer korkunç öldürücüdürler. O gece öldürdükleri şekilde sadece gladyatörler öldürebilirdi. Gladyatörleri bilirim.."

Gracchus, askerin sözünü kesti. Adam kendinden geçmiş, rüyadaymış gibi konuşuyordu. Gracchus oldukça sert bir sesle:

"Bildiklerin bizi ilgilendirmez asker." dedi. "Bize sadece kölelerle arandan geçenler önemli. Onları anlat."

Asker, "Şunlar oldu." diye başladı. Sonra durdu. Kendine gelmişti. Muhteşem Roma'nın asil senatosunun üyelerine teker teker baktı. Titredi.

"Sonra bana ne yapacaklarını söylemelerini bekledim." dedi. "Spartacus oturuyordu. Âsa elindeydi. Sonra birden âsayı bana fırlattı. Önce ne istediğini, ne demek istediğini anlamadım. AL ASKER, dedi. AL ROMALI. Aldım. ŞİMDİ ASİL SENATONUN KUDRETİ SENDE, dedi. Öfkeli değildi. Sesini asla yükseltmiyordu. Âsayı almamı istiyordu. Başka zaman ölürüm de âsaya dokunmam. Ben bir Romalıyım. Bir vatandaşım.."

"Bunun için cezalandırılmayacaksın," dedi Gracchus, "Devam et."

"Spartacus, ARTIK SENATONUN KUDRETİ SENDE, dedi. Âsayı aldım. Hâlâ nazarlarını üstümden ayırmıyordu. ŞİMDİ BENİM HABERCİMSİN, diye devam etti, SÖYLEYECEĞİM HABERİ ROMA'YA GÖTÜRECEKSİN. SÖYLEYECEKLERİMİ KELİME KELİME NAKLET." Asker sustu. Senato bekliyordu. Gracchus da bekliyordu. Bir kölenin gönderdiği haberin ne olduğunu sormak istemiyordu. Ama yine de bilmeliydiler. Spartacus meçhulden fırlamıştı.. Ama şimdi Senato'nun tam ortasında duruyordu. Gracchus onu, sonraları bir çok kereler gördüğü gibi görüyordu. Halbuki Spartacus'u şahsen hiç

görmemişti.

Sonunda askere konuşmasını söylemek zorunda kaldı.

"Konuşamam."

"Senato konuşmanı emrediyor."

"Bunlar bir kölenin sözleridir. Dilim kurusaydı da.."

"Yeter artık.. Bir kölenin bize gönderdiği haberi naklet."

Böylece asker Spartacus'un sözlerini tekrarladı. Gracchus'un yıllar sonra hatırladığına göre Spartacus şunları söylemişti:

"Senato'ya git," demişti Spartacus. "Fildişi âsayı onlara ver. Burada gördüklerini anlat. Bize karşı kohortlar gönderdiklerini ve bizim onları yendiğimizi anlat. Onlara köle, INSTRUMENTUM VOCALE dedikleri şeyler, olduğumuzu anlat. (Yani sesi olan bir alet). Sesimizin ne söylediğini anlat. Biz diyoruz ki, onlardan, çürümüş Senato'dan, Roma'dan bıktık. Kanımızı, kemiklerimizi sıkarak elde ettikleri servetten, ihtişamdan bıktık. Efendilerin kırbaçlarının şarkısından bıktık. Asil Romalıların bildiği tek şarkı bu. Fakat artık bu şarkıyı dinlemek istemiyoruz. Sulh sükûn içinde, birbirimizle kardeşçe yaşamalıyız. Ama şimdi iki çeşit insan var: Efendi ve köle. Ama artık efendiden çok köle var. Sizden daha kuvvetli, daha iyiyiz. İnsanlığın iyi olan şeylerine biz sahibiz. Kadınlarımızı seviyor, onları koruyor, savunuyoruz. Fakat siz kadınlarınızı orospu, bizim kadınlarımızı da hayvan yaptınız. Çocuklarımızı çekip aldığınız zaman ağlıyor, onlardan ayrılmamak için koyunların arasına saklıyorduk. Fakat siz çocuklarımızı hayvan yetiştirir gibi yetiştirdiniz. Bizim kadın-larımızın doğurduğu çocukları pazarlarda hayvanlar gibi sattınız. Arenalarda birbirlerini boğazlasınlar diye terbiye ettiniz. Sırf kendi zevkiniz için bizi hayvanlaştırmaya çalıştınız. Ne kadar kokmuş bir topluluksunuz! Hayatı ne kadar pis bir şekle soktunuz! İnsanlığın bütün güzel şeyleriyle alay ettiniz. Vatandaşlarınız keyif içinde yaşıyor. Öldürmek zevki için öldürdünüz. Kanın akışını seyretmek size zevk verdi. Küçücük çocukları madenlerde çalıştırdınız. İhtişamınızı hırsızlık üstüne kurdunuz. Artık her şey bitti. Senatona söyle bütün bunların

sonu geldi. İşte aletin sesi bu. Senato'ya bize karşı ordularını göndermesini söyle. O orduları mahvedeceğiz. Bize karşı gönderdiğiniz orduların silahlarıyla silahlanacağız. Bütün Roma aletin sesini işitecek.. Köle alemine: Uyan! Zincirlerini at! diye bağıracağız. Nereye gidersek gidelim köleleri kölelikten kurtaracağız. Bir gün ebedi şehriniz Roma'ya geleceğiz. O zaman ebediyeti kalmayacak. Onlara geleceğimizi haber vereceğimizi söyle. Senato'nun oturduğu binaya geleceğiz. Hepsini o yüksek, kudretli koltuklardan çekip indireceğiz. Elbiselerini yırtıp atacağız. Tıpkı bizim gibi, mahkemeleri görülürken çırılçıplak duracaklar. Fakat biz onlara karşı âdil olacağız. İşledikleri her suçtan ceza görecekler. Bunları anlat ki, henüz vakit varken kendilerini kontrol edip durumlarını incelesinler. Adalet yerini bulduktan sonra, daha güzel, daha temiz, etrafı duvarlarla çevrili olmayan şehirler inşa edeceğiz. İnsanların saadet ve sakinlik içinde yaşayacakları şehirler.. İşte Senato'ya götüreceğim haber. Bu haberi Spartacus adlı bir kölenin gönderdiğini söyle.."

İşte asker böyle anlattı. O kadar uzun zaman önce ki diye düşündü Gracchus. Uzun zaman önceydi. Olanların bir kısmı unutulmuştu bile, Spartacus'un gönderdiği haber kaydedilmemişti. Senato'nun kayıtlarından bile Spartacus'un adı, yaptıkları silinip çıkarılmıştı. Doğrusu buydu. Tıpkı köle heykellerinin yıkılıp yok edilmesi gibi kayıtların silinmesi de doğru olmuştu. Crassus aptalın biri olmasına rağmen bu işin gereğini anlamıştı. İnsan, büyük bir kumandan sıfatını kazanmak için bir parça çılgın olmalıydı. Yoksa Spartacus aptal mıydı? Bu sözler bir aptalın, bir çılgının sözlerimiydi? Bir aptal dört uzun yıl, Roma kudretine, Romanın gönderdiği orduları birbiri peşisıra mahvederek nasıl karşı koyabilirdi? Spartacus'un öldüğünü söylüyorlardı. Ölülerin yaşadığına inananlar da vardı. Gracchus'a doğru yürüyen Spartacus'un yaşayan hayali miydi?.. Dev yapılı, dev bir adam.. Ama aynı siyah gözler, kırık burun.. Kısa bukleli saçlar? Ölüler yürür müydü?

VII

Antonius Caisus, politikacının öne düşen başına bakıp

gülümseyerek, "İhtiyar Gracchus'a bakın." dedi. Gracchus uyukluyordu, ama elindeki kokulu su bardağı sapasağlam duruyordu. Bir damla bile dökmemişti.

Julia, "Onunla alay etme." diye atıldı.

"Gracchus'la kim alay ediyor? Hiç kimse sevgili Julia." dedi Cicero, "Bütün hayatımca böyle bir üstünlük kazanmak için çalışacağım."

"Ve daima geride kalacaksın." diye Helena aklından geçirdi.

Gracchus gözlerini kırpıştırarak uyandı.

"Uyuya kalmışım ha?" dedi. Sonra ondan beklenen bir incelikle derhal ev sahibine döndü, "Özür dilerim, Julia," diye ekledi. "Rüya görüyordum."

"Güzel şeyler miydi?"

"Eskiydiler. İnsanlığın hâfıza denen organla bir lütfa uğradığını sanmıyorum. Tersine lânetlenmiş gibiyiz. O kadar çok hâtıram var ki."

"Herkesin vardır," diye Crassus araya girdi. "Hepimizin iyi ve kötü hâtıraları yok mu?"

"Hepsi kötü mü?" diye Julia sordu.

Gracchus, "Senin hâtıran, azizem," diye mırıldandı. "Öldüğüm güne kadar güneş gibi parlayacak. İhtiyar bir adamın bunu itiraf etmesine izin ver."

Antonius Caisus "Gençlere de izin verir," diye güldü. "Sen uyurken Crassus diyordu ki.."

Julia, "Spartacus'tan başka bir şeyden bahsetmiyorsunuz." diye atıldı. "Politika ve harpten başka bir şey yok mu? Bu cins konuşmadan iğreniyorum.."

Antonius Caisus, "Julia.." diye seslendi.

Julia sustu. Aceleyle yutkundu. Sonra kocasının yüzüne baktı. Antonius onunla yaramaz bir çocukla konuşurmuş gibi konuşuyordu.

"Julia, Crassus misafirimizdir. Başka şekilde öğrenemeyeceğimiz şeyleri onun ağzından dinlemek iyi olur. Senin de hoşuna gideceğinden eminim, Julia. Tabii dinlersen."

Julia dudaklarını büzdü. Gözleri kızarıp sulandı. Başını bir yana eğdi. Fakat Crassus nazik bir edâylâ, "Senin kadar biz de sıkılıyoruz Julia." dedi. "Özür dilerim."

"Julia dinlenmek istiyor sanırım." dedi Antonius Caisus. "Öyle değil mi Julia?"

Julia, "Evet.." diye fısıldadı. "Lütfen devam edin, Crassus."

"Hayır.. Hayır, olmaz."

Julia sanki dersini tekrarlıyormuş gibi, "Çok çirkin hareket ettim." dedi. "Lütfen devam edin."

Gracchus son derece çirkin bir hal almaya başlayan duruma derhal müdahale etti.

"Generalin anlattıklarını tahmin edebiliyorum." diye konuşmayı Julia'dan alıp Crassus'a çevirdi. "Kölelerin harbi, insan hayatına karşı bir hürmetleri olmadığı için kazandıklarını söylüyordu. Bir sel gibi üstümüze akıp bizi mahvetmeye çalıştılar, değil mi Crassus?"

Helena, "Yanıldığınıza şahit olmadım." diyerek güldü.

Cicero, "Sizin kadar her şeyden haberi olabilen birinin buna inanacağını sanmam," dedi.

Gracchus anlayışlı bir tavırla, "Bazılarına inandım." diye cevap verdi. "Roma büyüktür. Çünkü Roma vardır. Spartacus'tan nefret ediliyor. Çünkü artık yok olmuştur. İşte üzerinde düşünülmesi gereken bir durum. Benimle aynı fikirde değil misiniz, Crassus?"

General onayladı.

"Spartacus beş büyük muharebe kazandı." diye Cicero devam etti. "Alayların geri çekilmek zorunda kaldığı ya da darmadağın kaçtığı zamanları saymıyorum. Roma ordusunu beş kere yenip yer yüzünden sildiği ve silahlarına el koyduğu muharebeleri kas-

tediyorum. Yenilmiyorlardı, çünkü yenilgi onlar için bir lükstü. Bundan bahsediyordunuz değil mi, Crassus?"

General, "Bir dereceye kadar," diye onayladı. Julia'ya gülümsedi. "Julia, şimdi anlatacaklarımı süsleyeceğim. Böylesi daha hoşuna gidecek. Biraz harp, biraz siyaset ve bir parça da Varinia'dan bahsedeceğim. Biliyorsun, Varinia, Spartacus'un karısıydı."

Julia, "biliyorum." dedi. Minnet ve rahatlık dolu nazarlarla Gracchus'a baktı. Gracchus, "Anladım Julia," diyordu. "İkimiz de bir parça komik ve hassasız. Aramızdaki tek fark senin bir kadın, benim de erkek olmam. Ama esasında ikimiz de aynıyız. İkimiz de hayallere âşığız. İnsanlar tarafından sevilmeyi ve insanları sevmeyi öğrenemedik."

Claudia hiç beklenmedik bir sırada, "Öyle zannediyorum ki, birisi böyle bir kadın icad etti." dedi.

"Neden azizem?"

"Çünkü böyle bir kadın yok."

"Yok mu? Belki de. Doğru olanla, doğru olmayanı ayırmak o kadar güç ki. Ben bizzat içinde bulunduğum bir olaydan bahsediyorum. Ben bunun doğru olup olmadığını araştırmıyorum. Fakat inanmak için her türlü sebebe sahibim. Evet, ben böyle bir insanın varlığına inanıyorum."

Sesinde garip bir edâ vardı. Birden onun yüzüne bakan Helena, adamın ne kadar yakışıklı olduğunu farketti. Terasta, güneş ışıklarının altında otururken genç kuvvetli hatlarla dolu yüzü genç cumhuriyetin efsanelerle dolu geçmişinin bir parçası gibiydi. Ama anlayamadığı bir sebepten ötürü, bu düşünce hoşuna gitmedi. Başını kardeşinden yana çevirdi. Caisus, tapınmayı andıran bir hayranlıkla gözlerini Generalin üstünden ayırmıyordu. Zaten Crassus dikkatini çeken bir insandı. Alçak perdeden, samimi hislerle dolu sesi, onları kıskıvrak bağlamış, kendine çekmişti. Cicero bile generale bambaşka bir dikkatle bakıyordu. Gracchus bir kere daha, Crassus'un hissi bakımdan en küçük bir harekete geçmeden, karşısındakileri ayartacak bir yeteneğe sa-

hip olduğunu teslim etti.

Crassus, "Anlatacaklarıma bir başlangıç yapacağım," diyerek konuştu. "Kumandayı ele aldığımda, bildiğiniz gibi harp yıllardan beri başarısız bir şekilde devam ediyordu. Kaybedilmiş bir dâvayı ele almak hayli güçtü. Sonra kölelerle çarpışacaktım. Yenersem kazanacağım ün son derece azdı. Yenilirsem büyük bir utanç altında kalacaktım. Cicero haklı. Beş ordu Spartacus tarafından mahvedilmiştir. Son askerine kadar.

Köle ordusunu sayı bakımından geçmediğimiz bir zaman olmadı. Eğer söylendiği gibi Spartacus'un emrinde üç yüz bin kişi olsaydı, bugün burada, İtalya'nın bu en güzel sayfiye evinde oturuyor olmazdık. Spartacus, Roma'yı ve bütün dünyayı ele geçirmiş olurdu. Gerçekte, köle yığınları asla Spartacus'a katılmadı. Tabii katılanlar da oldu. Fakat ordusundaki kölelerin sayısı hiçbir zaman kırkbeş bini geçmedi.. Bu da en kuvvetli zamanında oldu. Annibal'ınki gibi bir süvari birliği yoktu. Ama yine de Roma'yı Anibal'den daha çok korkuttu. Roma neredeyse köle ordusunun karşısında diz çökecekti. Anibal'ı bir seferde yenmeyi beceren Roma'nın dize gelmesi yakındı. Hayır, sadece en iyileri, en barbarları ve en korkusuzları Spartacus'a katıldı.

"İşte benim anlamak istediğim şey bu. Bu kölelerin yarattığı panik ve korkuyu görünce Roma'dan utandım. Gerçeği bilmek istedim. Neyle çarpıştığımı, düşmanımın karakterini, ne cins bir orduyla karşılaşacağımı öğrenmeye çalıştım. Almanları, İspanyolları ve Yahudileri yenmeyi başaran dünyanın en iyi taburlarının, niçin köle ordusunun karşısında silahlarını, kalkanlarını atıp kaçtıklarını bilmek istedim. Karargahımı Alp dağlarının eteklerinde kurmuştum. Spartacus'un hücum etmeden önce oturup bir hayli düşüneceği bir kamptı bu. Birkaç meziyetim vardır: Bunlardan bir tanesi de meseleyi enine boyuna incelemektir. Yüzlerce kişiyle konuştum. Yazılar okudum. Konuştuklarımın arasında, Lanista Batiatus, Spartacus'la çarpışmış olan subay ve askerler vardı. Şimdi anlatacaklarımı bunlardan birinden dinledim. Doğruluğuna inanıyorum."

Antonius Caisus, "Eğer hikayeniz başlangıcı kadar uzunsa, yemeğimizi burada yiyelim." dedi. Zaten köleler Mısır kavunları,

üzümler ve hafif bir sabah şarabı getirmişlerdi. Hava terasta serin ve yumuşaktı. O gün yola çıkacak olanlar bile havanın etkisiyle acele etmiyorlardı.

"Daha uzun. Ama dinlemek.."

Gracchus, "Devam edin." dedi.

"Anlatacağım. Julia için anlatıyorum. İzninle Julia."

Julia başını hafifçe eğerek salladı.

"Spartacus ikinci bir Roma ordusunu yenmişti. İlk yenilişi, dostumuz Gracchus herhalde iyi hatırlar.. Tabii hepimiz biliyoruz. Ondan sonra kölelere karşı Senato, Publius'u gönderdi. Bütün bir alayı. Yanılmıyorsam, alayla birlikte bir tabur da süvari gitmişti. Hemen hemen yedi bin kişi, Julia. Harpte sır diye bir şey yoktur. Para kazanmak, ya da bir kumaş parçası dokumak iyi bir general olmaktan daha çok akıl ister. Mesleği dövüşmek olan insanların çoğu zeki değildirler. Evet, Spartacus oldukça zekiydi. Harp ilminin basit birkaç kuralını biliyordu. Roma kuvvetlerinin zayıf tarafını ve kuvvetini anlamıştı. Pek azımız buna vakıfız. Anibal de biliyordu."

Cicero, "Bu hârikulâde sırları mı dinleyeceğiz?" diye sordu.

"Bunlar ne hârikulâde, ne de sırdırlar. Julia için tekrarlıyorum. Eğer yaşamak istiyorsan asla kuvvetlerini parçalama. İkinci kural, eğer çarpışacaksan hücuma geçmesini bil. Yok hücuma geçmeyeceksen, muharebeden kaçın. Üçüncüsü, harp edeceğin zamanı, yeri, kendin seç, kararı asla düşmanına bırakma. Dördüncü olarak da sakın kuvvetlerinin düşman tarafından çevrilmesine izin verme. Sonuncusu, düşmanının en zayıf olduğu yerde hücum et."

Cicero, "Bu anlattıklarınız herhangi bir harp ilmi kitabında bulunur, Crassus." dedi. "Çok basit bir şey."

"Belki haklısınız. Ama bu kadar basit olan bir şey yüzeysel değildir.. Buna emin olun."

Gracchus sabırsızlanmıştı. "Sözünüzü bitirin." dedi. "Roma ordusunun zayıf ve kuvvetli tarafları nedir?" "Bu da çok basit. Cice-

ro, eminim benimle aynı fikirde olmayacaktır."

Cicero alay eder gibi, "Büyük bir generalin huzurunda, istekli bir talebeden başka bir şey değilim." dedi.

Crassus başını yandan yana salladı.

"İnsanlar iki noktada pek yetenekli olduklarına emindirler. Kitap yazma ve bir orduya kumanda etme. Gerçekten de insanı hayrette bırakacak kadar çok aptal bu iki işe kendilerini verirler. Tabii meclisimizden dışarı.."

"Pek zekice bir cevap." dedi Helena.

Crassus onayladı. kadınlara karşı saygılıydı. Fakat ilgi duymazdı.

"Bizim orduya gelince," diye Crassus devam etti, "Kuvvetli ve zayıf noktası bir tek kelime ile açıklanabilir: Disiplin. Dünyanın en disiplinli ordusuna sahibiz. . İyi bir orduda taburlar günde beş saat, haftada altı gün talim yapar. Sonra son derece mükemmel bir hücum kabiliyetine sahibiz. Bütün avantajı hücum etmekten ve hücum etmeye elverişli silahlara sahip olmasından ileri geliyor. İşte bir alay gecelemek için bu yüzden muhkem bir karargah kurmak zorundadır. Sonra birinci taktiğimiz de harp edilecek sahayı kendimiz seçeriz. Fakat Spartacus buna nadiren izin vermişti. Ve Üçüncü Alayı güneye götürdüğünde Publius bütün bu basit kurallara karşı geldi. Spartacus'a karşı nefretten başka bir şey hissetmiyordu."

Antonius Caisus'un iki kızı, şimdi misafirlerin yanına gelmişlerdi. Koşmaktan ve heyecandan yüzleri al al, kendilerini Julia'nın kollarına attılar. Crassus'un sadece son sözlerini işitmişlerdi. Büyüğü:

"Spartacus'u tanıyor musunuz?" diye sordu. "Onu gördünüz mü?"

Crassus gülümseyerek, "Spartacus'u hiç görmedim." diye cevap verdi. "Ama ona karşı hürmetim var."

Gracchus dünyanın en önemli işini yapıyormuş gibi bir elma soydu. Crassus'a kısık göz kapaklarının arasından dikkatle

baktı. Crassus'tan hoşlanmıyordu. Zaten yakınlık ya da muhabbet duyduğu bir tek ordu mensubuna rastlamamıştı. Elmanın kabuğunu parçalamadan uzun olarak soymuştu. Bunu havaya kaldırarak tuttu. Kızlar sevinçle ellerini çırptılar. Uzanıp almak istediler. O zaman Gracchus onların bir dilekte bulunmalarını istedi.

Julia, "Varinia'dan bahsedecektiniz, Crassus." diye atıldı.

"Ona geleceğim. Önce bir hazırlık yapmak istedim. O sırada Spartacus hâlâ Vezüv dağının eteklerinde bulunuyordu. Publius aptal gibi kuvvetlerini üçe ayırdı. Her kısımda iki bin asker bulunuyordu. Bu şekilde, Spartacus'un peşine düştü. Üç ayrı çarpışmada, Spartacus Publius'un askerlerini yeryüzünden silip süpürdü. Her defasında aynı şeyi yaptı: Onları manevra yapılması güç bir vâdide yakaladı. Ve sonuna kadar mahvetti. Sadece bir defasında bir kohort mensupları atlarının kuyruklarına asılarak sarmayı yarıp kurtulmayı başardılar. İşte köleler böyle canlarını dişlerine takarak çarpışıyorlardı. Onlar sadece ellerinde olanla yetinmek zorundaydılar. Sarmayı yarıp çıkabilen askerler yollarını bulamıyordu. Ormanda kaybolmuş gibiydiler. Döne dolaşa kendilerini kadınların ve çocukların bulunduğu köle kampında buldular. Çocuklar otlar üstünde oynuyor, kadınlar da onlara göz kulak oluyorlardı. Askerler bütün kontrollerini kaybetmişlerdi. Şimdi burada oturup kadın, erkek ya da çocukları öldüren askerlerin doğru yapıp yapmadıklarını tartışacak değilim. Bu askerler nefret doluydular. Bir kurt sürüsü gibi kölelerin üstüne indiler. Çocukları mızraklarının ucuna geçirdiler. Kadınların bir kısmını öldürdüler. Bu sırada gerideki köyden bıçak, mızrak ve kılıçlarla silahlanmış kadınlar fırladı. Askerlerde intikam ve nefretten başka his kalmamıştı. O sırada memlekette kölelere karşı hiç de iyi hisler beslenmiyordu. Spartacus ortaya çıkmadan önce eğer bir insan kadın kölesini öldürecek olursa, sokakta başı önünde utanç içinde gezerdi. Hele kadını haksız yere öldürdüyse, ağır cezalara çarptırılırdı. Fakat bu kanun üç yıl önce değiştirildi. Değil mi, Gracchus?"

Gracchus hoşnut olmayan bir tavırla, "Evet." dedi. "Anlatmanıza devam edin. Varinia'dan bahsedecektiniz."

Crassus "Öyle mi?" dedi. Bir an herşeyi unutmuş gibiydi. Julia'nın nazarları bahçenin çimenleri üzerinde dolaşıyordu. Çocuklarına, "Haydi koşun, oynayın." dedi.

Claudia, "Yani kadınlar askerlerle çarpıştı mı demek istiyorsunuz?" dedi.

Crassus, "Evet, mesele de burada." diye onayladı. "İşte orada korkunç bir çarpışma olmuş. Evet, kadınlar erkeklere karşı çarpışmış. Askerler çılgına dönüp karşılarındakinin kadın olduğunu unutmuşlar. Zannederim mücadele bir saat kadar sürmüş. Kadınlar, Varinia denen sarı saçlı bir kadın tarafından yönetiliyormuş. Varinia her yerdeymiş. Elbiseleri yırtılmış, çırılçıplak dövüşüyormuş. Çılgın gibiymiş.."

Gracchus, "Bunlara inanmam." dedi.

Crassus anlattıklarının acı bir şekilde, ilgiyle karşılanmadığını gördü. "İnanmanız için bir sebep yok." diye cevap verdi. "Ben sadece Julia için anlattım."

Julia, "Neden sadece benim için?" diye sordu.

Helena, generale derin nazarlarla bakarak, "Lütfen hikayenizi bitirin," dedi. "Doğru olsun olmasın, herhalde bir sonu vardır, değil mi?"

"Basit bir son. Bütün muharebeler aynı sona sahiptir. Kaybedersiniz ya da kazanırsınız. Bunu kaybettik. Aralarından sadece bir avuç süvari sağ kurtuldu. Bunu bana onlar anlattılar."

"Varinia ölmedi mi?"

"Eğer o kadın gerçekten Varinia idiyse, ölmemişti. Çünkü tekrar tekrar ortaya çıktı."

"Şimdi sağ mı?" diye Claudia sordu.

Crassus, "Sağ olsun olmasın, ne önemi var?" diye cevap verdi.

O sırada Gracchus yerinden kalktı. Togasının ucunu o kendine has hareketiyle omuzunun üstüne atarak terastan uzaklaştı. Ortalığı bir sessizlik kaplamıştı. Sonra Cicero, "İhtiyarı üzen şey

ne." diye sordu.

"Allah bilir."

Helena, "Niçin Varinia'nın sağ olup olmamasının bir önemi olmayacağını söylediniz?" dedi.

"Artık mesele sona erdi, değil mi? Spartacus öldü. Varinia bir köle kadından başka bir şey değil. Roma köle pazarları onun gibilerle dolup taşıyor." Crassus'un sesi öfkeyle doluydu.

Antonius Caisus özür dileyerek misafirlerinin yanından ayrıldı. Gracchus'a bakacaktı. Gracchus ve Crassus gibi siyasi bakımdan birbirine muhtaç iki insanın anlaşamamaları onu rahatsız ediyordu. Gracchus'un daha önce böyle davrandığına şâhit olmamıştı. Acaba sebep Julia'mıydı? Hayır.. Hayır, ihtiyar, şişman, kadınsız Gracchus'un böyle bir şey düşünmesi imkânsızdı. Gracchus birçok şeyler olabilirdi, fakat cinsiyet bahsinde kısır bir horozdan başka bir şey değildi. Romada hür veya köle istediği birçok kadına sahip olabilecek olan Gracchus, mariz, zavallı Julia için canını neden sıkıntıya soksundu? Belki de iki erkek de Julia'yı istiyorlardı! Antonius Caisus'u bundan daha çok memnun edecek bir şey olamazdı.

Gracchus'u limonlukta oturur buldu. Eski dostuna yaklaştı. Elini omuzuna koydu, "Haydi, haydi.." dedi. "Daha iyisin ya?"

Gracchus, "Bir gün gelecek," dedi, "Dünya Crassus'la ikimize dar gelecek."

ALTINCI KISIM

Salaria Villâsından bir gurubun Capua'ya gidişi, güzel şehrin anlatılışı ve gladyatörlerin sonuncularının uyandırdığı etki.

Aynı gün Cicero ve Gracchus ev sahiplerine vedâ edip Roma'ya doğru yola çıktılar. Crassus ve Caius'un gurubundaki gençler Antonius Caius'un ısrarlarıyla Salaria Villasında bir gün daha kalmaya karar verdiler. Ertesi gün erkenden yola çıkarak güzel bir yolculuk yapacaklardı. Crassus, Caius'a birlikte seyahat edebileceklerini söylemişti. Helena ve Claudia, meşhur generalin kendilerine arkadaşlık edeceğine pek memnun oldular.

Çiftlikten şafak sökerken ayrıldılar. Dört tahtırevan, birçok uşak ve yük taşıyıcıları yolda uzun bir sıra oluşturuyordu. Appian yoluna çıkınca, Crassus peşine on kişilik bir şeref kıtası taktı. Crassus köle harbinin son kalıntılarını temizlemek için yapılan eğlencelere şeref misafiri olarak davet edilmişti. Eğlenceler tam ayaklanmanın çıktığı yerde yapılıyordu. Köle ordusunun yenilmesinden ve Spartacus'un ölümünden sonra esir edilen kölelerden yüz tanesi oyunlar için seçilmişti. Çiftler döğüştürülüyor, sağ kalan, başka bir köleyle çarpıştırılıyordu. Böylece ölüm dansı tükenmek bilmez bir şekilde devam ediyordu.

Caius, "Görmek isteyeceğinizi düşünmeliydim." dedi.

Dört tahtırevan yanyana gidiyordu. Böylece konuşmak fırsatını buluyorlardı. Aksi taraftan gelenler, askerler tarafından yolun kenarına itiliyordu. Caius ve Crassus yanyanaydılar. Claudia Crassus'un yanındaydı. Helena kardeşinin yanısıra gidiyordu. Yaşından ve onlara karşı duyduğu bazı hislerden dolayı idareyi Crassus ele almıştı. İyi terbiye edilmiş köleler tahtıravanları kayar gibi taşırlarken, misafirlerinin bütün ihtiyaçlarını yerine getiriyordu. Filistinin kokulu buzlu şarabı, lezzetli Mısır üzümleri ya da kötü kokuyu gidermek için havaya

koku sıktırmak gibi arzular söylenmeden yapılıyordu. Birçok zengin erkekler gibi, Crassus da kendi sınıfından insanlara karşı maddi yönden son derece hassas ve düşünceliydi. Caius'un sorusuna, "Hayır, belki hayret edersin Caius ama," diye cevap verdi. "Artık oyunlara karşı hiç ilgi duymuyorum. Belki arada bir gösterilere katılmak isterim. Tabii, dövüşen çift çok iyi olmalı. Korkarım ki bu seferki beni sıkmaktan başka işe yaramayacak. Fakat senin de görmeni istediğimi bil.."

"Hiç önemi yok."

Claudia, "Bir tanesi sağ kalıyor değil mi?" dedi.

"Bazen. Çünkü son çift çoğunca tehlikeli yaralar alıyor. Eğer bir tanesi sağ kalırsa, örnek olarak sur kapılarının önünde çarmıha geriliyor. Biliyorsunuz, Capua'nın yedi kapısı var. Çarmıha gerilmeler başladığında bu yedi kapının önüne birer çarmıh dikildi. Sağ kalan Appian Kapısının önündeki kölenin yerine çarmıha gerilecek. Hiç Capua'ya gittiniz mi?"

"Hayır."

"Öyleyse sizi çok şey bekliyor. Capua nefis bir şehirdir. Dünyanın en güzel şehri. İyi havalarda surlardan şahane körfez görünür. Uzakta Vezüv'ün beyaz tepeleri yükselir. Bu kadar güzel bir manzara hiçbir yerde yoktur. Orada benim küçük bir villam var. Eğer misafirim olursanız çok memnun olurum."

Caius büyük amcasının kendilerini beklediğini söyledi. Artık planlarını değiştiremezlerdi.

"Yine de görüşebiliriz. İlk birkaç gün, resmi toplantılar, konuşmalar yüzünden bir parça sıkılacaksınız. Fakat sonra körfezde yelken kullanmaya fırsat kalacak. Belki de kırlara gideriz. Bir öğleden sonra da UNGUENTARII'ye gideriz. Capua'nın parfüm fabrikalarını görmeden olmaz. Benim de fabrikalardan birinde küçük bir hissem var. İstediğiniz parfümü size takdim etmekle çok memnun olacağım."

Helena, "Çok naziksiniz." dedi.

"Nezaket bana pek ucuza mal oluyor. Karşılığında elde ettiğim de o kadar büyük. Capua'yı çok severim. Onunla gururlanırım.

Efsaneye göre Etrüskler İtalyanın bu bölgesinde on iki şehir kurmuşlar.. Altın boğazda on iki mücevher denirmiş. Bir tanesinin adı VOLTURNUM'muş. İşte bugünün Capua'sının bu şehir olduğunu söylüyorlar. Tabii çoğu efsane. Şehri Etrüsklerden üç yüz elli yıl önce ele geçiren Samnitler baştan başa yeniden inşa etmişler. Biz de yepyeni yollar, surlar yaptık. Roma'dan çok daha sevimli bir şehirdir."

Böylece Appian Yolunda ilerlediler. Artık yolu sıralayan çarmıhlara önem vermiyorlardı. Rüzgâr esip de burunlarına kokmuş et kokusu gelince derhal parfümlü mendillerini burunlarına götürüyorlardı. Fakat çoğu zaman çarmıhlara bakmadılar bile. İki gece sayfiye evlerinde kaldılar. Bir geceyi lüks bir handa geçirdiler. Rahat bir yolculukla Capua'ya geldiler.

II

Capua'da şahâne bir hava esiyordu. Şehir zenginlik, zafer ve şaşaa günlerinin en yüksek noktasına erişmişti. Şehrin surlarında iki yüz bayrak dalgalanıyordu. Meşhur yedi kapı ardına kadar açıktı. Çünkü sulh devrindeydiler. Geldiklerinin haberi onlardan önce varmıştı şehre. Karşılamaya şehrin ileri gelen şahsiyetleri çıkmıştı. Kızlar ve bir dereceye kadar ilgisiz kalmaya çalışan Caius bile, meşhur arkadaşlarıyla paylaştıkları bu karşılama töreninden memnun olmuşlardı. Şehre girdikten sonra Generalden ayrıldılar. Akrabalarının evine gittiler. Birkaç saat sonra Caius'u, kız kardeşini ve arkadaşını ve akrabalarını o akşam verilecek ziyafete dâvet eden bir dâvetiye aldılar. Generalin ilgisini çekmek Caius'un hoşuna gitmişti. O gece ziyafette, Crassus onlara çeşitli yollarla iltifat etmekten kendini alamadı. Generalin mümtaziyet ve şerefini ifade edecek şekilde ikram edilen elli beş çeşit yiyecekten Caius, Claudia ve Helena sadece birkaçını tattılar. Capua'da Etrüsk gelenekleri devam ediyordu. Becerikli bir şekilde hazırlanan çeşitli böcekten yemekleri, tatlıları Caius sevemiyordu. Gecenin başlıca numarası özellikle Crassus için hazırlanan bir danstı. Kana susamış kölelerin, Roma bakire genç kızlarının ırzına geçişleri anlatılıyordu. Köleler dansın sonunda öldürüldükleri zaman

tavandan kar gibi beyaz çiçekler döküldü.

Helena, gece ilerledikçe, ziyafetteki misafirlerin sarhoş olduklarını, buna karşılık Crassus'un gittikçe az içtiğini farketti. Şaraba şöyle bir dudaklarını değdirmişti. Capua'nın meşhur içkisini tatmamıştı bile. Crassus, garip bir şehvet ve zulüm örneğiydi. Şimdi sık sık bakışıyorlardı. Şehvet ve zulüm adamın gözlerindeydi. Diğer taraftan Caius ve Claudia sarhoş olmuşlardı.

Ziyafet sona erdiğinde vakit hayli ilerlemişti. Fakat Helena, Lentulus Batiatus'un okulunu görmek konusunda garip bir heyecan hissediyordu. Crassus'a kendilerini oraya götürüp götüremeyeceğini sordu. Şahane bir geceydi. Hava şehrin her yanında açan çiçeklerin kokusuyla doluydu. Tepsi gibi sapsarı bir ay yavaş yavaş yükseliyordu. Etraflarını iyice görebileceklerdi.

Meydandaydılar. Helena ile birlikte gelen akrabaları iki kızdan ustalıkla ayrıldılar. Helena, Caius'un onlarla gitmesinde ısrar etti. Caius o kadar sarhoştu ki derhal kabul etti. İki yana sallanarak Crassus'a tapınan nazarlarla bakıyordu. Biraz sonra tahtıravanlarına binip yola çıkmışlardı. Sur kapısındaki askerler Generali selamladılar. Crassus onlara gümüş para dağıttı. Aynı zamanda yolu da sordu.

"Oraya ilk defa mı gidiyorsunuz?" diye Helena sordu.

"Evet.. Okulu hiç görmedim."

"Ne tuhaf. Sizin yerinizde olsam, orayı görmeye can atardım gibi geliyor. Hayatınız ve Spartacus'un hayatı burada birbiriyle karşılaştı."

Crassus sükunetle, "Hayatım ve Spartacus'un ölümü." dedi.

Sur kapısındaki yüzbaşı, "Okulun görülecek bir yeri kalmadı." demişti. "Lanista, hayli para harcamış ama ayaklanmadan sonra iş yapamadı. Kölesi tarafından öldürüldükten sonra da okulu mühürlediler. Öylece duruyor. Diğer büyük okullar şehir içine taşındılar."

Claudia esnedi. Caius tahtıravanında uyukluyordu.

"Flacius Monaaia tarafından yazılan köle ayaklanması tarihinde," diye yüzbaşı sözüne devam etmişti. "Batiatus'un okulu şehrin can damarı olarak gösteriliyor. Şimdi turistlerin bütün arzusu orayı görmek."

Onlar konuşurken kapıdan kazmalar, kürekler taşıyan bir gurup köle çıkmıştı. Ellerinde bir merdiven ve sepet de vardı. Büyük çarmıhın durduğu yere gittiler. Merdiveni çarmıha dayadıkları sırada tepeden bir karga sürüsü havalandı.

Birdenbire Claudia, "Ne yapıyorlar?" diye sordu.

Yüzbaşı, "Başka bir köpeği gebertelim diye bir köpeği aşağıya indiriyorlar." diye cevap verdi. "Sabahleyin sağ kalan gladyatör çarmıha gerilecek. Spartacus'la birlik olan son köle de can verecek."

Claudia titredi. Crassus'a "Sizinle gelmek istemiyorum." dedi.

Crassus onu birkaç askerle geri eve yolladı. Horluya horluya uyuyan Caius onlarla beraber kaldı.

Crassus, Helena'ya "Sizi hiçbir şey rahatsız etmiyor, değil mi?" diye sordu.

"Neden rahatsız olayım?"

Crassus omuz silkti. "Tenkid etmek için söylemiyorum, ama bir kadında takdir edilecek bir şey bu."

Okulun kapısına gelince tahtıravanlardan indiler. Crassus Helena ile birlikte kapıdan girdi. Duvarlardan bir tanesi çökmüştü. Arenanın kumları üstünde durdular. Şimdi arena küçük ve bakımsız duruyordu.

Helena, "Caius bana burasını anlatmıştı." dedi. "Fakat şimdi anlattıklarından eser görmüyorum."

Crassus, ölülerle dolu muharebe sahalarını, kanlı harpleri ve bitip tükenmez seferleri bu perişan okulla bağdaştırmaya çalıştı. Yapamadı. Burasının onun için bir anlamı yoktu. Hiçbir şey his setmiyordu.

Helena, "Tribüne çıkmak istiyorum." dedi.

"İsterseniz çıkalım. Fakat dikkatli olmak lâzım, her yer çürümüş. Dökülüyor."

Bir zamanlar Batiatus'un gurur duyduğu tribüne girdiler. Çizgili tente paramparça olmuştu. Eski yastık artıklarının arasında fareler geziniyordu. Helena koltuklardan birine oturdu. Crassus da yanına. Helena, "Bana karşı hiçbir şey hissetmiyor musunuz?" diye sordu.

"Çok sevimli ve akıllı bir genç hanım olduğunuzu hissediyorum."

"Ve ben, büyük general, bir domuz olduğunuzu hissediyorum." Crassus genç kıza doğru eğildi. Helena, generalin suratının ortalık yerine tükürdü. Yarı aydınlıkta bile, Helena onun gözlerinin nasıl öfkeyle kıvılcımlandığını görüyordu. İşte büyük general buydu. Duygularını ifade etmeye kelime bulamayan General. Crassus, Helena'nın yüzüne bir tokat indirdi. Bu darbeyle Helena oturduğu yerden parmaklıkların üstüne düştü. Çürümüş parmaklıklar çatırdayarak ayrıldı. Genç kız orada öylece, boşlukta sallanır gibi kaldı. Fakat kendini tutup çekmeyi becerdi. Bir kedi gibi Crassus'un üstüne atıldı. Tırmalıyor, ısırıyordu. Fakat general onu iki bileğinden yakaladı. Bir parça kendisinden uzaklaştırarak güldü.

"Gerçek bambaşkadır güzelim." dedi.

Helena'nın bütün öfkesi, hırsı geçmişti. Şimdi şımarık, küçük bir kız gibi ağlıyordu. O ağlarken General onu okşuyordu. Helena ne istekli davranıyor, ne de karşı koyuyordu. Sonunda general sevişmeyi bitirince, "İstediğin bu muydu?" diye sordu.

Helena cevap vermedi. Elbisesini düzeltti. Saçlarını topladı. Tahtıravanına doğru ilerledi. Sesini çıkarmadan kendisininkine bindi. Caius hâlâ uyuyordu. Artık gece bitmek üzereydi. Toprağı yepyeni bir ışık yalıyordu. Crassus içinde anlayamadığı bir canlılık ve kuvvet hissetti. Tahtıravanına binmemişti. Yürüyordu. Helena'nın tahtıravanının yanındaydı. Genç kız, Generale garip bir nazarla bakarak:

"Gerçek bambaşkadır demekle neyi kastettiniz?" diye sordu. "Ben gerçek değil miyim? Neden böyle korkunç bir şey söylediniz?"

"O kadar korkunç muydu?"

"Siz de ne kadar korkunç olduğunu biliyorsunuz. Gerçek olan şey nedir?"

"Bir kadın."

"Hangi kadın?"

Crassus'un alnı kırıştı. Başını yandan yana salladı. Boş yere biraz önce duyduğu o hârikulâde hissi yakalamaya çalıştı. Appian kapısında, Helena'nın yanından ayrılıp yüzbaşıya gitti. Subaya sert bir sesle:

"Hanımı evine götürün." dedi.

Böylece Helena, Generale hayırlı geceler bile dilemeden evine geldi. Crassus büyük kapının karanlığında derin düşüncelere dalmıştı. Kapı yüzbaşısı ve askerler onu merakla seyrediyordu. Bir an sonra Crassus, "Saat kaç?" diye sordu.

"Gecenin sona ermesine bir saat var, efendim. Yorgun değil misiniz?"

"Hayır, değilim."

"Geceler çok uzun sürüyor. Yarım saat sonra burası bambaşka bir manzara alacak. Sebze satıcıları, sütçüler, balıkçılar gelecek. Burası işlek bir kapıdır. Son gladyatör de bu sabah çarmıha gerilecek."

Crassus, "Çok kalabalık oluyor mu?" diye sordu.

"Öyle, başlangıçtaki gibi değil. Tabii akşama doğru kalabalıklaşır. Çarmıha gerilen birini seyretmek insanı büyülüyor âdeta!"

"Gladyatör kim?"

"Bilemiyorum. Bir gladyatör. Hem de en iyilerinden. Zavallıya acıyorum."

"Hislerini başkalarına sakla."

"Anlatamadım efendim. İnsan gladyatörlerin sonuncusu için daima bir şeyler hissediyor."

"Matematik kuramlarından anlar mısın, bilmem. Onların harpleri çok zaman önce başlamıştı. Bir sonuncu adam daima olacaktı."

"Öyle sanırım."

Akşamın son saati de bitmişti. Gün ışığıyla, yeni günün ilk saati başlamıştı. Ay kaybolmuş. Gökyüzü kirli süt rengini almıştı. Sabah sisi yumuşak bulutlar halinde, her yere çökmüştü. Işıyan gökyüzüne karşı, çarmıh tekbaşına, heybetle yükseliyordu. Crassus yatmaya gitmediğine memnun olmuştu. Acı tatlı bir his karışıklığı içinde şafağın söküşünü seyrediyordu. Şafak insanı daima hüzün ve neşeyle doldurur.

O sırada onbir yaşlarında bir oğlan bir testiyle onlara doğru geldi. Yüzbaşı çocuğun başını okşayıp elindeki testiyi aldı.

"Oğlum, efendim." dedi Crassus'a. "Her sabah bana sıcak şarap getirir. Ona bir şeyler söyler misiniz, efedim? Sizi daima hatırlayacaktır. Adı Marius'tur. Küçük adı da Lichtus. Sizden böyle bir şey istememem gerekir efendim, ama onun ve benim için değeri o kadar büyük ki."

Crassus, "Merhaba, Marius Lichtus." dedi.

Oğlan, "Sizi tanıyorum," dedi. "Siz generalsiniz. Sizi dün gördüm. Altın zırhınız nerede?"

"Zırhım bronzdandır, altın değil. Rahat olmadığı için çıkardım."

"Ben benimkini asla çıkarmayacağım."

Crassus, "İşte Roma böyle yaşayacak, Roma adetleri, Roma'nın görkemi ebediyen devam edecek." diye düşündü. Bir bakıma, çocuğun sözleriyle bayağı hislenmişti. Yüzbaşı, "İçer misiniz, efendim?" diye sordu.

Crassus başını yandan yana salladı. Şimdi, uzaktan

trampetlerin sesleri geliyordu. Yüzbaşı testiyi tutması için çocuğa uzattı. Kapıdaki askerlere bir takım emirler verndi. Askerler derhal kapının iki yanına sıralandılar. Trampetlerin sesi gittikçe hızlanıyordu. Biraz sonra, sur kapısından meydanlığa uzanan geniş yolda askeri bando göründü. Artık güneşin ışıkları yüksek binaların tepelerindeydi. Hemen hemen aynı anda ortaya birkaç kişi çıktı. Sur kapısına, trampet seslerinin geldiği yana doğru yürüdüler.

Altı trampet ve dört fifreden oluşan bando, arkasından altı asker, onların arkasından da elleri geride sıkı sıkı bağlı çıplak gladyatör göründü. Gladyatörün peşinde bir düzineye yakın asker bulunuyordu. Gladyatör ne çok tehlikeli, ne de çok kuvvetli bir adama benziyordu. Fakat yakına gelince, Crassus kararını verdi. Tahlikeliydi.. Evet, bu tipte insanlar tehlikeli olurdu. Yüzünden okuyordunuz. Bir Romalınınki gibi candan, samimi bir yüz değildi bu. Tıpkı atmacaya benziyordu. Kıvrık bir burun, elmacık kemikleri üstünde sıkı sıkıya gerili bir cilt, ince dudaklar ve bir kedininki gibi yeşil, nefretle dolu gözler. Gladyatörün yüzü nefretle doluydu. Fakat bu nefret ifadesizdi. Tıpkı bir hayvanın nefreti gibi. Yüz bir maske gibiydi. Hiçbir şey belli etmiyordu. İri yapılı değildi. Fakat adaleleri, işlenmiş bir deri gibiydi. Vücudunda iki taze yara izi vardı. Zaten bütün vücudu yara izleriyle doluydu. Parmaklarından biri eksikti. Bir kulağı da olduğu gibi kesilmişti.

Taburu idare eden subay Crassus'u görünce, durmaları için elini kaldırdı. Sonra yaklaşıp generali selamladı. Subay o anın manasıyla doluydu.

"Varlığınızla bizi şereflendireceğinizi ummamıştık, efendim." dedi.

Crassus, "Güzel bir tesadüf oldu." diye cevap verdi. "Onu çarmıha şimdi mi gereceksiniz?"

"Öyle emir aldım."

"Kimdir? Gladyatör demek istiyorum. Arenanın yabancısı olmadığı muhakkak. Kılıç yaraları bütün vücudunu kaplamış. kim olduğunu biliyor musun?"

"Pek az şey biliyoruz. Bir subay. Yahudi'ye benziyor. Batiatus, sicayı Trakyalılardan daha iyi kullanan Yahudi gladyatörlere sahipti. Hem Batiatus, Spartacus'un sağ kolu olan David adlı bir Yahudi'yi de ihbar etmişti. Bu belki odur, belki de değildir. Hiç konuşmuyor. Hârikulâde dövüşüyor. Bıçağı bu kadar becerikli kullanan başka birini görmedim. Beş çiftli dövüştü. Öldürücü yaralar almadan rakiplerinin hakkından geldi. Sonunda çarmıha gerileceğini bile bile çılgınlar gibi mücadele etti. Doğrusu hiçbir şey anlamadım."

"Hayat gariptir oğlum."

"Evet, efendim. Haklısınız."

Crassus, düşünceli bir tavırla, "Eğer bu Yahudi David ise," dedi, "adalet yerini buluyor. Kendisiyle konuşabilir miyim?"

"Tabii.. Tabii.. İstediğiniz cevapları alabileceğinizi ummuyorum. Suratlı, sessiz bir adam."

"Bir deneyeyim."

Gladyatörün bulunduğu yere gittiler. Subay gösterişli bir tavırla:

"Gladyatör, karşında Pretor Marcus Licinius Crassus duruyor. Seninle konuşacak." diye ilân etti.

Adı duyan kalabalık el çırpmaya, bağırmaya başladı. Fakat köle sanki sağırdı. Etrafındaki herşeye karşı kılı kıpırdamadan hareketsiz duruyordu. Nazarlarını önünden ayırmıyordu. Gözleri bir çift yeşil taş gibi parlıyordu.

"Beni tanıyorsun gladyatör." dedi Crassus. "Yüzüme bak."

Çıplak gladyatör yine kımıldamadı. O zaman subay yaklaştı. Kölenin yüzüne bir tokat indirdi.

"İsteneni yap, domuz!" diye bağırdı.

Tekrar vurdu. Gladyatör tokatlardan kurtulmak için en küçük bir çabada bile bulunmamıştı. Crassus böyle devam ederse hiçbir şey elde edemeyeceğini anlamıştı."Subay, yeter." dedi. "Sen kendi işine bak."

"Çok üzgünüm. Konuşmuyor. Belki de hiç konuşmayacak. Kendi arkadaşlarıyla bile konuştuğunu gören olmadı."

Crassus, "Önemi yok." diye cevap verdi.

Crassus onlar kapıdan geçip çarmıhın yanına gelinceye kadar arkalarından baktı. Artık meydanı sel gibi bir insan kalabalığı dolduruyordu. Crassus kalabalığın arasından geçip çarmıhın altına yaklaştı. Kölenin göstereceği tepkiye şahit olmak istiyordu. Gladyatörün taş gibi hareketsiz hali bir tür karşı koyma gibiydi. Crassus çarmıha bu kadar sessiz sedasız giden başka birini görmemişti. Onun için merak içindeydi.

Askerler çarmıha germe işinde tecrübeliydiler. İşlerini bir saat dakikliği ve becerisiyle yapıyorlardı. Kölenin koltuklarının altından bir ip geçirildi. İki uç eşit oluncaya kadar ip ayarlandı. Gece, kölelerin bıraktığı merdiven şimdi çarmıhın arka kısmına dayanmıştı. İpin iki ucu çarmıhın haç şeklindeki kenarlarından geçirildi. İki asker uçları tutuyorlardı. Sonra ani bir çekişle gladyatör haçın üstüne yükseldi. Başka bir asker merdivenden çıkarak gladyatörü tahtaya göre yerleştirdi. İplerle iki kolu tahtaya bağladı. Merdivendeki asker bir sıçrayışta haçın üstüne çıktı. Elinde çekiç ve uzun demir çivilerle başka bir asker yukarı çıktı.

Bu arada Crassus, kölenin yüzünü ilgi ve dikkatle seyrediyordu. Kölenin vücudu yukarıya çekildiği anda kıvrılmıştı, ama yüz yine aynı ifadesiz maskeyi taşıyordu. Askerlerden biri haçın üstündeki ellerden birinin avucunu zorla açtı. Çiviyi ortasına tuttu. Ancak o zaman gladyatör ıstırapla kıvrandı. O anda bile ne bağırmış, ne de anlaşılır bir şey söylemişti. Sadece yüzü kırışıyor, vücudu kıvranıyordu. Üç çekiç darbesiyle çivi tahtanın içine iyice girdi. Son bir darbeyle, el çıkmasın diye, çivinin başı eğildi. Aynı şey diğer ele de yapıldı. Bir kere daha Gladyatör ıstırapla gerindi. Çivi elinin damarlarını, tendonlarını parçalayıp geçerken yüzü karmakarışık oldu. Ama gene de bağırmadı. Açık ağzından salya, gözlerinden sicim gibi yaşlar iniyordu.

Şimdi göğsünün etrafındaki ip kesiliyordu. Böylece çarmıha sadece ellerinden asılı olarak kalacaktı. Askerler merdivenden

aşağı indiler. Merdiven kaldırıldı. Artık yüzlerce kişiyi bulmuş olan kalabalık bu kadar kısa bir zaman içinde çarmıha germeyi sona erdiren beceriyi alkışlayarak tebrik ettiler.

O sırada gladyatör bayıldı.

Subay, Crassus'a, "Hep bayılırlar," dedi, "çivilerin acısından. Ama yine kendilerine gelirler. Yirmi, otuz saat bayılmadan kalırlar. Bir Galyalı vardı. Tam dört gün kendini kaybetmedi. Sesi kayboldu. Artık bağıramıyordu ama ölmemişti de. Onun gibisini görmedim. Hey Tanrım! Susadım." Matarasını alıp doya doya su içti. Crassus'a uzattı, "Gül suyu ister misiniz?" diye sordu.

Crassus, teşekkür ederek aldı. Birdenbire kendini yorgun ve susuz hissetmişti. Kalabalık hâlâ toplanmaya devam ediyordu. Crassus kalabalığı işaret ederek, "Bütün gün beklerler mi?" diye sordu.

"Çoğu gladyatör kendine gelinceye kadar beklerler. O zaman ne yapacağını görmek isterler. Zavallılar acaip şeyler yaparlar. Birçokları annelerini çağırır. Köleleri bu şekilde hiç aklınıza getirebilir misiniz, efendim?" Crassus omuzunu silkti. Subay, "Yolu tıkadılar," diye bağırdı. "Şu kalabalıkta akıl diye bir şey yoktur." Askerlerden iki tanesine, yol üstündeki kalabalığı dağıtmasını emretti.

Crassus'a, "Size bir şey sormak istiyorum, efendim." dedi. "Niçin kölenin çarmıha gerilmesiyle 'adalet yerini buldu' dediniz. ya da böyle bir şey.."

"Öyle bir şey mi söyledim?" dedi Crassus. "Ne anlatmak istediğimi bilmiyorum." Artık olan olmuştu. Köle harbinden çıkarılacak bir şeref payı yoktu. Zaferler ve büyük sadakat başkalarına aitti. Kendisine sadece çarmıha gerilenlerin zaferi kalmıştı. Öldürmekten, ölümden ve işkenceden bıkmıştı. Ama bunlardan kurtulmanın imkânı var mıydı? Kurdukları cemiyet gittikçe daha fazla ölüme dayanıyordu. Dünya tarihinde hiçbir zaman bu kadar ölüme şâhit olunmamıştı. Ne zaman ve nerede sona erecekti? Roma'nın maneviyatı bozulmuş, yenilmiş ordusunun idaresini ele almasından kısa bir zaman önce olanlar aklına geldi. Üç alayı, çocukluk arkadaşı, iki seferde önemli

başarılar kazanmış olan Pilico Mummius'a vermişti. Spartacus'u sık sık tâciz etmesini ve mümkünse bir grup kuvvetlerini ele geçirmesini söylemişti. Oysa Mummius bir tuzağa düşmüş, üç alay Roma'yı utanç içinde bırakan bir panik içinde darmadağın olmuştu. O zaman Mummius'u en feci kelimelerle azarlamış, hakaret etmişti. Alaya ait askerler de teker teker korkaklık suçuyla ölüme çarptırılmıştı. Her on askerden bir asker öldürülmüştü. Daha sonra Mummius ona, "Beni de öldürecektin." demişti.

Şimdi her şeyi olduğu gibi hatırlıyordu.. Çünkü içinde kölelere karşı derin bir nefretin uyanmasına bu Mummius ve Konsül Marcus Servius sebep olmuştu. Olaylar, köleler hakkındaki diğer bütün olaylar gibi masalla karışık bir havaya bürünmüştü. Marcus Servius bir dereceye kadar, Spartacus'un sevgili arkadaşı Cruxus denen Galyalının ölümünden sorumluydu. Bunun için, çok zaman sonra Servius ve Mummius Spartacus tarafından esir edilip de köle mahkemesinin karşısına çıkarıldıklarında David denen bir Yahudi, ölüm şekline itiraz etmişti. Yahut belki de David denen Yahudi, bu iki askerin öldürülecekleri şekle itiraz etmişti. Crassus emin değildi. Servius ve Mummius gladyatör gibi çarpıştırılarak ölüme gitmişlerdi. Roma ordusunun bu iki yaşlı ve tecrübeli kumandanı çırılçıplak soyularak ellerine birer bıçak verilmiş ve arenaya benzetilen bir meydanda dövüştürülmüşlerdi. Spartacus böyle bir şeyi ilk defa yapıyordu. Fakat Crassus ne unutmuş, ne de affetmişti.

İşte bunları subaya anlatamazdı.

"Ne için söyledim bilmiyorum." dedi. "Herhalde önemsiz bir şeydi."

Yorgundu. Eve dönüp yatmaya karar verdi.

III

Crassus, bu son gladyatörün da çarmıha gerilmesiyle adaletin yerini bulup bulmadığından emin değildi. Adalet hissi körlenmişti. İntikam hissi dumura uğramıştı. Artık ölüm onun için yenilik değildi. Çocukluğunda dünyası, Cumhuriyetin diğer

bütün iyi ailelerinin çocukları gibi, geçmişin şanlı hikâyeleriyle doldurulmuştu. ROMA SUPRA HOMINEM ET FACTIONES olduğuna bütün varlığıyla inanmıştı. Devlet ve kanun bütün insanların hizmetindeydi. Ve kanun âdildi. Buna karşın inancını, ne zaman ve nerede kaybettiğini söyleyemeyecekti.. Fakat yine de içinde bir yerde, çocukluğunda yaratılan bu dünyadan bir iz kalmıştı. Bir zamanlar adaleti o kadar mükemmelen tarif eden o, bugün aynı işi yapmaktan âcizdi. On yıl önce babasının ve erkek kardeşinin karşı parti tarafından ölüme çarptırılmalarına ve öldürülmelerine şâhit olmuştu. Fakat adalet asla intikamını almamıştı. Neyin âdil olduğu, neyin âdil olmadığı konusundaki karışıklık azalacağı yerde tersine artmıştı. Sadece zengin ve kuvvetli olanlar adaletten yararlanıyordu. Sonunda adalet, zengin ve kuvvetli olanların rahatsız edilmeyeceği anlamına gelmişti. Ahlâk kuralları da zamanla kaybolmuştu. Onun için, gladyatörlerin sonuncusunun çarmıha gerilişini seyretmek onu, tanrısal bir hisle doldurmamıştı. Hiçbir şey hissetmemişti. Duygusuz kalmıştı.

Fakat gladyatörün zihninde adalet ve adaletsizlik hakkında sorular uyanıyordu.. İki kelime ıstırap, yorgunluk ve şokla karışıyordu. Kafası binbir hatırânın izleriyle doluydu. Bunların arasında Crassus ile karşılaşışı berrak ve belirli bir noktaydı.

Crassus'a olduğu gibi gladyatörlere göre de bu bir adalet meselesiydi.. İlerde, kölelerin yaptıkları, kölelerden acı bir şekilde nefret edenler, yapılanlar hakkında en küçük bir bilgisi olmayanlar tarafından yazıldığında, onların Romalı askerleri, efendilerinin kendilerine yaptığı gibi, çırılçıplak soyup elleride bir bıçakla dövüştürerek öldürdükleri kaydedilecekti. Böylece esirler, esir olmaktan kurtuldukları zaman, bir zamanlar efendileri durumunda olanlara, onların kendilerine yaptıklarını yapacaklardı. Adaleti onların kendilerine karşı kullandıkları gibi kullanacaklardı.

İşte çarmıhta asılı adamın kafasında bu vardı. Hiçbir zaman yakaladıkları esirlere zulüm etmemişlerdi. Sadece bir defasında, nefret ve öfkeyle iki Roma asilzâdesini işaret ederek:

"Siz de bizim gibi öleceksiniz!" diye bağırmıştı. "Çıplak, elleri-

nizde bıçaklarla sahaya çıkın! Vatandaşların zevki ve Roma'nın eğlenmesi için ölmek nasıl olurmuş görün!"

O sırada Yahudi sesini çıkarmadan durmuş, Spartacus'u dinliyordu. Spartacus sözünü bitirip ona doğru dönünce de bir şey söylememişti. İkisi arasında derin ve kuvvetli bir bağ kurulmuştu. Yıllar boyunca, bir çok muharebeler sırasında, Capua'dan kaçan küçük gladyatör gurubu yavaş yavaş azalmıştı. Muaazzam ordunun liderliğini yapan birkaç gladyatör birbirlerine kaynaşmışlardı.

Spartacus, onun yüzüne bakıp "Haklı mıyım, haksız mıyım?" diye sormuştu.

"Bizim için doğru olan şey, onlar için yanlıştır."

"Bırak dövüşsünler."

"İstersen dövüşsünler. Birbirlerini öldürsünler. Ama bu bizi daha çok yaralayacak. İçimizi yiyen bir kurt olacak. Sen ve ben gladyatörüz. Yeryüzünden çarpışan çiftlerin izini sileceğimize ne zaman yemin etmiştik?"

"Sileceğiz. Ama bunlar dövüşmeliler."

İşte çarmıha çivilenen adamın kafasında bu vardı. Crassus onun gözlerinin içine bakmış, çarmıha gerilirken seyretmişti. Büyük bir halka tamamlanmıştı. Crassus uyumak için villasına gitti. Çünkü bütün gece gözünü kırpmamıştı. Tabii halsizdi. Ve gladyatör baygın bir halde çarmıhta asılıydı.

IV

Gladyatör ancak bir saat sonra kendine geldi. Istırap bir yol gibiydi. Zihin bu yol üstünde yolculuğa çıkmıştı. Bütün hisleri ve heyecanları bir davulun gerisi gibi gerilmişti. Şimdi bu davul sert darbelerle çalınıyordu. Müzik dayanılır gibi değildi. Kendine geldiğinde sadece ıstırabı tattı! Istırap dünyasında tanımadığı hiçbir şey kalmamıştı. Istırap bütün dünyasıydı. Altı bin arkadaşının sonuncusuydu. Onlar kendileri gibi ıstırap çekmişlerdi. Fakat kendi ıstırabı, paylaşılamayan, bölünemeyen

ıstırabı hepsinden büyüktü. Gözlerini açtı. Fakat ıstırap onu dünyadan ayıran bir kırmızı perde gibiydi.

Birdenbire değil, yavaş yavaş kendine geldi. En iyi bildiği araç yarış arabasıydı. Bindiği araba taşlara tökezleyerek, zıplayarak onu kendine getiriyordu. Dağlık memlekette küçük bir çocukken, büyükler, efendiler, medeni ve temiz olan, atların çektiği bu arabalara binerlerdi. Kayalık dağ yolunda bu efendilerin arkasından koşar, "Ah, efendi beni de bindir!" diye yalvarırdı. Hiçbirisi onun dilinden konuşmazdı, ama arada sırada bindirdikleri de olurdu. Büyükler cömerttiler. Bazan ona ve arkadaşlarına şeker de verirlerdi. Küçük, siyah saçlı yumurcakların arabaların arka tarafına asılışlarına bakar gülerlerdi. Atları alabildiğine kırbaçlar, biraz sonra çocuklar hızdan ve sarsıntıdan oraya buraya düşerlerdi. Büyüklerin işlerine akıl ermezdi. Ne yapacakları belli olmazdı. Arabadan düştükleri zaman canları yanardı. Sonra birdenbire Galiée'de küçük bir çocuk olmayıp çarmıhta asılı büyük bir adam olduğunu farketti. Yavaş yavaş her şeyi anlıyordu. Fakat artık tamamiyle kendine ait değildi. Kollarında, sinirlerin birer beyaz alev gibi yandığı yerdan, omuzlarından aşağı usul usul kan aktığını farketti. Midesinin ve barsaklarının korkunç bir ıstırap düğümü haline geldiği yerde sancıdan kıvranıyordu.

Onu seyretmeye gelen kalabalık dalgalar halinde gidip geliyordu. O anda görüşü normal değildi. Kalabalık gözlerinin önünde kıvrılıp bükülüyordu. Kalabalık da onun kendine geldiğini farketmişti. İstekle seyrediyorlardı. Eğer bu da bir öncekine benzeyecekse, artık çarmıha germekte yeni, insanı büyüleyen bir taraf kalmamış olacaktı. Çarmıha germe, Roma'da basit bir meseleydi. Roma bundan dört nesil önce Kartaca'yı fethettiği zaman eline geçirebildiği en güzel şeyleri almaya çalışmıştı. Çiftlik sistemi ve çarmıha germe bunlar arasında geldi. İki tahta parçasının arasından sarkan insan şekli, Roma'nın aklını almıştı. Artık dünya bunun Kartaca'dan geldiğini bile unutmuştu. Roma yollarının uzandığı yerlere, çiftlik sistemi, gladyatör gösterileri, köle insana karşı duyulan büyük nefret ve insan kanından, terinden altın çıkarma düşüncesi de girivermişti.

Ama zamanla en iyi şeyler bile kıymetini kaybeder. Çok içildiği zaman en iyi şarap tadını kaybeder, bir insanın arzusu, binlercesinin arasında kaybolur. Başka bir çarmıha germe, halkı evlerinden dışarı uğratamayacaktı. Ama işte bu bir kahramandı. Büyük bir gladyatördü. Spartacus'un yaveriydi. Daima, dövüşen bir kukla, ölmek için seçilen, nefret edilenlerin en nefret edileni olan gladyatörde sihirli bir taraf vardı.

Bunun için gladyatörün ölüşünü seyre çıktılar. Bütün insanlığın paylaştığı o büyük sırrı nasıl karşılayacağını, ellerine çiviler çakılırken ne yapacağını görmek istemişlerdi. Kendi kendisiyle sessiz bir mücadeleye çıkmış garip bir köleydi bu. Sessizliğin bozulup bozulmayacağını anlamak istemişlerdi. Çiviler çakılırken bir ses çıkmayınca, bu sefer kendine gelince ne yapacağını merak etmişlerdi. Gözlerini açınca sessizliğin bozulup bozulmayacağını merak ediyorlardı.

Sessizlik bozuldu. Gladyatör onları gördüğü, hayaller gözlerinin önünde dansetmeyi braktığı anda korkunç, ıstırapla dolu bir feryat kopardı.

Ne dediğini kimseler anlamamıştı. O ıstırap feryadında nelerin bulunduğunu anlamak için bütün kulaklar tetikteydi. Gladyatörün konuşup konuşamayacağı, sonra da, kopardığı sesin sadece bir feryat mı, yoksa bir kelime mi olduğu konusunda aralarında bahse girmişlerdi.. Bazıları tanrılara yakardığını, bazıları da annesine seslendiğini söylediler.

Gerçekte gladyatör hiçbirini yapmamıştı. Gerçekte o, "Spartacus, Spartacus niçin yenildik?" diye bağırmıştı.

V

Eğer bir mucize olup da Spartacus'un gayesi tarihin toplu yaprakları arasına karıştığında esir edilen altı bin kölenin beyinleri ve zihinleri açılıp ortaya çıkarılsa, onları çarmıhlara getiren talih incelense, altı bin insan hayatı geri getirilip incelense hayatlarının birbirinden farklı olmadığı görülür. Sonunda, ıstıraplı ölümlerinin de birbirinden farklı olmadığı gibi.. Bu ölüm hepsinin çektiği ortak ıstıraptı. Gökyüzünde

tanrılar melekler olsaydı, gözyaşları günlerce yağmur halinde akar,akardı. Halbuki güneş ıstırabı kuruttu. Kuşlar kanayan vücutları parçaladı ve insanlar öldüler.

Bu ölecek olan son kişiydi. Diğerlerinin toplamıydı. Zihni bir insan hayatının özetiyle doluydu. Ama bu cinsten bir ıstırap içinde düşünmek zordur. Hatırâlar kâbus gibi gelir. Hatırâları sıralamak o kadar imkansızdı ki.. Istıraptan ayrılınca bir anlamları kalmıyordu. Fakat bir hikaye diğer hatırâlardan ayrılıp açığa çıkarılabilir.. Bu halde ortaya çıkan, diğerlerininkinden farklı olmayacaktır.

Hayatında dört devre vardı. İlki bilmediği zamanlara aitti. İkincisi bildiği bir zamandı. Nefretle doluydu. Nefretin ta kendisi olmuştu. Üçüncüsü ümitle dolu bir devreydi. Nefretin yerini arkadaşları için duyduğu derin bir arkadaşlık ve sevgi almıştı. Dördüncüsü ümitsizlik devresiydi.

Bilmediği, hatırlamadığı devrede küçük bir çocuktu. O zaman etrafı saadet ve güneş ışıklarıyla doluydu. Çarmıhtaki ıstırap içindeki beyni, rahatlık ve acıdan kurtuluş çaresi arayınca bunu çocukluğunda buldu. Çocukluğunun yeşil dağları serin ve güzeldi. Dağ ırmakları ulu ağaçların arasından şırıldayarak akardı. Siyah keçiler şurada burada otlardı. Dağlar, taraçalar halinde seven ellerle işlenmişti. Arpalar inci, üzümler yakut gibi yetişirdi. Bayırlarda koşar oynardı o. Galié'nin büyük güzel gölünde yüzerdi. Vahşi bir hayvan gibi sıhhatli, hürdü. Erkek kardeşleri, kızkardeşleri arasında emniyette, rahat yaşardı.

O zaman bile Tanrı hakkında bir fikri vardı. Çocuk zihninde Tanrının belirli, açık bir resmi çizilmişti. Tanrı bir dağlı aileden geliyordu. Bu yüzden onu hiçkimsenin erişemeyeceği bir dağ zirvesine koymuşlardı. Tanrı orada yapayalnız otururdu. Tanrı artık ihtiyarlamayan ihtiyar bir adamdı. Beline kadar gelen beyaz bir sakalı vardı. Elbisesi gökyüzünü aniden dolduran bulutlar gibi parlardı. O âdil bir Tanrıydı. Zaman zaman lütfederdi. Fakat daima intikam almaktan çekinmezdi. Küçük oğlan bunu bilirdi. Gece gündüz küçük çocuk tanrının gözleri önündeydi. Ne yaparsa, Tanrı görür, ne düşünürse Tanrı bilirdi.

Son derece dindar bir aileden geldiği için Tanrı, pelerinlerini tamir eden iplik gibi hayatlarına girer çıkardı. Sürülerini otlattıkları zaman, uzun çizgili pelerinler giyerlerdi. Bu pelerinlerin her parçası Tanrılarına olan korkularını temsil ederdi. Gece gündüz tanrıya dua ederlerdi. Yemek yemeye oturdukları zaman dua ederlerdi. Bir bardak şarap içebildikleri an Tanrıya şükrederlerdi. Başlarına bir felâket geldiği zaman bile Tanrıyı takdis ederlerdi.

Bu yüzden, şimdi çarmıhta asılı bir adam olan kendisinin, çocukluğunun Tanrı düşüncesiyle ve onun varlığıyla dolu olması garip değildi. Çocuk Tanrıdan korkardı. Ve onun Tanrısı korkulacak bir Tanrıydı. Fakat korku, güzelim güneş ışıklarının, dağların ve derelerin serinliğinin yanında geri kalıyordu. Çocuk gülüyor, koşuyor, türküler söylüyor, keçileri, koyunları otlatıyor, bir yandan da büyüklerinin yanlarında gururla taşıdıkları CHABO denen bıçakları hayranlıkla süzüyordu. Kendisinin de tahtadan oyduğu bir bıçağı vardı. Çoğunca bununla, kardeşlerine ve arkadaşlarına karşı eğlenceli mücadeleler yapardı.

Tahta bıçağını güzel kullanırsa ağabeyleri, başlarını sallayarak "Tıpkı bir Trakyalı gibi, küçük maymun." diye onu överlerdi. Trakyalı, kötü olan, barbar olan şeydi. Çok zaman önce Trakyalılar denen ücretli askerler geldiğinde uzun çarpışmalar olmuştu. Fakat küçük oğlan bunları hatırlamıyordu..

Yan tarafında sahici bir bıçak taşıyacağı günü sabırsızlıkla bekliyordu. O zaman bir Trakyalı gibi dehşet saçıp saçmayacağını göreceklerdi. Fakat henüz o kadar kuvvetli değildi. Küçük, nazik bir çocuktu.. Ve çok mesut..

İşte bunlar bilinmeyen zamanlara aitti.

Hayatının ikinci devresinde, iyice bildiği zamanlarda, çocukluktan çıkmıştı. Sırtını ısıtan güneş eski parlaklığını kaybetmişti. Zamanla nefretten bir pelerin giymişti. İşte bu zamanlar, kıpkırmızı yanan bir kama gibi beynine saplanıyordu. O zamana ait düşünceleri acı, vahşi ve korkunçtu. Hatıraları bir bilmece tahtası gibi karışıktı. Tekrar tekrar, ıstırabı el verdikçe,

hayatının o ikinci devresine dönmeye çalıştı.

O devrede artık her şeyi görüyor, tanıyordu. Bu görüş ve tanışın başlamasıyla çocukluğu sona ermişti. Sabahtan akşama kadar çalışan yanık tenli, yumuşak babasını tanımıştı.. ne yazık ki bitip tükenmek bitmeyen çalışma yetmiyordu. Hiçbir zaman karınlarını iyice doyuracak yiyecek bulamıyorlardı. Yine de toprak bir toprağın olabileceği kadar bereketliydi. İşte o zaman, zenginle fakiri birbirinden ayıran büyük akıntıyı farketmişti.

Sesler eskisinin aynıydı. Fakat artık işittiği seslerin manasını anlıyordu. Eskisi gibi anlamadan dinlemiyordu. Şimdi erkekler konuştukları zaman onun bir parça uzakta oturup dinlemesine izin veriyorlardı. Eskiden evden çıkarıp oynamaya yollarlardı.

Eline kama da verilmişti. Fakat artık bundan bir memnuniyet duymuyordu. Bir gün babasıyla dağların öbür yanına, demir işleyen bir adamın yanına gitmişlerdi. Demirci ona bir bıçak yaparken tam üç saat beklemişlerdi. Bu arada babasıyla demirci, zamanın ne kadar fenalaştığından, ne kadar az ürün elde edildiğinden konuşmuşlardı. Babasıyla demirci, hangisinden daha fazla vergi alındığına dair yarışa girmiş gibiydiler.

"Mesela şu bıçağı alalım." demişti. "Sizin için fiyatı dört dinardır. Bunun dörtte biri tapınak tahsildarına, dörtte biri vergi memuruna verilecek. Bana iki dinar kalacak. Eğer başka bir bıçak daha yapmak istersem, madeni için iki dinar vermek zorundayım. Peki çalışmamın bedeli nerede? Ailemi geçindirecek para nerede? eğer bıçak için beş dinar istersem, ona göre öbürleri de yükselir. Sonra başka yerden daha ucuza alacakları bıçağa beş dinarı kim verir? Tanrı sana karşı daha cömert. Hiç olmazsa topraktan yetiştirdiğinle karnını doyuruyorsun."

Diğer yandan babasının da bir fikri vardı.

"İyi ama senin arada sırada olsa da elin para görüyor. Bense arpayı eker biçerim. Sepetlerimi doldururum. Arpa inci gibi parlar. Arpamız bu kadar güzel ve bol oldu diye efendilerimize şükrederiz. Anbarı inci gibi arpa taneleriyle dolu olan kimin derdi olur? Fakat bakarsın tapınak tahsildarı gelir. Ürünün

dörtte birini alır. Arkasından vergi memuru damlar. O da hissesini alır. Kendisine yalvarırım. Kışı geçirmek için geride kalanın sadece hayvanlara yeteceğini söylerim. O zaman, öyleyse hayvanlarını ye der. Bu korkunç bir şeydir. Kış geçip de yaz geldiğinde elimizde ne hayvan, ne de ürün kalır. Çocuklar yiyecek diye ağlarlar. Kemerlerimizi sıkarız. Dağlarda gizlenen birkaç geyiğin, tavşanın peşine düşeriz. Tabii av eti, takdis edilmediği sürece bir Yahudi için pis et demektir. Bunun için geçen kış hahamı Kudüs'e yolladık. Hahamımız iyi kalpli bir insandır. Onun açlığı bizim açlığımızdır. Haham beş gün tapınak önünde beklediği halde kimse huzura çağırmamış. Sonra da bir lokma ekmek için yalvarmalarını nefretle dinlemişler. Köylüleriniz tembel demişler. Güneşte uzanıp yatmak sonra da kudret helvası yemek istiyorlar. Biraz daha çalışsınlar. Daha çok arpa eksinler. İşte bunu tavsiye etmişler. Ama insan daha fazla ekin ekmek için toprağı nereden bulur? Eğer bir parça daha toprağımız olsa da bir parça daha eksek ne olur, bilir misin?"

Demirci, "Ne olacağını bilirim." demişti. "Sonunda yine eli boş kalırsın. Hep öyledir. Fakir daha fakir, zengin daha zengin olur."

İşte küçük çocuk bıçağını almaya gittiğinde bunlar konuşulmuştu. Fakat evde, akşamlar bambaşkaydı. Karanlık çökünce, babasının küçük evine komşular gelirdi. Bir tek odanın içine dolar, saatlerce yaşamanın ne kadar güçleştiğinden, gittikçe artan vergilerden konuşurlardı.

Çarmıhtaki adam bunları düşünüyordu. Düşünceleri ıstırabıyla birleşen acıtıcı yaralardı. Istırap çekerken bile, acı dalga dalga yükselip dayanamayacağı bir hal aldığı anda bile yaşamak istiyordu. Artık ölmeden ölü sayılırdı ama yaşamak istiyordu. Hayat ne garip bir kuvvetti. Hayat insanı nasıl sürüklüyordu!

Bunun neden böyle olduğunu bilmiyordu. Istırabı içinde Tanrıyı imdadına çağırmadı. Bir cevap alamayacağını, Tanrı'nın ona bir açıklama yapmayacağını biliyordu. Artık ne bir tek Tanrıya, ne de birden fazlasına inanıyordu. Hayatının o ikinci devresinde Tanrıyla olan ilişkileri tamamiyle değişmişti. Tanrı sadece zenginlerin dualarını cevaplandırıyordu.

Bu yüzden Tanrıya yakarmadı. Zengin insanlar çarmıha gerilmezlerdi. Halbuki onun bütün ömrü çarmıhta geçmişti. Ellerini tahtaya saplayan demir çivilerle geçen bir ebediyet. Yoksa bir başkası mıydı? Yoksa çarmıha gerilen öbür adam babası mıydı? Artık zihni berraklığını kaybetmişti. Beyninin mükemmel, dakik ve düzenli atışları değişmişti. Babasının nasıl çarmıha gerildiğini hatırladığında, babasını kendisiyle karıştırmıştı. Zavallı, ıstırapla kıvranan beynini zorlayarak, vergi memurlarının gelip elleri boş döndükleri günü hatırlamaya çalıştı. Tapınaktan adamlar da bir şey bulamamışlardı.

Ondan sonra kısa bir şaşaa ve zafer ânı geldi. Büyük Kahramanları Makabi Yahuda'sının hatırası ışıl ışıl beyinlerini yaktı. Papazlar onlara karşı kuvvet gönderdiklerinde, dağ çiftçileri oklarını, yaylarını ve bıçaklarını kapıp orduyu imhâ ettiler. Kendisi de o harpte bulunmuştu. Ondört yaşlarında bir küçük çocuktu daha. Fakat bıçağını kullanarak babasının yanında savaşa katılmış ve zaferin tadını tatmıştı.

Fakat bu tad uzun sürmemişti. Zırhlı, silahlı büyük kuvvetler Galilée'li isyancılara karşı yollanmıştı. Tapınakta gerektiği kadar asker satın alabilecek bitmez tükenmez altın deposu vardı. köylüler çıplaktılar. Ellerindeki bıçakla koskoca bir orduya karşı koyamazlardı. Çiftçiler parçalandılar. İkibin kadarı esir edildi. Esirler arasında dokuz yüz tanesi çarmıha gerilmek için seçildi. İşte bu medeni, Batı'nın doğru saydığı bir yoldu. Çarmıhlar inci taneleri gibi bayırlarda sıralandığı zaman, tapınaktan papazlar seyretmek için geldiler. Yanlarında Romalı öğütçüleri de vardı. David, babasının çarmıha gerilişini seyretmiş ve onu kuşların inip vücudunu yemelerine terketmişti.

Ve şimdi çarmıha gerili olan kendisiydi. Hayat başladığı gibi sona eriyordu. Ne kadar yorgundu. Ne kadar ıstırap ve acıyla doluydu. Çarmıhta zaman geçerken —çarmıha gerili bir insan için zaman gerçek anlamını kaybetmiştir. Çünkü çarmıhtaki insan artık insan değildir— kendi kendine durmadan bilinmezden gelip bilinmeze giden hayatın anlamını soruyordu. Yavaş yavaş onu hayata bağlayan kuvveti kaybetmeye başlıyordu. Çünkü artık ölmek istiyordu.

(Spartacus ona ne demişti? GLADYATÖR HAYATI SEV. BÜTÜN SORULARIN CEVABI ONDADIR. Fakat Spartacus ölmüştü. Kendisi yaşıyordu.)

Artık bitkindi. Yorgunluk, ıstırapla mücadele ediyor, onu halsiz bırakıyordu. Artık zihnindeki tek hatıra halsizlikti. İsyan başarısızlıkla sona erince, o ve diğer yedi yüz çocuk boyunlarına zincir takılarak kuzeye doğru yürütülmüşlerdi. Ne uzun yürümüşlerdi. Bozkırlardan, çöllerden ve dağlardan geçmişlerdi. Galié'nin yeşil tepeleri kaybolmuş bir cennetti artık. Efendileri değişmiş ama kırbaç hep o aynı kırbaçtı. Sonunda, Galilé'nin en yüksek dağlarından daha yüksek dağlarla kaplı bir memlekete gelmişlerdi.

Burada toprağın içine yollanarak bakır çıkarmaya çalışmıştı. İki yıl bakır madenlerinde kalmıştı. Onunla birlikte olan iki erkek kardeşi ölmüştü. Ama o yaşamıştı. Çelik gibi, sırım gibi bir vücuda sahipti. Diğerleri hastalanmıştı, dişleri dökülmüştü. Hastalanmışlar, kusa kusa ömürlerini tüketmişlerdi. Ama o yaşamıştı. İki yıl madenlerde çalışmıştı.

Sonra kaçmıştı. Köle halkası madeni demir boynunda olduğu halde vahşi dağlara kaçmıştı. Orada basit dağ kabileleri onu aralarına almışlar, demir halkayı çıkarmışlar ve yanlarında yaşamasına izin vermişlerdi. Bütün kışı bu iyi, basit insanlarla geçirmişti. Avlanarak, bereketsiz topraktan bir şeyler yetiştirmeye çalışarak yaşıyorlardı. Onların dilini öğrenmişti. Kabile halkı kızlarından biriyle evlenip ölünceye kadar yanlarında kalmasını istemişti. Fakat onun kalbi vatanı için hasretle yanıyordu. Bahar gelince, güneye doğru yola çıkmıştı. Fakat yolda bir İranlı tüccar kafilesi tarafından esir edilmiş ve Kuzeye giden bir köle kervanına satılmıştı. Sur şehrinde, sevgili yurdunun burnunun dibinde satılığa çıkarılmıştı. O zaman nasıl kendini yiyip bitirmişti. Ne acı gözyaşları dökmüştü. Onu sevip okşayacak insanlara, akrabalara ve yurda bu kadar yakın ve yine bu kadar uzak olmak.. Onu bir Fenikeli tüccar satın almıştı. Sicilya limanlarıyla ticaret yapan bir geminin küreğine zincirlenmişti. Bütün bir yıl rütubet, karanlık ve pislik içinde kürek çekmişti.

Sonra gemi Yunan korsanlarının eline geçmişti. Pis bir baykuş gibi gözlerini kıpırıştırarak korsanların sorduğu soruları cevaplamıştı. Fenikeli tüccar ve mürettebata insaf edilmemşti. Saman çuvalları gibi güverteden denize atılmışlardı. O ve diğer köleler inceden inceye sorguya çekilmiş, herbirine Akdeniz'in Aramî lehçesiyle:

"Dövüşebilir misin? Yoksa sadece kürek mi çekersin?" diye sorulmuştu.

O şeytandan korkar gibi kürekten, karanlıktan ve ayakları dibinden eksik olmayan pis sudan korkuyordu. Onun için "Dövüşürüm. Sadece bana bir fırsat verin." diye cevap vermişti. O sırada bütün bir orduya karşı yalnız başına durabilirdi. Yeter ki onu alt kata, küreğin başına göndermesinlerdi. Ona bir fırsat vermişlerdi. Küfürlerle, dayaklarla, denizcilik mesleğini, yelkenlerin nasıl açılacağını, dümenin kullanılmasını öğretmişlerdi. Yüklü bir Roma kadırgasıyla giriştikleri bir çarpışmada, gösterdiği beceriyle bu kanunsuz vahşi insanlar arasında kendine emniyetli bir yer edinmişti. Fakat mutlu değildi. Sadece zulüm, ölüm ve kan dökmeden anlayan bu insanlardan nefret ediyordu. Bu insanlar çocukluğunu aralarında geçirdiği basit köylülerden, gece ve gündüz kadar farklıydılar. Hiçbir Tanrıya inanmıyorlardı. Hattâ deniz tanrısı Poseidon'a bile kıymet verdikleri yoktu. Kendi inancı bir dereceye kadar sarsılmıştı ama hayatının en iyi yıllarını Tanrıya inananlar arasında geçirmişti. Bir sahili haraca kestikleri zaman yaptıkları ırza geçmek, öldürmek ve yakmaktı.

İşte bu sırada ördüğü kalın bir duvarla kendi kabuğuna çekilmişti. Bu duvar içinde yaşıyordu. Kartal burunlu, yeşil gözlü yüzünden gençliğinin hatları siliniyordu. Korsanlarla işbirlği yaptığı sıralarda henüz onsekiz yaşlarındaydı. Fakat görünüşünden yaşını kestirmek pek zorlaşmıştı. Başını kaplayan gür siyah saçların arasından beyaz teller belirmişti. Kendi içine kapanıktı. Bazan koskoca bir hafta boyunca bir tek kelime konuşmadığı oluyordu. Ona karışmıyorlardı. Nasıl çarpıştığını biliyorlardı. Ondan korkuyorlardı.

Bir rüya aleminde yaşıyordu. Bu rüya ona bir şarap gibi etki

ediyor, sarhoş oluyordu. Bugün veya yarın er geç, Filistin sahillerine çıkacaklardı nasılsa. O zaman usulca, belli etmeden denize kayacak ve sahile çıkacaktı. Yürüye yürüye sevgili Galilé tepelerine varmak işten bile olmayacaktı. Fakat aradan üç yıl geçtiği halde o gün asla gelmemişti. Önce Afrika sahillerini, sonra İtalyan limanlarını haraca kesmişlerdi. İspanya sahillerinde dövüşmüşler, Romalıların villalarını yakmışlardı. Sonra tekrar Akdenizi baştan başa katetmişler, bütün kışı etrafı surlarla çevrili kanunsuz bir şehirde geçirmişlerdi. Sonra Cebelütarık boğazını geçip İngiltere'ye gelmişlerdi. Tekneyi sahile çekip tamir etmişlerdi. Sonra İrlanda adasında ellerindeki birkaç değersiz mücevheri ve kumaşı İrlanda kabilelerinin altın süs eşyalarıyla değiştirmişlerdi. Sonra Galya, Fransız sahillerini bir baştan bir başa dolaşma. Tekrar Afrika. Böylece üç yıl geçmişti. Bir kerecik olsun anavatan sahillerine yaklaşmamışlardı. Fakat ümidini kaybetmemişti. Bir insanın olabileceğinden daha sert, daha insafsız bir hale gelmişti.

Bu zaman içinde çok şey öğrenmişti. Denizin, üzerinde hayatın, bir insanın vücudunda kanın aktığı gibi aktığı bir yol olduğunu öğrenmişti. Dünyanın uçsuz bucaksız bir büyüklükte olduğunu öğrenmişti. İnsan nereye giderse gitsin, fakir, basit, kendi milleti gibi kendilerinin ve çocuklarının karınlarını doyurmak için didinen, fakat elde ettiklerinin çoğunu bir şefe, krala ya da korsana veren insanlar bulunduğunu öğrenmişti. Her şeyin üstünde bir kıralın, şefin ve korsanın bulunduğunu öğrenmişti. . Buna Roma deniyordu.

Sonunda bir Roma harp gemisine yenilmişlerdi. Hayatta kalan o ve diğer ondört kişi asılmak için Ostia'ya götürülmüşlerdi. Böylece küçük hayat kabının kumları tükenir gibiyken, Lentulus Batiatus'un bir ajanı tarafından Capua'daki gladyatör okulu için satın alınmıştı.

Gladyatörün hayatının ikinci kısmı böyle geçmişti. Nefretle dolu bir devir. Bu devir Capua'da sona ermişti. Orada medeniyetin en üstün şeklini görmüş, Romalı tembelleri eğlendirmek ve Lanista denen pis, kötü bir insanı zengin etmek için öldürme sanatını öğrenmişti. Bir gladyatör olmuştu. Saçları kısacık kesilmişti. Elinde bir bıçakla arenaya çıkmış, nefret ettiklerini değil,

kendisi gibi köle olanları, lânetlileri öldürmüştü.

İşte burada hayat bilgisine korkunç bir nefret karışmıştı. Nefretin doldurduğu bir kap olmuştu. Kap her gün bir parça daha doluyordu. Hücresinin korkunç çıplaklığı ve yalnızlığında yaşıyordu. Artık Tanrıya inanmıyordu. Atalarının Tanrısını düşündüğü zaman sadece nefret ve iğrenti hissediyordu. Bir keresinde kendi kendine demişti ki:

"Dağların o Allahın belâsı ihtiyarına karşı arenaya çıkmak isterdim. İnsanlara vadettiği o yerine gelmemiş sözlerin, dökülen gözyaşlarının hesabını sorardım. Ona gök gürültüsünü ve şimşeği verin yalnız. Bense elime bir bıçak geçsin istiyorum. Ona bir kurban veririm, tamam. Nefret ve öfke hakkında ona güzel bir ders verirdim."

Bir keresinde bir rüya görmüştü. Tanrının huzurunda duruyordu. Ama korkmuyordu. Alay eder gibi, "Bana ne yapacaksın?" diye bağırmıştı. "Yirmi bir yıl yaşadım. Hayatta başıma gelenlerden başka bana ne yapabilirsin?" Babamın çarmıhta gerildiğini gördüm. Madenlerde köstebek gibi çalıştım. İki yılım madenlerde, bir yılım da, ayaklarımın arasında farelerin koşuşturduğu, pis sularla dolu bir Fenikeli tüccar gemisinde geçti. Üç yıl vatanını hayal eden bir hırsız oldum. Şimdi de insanlar eğlensin diye adam öldürüyorum. Kahrolası, bana daha ne yapacaksın?"

İşte bu sırada, okula bir Trakyalı getirmişlerdi. Yumuşak sesli, kırık burunlu, siyah gözlü garip bir köleydi bu. İşte bu gladyatör Spartacus'u bu şekilde tanıdı.

VI

Bir zamanlar, bu zamandan çok sonra, çarmıha bir Romalı köle gerilmişti. Yirmi dört saat çarmıhta kaldıktan sonra imparator tarafından affa uğramış ve nasılsa yaşamıştı. Bu adam çarmıhta hissettikleri hakkında bir yazı yazmıştı. Anlattıklarının içinde en dikkati çeken taraf, zaman hakkında söylediklerivdi.

"Çarmıhta," diye yazmıştı," sadece iki şey vardır: Ebediyet ve

acı. Çarmıhta sadece yirmidört saat kaldığımı söylüyorlar. Bana göre ben, çarmıhta bir ebediyet kadar uzun zaman durdum. Eğer zaman yoksa, o zaman her an bir ebediyettir."

O garip, ıstırap dolu ebediyette, gladyatörün zihni karmakarışık oldu. Sistemli mantık kuvveti tamamen kayboldu. Hatıralar bir kâbus halini aldı. Tekrar hayatının birçok devrelerini yaşadı. Spartacus'la bir kere daha konuştu. Çok arzu ettiği, hayatının anlamsız harabesinden, zamanın akıntısına kapılmış adsız bir köleden önemsiz hayatından kaçıp kurtulmak istiyordu.

(Spartacus'a bakıyordu. Spartacus onu seyrediyordu. Bu adam bir kedi gibiydi. Yeşil gözleri kediye olan benzerliğini arttırıyordu. Kedinin yürüyüşünü bilirsiniz. Bitmez tükenmez bir dikkatle adımlarını atar. İşte bu gladyatör de aynı yürüyüşe sahipti. Havaya atsanız iki ayağı üstüne düşeceğini hissediyordunuz. İnsanın yüzüne dosdoğru bakmıyordu. Tersine yan yan bakışları vardı. İşte Spartacus'u da gün be gün bu bakışlarla incelemişti. Spartacus'un nesinin bu kadar dikkatini çektiğini kararlaştıramıyordu. Fakat bu büyük bir sır değildi. Bütün varlığı bir gerilişti. Spartacus ise aksine gevşekti. O hiçkimseyle konuşmuyordu. Fakat Spartacus herkesle konuşuyordu. Hepsi Spartacus'a gidiyor, dertlerini anlatıyordu: Spartacus bunu merak etmişti. Sonra bir gün, talimler arasındaki dinlenme anında Yahudiye yaklaşmış, onunla konuşmuştu:

("Yunanca bilir misin?" diye sormuştu.

(Yeşil gözler sabit nazarlarla bakmaya devam etmişti. Birden bire Spartacus karşısındakinin son derece genç, çocukluktan yeni kurtulmuş bir delikanlı olduğunu farketmişti. Bu bir maskenin arkasına gizlenmişti. Spartacus adamın kendisine değil, yüzünü kaplayan maskeye bakıyordu.

(Yahudi kendi kendine: "Yunanca.. konuşur muyum? Galiba bilmediğim dil yok? Bütün dilleri konuşurum. İbranice, Aramik, Yunanca, Latince ve dünyanın dört köşesinde konuşulan diğer dilleri bilirim. Ama neden bu dillerden birini konuşayım. Neden?"

(Spartacus gayet tatlılıkla onu, "Bir kelime benden, bir kelime senden. İnsanız." diye zorlamıştı. "Yalnız değiliz. Mesele yalnız kalınca başlar. Yalnız olmak korkunç bir şey. Ama burada yalnız değiliz. Durumumuzdan neden utanacağız? Biz böyle korkunç şeyler yapmadık. Elimize kamayı sıkıştıranlar, Roma'nın keyfi için öldürmemizi söyleyenler daha korkunç şeyler yapıyorlar. Onun için utanmamalı, birbirimizden nefret etmemeliyiz. Her insanda azıcık ümit, kuvvet ve sevgi vardır. Bunlar insanların kalbine ekilen tohumlardır. Ama insan bunları sadece kendine saklarsa, solup ölürler. İşte o zaman Tanrı ona yardım etsin. Çünkü artık yaşamaya değecek bir şeye sahip değildir. Fakat kuvvetini, ümidini ve sevgisini başkalarıyla paylaşırsa, aynı hislerle karşılık görecektir. O zaman hayatın bir değeri olacaktır. Bana inan gladyatör. Hayat dünyanın en güzel şeyidir. Bunu biliyoruz. Biz köleyiz. Elimizde bir tek hayatımız var. Onun için de hayatın değerini biliyoruz. Romalılar o kadar çok şeye sahipler ki hayatın değerini anlamıyorlar. Onunla oyuncak gibi oynuyorlar. Fakat biz hayatı ciddiye alıyoruz. Bu yüzden asla yalnız kalmamaya bakmalıyız. Sen lüzumundan fazla yalnızsın, gladyatör. Benimle bir parça konuş.

(Fakat Yahudi hiçbir şey söylememişti. Ne yüzündeki, ne de gözlerindeki ifade değişmişti. Ama dinliyordu. Sessizce, dikkatle dinlemişti. Sonra dönüp uzaklaşmıştı. Fakat birkaç adım attıktan sonra durmuş, başını hafifçe eğerek, gözlerinin kenarlarından Spartacus'u gözlemişti. Ve Spartacus, bir şeylerin, daha önce orada olmayan bir şeylerin, bir ışık, bir ümit alevinin canlandığını hissetmişti.)

İşte, gladyatörün dört kısma ayrılabilecek hayatının üçüncü kısmı böyle başlamıştı. Buna ümit devri de denebilirdi. Nefret, bir yumru gibi göğsüne yerleşen nefret bu devrede eriyip kaybolmuştu. Gladyatör kendi cinsinden insanlara karşı büyük bir aşk ve arkadaşlık hissi duymuştu. Tabii bu birdenbire olmamıştı. Parça parça, insanlara güvenmeyi, Spartacus'un yardımıyla hayatı sevmeyi öğrenmişti. Spartacus'un da başlangıçta dikkatini çekmesine sebep olan şey buydu işte. Trakyalının muazzam yaşama aşkı, Spartacus'un hayatının koruyucusu gibiydi. Asla eleştirmediği, soru sormadığı, hakkında kötü konuşmadığı şeydi.

Bir dereceye kadar, Spartacus ile hayatın bütün kuvvetleri arasında gizli bir anlaşma var gibiydi.

Spartacus gözetlerken, bir gün baktı ki, David, Trakyalının peşinden ayrılmıyor. Bunu açık açık yapmamıştı. Tersine gizlice yapıyordu. Ne zaman fırsat çıkarsa çıksın, derhal bir yolunu buluyor, Spartacus'un en yakınına oturuyordu. Kulakları bir tilkininki kadar hassastı. Spartacus'un sözlerini dinliyor, sonra bunları kendi kendine tekrarlıyordu. Bu kelimelerin içindeki anlamları bulmaya, ezberlemeye çalışıyordu. Tabii içinde de bir şeyler oluyordu. Değişiyordu. Olgunlaşıyordu. Hemen hemen aynı şekilde, bütün gladyatörlerin içinde küçük bir değişme ve olgunlaşma oluyordu. Fakat David için durum bambaşkaydı. O, hayatı Tanrıyla dolu bir kabileden geliyordu. Tanrıyı kaybettiği zaman hayatında büyük bir gedik açılmıştı. İşte şimdi bu boşluğu insanla dolduruyordu. İnsanları sevmeyi öğreniyordu. İnsanlığın büyüklüğünü öğreniyordu. Tabii kendisi bu şekilde düşünmüyordu. Ama ona bunlar oluyordu.. diğer gladyatörler de bir dereceye kadar aynı basamaklardan geçiyorlardı.

Bu ne Batiatus'un, ne de Roma senatörlerinin anlayabileceği bir şey değildi. Onlara göre isyan birdenbire, beklenmedik bir anda ortaya çıkmıştı. Onlara göre, ne bir hazırlanma, ne de bir başlangıç devresi vardı. Kayıtlara böyle geçirmişlerdi. Başka şekilde yazmalarına imkân yoktu.

Fakat başlangıç ince, garip bir yolla durmadan büyüyordu. David, Spartacus'un Odise destanından parçalar söylediği günü asla unutmadı. İşte yeni, sihirli bir müzik.. Türlü güçlere karşı koyan, asla yenilmeyen cesur bir insan.. Şiirlerinin çoğunu kolayca anlıyordu. O da sevdiği vatanından uzak tutulmanın acısını çekiyordu. Kaderin oynadığı oyunları tatmıştı. Galile tepesinde, dudakları gelincik kadar kırmızı, yanakları günbatışı kadar yumuşak bir kız sevmişti. Kalbi onun için acıyla doluydu. Çünkü sevgilisini kaybetmişti. Fakat bu ne müzikti! Bir kölenin oğlu olan kölenin, bir kerecik olsun hürriyetin tadını tatmayan bir kölenin ezbere bu güzel hikâyeyi nakletmesi ne hârikulâdeydi. Spartacus gibi başka bir insan var mıydı? Spartacus kadar zor öfkelenen, yumuşak başlı, sabırlı bir insan olabilir miydi?

Zihninde Spartacus'u sabırlı, zeki Odise'nin yerine koymuştu. O sıralarda çocukluktan henüz kurtulmuş erkekliğiyle, kendine Spartacus'u örnek tutmuştu. Önceleri içindeki bu eğilime karşı güvensizlik göstermişti. Hiç kimseye güvenme, asla hayal kırıklığına düşmezsin sözünü sık sık tekrarlar olmuştu. Böylece, sessiz sedasız beklemiş, gözetlemiş, dinlemiş, Spartacus'ta Spartacus olmaya yaramayacak bir şeyler bulmaya çalışmıştı. Zamanla, Spartacus'un asla hata etmeyeceğini, küçülmeyeceğini anlamıştı. Bununla birlikte, başkalarının da asla kendinden aşağı olmayacağını anlamıştı.

İşte Romalı iki eşcinseli eğlendirmek için dört gladyatörden biri olarak seçildiğinde, daha önce hissetmediği karışık hislerle çarpışmak zorunda kalmıştı. Bu yepyeni bir mücadeleden muzaffer çıktığı zaman, benliğini içine kapadığı kabuktan içeri ilk teması yapmış bulunuyordu. İşte çarmıhta o anı da yaşıyordu. Geri dönmüş, kendi kendisiyle mücadele ediyordu. Çatlamış dudaklarının arasından dört yıl önce kendi kendisine tekrarladığı kelimeler döküldü.

Kendi kendine, "Ben dünyanın en lanetlenmiş insanıyım," diyordu. "İşte dünyada en çok sevdiğim bir insanı öldürmek için seçildim. Kader ne kadar zâlim! Ama insan Tanrıdan ya da Tanrılardan adalet bekliyor! Oysa onlar insana ıstırap çektirmekten zevk alıyorlar. Bütün işleri bu. Ama ben onları tatmin etmeyeceğim. Onların istediğini yapmayacağım. Tanrıların, arenada oturup birbirimizin kumlar üstüne akacak kanını seyretmeyi bekleyen Romalı domuzlardan farkı yok. Peki, arzularına yol açmayacağım. Seyrettikleri gösteriden bekledikleri zevki alamayacaklar. Ölümden başka şeyde zevk bulamayan bu çürümüş insanları eğlendirmeyeceğim. Ölümümü seyredecekler, ama bir insanın ölümünü seyretmek onları tatmin etmeyecek. Bunu her zaman görürler. Spartacus'la çarpışmayacağım. Önce öz kardeşimi öldürürüm, daha iyi. Bunu asla yapmayacağım."

(Fakat ne olmuştu? Önce bütün hayatını bir çılgınlık kaplamıştı. Sonra hayat çılgınlığı yenmişti. Spartacus bana ne vermişti? Kendime bu soruyu sormalı ve bir cevap bulmalıydım. Bir cevap vermeliyim, çünkü Spartacus bana önemi çok büyük olan bir şey vcermişti. Bana hayatın sırrını öğretmişti. Hayat başlı

başına hayatın sırrıydı. Herkes bir taraf tutuyordu. Ya hayatın tarafında, ya da ölümün tarafındaydınız. Onun için mecbur kaldığı takdirde benimle dövüşecekti. Ölüverip gitmeyecekti. Onlara, bir tek kelime söylemeden, mücadele etmeden kendisini öldürmelerine izin vermeyecekti. İşte yapması gereken şey. Spartacus'la çarpışacaktı. Hayatı aralarında paylaşacaklardı. Ah, karar vermesi ne kadar güç bir soru! Onun kadar lanetlenmiş başka birisi var mıydı? Ama değiştirilemezdi ki. Hayatı olduğu gibi kabul etmek gerekiyordu.)

Düşüncelerini ve kararını tekrar yaşadı. Artık çarmıhta olduğunu bile unutmuştu. Kader ona karşı insaflı davranmıştı. Spartacus'a karşı dövüşmek zorunda kalmamıştı. Parça parça, ıstırapla inleyen zihni geçmişi hatırladı, o anı tekrar yaşadı. Bir kere daha gladyatörler kahvaltı etmek için toplandıkları salonda terbiyecilerini öldürdüler. Bir kere daha avludaki askerlerle göğüs göğüse dövüştüler. Bir kere daha okuldan çıkıp dağlara giderlerken, çiftliklerden köleler akın akın gelip onlarla birleştiler. Bir kere daha geceleyin Şehir Kohortlarına baskın yaptılar. Silahlarını ve zırhlarını aldılar. Bütün bunları David tekrar yaşadı.

"Spartacus," diye seslendi. "Spartacus, sen misin?" Şimdi ikinci büyük zaferlerini geride bırakmışlardı. Köleler artık bir orduydular. Bir orduya da benziyorlardı. On bin Romalının zırhına ve silahına sahiptiler. Alaylarınkı gibi, etrafı kalın duvarlarla çevrili kamplar kuruyorlardı. Roma mızraklarının kullanılmasını öğrenmek için saatlerce talim yapıyorlardı. Şöhretleri ve yaptıklarının dehşetini duymayan kalmamıştı. Her köle kulübesinde, her köle barakasında Spartacus adlı kölenin yaptıklarından konuşuluyordu. Evet, her şeyi Spartacus yapmıştı. Spartacus'un kudretli bir ordusu vardı. Yakında Roma'ya karşı yürüyeceklerdi. Roma'nın surlarını yerle bir edeceklerdi. Nereye giderlerse orada köleleri serbest bırakıyorlardı. Yağma ettikleri mallar hepsinindi. Ayrılıkları yoktu. Köle askerler, sadece üstlerindeki elbiselere, ellerindeki silahlara ve ayaklarındaki ayakkabılara sahiptiler. İşte Spartacus geldi.

(Spartacus, sen misin?"

Yahudi David, yavaş yavaş konuşmaya alışmıştı. Artık eskisi gibi içine kapanık, sessiz bir adam değildi. Şimdi kölelerin başıyla konuşuyordu.

("Spartacus, iyi dövüşüyorum, değil mi?"

("İyi, çok iyi. En iyi dövüşenlerdensin."

("Bir korkak değilim. Bunu biliyorsun, değil mi."

("Bunu çok zaman önce anlamıştım. Korkak gladyatör gördün mü sen?"

("Asla dövüşten kaçmadım."

("Asla"

("Kulağım bir kılıç darbesiyle uçtuğunda dişlerimi sıkıp, feryat etmedim."

("İnsanın ıstıraptan bağırması ayıp değildir. Öyle kuvvetli erkekler tanırım ki, ıstıraptan ağlamışlardır. Bunda ayıp bir taraf yok."

("Ama sen ve ben ağlamayız. Bir gün ben de senin gibi olacağım, Spartacus."

("Sen benden daha mükemmel bir insan olacaksın. Benden daha iyi dövüşüyorsun."

("Senin yarın kadar bile olamayacağım. Ama iyi dövüştüğümü biliyorum. Çok atikim. Tıpkı bir kedi gibi. Kedi darbenin geldiğini görür. Kedi derisiyle hisseder. Ben de bazen öyle oluyorum. Hemen hemen daima darbenin gelişini hissediyorum. Bunun için sana bir şey söylemek istiyorum. Şunu isteyeceğim: Beni yanı başında bir yere yerleştir. Dövüşürken yanı başında olmak istiyorum. Seni koruyabilirim. Eğer seni kaybedersek, bütün davâyı kaybetmiş oluruz. Kendimiz için çarpışmıyoruz. Bütün dünya için çarpışıyoruz. Dövüştüğümüz zaman beni yanında tutmanı bunun için istiyorum."

("Yanıbaşımda durmaktan daha önemli işlerin var. Orduyu idare edecek insana ihtiyacım var."

("Ama biz sana muhtacız. Çok şey mi istiyorum?"

("İstediğin pek küçük, David. Bunu kendin için değil, benim için istiyorsun."

("Öyleyse kabul et."

Spartacus kabul etmişti.

("Artık sana hiçbir zarar gelmeyecek. Seni gözetleyeceğim. Gece ve gündüz.")

Böylece kölelerin reisinin sağ kolu olmuştu. Bütün hayatı boyunca kan döküldüğünü gören, meşakkat ve zulüm içinde sertleşen bu delikanlının ufku, şimdi altın halelerle kaplıydı. Ayaklanmalarının neticesinin ne olacağı, zihninde gittikçe daha parlak bir şekilde beliriyordu. Dünyanın çoğunluğunu köleler oluşturduğuna göre, yakında karşılarında kimse duramayacak kadar kuvvetleneceklerdi. Sonra şehirler, milletler ortadan kalkacak, tekrar ALTIN ÇAĞ başlayacaktı. O zamanlar insanlar, sevgi, kardeşlik ve sulh içinde yaşamışlardı. Bunun için, Spartacus ve köleler dünyayı istila ettikleri zaman, her şey Altın Çağ'daki şeklini alacaktı. Simballerin şıkırtısı, trampetlerin gürültüsü ve insanların meth ve sena eden sesleriyle ALTIN ÇAĞ başlayacaktı...

Hummalı zihninde, insanların şarkıları çınladı. Dağlardan dağlara akseden, gittikçe büyüyen koronun dalgalanışını işitti.

(Şimdi Varinia ile yalnızdı. Varinia'ya baktığında, gerçekler dünyası siliniyor, sadece Spartacus'un karısı olan bu kadın kalıyordu. David için, Varinia, dünyanın en güzel, en arzu edilen kadınıydı. Varinia için duyduğu aşk içini yiyip bitiren bir kurt gibiydi. Kaç kereler kendi kendine:

(Ne iğrenç mahluksun! demişti. Spartacus'un karısını seviyorsun. Dünyada nen varsa, hepsini Spartacus'a borçlusun. Bak borcunu nasıl ödüyorsun? Karısını severek ödüyorsun. Ne kadar günah işliyorsun! Ne korkunç bir şey bu! Aşkından konuşmasan, hatta göstermesen bile gene de korkunç bir şey! Hem faydasız da. Kendine bir bak. Aynayı yüzüne tut. Hiç böyle bir yüz daha gördün mü? Keskin, vahşi tıpkı atmaca gibi. Bir kulak yok. Kesik

ve yara izi olduğu gibi meydanda.

(Şimdi Varinia ona, "Ne garip çocuksun, David." diyordu. "Nerelisin? Milletinin insanları hep senin gibi midir? Henüz bir çocuksun. Ama ne güler, ne de tebessüm edersin. Ne garip bir varlıksın!

("Bana çocuk deme Varinia. Bir çocuktan daha üstün olduğumu her halde kanıtladım."

("Sahi yaptın mi? Ama beni aldatamazsın. Benim için küçük bir çocuksun. Senin de karın olmalı. Akşamın ilk ışıkları çökerken, elini kızın beline sarıp gezmelisin. Onu öpersin de. Onunla gülersin. Yeter derecede kız yok mu?"

("Benim yapılacak işim var. Onun için vaktim yok.

("Aşk için vaktin yok mu? Ah David, David neler söylüyorsun! Ne garip şeyler söylüyorsun!"

("Eğer kimse aklını tam olarak işine vermezse, halimiz ne olur? Bir orduyu idare etmeyi çocuk işi mi sanıyorsun? Binlerce kişi için yiyecek bulmak, askerleri talim ettirmek.. Bu dünyada yapacağımız çok önemli işler var. Sen de benim tutup bir kızla göz süzüztürmemi istiyorsun."

("Göz süzmeni istemiyorum David. Onlarla sevişmeni istiyorum."

("Vaktim yok."

("Vaktin yok. Acaba Spartacus benim için vakti olmadığı söylese ne olurdu? Ölmek isterdim sanırım. Basit, sıradan bir insan olmaktan daha önemli bir şey yoktur. Spartacus'un insandan üstün bir şey olduğunu düşündüğünü biliyorum. Ama değil. Olsaydı, hiç de iyi insan olmazdı. Spartacus bir sır değil. Bunu biliyorum. Bir kadın bir erkeği sevince, onun hakkında çok şey bilir."

("Onu seviyorsun, değil mi."

("Ne söylüyorsun, çocuk? Onu hayatı sevdiğimden daha çok seviyorum. İstese onun için ölürüm."

("Onun için ben de ölürüm."

("O başka. Ona baktığın zaman seni inceliyorum. Bambaşka bir şey. Ben onu bir erkek olduğu için seviyorum. Basit bir erkek. Onda karışık bir şey yok. Basit, tatlı bir insandır. Bir kerecik olsun bana karşı sesini yükseltmedi. El kaldırmadı. Bazı insanlar vardır, kendileri için üzüntüyle doludurlar. Spartacus kendine acımaz. kendisine karşı bir üzüntü duymaz. Onun üzüntüsü başkaları içindir. Onu sevip sevmediğimi nasıl sorarsın? Burada herkes onu ne kadar çok sevdiğimi bilmiyor mu?")

Böylece bu gladyatörlerin sonuncusu, ıstırap anında herşeyi berrâk ve etraflıca hatırladı. Ama başka zamanlarda hatıraları daha vahşi ve korkunçtu. Bir muharebe, korkunç bir gürültü, kan ve ıstırap mahşeri oluyordu. Vahşi insan kalabalığı kontrolsüz bir hareket içinde oradan oraya koşuyordu. Ayaklanmalarının ikinci yılında, Roma cumhuriyetini oluşturan köle yığınlarının hepsinin kalkıp kendileriyle birleşemeyeceğini anlamışlardı. Kudretlerinin en yüksek devresine erişmişlerdi. Fakat Roma'nın kuvvetlerinin sonu yok gibi görünüyordu. Bu hatırlayış sırasında Capualı halk çarmıha gerili gladyatörün vücudunun kasıldığını, kıvrandığını gördüler. Dudaklarının arasından bembeyaz bir salya akıyordu. Ağzından çıkan sesleri işitenler birbirlerine "Artık sonu geldi." diyorlardı.

(Onların ordusu, en basit, en süssüz deyimiyle hürriyet için çarpışan bir orduydu. Geçmişte, şehirler, milletler, servet, yağma ya da şu veya bu bölgenin kontrolü için çarpışan ordular olmuştu. Fakat onlarınki insan hürriyeti ve onuru için çarpışıyordu. İçindeki insanlar çeşitli kabilelerden, milletlerden geldiği için hiçbir şehre veya memlekete kendi malı gözüyle bakmayan bir orduydu. Bütün malları aralarında fark gözetmeden paylaşan, esarete karşı derin bir nefret besleyen bir orduydu. Tarihte kelimesiz bir fısıltı yaratan, yeryüzünü temellerinden sarsan, gökgürültüsünü ve gözleri kör eden şimşeği andıran bir orduydu. Zaferlerinin dünyayı değiştirmesi gerektiğini bilen, değiştirmeyecekse zafer elde etmek istemeyen bir orduydu.

(Haritayı inceleyen Spartacus'un aklına da bu muazzam ordunun nasıl meydana çıktığı düşüncesi gelirdi. Şişman Lanista'nın

mektebinden çıkan bir avuç gladyatörü düşünürdü. Zamanla sayısız köleleri birer asker kılığına sokan sonsuz mücadele aklına gelirdi. Onlara birlikte çalışmasını, birlikte düşünmesini hareketin niçin durduğunu anlatmak bir meseleydi.

Fakat artık böyle düşüncelere zaman kalmamıştı. Şimdi dövüşmeye gidiyorlardı. Kalbi korkuyla doluydu. Muharebelerden önce hep böyle olurdu. Savaş bir başlayınca, korkusunun çoğu kaybolacaktı. Fakat o anda korkuyordu. Masanın etrafındaki arkadaşlarına baktı. Yüzleri neden bu kadar sakindi? Onun karkusunu paylaşmıyorlar mıydı? Kızıl saçlı Galyalı, Crixus'u gördü. Küçük mavi gözleri çilli yüzünde soğukkanlı bir ifâdeyle parlıyordu. Uzun sarı sakalı çenesinin altında kıvrılıyordu. İşte arkadaşı, esaret arkadaşı Gannicus, Castus, Phraxus, dev yapılı siyah Afrikalı Norde, zeki, narin yapılı Mısırlı Mosar ve Yahudi David. hiçbirisinde korku işaretleri yoktu. O halde kendisi niçin korkuyordu?

(Şimdi onlara sert bir dille, "Arkadaşlar." Diyordu. "Bütün gün burada oturup vâdinin karşı tarafındaki ordu için tahmin oyunları mı oynayacağız?"

(Gannicus, "Çok büyük bir ordu." diye cevap vermişti. "Şimdiye kadar gördüklerimizden, karşılaştıklarımızdan çok daha büyük bir ordu. Galya'dan yedinci ve sekizinci alayları getirmişler. Afrika'dan üç, İspanya'dan iki alay almışlar. Böyle bir ordu ilk defa görüyorum. Vadinin gerisinde yetmiş bin asker var."

(Korku, çekingenlik işaretleri arayan hep Crixus olurdu. Eğer Crixus'a sorsanız, şimdiye kadar bütün dünyayı fethetmişlerdi bile. Onun bir tek parolası vardı: Roma üstüne yürümek. "Beni bıktırdın, Gannicus." derdi. "Hep en büyük ordu, savaşmak için en kötü zaman dersin. Bak ne diyeceğim. Ordularının zerre kadar önemi yok. Eğer bana kalırsa, derhal hücuma geçerdim. Bir saat, bir hafta sonrayı beklemezdim.

(Gannicus beklemek istiyordu. Belki Romalılar kuvvetlerini parçalarlardı. Daha önce de ordularını kısımlara ayırmışlardı. Yine aynı şeyi yapmamaları için bir sebep yoktu.

(Spartacus, "Parçalamayacaklar." diyordu. "Sözüme güven. Neden parçalasınlar? Hepimizin burada olduğunu biliyorlar."

(Mısırlı Mosar, "İlk defa olarak Crixus'la aynı fikirdeyim." diyordu. "Beklenmedik bir ordu, ama bu sefer Crixus haklı. Vadide çok büyük bir ordu var. Er geç çarpışmak zorunda kalacağız. Bunu bir an önce yapmanın bir mahzuru olamaz. Beklemeye karar verirsek, onlar bizden daha uzun bir zaman bekleyebilirler. Çünkü kısa bir zamanda bizim yiyeceğimiz biter. Eğer harekete geçersek, onlara istedikleri fırsatı veririz."

(Spartacus ona, "Kaç kişi olduklarını sanıyorsun?" diye sordu.

("Bir hayli. Yetmiş bin kadar var."

(Spartacus düşünceli bir tavırla başını yandan yana salladı. "Çok.. Hayli çok. Ama galiba haklısın. Onlarla burada karşılaşmalıyız." Neşeli görünmeye çalışıyordu, ama içi hiç de rahat değildi.

(Üç saat sonra hücuma geçmeyi kararlaştırmışlardı. Fakat o kadar beklemek kısmet olmadı. Köle kumandanları takımlarının başlarına daha yeni geçmişti ki, Roma ordusu, köle ordusunun tam orta kısmına hücum etti. Ne karışık harp oyunları, ne de becerikli manevralar yapılıyordu. Sanki dünyanın en doğal işi yapılıyormuş gibi Romalılar ucu sivri mızraklarıyla geriden atılıyorlardı. David, Spartacus'un yanında kalmıştı. Kısa bir zaman sonra orduyu merkezden idare etmek güçleşti. Kumandanlık çadırı yerle bir edilmişti. Spartacus'un etrafındaki düşman halkası kabardıkça kabarıyordu.

(Dövüş buydu. David bütün varlığıyla dövüştüğünün farkındaydı. Bunun yanında her şey kapkara bir örtüyle kaplıydı. Artık Spartacus büyük bir ordunun kumandanı değildi. Elinde kılıcı, kalkanı ile basit bir askerdi. Çılgınlar gibi çarpışıyordu. Yahudi de aynı şekilde çarpışıyordu. İkisi bir kaya olmuşlardı. Muharebe onların etrafında dönüyordu. Artık yalnız kalmışlardı ya sadece canları için çarpışıyorlardı. Sonra yüz köle imdatlarına yetişti. David, Spartacus'a baktı. Kan ter perdesinin gerisindeki Trakyalı sırıtıyordu.

("Ne dövüş!" diye bağırdı. "Ne dövüş, David! Böyle bir çarpışmadan sonra güneşin doğduğunu görebilecek miyiz? Kimbilir?"

(David, dövüşmeyi seviyor diye düşünmüştü. Ne garip bir adamdı bu! Harbi ne kadar seviyordu! Nasıl çarpışıyordu! Çılgınlar gibiydi. Söylediği şarkılardaki kahramanlar gibi dövüşüyordu!

(Kendisinin de tıpkı onun gibi dövüştüğünden haberi yoktu. Spartacus'a bir mızrağın değmesi için önce onun ölmesi lazımdı. Hiç yorulmayan bir kedi gibiydi. Koskocaman bir orman kedisi. Silahı da pençesiydi. Spartacus'tan asla ayrılmıyordu. Sanki Spartacus'a yapışık gibiydi. Her şeye rağmen onun yanında kalmayı beceriyordu. Etrafında neler döndüğünden haberi yoktu. Sadece Spartacus'un önündekileri farkediyordu. Bu da yeterdi. Romalılar Spartacus'un burada olduğunu biliyorlardı. Onun için askerlerinin yıllardan beri öğrendiği manevraları yaptırmaktan vazgeçmişlerdi. Durmadan çoğalıyorlar, subaylarının emriyle durmadan Spartacus'a yetişmeye çalışıyorlardı. O kadar yaklaşmışlardı ki, David onların dudaklarının arasından akan pisliği görüyordu. Köleler de Spartacus'un olduğu yeri biliyorlardı. Spartacus adını bir bayrak gibi dalgalandırıyorlardı. Adı bir bayrak gibi harp sahasında dolaşıyordu. Spartacus! Millerce uzaktan bu adı duyabilirdiniz. Beş mil ötedeki, etrafı surlarla çevrili bir şehirde, harbin bütün sesleri dinlenmişti.

(Fakat David dinlemeden işitiyordu. Dövüştüğünden ve önündekinden başka bir şey bilmiyordu. Kuvveti azaldıkça, dudakları çatlıyor, savaş daha, daha korkunç oluyordu. Savaşın iki millik mesafeye yayıldığından haberi yoktu. Crixus'un iki alayı parçalayıp kovaladığından haberi yoktu. Sadece kolundan, kılıcından ve yanındaki Spartacus'tan haberdardı. Ayakları yumuşak çimenlerin içine gömülünceye kadar bayırdan aşağı, vadinin içine doğru gittiklerinin de farkında olmadı. Artık nehrin içindeydiler. Savaş devam ediyordu. Su kıpkırmızı akıyordu. Güneş batmış, bütün gökyüzü vadiyi mücadeleleri ve nefretleriyle dolduran insanları selamlamak ister gibi kıpkırmızı kesilmişti. Karanlıkta savaş hafiflemiş, fakat asla kesilmemişti. Ayın soğuk ışıkları altında, köleler başlarını nehrin sularına daldırıp

kana kana içiyorlardı. İçmeseler öleceklerdi.

(Günbatımıyla Romalıların hücumu kırılmıştı. Bu köleler gibisiyle kim baş edebilirdi! Ne kadar öldürürseniz öldrün yerine başkaları nâralar atarak geliyordu. İnsan gibi hayvanlar gibi dövüşüyorlardı. Karınlarına kılıcı batırdığınız anda bile kıvrılıp dişlerini insanın bacağına geçiriyorlar, kemiğe kadar dayanıyorlardı. Bacağınızı bırakmaları için boğazlarını kesmek icabediyordu. Diğerleri yaralandığında harp sahasından dışarı sürüne sürüne çıkıyorlardı. Fakat köleler ölünceye kadar çarpışıyorlardı. Diğerleri güneş batınca savaşa son veriyorlardı, oysa köleler karanlıkta kedi gibi çarpışıyorlar, dinlenmek nedir bilmiyorlardı.

(İşte Romalıların içine korku bu şekilde düşüyordu. Çok zaman önce ekilen tohum birdenbire büyüyor, baş veriyordu. Kölelerin korkusu. İnsan kölelerle yaşardı, ama onlara aslâ güvenmezdi. Hem içerde, hem dışardaydılar. Her gün size gülümserler, fakat gülmsemelerinin arkasında nefret gizlidir. Tek düşünceleri sizi öldürmektir. Nefretle beslenirler. Kuvvetlenirler. Beklerler, beklerler, beklerler. Romalıların içine ekilen tohum buydu. Şimdi tohum meyvesini veriyordu.

(Yorgundular. Kalkanlarını taşıyacak, kılıçlarını kaldıracak kuvvetleri kalmamıştı. Ama köleler yorgun değildiler. On tanesi burada, yüz tanesi şurada kırılmaya başladı. Ve birdenbire bütün bir ordu paniğe kapılmış gidiyordu. Romalılar silahlarını atmış, arkalarına bakmadan gidiyorlardı. Subayları onları durdurmaya çalışıyordu. Fakat subaylarını öldürüp kölelerden dehşetle kaçıyorlardı. Köleler de onların peşindeydi.. Bütün savaş sahası arkalarından yara almış, yüzüstü yatar Romalı askerlerle dolmuştu.

(Crixus ve diğerleri Spartacus'u bulduklarında, o hâlâ Yahudi ile beraberdi. Spartacus yere yatmış ölülerin arasında uyuyor, Yahudi elinde kılıç nöbet bekliyordu. "Bırakın uyusun," dedi gelenler. "Büyük bir zafer kazandık. Bırakın uyusun."

(Fakat büyük zaferde on bin köle ölmüştü. Ve artık başka orduları olmayacaktı.. Daha büyük ordular..)

VII

Gladyatörün ölmek üzere olduğu anlaşılınca, halkın duyduğu ilgi azaldı. Çarmıha gerilişin onuncu saatinde meydanda sadece bir avuç meraklı kalmıştı. O sırada Capua'da gösteriler yapılmıyordu. Fakat şehrin bu iki güzel arenasında yapılacak bir şeyler bulunuyordu. Çünkü Capua turistlerin beğendiği bir yerdi. Bu yüzden yılın hiç olmazsa üç yüz gününde çarpışacak çiftler bulmak zorundaydılar. Capua'da mükemmel bir tiyatro ve Roma'dakilerden daha serbest tarzda çalışan birkaç genelev vardı. Bu evlerde her ırktan, her milletten kadınlar bulunuyordu. Şehrin şöhretini arttıracak şekilde, özel terbiye görmüşlerdi. Güzel mağazaları, parfüm pazarları, banyoları görülmeye değerdi. Güzel körfezde çeşitli su sporları yapılırdı.

Çarmıha gerilmiş, ölmek üzere olan bir gladyatörün ilgiyi uzun uzun üstünde tutamamasını tabii karşılamak gerekirdi. Hele o kadar mükemmel bir şekilde çarpışan bir gladyatör olmasa bir ikinci nazara bile lâyık görülmeyecekti. Böylece herkes tarafından kaderine terkedilen gladyatör ölüyordu. Artık ne askerler, ne de kendisini seyretmeye gelenler için kıymetliydi. Sadece fakir bir ihtiyar kadın kollarını bacaklarının etrafına sararak oturmuş, çarmıhtaki adama bakıyordu. Askerler üzerlerine çöken sıkıntıyı atmak için onunla alay etmeye başladılar.

Bir tanesi, "Hey, güzelim." dedi. "Adama bakıp bakıp neler hayal ediyorsun?"

Bir başkası, "Onu sana verelim mi?" diye sordu. "Yatağına yakışıklı bir delikanlı almayalı ne kadar zaman oldu."

"Uzun bir zaman." diye mırıldandı ihtiyar kadın.

"Güzel. Yatağında bir arslan kesilecektir, emin ol. Seninle sevişecek. Bir aygırın bir kısrağa yaptığını yapacak. Seni memnun edecektir. Ne dersin ihtiyar?"

"Ne biçim konuşuyorsunuz. Ne insanlarsınız."

"Ah, hanımefendi özür dileriz." Askerler birbiri peşisıra yerlere kadar eğilerek ihtiyar kadını selâmladılar. Onları seyreden birkaç kişi de oyuna katıldı. İhtiyar kadın:

"Sizin özür dilemelerinizin nazarımda hiçbir kıymeti yok." dedi. "Çirkefler! Belki ben pisim ama siz de birer çirkefsiniz! Ben yıkanıp temizlenebilirim, ama sizi hiçbir su, koku temizleyemez."

Askerler bundan hoşlanmamışlardı. Derhal otoriteyi ele aldılar. Sertleştiler. Bir tanesi, "Kızma ihtiyar." dedi. "Dilini tut."

"İstediğimi söylerim."

"Öyleyse git yıkan da gel. Şehir kapısında hiç de hoş bir manzara değilsin."

İhtiyar kadın, "Haklısınız." diye sırıttı. "Korkunç bir görünüşüm var, değil mi? Siz Romalılar ne insanlarsınız! Dünyanın en temiz insanları. Her gün yıkanmayan, sabahlarını kumarla, öğleden sonralarını arenalarda geçirmeyen bir Romalı Romalı sayılır mı? Öyle temizdir ki.."

"Kes artık ihtiyar. Çeneni kapa."

"Hayır, konuşacağım. Ben yıkanamam. Çünkü bir köleyim. Köleler hamama gitmez. Artık ihtiyarladım. Lüzumsuz biri oldum. Bana hiçbir şey yapamazsınız. Güneşte oturuyorum. Kimseye zararım da dokunmuyor. Ama bu sizin hoşunuza gitmiyor değil mi? Günde iki kere efendimin evine gidip ekmek alıyorum. İyi ekmek, kölelerin ektiği, kölelerin biçtiği, kölelerin öğüttüğü buğdaydan, kölelerin pişirdiği Roma ekmeği. Sokaklarda yürürken etrafıma bakınıyorum. Kölelerin yapmadığı bir şey göremiyorum. Beni korkutacağınızı mı sanıyorsunuz? Yüzünüze tükürürüm!"

Bunlar olurken Crassus tekrar Appian Kapısına gelmişti. Gece alamadıkları uykularını gündüz almaya çalışan herkes gibi o da iyi uyuyamamıştı. Birisi, çarmıhın bulunduğu yere niçin döndüğünü sorsa, sadece omuzlarını silkmekle yetinirdi. Ama gerçekte neden geldiğini iyi biliyordu. Crassus'un hayatının en şanlı yanı, gladyatörlerin sonuncusu ile birlikte gidiyordu. Crassus sadece zengin bir insan olarak değil, köle isyanını bastıran insan olarak da hatırlanacaktı.

Bunu söylemesi kolaydı, ama yapması o kadar kolay değildi.

Yaşadığı sürece Crassus kendini asla Köle Harbinin hatıralarından kurtaramayacaktı. Bu hatıralarla yaşayacak, onlarla yatacak, onlarla uyanacaktı. Spartacus'a aslâ, o, yani Crassus ölmedikçe vedâ edemeyecekti.

Ancak o zaman Spartacus ve Crassus arasındaki mücadele sona erecekti. Böylece Crassus Appian kapısına geldi. Geride kalanı sonuna kadar seyretmek istiyordu.

Taburun kumandasını başka bir yüzbaşı almıştı. Capua'daki birçok insan gibi, o da Kumandanı tanıyordu. Ona yardımcı olabilmek için çırpınıyordu. Gladyatörün ölümnü seyretmek için bu kadar az insan kaldı diye, Crassus'tan özür bile diledi.

"Çok çabuk ölecek." dedi. "Hayret edilecek bir şey. Sert, dayanıklı birine benziyordu. Üç gün yaşayacak diye bekliyordum. Fakat sabaha varmaz ölür."

Crassus, "Nereden biliyorsun?" diye sordu.

"Anlaması kolay. Birçoklarını seyrettim. Hepsi aynı yoldan geçerler. Çiviler atar damarı kesince, çabucak ölürler. Bunda fazla kanama yok. Fakat adam artık yaşamak istemiyor. Onun için çabuk ölecek."

Crassus, "Hiçbir şey beni meraklandırmaz." dedi.

"Öyle sanırım. O kadar çok şey gördünüz ki.."

O sırada askerler ihtiyar kadını tartaklamaya başlamışlardı. Keskin çığlıkları generalin dikkatini çekti. Crassus onlara yaklaştı. Duruma bir nazar atfetti. Askerlere:

"Ne büyük kahramanlarsınız!" diye bağırdı. "İhtiyar kadını rahat bırakın!"

Crassus'un sesindeki özellik onları itaate sevketmişti. Kadını bıraktılar. Askerlerden bir tanesi Crassus'u tanıdı. Diğerlerine fısıldayarak haber verdi. Yüzbaşı da gelmişti. Olanları öğrenmek istedi. Vakitlerini daha faydalı geçirip geçiremeyeceklerini anlamak istedi.

"Bize hakaret etti. Pis bir dil kullandı."

İşsiz güçsüzler etraflarını almaya başlamıştı. Yüzbaşı onlara, "Uzaklaşın bakalım!" diye atıldı. Etraflarını çeviren halka bir adım geri çekildi. İhtiyar kadın dikkatle Crassus'a bakıyordu.

"Demek kurtarıcım büyük kumandan, ha?" dedi.

"Kimsin, ihtiyar büyücü?"

"Büyük adam, önünde diz mi çökeyim, yoksa yüzüne tüküreyim mi?"

Askerler, "Gördünüz ya! Size söylemiştik!" diye bağrıştılar.

Crassus, "Tamam, tamam," dedi. "Ne istiyorsun ihtiyar kadın?"

"Benimle uğraşmasınlar. Buraya iyi bir insanın ölümünü seyre geldim. Yalnız başına ölmemeli. Ona sevgimi veriyordum. Ona asla ölmeyeceğini söylüyorum. Spartacus asla ölmedi. Spartacus yaşıyor."

"Ne demek istiyorsun kadın?"

"Ne demek istediğimi anlamıyor musun, Marcus Licinius Crassus? Spartacus'tan bahsediyorum. Evet, buraya niçin geldiğini biliyorum. Kimse bilmez. Ama sen ve ben biliyoruz, değil mi?"

Yüzbaşı askerlere kadını tutmalarını emretti. Fakat Crassus öfkeyle onları durdurdu.

"Kadını rahat bırakın. Ne kadar cesur olduğunuzu mu göstermek istiyorsunuz? O kadar kahraman insanlarsanız neden bir alayda değil de burada, bu sayfiye şehrinde keyif sürüyorsunuz? Ben kendi işimi idare etmesini bilirim. Siz karışmayın."

İhtiyar kadın gülümseyerek, "Korkuyorsun." dedi.

"Neden korkayım?"

"Bizden korkuyorsun, değil mi? Böyle bir korku hepinizde var! Onun için buraya geldin. Onun öldüğünü görmek için. Sonuncusunun öldüğünden emin olmak için. Tanrım, köleler size neler yaptı! Hala da korkuyorsunuz. Bu sonuncu da ölse, acaba her şey sona erdi mi dersin? Bu iş hiç sona erecek mi, Marcus Licinius

Crassus?"

"Sen kimsin, kadın?"

Kadın, "Bir köleyim." diye cevap verdi. Üstüne çocuksu, basit bir hal gelmişti. "Buraya kendi cinsimden bir insanla beraber olmak, ona bir parça huzur vermek için geldim. Onun için ağlamaya geldim. Diğerleri korktular. Gelmediler. Capua benim cinsimden insanlarla dolu.Fakat gelmeye korktular. Spartacus bize ayaklanmamızı, hür olmamızı söyledi. Ama biz korktuk. Biz kuvvetliyiz. Yine de kaçıyor, saklanıyor ve titriyoruz." Şimdi ferini kaybetmiş gözlerinden sicim gibi yaşlar akıyordu. "Bana ne yapacaksınız?""Hiçbir şey ihtiyar kadın. İstersen orada otur ve ağla."

İhtiyar kadının kucağına para attı. Sonra yanından uzaklaştı. Ölmek üzere olan gladyatöre bakarak çarmıha yaklaştı. Bir yandan da ihtiyar kadının sözlerini düşünüyordu.

VIII

Gladyatörün hayatında dört devre vardı. Çocukluğu bilmediği mutlu bir devreydi. Gençliği keder ve ıstırapla dolmuştu. Spartacus ile beraber çarpıştığı günler umut dolu günlerdi. Gayelerinin gerçekleşemeyeceğini öğrendikleri zaman bütün benliklerini üzüntü kaplamıştı. Ama artık her şeyin sonu gelmişti. Ölüyordu.

Mücadele, ekmeği, peyniri olmuştu. Ama artık mücadele etmiyordu. Onun içinde hayat bir karşı koyma, öfkeli bir düşmandı sanki. Kendi dışındaki herşeye karşı derin bir nefretle bakardı. Spartacus'la karşılaşıncaya kadar insanlarla hiçbir şekilde alışverişi olmamıştı. Spartacus ona, hayatın değerli bir şey olduğunu kabul ettirebilmişti. Onunla birlikte soylu, iyi bir hayat yaşamışlardı. Fakat şimdi çarmıhta ölüme yaklaşırken kendi kendine niçin yenildiklerini soruyordu. Yine de sorunun cevabını bulamıyordu.

Crixus'un ölüm haberi geldiğinde Spartacus'un yanındaydı. Crixus'un ölümü, Crixus'un hayatının bir sonucuydu. Crixus bir

rüyaya sıkı sıkı sarılmıştı. Spartacus bu rüyanın imkânsız olduğunu, bittiğini biliyordu. Crixus'un rüyası, Crixus'u yaşatan şey Roma'nın tahrip edilmesi düşüncesiydi. Ama öyle bir an gelmişti ki, Spartacus Roma'yı aslâ ele geçiremeyeceklerini anlamıştı. İşte bu başlangıçtı. Yenilişlerinin başlangıcı. Crixus ölmüş, idaresindeki ordu yenilmişti. Crixus da adamları da ölmüştü. İri yarı, kuvvetli, kızıl saçlı Galyalı artık ne gür kahkahalar atacak ne de zafer çığlıkları koparacaktı.

(Haberi aldıklarında David, Spartacus'un yanındaydı. Bir haberci, sağ kalabilen biri, haberi getirmişti. Spartacus dinlemişti. Sonra David'e dönerek:

("İşittin mi?" demişti.

("İşittim."

("Dünyada bu kadar çok ölüm olur mu? Var mıdır?"

("Dünya ölümle dolu. Seni tanımadan önce bildiğim tek şey ölümdü."

("Şimdi de yalnız ölüm var." demişti Spartacus. Değişmişti. Bambaşka olmuştu. Artık asla eskisi gibi olmayacaktı. Hayata karşı asla, Nübye madenlerinde, hatta elinde kamasıyla çırılçıplak çıktığı arenada bile duydüğu bağlılığı duyamayacaktı. Artık ölüm onları yenmişti. Spartacus ifadesiz bir yüz ve bakışlarla hareketsiz duruyordu. İşte bu ifadesizlikten birdenbire yaşlar yükselmeye başladı. David için orada bir şey yapamadan durup Spartacus'un ağlayışını seyretmek ne korkunç, ne içler acısı bir şeydi! Spartacus ağlıyordu. SİZE SPARTACUS'U ANLATAYIM MI? diye Yahudinin zihninden bir soru geçti:

(Çünkü Spartacus'un yüzüne bakmakla hiçbir şey anlayamazdınız. Sadece basık, kırık burnunu, geniş ağzını, yanık cildini ve birbirinden ayrık gözlerini görürdünüz. Onu nasıl tanıyabilirdiniz? Artık yepyeni bir insandı. Onun eski zaman kahramanlarına benzediğini söylüyorlar. Fakat eski zaman kahramanlarının Spartacus'la ortak neleri var? Bir kahraman, bir kölenin yetiştirdiği bir babanın soyundan gelebilir miydi? Ya, bu adam nereden çıkmıştı? Nefret etmeden, kıskanmadan nasıl yaşayabiliyordu? İnsanı nefretinden, kininden tanımak mümkündü. Fa-

kat işte karşınızda içinde nefret ve kinden eser olmayan bir insan duruyordu. İşte soylu bir kişi. Hayatı boyunca hata işlememiş bir insan. Sizden ayrıydı.. Bizden de. Biz de onun gibi olmaya başlamıştık. Fakat asla onun olduğu şey olamayacaktık. O bizim üstümüzdeydi. Ve şimdi ağlıyordu.

(David, "Neden ağlıyorsun?" diye sordu. Artık işler güçleşti.."Niçin ağlıyorsun? Hepimizi haklamadan bize rahat vermeyecekler."

(Spartacus, "Sen hiç ağlamaz mısın?" diye sormuştu.

("Babamı çarmıha gerdikleri zaman ağladım. O günden beri gözlerimden bir damla yaş akmadı."

(Spartacus, "Sen baban için ağlamamışsın." demişti. "Ben de Crixus için ağlamıyorum. Bizim için ağlıyorum. Neden böyle oldu? Nerede hata ettik? Başlangıçta en küçük bir şüphem yoktu. Bütün hayatımı, kölelerin hür olacağı, ellerine silahı alacakları güne bağlamıştım. O zaman şüphem yoktu. Kırbaç devri sona ermişti. Bütün dünyada çanlar çalınıyordu. Niçin yenildik? Yoldaşım, Crixus, niçin öldün? Neden inatçı ve vahşisin? Şimdi sen ve bütün mert arkadaşların ölüsünüz."

("Yahudi, "Artık olan oldu. Ağlamayı bırak!" demişti.

(Fakat Spartacus bir külçe gibi yere çökmüş, yüzünü toprağa sürerek, "Varinia'yı bana gönder." demişti. "Onu bana gönder. Ona korktuğumu, ölümün bütün varlığımı sardığını söyle."

IX

Gladyatör ölmeden, bir an için herşey büyük bir berrâklık kazandı. Gözlerini açtı. Görüşü temizlenmişti. Kısa bir zaman için hiçbir ıstırap duymadı. Etrafındaki manzarayı açıkça, tertemiz gördü. İşte büyük Roma yolu, Roma'nın kanla, zaferle dolu yolu, Appian Geçidi bütün haşmetiyle Kuzeye uzanıyordu. Bir düzineye yakın şehir askeri sıkıntıdan patlayacak gibi gezinip duruyorlardı. Sevimli bir kızla kırıştıran yüzbaşı. Kapıdan giren çıkan pek olmuşordu. Çünkü artık vakit oldukça ilerlemişti. Şehrin hür vatandaşlarından çoğu hamamlara gitmişlerdi. Gladyatörün na-

zarlarına, dünyanın en güzel körfezinin denizi çarptı. Denizden serin bir rüzgâr geliyordu. Yüzüne bir sevgilinin huzur veren teması gibi dokunuyordu.

Yolun iki yanını sınırlayan yeşilliği görüyordu. Daha uzaklarda yuvarlak tepeler, kaçan kölelerin saklandığı tenha dağlar yükseliyordu. Öğle sonrasının mavi semâsı.. Yerine gelmemiş bir arzu gibi masmavi ve güzel semâ.. Nazarlarını aşağıya indirince çarmıhtan birkaç metre uzakta oturmuş, kendisine bakarak ağlayan ihtiyar kadını gördü.

Gladyatör kendi kendine, "Niçin ağlıyor acaba?" diye sordu. "Kimsin ihtiyar kadın? Orada oturmuş niye benim için ağlıyorsun?"

Artık ölmek üzere olduğunu biliyordu. Zihni berraklaşmıştı. Öleceğini biliyordu. Biraz sonra ne hâtıra, ne de acı kalmayacağı için memnundu. Artık ölümle mücadele etmek, ya da ölüme karşı koymak için içinde arzu kalmamıştı. Gözlerini kapadığı anda hayatın kolayca, çabucak uçup gideceğini hissediyordu.

O sırada Crassus'u gördü. Onu gördü ve tanıdı. İki erkeğin bakışları buluştu. Romalı general bir heykel gibi hareketsiz ve dik duruyordu. Beyaz togası bütün vücudunu tepeden tırnağa kıvrımlarla kapatıyordu. Yakışıklı, güneşten yanmış bakışı, Roma kudretinin, zaferinin ve nüfuzunun sembolü gibiydi.

Gladyatör, "Demek ölümümü seyretmeye geldin ha?" diye düşündü. "Kölelerin sonuncusunun, çarmıhta can verişini seyre geldin, Crassus! İşte köle böyle ölür. Gördüğü son şey dünyanın en zengin adamıdır."

O zaman Gladyatör Crassus'u gördüğü öbür anı hatırladı. Spartacus da aklına geldi. Spartacus'un halini de hatırladı. Artık gayelerinin yok olduğunu anlamışlardı. Son muharebeye girdiklerini biliyorlardı. Spartacus, Varinia'ya vedâ etmişti. Kızın bütün yalvarmalarına, çılgın gibi gitmemesi için yaptığı ricalara rağmen Spartacus ona vedâ etmişti. Varinia'yı gitmeye zorlamıştı. O sırada Varinia'nın gebeliği hayli ilerlemişti. Romalılara yenilmeden önce Spartacus çocuğunun doğacağını ummuştu. Fakat Varinia'dan ayrıldığında henüz çocuk doğmamıştı. O za-

man David ve Varinia'ya:

"Dostum, yoldaşım, çocuğu asla göremeyeceğim." demişti. "İşte beni üzen tek şey bu. Başka hiçbir şeye üzülmüyorum. Hiçbir şeye." Savaş için toplandıkları sırada, Spartacus'a beyaz atı getirmişlerdi. Ne attı! Kar kadar beyaz, mağrur ve hırçın bir arap atıydı. Tam Spartacus'a uygun bir attı. Ona atı ilk getirdikleri gün, "Sevgili arkadaşlar, hârikulâde hediyenize teşekkür ederim. Bütün kalbimle teşekkür ederim." demişti. Sonra kılıcını çekip takip edilemeyecek kadar ani bir hareketle kabzasına kadar hayvanın göğsüne sokmuştu. Hayvan arka ayakları üzerinde şahlanmış, Spartacus kılıcı orada tutmaya devam etmişti. Sonra hayvanın göğsünü parçalayarak çekmişti. At oracıkta ölmüştü. Spartacus'a dehşet dolu nazarlarla bakmışlardı. Fakat onda bir değişiklik yoktu.

"Bir at öldü," demişti. "Bir at öldü diye ağlamak mı istiyorsunuz? Biz insan hayatı için çarpışıyoruz, hayvan değil. Romalılar atları sever. Fakat insanlar için nefretten başka bir şey hissetmezler. Şimdi bu savaş meydanından kim canlı çıkacak göreceğiz, biz mi, Romalılar mı? Hediyeniz için teşekkür ederim. Güzel bir hediyeydi. Beni ne kadar sevdiğinizi gösterdiniz. Fakat benim sizden emin olmam için hediyeye ihtiyacım yok. Kalbimdekini iyi biliyorum. Kalbim sizin için çarpıyor. Sevgili arkadaşlarım, size karşı hissettiğim sevgiyi ifade edecek kelime bulamıyorum. Hayatımızı beraber yaşadık. Bugün yenilsek bile, insanlığın asla unutamıyacağı bir iş başardık. Dört yıl Roma'ya karşı savaştık. Dört uzun yıl. Hiçbir Roma ordusundan kaçmadık. Onlara arkamızı dönmedik. Bugün de kaçmayacağız. At üstünde çarpışmamı mı istediniz? Bırakın atlara Romalılar sahip olsunlar. Ben yerde, kardeşlerimin yanında dövüşeceğim. Eğer bugün savaşı kazanırsak, bol bol atımız olacak. O zaman atları tarla sürmekte kullanacağız, arabalara koşmayacağız. Kaybedersek.. O zaman atlara ihtiyacımız olmayacak."

Sonra hepsiyle ayrı ayrı kucaklaşmıştı. Sağ kalan, o güne kadar yanından ayrılmayan arkadaşlarını selâmlamıştı. Onları öpmüştü. Sıra David'e geldiğinde:

"Ah dostum, büyük gladyatör." demişti. "Bugün de yanımda

olacak mısın?"

"Daima."

İşte çarmıhta asılı duran gladyatör, Crassus'a bakarak bunları hatırladı. "Bir insan ne kadar kuvvetlidir?" diye düşündü. Artık pişman değildi. Spartacus'un yanında dövüşmüştü. Bu büyük general atını geri almaya çalışırken, ikisi olanca güçleriyle çarpışmışlardı. Spartacus'la beraber, "Yanımıza gel, Spartacus! Gel, selâmımızı al!" diye bağırmıştı.

Şiddetli bir darbeyle yere düşünceye kadar çarpışmıştı. Spartacus'un ölümünü görmediğine memnundu. Spartacus'un değil de kendisinin bu çarmıhta ölüşün utancına katlanmak zorunda kalışından memnun olmuştu. Artık pişman değildi. Aldırış etmiyordu. O an için ıstırap da duymuyordu. Spartacus'un kendisine at hediye edildiği andaki canlılığının, neşesinin sebebini anlıyordu. Şimdi tıpkı Spartacus'a benziyordu. Spartacus'un bildiği hayat sırrını paylaşıyordu. Crassus'a bunu söylemek istedi. Ümitsizce konuşmaya çalıştı. Dudaklarını kımıldattı. Crassus çarmıha yaklaştı. Başını kaldırıp ölen adama baktı. Fakat gladyatörden ses çıkmadı. Sonra gladyatörün başı öne uzandı. Uzuvlarındaki son kuvvet de gitmiş, ölmüştü.

Crassus ihtiyar kadın yanına gelinceye kadar öylece durdu. İhtiyar kadın, "Artık öldü." dedi.

Crassus, "Biliyorum." dedi.

Sonra sur kapısına doğru ilerledi. Capua sokaklarından yürüyerek geçti.

X

O gece Crassus yemeğini yalnız yedi. Ziyaretçilerin bir çoğuna evde olmadığını söyletti. Köleler, efendilerinin üstüne zaman zaman gelen kara öfkenin farkına varmışlar, dikkatle, ses çıkarmadan hareket etmeye çalışıyorlardı. Daha yemeği getirilmeden şarap şişesini yarılamıştı. Yemekten sonra da Mısır'da imâl edilen ve Mısır'dan getirilen kuvvetli bir içki olan Servius'u içmeye koyuldu. Artık serhoş olmuştu. Bu, nefretle, benliğine karşı duy-

duğu tiksintiyle birleşen bir sarhoşluktu. Artık doğru dürüst yürüyemeyecek bir hale gelince köleleri tarafından yatak odasına taşındı.

Bununla beraber derin ve rahat bir uyku çekti. Sabahleyin kendini dinlenmiş hissediyordu. Başı ağrımıyor, zihni karışık düşüncelerle bulanmıyordu. Günde iki kere yıkanmak adetindeydi. Birçok zengin Romalı gibi haftada iki kere umumi hamamlarda görünmeyi siyasi bir adet edinmişti. Capua'da bile kendine mahsus mükemmel bir hamamı vardı. Nerede olursa olsun banyo tesisatının mükemmel olmasına dikkat ederdi.

O sabah banyosunu aldıktan sonra, berberine traş oldu. Günün bu vaktini çok severdi. Yanaklarında dolaşan keskin ustura, tehlikeyle karışık teslimiyet, daha sonra sıcak havlular, cildine içirilen koku, baş masajı.. Saçlarına çok itina ederdi. Dökülmeye başladıkları için de çok üzülüyordu.

Sade, gümüş ipliklerle süslü koyu mavi bir tünik giydi. Diz kapağına gelen yumuşak çizme, beyaz geyik derisindendi. Bu cins çizmeler tam mânâsıyla temizlenmedikleri için Crassus, dört kölenin sabahtan akşama kadar çalıştığı bir servis kurmuştu. Doğrusu masrafa ve zahmete değerdi. Çünkü koyu mavi tüniğin altında beyaz çizmeler dikkati çekecek kadar zarif duruyordu. Hava sıcak olacağa benziyordu. Onun için toga giymekten vazgeçmişti. Hafif bir kahvaltıdan sonra tahtıravanına atlayarak üç genç misafirinin oturdukları eve yollandı. Helena'ya karşı olan davranışlarından bir parça utanmış ve rahatsızlık hissetmişti. Hem onlara Capua'da iyi vakit geçirteceğine söz de vermişti.

Bu eve daha önce bir iki kere gelmişti. Helena'nın amcasını uzaktan tanıyordu. Bu yüzden kapı önünde duran köle onu hararetle karşıladı. Derhal içeri aldı. Misafirlerin ve ev sahiplerinin kahvaltı ettikleri yere götürdü. Crassus'u görür görmez Helena'nın yanakları kıpkırmızı oldu. Caisus, generali gördüğüne memnun olduğunu saklamadı. Amca ve karısı böyle şerefli bir misafiri evlerinde kabul etmekten derin bir gurur duyuyorlardı. Sadece Claudia gözlerinde yanıp sönen hınzır bir ifâdeyle Crassus'un yüzüne dikkatle, alayla baktı.

Crassus, "Bugün için bir plân kurmadınızsa, sizi parfüm fabri-

kalarına götürmek istiyorum." dedi. "Capua'ya gelip de fabrikalardan birini görmemek ayıp olur. Sonra şehrimiz sadece kokuları ve gladyatörleriyle meşhur."

Claudia, "Ne garip bir karışım." diyerek gülümsedi.

Helena derhal, "Henüz bir planımız yok." diye atıldı.

"Planımızın olduğunu, fakat bunu memnuniyetle bir yana bırakıp sizinle gelebileceğimizi ifade etmek istiyor."

Caisus sert nazarlarla kardeşinin yüzüne baktı. Crassus ev sahiplerinin de geziye katılabileceklerini söyledi. Fakat yaşlılar kibarca reddettiler. Parfüm fabrikaları onlar için bir yenilik değildi. Ev sahibi hanım, fazla kokunun başına ağrı verdiğini ileri sürdü.

Biraz sonra yola çıktılar. Tahtıravanlar şehrin eski kısımlarına taşındı. Sokaklar daralmış, kira evlerinin yüksekliği artmıştı. Her yer pislik içindeydi. Sabahın en güzel saatlerinde oldukları halde, sokakları solgun, mavimtrak bir ışık kaplamıştı. Binaların yüksekliğinden, sokakların darlığından, güneş içeriye nüfuz edemiyordu.

Crassus, "Fabrikaları neden bu bölgeye kurduğumuzu anlamışsınızdır." dedi. "Dışarıya çıkan koku işe yarıyor."

Burada, şehrin zengin kısımlarında göze çarpan iyi yetiştirilmiş, iyi giyimli ev köleleri de yoktu. Pis, yarı çıplak çocuklar çirkef kuyularının içinde oynuyorlardı. Perişan kıyafetli kadınlar gelip geçenlerden yiyecek dileniyorlardı. Garip bir dil konuşuyorlar, pencerelerden pişen garip yemek kokuları geliyordu.

Helena, "Ne korkunç yer." dedi. "Parfümün bu mezbelelikten çıktığına emin misiniz?"

"Evet azizem. Dünyanın hiçbir yerinde yapılamayan en iyi ve bol parfüm bu bölgede imal edilir. Bu insanlara gelince; çoğu Mısırlı, Suriyeli, bazıları da Yunanlı veya Yahudi'dir. Fabrikalarda köleleri çalıştırmak istedik.. Olmadı. Bir köleyi çalışmaya zorlarsınız, ama yaptığını bozmaması için elinizden bir şey gelmez. Kölenin eline kazma, kürek, çapa ya da orak verin. Bunlarla çalışır. Çünkü aletler bozulması güç aletlerdir. Fakat eline doku-

ması için ipek, ölçüler verin. İşi nasıl yapacağını gösterin. Bütün umutlarınızı boşa çıkarır. Kırbaçlarınızın da faydası olmaz. Yine de yaptığı işi berbat etmeye devam eder. Bu yüzden Suriyelileri, Mısırlıları, Yahudileri ve Yunanlıları kiralıyoruz. Bunlar bile Roma vatandaşlık hakkını satın almaya yetecek parayı biriktirinceye kadar çalışırlar. Sonumuz ne olacak bilmiyorum. Şimdilik fabrikalar açılacağına, durmadan kapanıyor."

Fabrikaya gelmişlerdi. Alçak, tahta bir binaydı. Kırk iki metre karelik bir araziyi kaplıyordu. Çatısındaki sayısız bacalardan orman gibi duman yükseliyordu. Binanın bir yanında yükleme kısmı vardı. Crassus tahtıravanları binanın ön kısmında durdurttu. Burada büyük tahta kapılar ardına kadar açılmıştı. Caisus, Helena ve Claudia burada parfüm fabrikası hakkında ilk izlenimlerini edindiler. Bina tahta sütunlarla inşa edilmiş geniş bir hangardı. Tavan yer yer parçalanmıştı. Hava ve ışık kolayca giriyordu. Ortalık açık fırınlardan yükselen buharla kaplıydı. Uzun masalar yüzlerce pota, çanak çömlekle doluydu. İmbiklerden yükselen yağ özlerinin buharları, insana bambaşka bir âlemdeymiş hissini veriyordu. Üstelik hava zengin, burnu yakıcı bir parfüm kokusuyla doluydu.

Misafirler yüzlerce işçiyle karşılaştılar. Ufak tefek, koyu renk derili, sakallı, birçoğu çıplak olan bu adamlar imbiklere nezaret ediyor, fırının altını yakıyor, yaprakları, meyveleri, çeşitli otları doğruyor, kıymetli maddeyi damla damla küçük tüplere doldurup tüplerin ağzını da mumluyorlardı.

Crassus'un Avalus diye takdim ettiği fabrikanın idarecisi bir Romalıydı. Crassus'u ve misafirlerini dikkat, açgözlülük ve heyecanla karşıladı. Crassus'un avucuna sıkıştırdığı birkaç kuruşla, onları memnun etmek için çırpınmaya başladı. Bütün fabrikayı gezdirmek için önlerine düştü. İşçiler işlerine devam ediyorlardı. Yüzlerinde sert, acı ve kapalı bir ifade vardı. Misafirlere yan gözle baktıkları zaman, yüzlerindeki ifâdede herhangi bir değişiklik olmuyordu. Helena, Caisus ve Claudia'ya fabrikada gördükleri şeyler içinde en garip geleni işçiler oldu. Bu çeşit insanları ilk defa görüyorlardı. Onlarda insanı ürküten, değişik bir hava vardı. Köle değillerdi. Romalı da sayılmazlardı. İtalya'nın şurasında burasında küçük arazi parçalarına canla başla sarılan köylüler-

den de değillerdi. Bunlar bambaşka insanlardı. Başkalıkları da korkutucuydu.

Crassus, "Burada elde edilen maddeler imbikten geçiriliyor." diye açıkladı. "Mısırlılar bu işi mükemmel beceriyorlar. Tabii işi düzenlemek, işçileri kütle halinde çalıştırmak yine biz Romalılara düştü."

Caisus, "Eskiden başka türlü mü yapılıyordu?" diye sordu.

"Evet. Eskiden tabii olarak elde edilen kokulara güveniliyordu. Özellikle günlük, mür ve kâfurdan yararlanılıyordu. Bunların hepsi sakız halinde ağacın gövdesinden elde edilir. Doğu'da, bu ağaçlardan kurulu çiftliklerin bulunduğunu işittim. Ağacın kabuğunu yarıp bu maddeleri akıtıyorlarmış. Sonra Mısırlılar imbikten geçirmeyi icat ettiler. Böylece sade mükemmel içkiler elde etmekle kalmadık, kokular da imal ediyoruz."

Crassus onları, bir işçinin limon kabuklarını kağıt inceliğinde parçalara ayırdığı doğrama masasına götürdü.

"Dikkatle bakarsanız yağ keseciklerini görürsünüz." dedi. "Kabuğun kokusunu bilirsiniz tabii. İşin alfabesi budur. Bütün kabuklar aynı şekilde doğranır. Şimdi buraya gelin.."

Büyük fırınlardan birine yaklaştılar. Burada kabuklar pişirilmek üzere hazırlanıyordu. İçi tıka basa doldurulmuş kazan, ateşin üstüne konur konmaz üstü madeni bir kapakla sımsıkı kapandı. Kapağın üstünden çıkan kıvrımlı bakır tüpün üstüne soğuk su fışkırtılıyordu. Tüpün diğer ucu tekrar başka bir kazana giriyordu.

"İşte buna imbikten geçirme denir." dedi. "Kabuk olsun, yaprak olsun, elimizdeki maddeyi önce pişiriyoruz. Yağ kesecikleri ayrılıncaya kadar. Yağlar buhar halinde bakır borudan geçiyor. Ucu da diğer kazanın içinde. Oraya gelen buhar halindeki yağ soğuk suyun içinde üste çıkıyor. Buna yağın özü denir. Cam tüplerin içine alınır. Tüplerin ağzı sıkıca mumla kapatılır. Geriye kokulu bir su kalır. Bu su da, bugünlerde kahvaltıda içilmek üzere kullanılıyor. Hayli moda oldu."

Claudia, "Yani içtiğimiz su bu mu, demek istiyorsunuz?" diye

atıldı.

"Aşağı yukarı. Son derece sağlıklı olduğundan emin olun. Bu sular da kokuların birbiriyle zevke göre karıştırılması gibi, birbiriyle karıştırılırlar. Tuvalet suyu olarak da kullanılır."

Helena'nın gülümsediğini gören Crassus, "Doğruyu söylemediğimi sanıyorsunuz, değil mi?" diye sordu.

"Hayır, hayır. Bilginize hayran oldum. Bir insanın bir şeyin nasıl yapıldığını bilmesi garibime gidiyor. Hayatımda, bir şeyin nasıl yapıldığını dinlediğim zamanlar o kadar nâdirdir ki."

Crassus soğuk bir tavırla, "Bilmek gerekir." diye cevap verdi. "Üst tarafı bu iş benim işim. Çok zenginim. Birçokları gibi ben zenginliğinden utanmıyorum. Kendimi para kazanmaya verdiğim için birçokları beni hor görüyor. Ama bu beni ilgilendirmez. Gittikçe daha çok para kazanmaktan hoşlanıyorum. Fakat bir harp çıktığı zaman, diğer meslektaşlarımdan olduğu gibi, benden bir şehri fethetmemi istemiyorlar. Köle harbine gönderiyorlar. Onun için benim de kendime göre küçük bazı sırlarım var. Bu fabrika da sırlardan bir tanesi. Bu gümüşten tüpler, ağırlıklarının on katı altın demektir. Köle yemeğinizi yer ve ölür. Fakat bu işçiler altın değerindedir. Onları barındırmak, karınlarını doyurmak da üstüme vazife değil."

Caisus, "Yine de," diye fikir yürüttü, "onlar Spartacus'un yaptığını yapabilirler."

"İşçilerin ayaklanmasını mı kastediyorsun?.." Crassus gülerek başını yandan yana salladı. "Hayır, böyle bir şey olamaz. Bunlar köle değil. Hür insanlar. İstedikleri zaman gelir, istedikleri zaman giderler. Neden ayaklansınlar? Köle harbi sırasında fırınlarımızı durdurtmadık. Bu adamlarla köleler arasında hiç bir ilgi yok."

Fabrikadan çıkarlarken Caisus huzursuz hislerle doluydu. Bu garip, sessiz, büyük beceri ve hızla çalışan sakallı insanlar onu korkutmuş, şüphelendirmişlerdi. Sebebini de bilmiyordu.

YEDİNCİ KISIM

Gracchus ve Cicero'nun birlikte yaptıkları Roma'ya dönüş yolculuğu, yolda konuştukları,

Spartacus'un gayesi ve bunun Gracchus'a ne şekilde anlatıldığıyla ilgilidir.

Caius, Crassus ve iki kız Capua'ya gitmek için Salaria Villâsından ayrıldıkları gün, Cicero ve Gracchus da Roma'ya doğru yola koyuldular. Salaria Villası Roma'nın banliyösü gibi olduğundan Gracchus ve Cicero acele etmeye lüzum görmüyorlardı. Azıcık patronluk taslamaya meyilli olan Cicero, Roma'nın bu en kudretli insanına karşı hürmetkâr olmaya çalışıyordu.

Bir insan hayatını dost kazanmaya, düşman edinmemeye adarsa, bir takım âdetler, kanaatler edinmek zorunda kalır. Gracchus'un sempatisini kazanamadığı gibi olamazdı. Cicero pek o kadar sevimli bir insan değildi. Başarısının ilkelerle karışmasına izin vermeyen zeki gençlerden biriydi. Gracchus tam manâsıyla fırsatçı bir insandı. Cicero'nun aksine ilkelere hürmeti vardı. Birbirine uygun olmayan böyle iki yol arkadaşı nadiren yanyana gelebilirdi. Kendisini bir materyalist olarak düşünmekten hoşlanan Cicero, insan benliğinde terbiye, nezaket diye bir şey tanımayı reddederdi. Şişman adamın tatlı kötülüğü onu hayretler içinde bırakıyordu. Gerçeği söylemek gerekirse, Gracchus, Cicero'dan daha kötü değildi. Yalnız Gracchus kendini aldatma hissine karşı daha sert bir mücadeleye girişmiş, bunu arzularına karşı çıkan büyük bir engel olarak kabul etmişti.

Diğer yandan Cicero'ya karşı lüzumundan daha az nefret duyuyordu. Bir dereceye kadar Cicero onu şaşırtıyordu. Dünya değişiyordu. Gracchus sadece Romada değil, bütün dünyada esaslı değişikliklerin olduğunun farkındaydı. Cicero bu

değişikliğin habercisiydi. Cicero zeki, merhametsiz bir soydandı. Gracchus da merhametsizdi. Fakat onun merhametsizliği bir parça üzüntü, acıma hissiyle karışmıştı. Ama bu yeni genç nesil ne acıma, ne üzüntü tanıyordu. En küçük bir çatlağı bulunmayan bir zırha bürünmüş gibiydiler. Bu noktada bir dereceye kadar sosyal kıskançlık işe karışıyordu. Cicero son derece mükemmel bir tahsil görmüş, iyi bir aileden geliyordu. Gracchus kendisinin zayıf olduğu bir noktada Cicero'nun kuvvetli oluşunu kıskanıyordu. Düşünceleri bu noktada dönüp dolaşıyor ve düşünüyordu.

Cicero yumuşak bir sesle, "Uyuyor musunuz." diye sordu. Tahtıravanın hareketleri insanı kendinden geçiren bir monotonluktaydı.

"Hayır, sadece düşünüyorum."

İhtiyar korsanın mâsum bir senatörü mahvetmeyi düşündüğüne kendini inandıran Cicero, neşeli olmaya çabalayarak, "Devlet işlerini mi?" diye sordu.

"Tamamen aksi. Çok eski bir hikâye aklıma geldi. Bütün eski masallar gibi bir parça saçma bir şey."

"Anlatır mısınız?

"Sizi sıkacağına eminim."

"Yolcuyu yalnız manzaralar sıkar."

"Herneyse, hikâyenin ahlâki bir tarafı da var. Ahlâki bir hikâyeden de daha sıkıcı bir şey olamaz. Ahlaki hikâyelerin hayatımızda bir yeri olduğunu zannediyor musunuz, Cicero?"

"Çocuklar için iyidir. Anlatacak mısınız?"

"Korkarım ki hikâye dinlemek için çok büyüksünüz."

"Bir deneyin. Hikâyeleriniz hiçbir zaman beni hayal kırıklığına uğratmadı."

"Bir maksadı olmadan anlatılanlar da mı?"

"Hiçbir zaman maksatsız değildiler."

"Öyleyse anlatacağım." diye Gracchus gülümsedi. "Hikâyem bir tek oğul sahibi bir kadını anlatıyor. Oğlan uzun boylu, yakışıklı bir gençmiş. Ana onu, bir ananın evladını sevebileceği kadar çok severmiş."

"Annem beni çirkin ihtiraslarını tatmin etme yolunda bir engel gibi görmüştü."

"Bu olayın çok zaman önce, fazilet diye bir şeyin bulunduğu devrede geçtiğini farzedelim. Bu ana oğlunu çok seviyormuş. Güneş evladıyla doğuyor, evladıyla batıyormuş. Bir zaman gelmiş, oğlan aşık olmuş. Kalbini güzel olduğu kadar kötü bir kadına kaptırmış. Kadın son derece kötü olduğundan, oğlana ne tatlı bir bakış, ne de güler yüz gösteriyormuş."

Cicero, "Ben de böyle kadınlarla karşılaştım." diye onayladı.

Oğlan deli gibi tutulmuş. Fırsatını bulunca kadına, onun için nasıl şatolar kuracağından, ne kadar zengin olacağından bahsetmiş. Kadın bunların hiçbirisini istemediğini söylemiş. Sadece delikanlının elde edebileceği bir hediye istemiş."

"Basit bir hediye mi?"

Gracchus hikâyesini zevkle anlatıyordu. Sorulan soruyu bir an düşündü. Sonra, "Çok basit bir hediye," diye onayladı. "Delikanlıdan, annesinin kalbini getirmesini istemiş. Delikanlı da isteneni yapmış. Bıçağını alıp eve gitmiş. Annesinin kalbine bıçağını saplamış. Kalbi kesip almış. Sonra yaptığından dehşet duyarak korkuyla elinde annesinin kalbiyle bu kötü kadının oturduğu ormana doğru koşmaya başlamış. Koşarken ayağı bir taşa takılmış, düşmüş. Kalp elinden kurtulup gitmiş. Kendisine bir kadının aşkını satın alacak kıymetli kalbi almak için eğildiğinde, kalbin, oğlum, oğlum bir yerin incindi mi dediğini işitmiş." Gracchus hikâyenin burasında rahatça geriye yaslandı. Dikkatle tırnaklarını gözden geçirdi.

"Sonra?" diye Cicero merakla sordu.

"Hepsi bu kadar. Söyledim, ana hattı olmayan bir hikaye."

"Affetmek. Bu bir Roma hikâyesi değil. Biz Romalılarda affet-

mek diye bir şey yoktur."

"Hikâyede affetmekten çok sevgi bahis konusu."

"Ah!"

"Aşka inanmıyor musunuz?"

"Sebepsiz yere her şeyi değiştirir. Bir Romalı için değil."

"Allah iyiliğini versin Cicero, sen her şeyi Romalı ya da Romalı değil diye sınıflara mı ayırırsın?"

"Çok şeyi ayırırım."

Gracchus, şakadan anlamıyor, diye düşündü. Gülüyor. Sadece gülmek gerektiğini zannettiği için gülüyor. Sonra yüksek sesle, "Siyasetten vazgeçmeni tavsiye edecektim." dedi.

"Öyle mi?"

"Tavsiyemin bir tesiri olacağını da zannetmiyorum."

"Siyasi hayatta başarı kazanabileceğimi ummuyorsunuz, değil mi?"

"Hayır. Onu demek istemedim. Hiç siyasetin ne olduğunu düşündünüz mü?"

"Siyaset birçok şeydir, sanırım. Hiçbirisi de iyi değildir."

"Her şey gibi temiz ve kirli tarafları vardır. Ben ömrümü bir siyaset adamı olma yolunda harcadım." diyen Gracchus bir yandan da, beni sevmiyor, diye düşünüyordu. Ben ona vuruyorum, o da bana vuruyor. Bir insanın benden hoşlanmadığını niçin kabul edemiyorum?

Cicero şişman adama, "En büyük avantajınızın isimleri hatırınızda tutmanızdan ileri geldiğini biliyorum." dedi. "Yüzlerce, binlerce kişinin adını bildiğiniz doğru mu?"

"İşte siyaset hakkında başka yanlış bir kanaat. Pek az insanı adıyla sanıyla tanırım. Binlercesini asla."

"Annibalin ordusundaki her ferdi adıyla tanıdığınızı işittim."

"Doğru. Spartacus da aynı hafıza kuvvetine sahipti. Bir başkasının, bizden daha kuvvetli olduğu için zaferi kazandığını bir türlü kabul edemeyiz. Tarihin büyük ve küçük yalanlarına karşı aşırı bir bağlılığınız var. Neden?"

"Hepsi birer yalan mı?"

Gracchus, "Hemen hemen çoğu." diye mırıldandı. "Tarih, beceri ve açgözlülüğün bir açıklama şeklidir. Ama asla namuslu bir açıklama bulamazsınız. Bunun için siyaset hakkındaki fikrinizi sordum. Villâda biri Spartacus'un ordusunda siyasetin olmadığını söyledi. Bu imkânsız."

"Siz bir siyaset adamı olduğunuza göre, bana bir siyaset adamının nasıl olacağını açıklayın."

"Bir sahtekâr."

"Çok açık konuşuyorsunuz."

"Açıklık tek faziletim ve değerli olan tarafımdır. Siyasette halk da bu özelliği doğrulukla karıştırır. Cumhuriyetle idare oluyoruz, biliyorsunuz. Bu birçok insanın hiçbir şeyi yok, bir avuç insanın da çok şeyi var anlamına gelir. Bu çok şey sahibi olanlar, hiçbir şeyi olmayanlar tarafından korunmalı ve muhafaza edilmelidir. Sadece bu kadar da değil. Çok şey sahibi olanlar mallarını korumasını bilmeli. Bir şey sahibi olmayanlar da benim, sizin ve dostumuz Antonius Caius gibiler için ölmeye hazır olmalıdırlar. Sonra bizim gibilerin birçok köleleri vardır. Bu köleler bizi sevmezler. Kölelerin efendilerini sevdikleri hayaline kapılmamalıyız. Sevmezler. Bu yüzden de köleler, bizi kölelere karşı savunmazlar. Kölesi olmayan bir insan biz köle sahibi olalım diye ölmeye can atmalıdır. Roma çeyrek milyon kişiyi silah altında tutmaktadır. Bu askerler yabancı topraklara gitmek, günlerce talim yapmak, pislik, zaruret içinde yaşamak, canla başla dövüşmek istemelidirler. İstemelidirler ki biz emniyet, konfor içinde yaşamalı, şahsi servetlerimizi arttırabilmeliyiz. Askerler Spartacus'la dövüşmeye gittiklerinde, kendilerini savunabilmek için kölelerden daha çok şeye sahiptiler. Genede de sapır sapır döküldüler. Kölelerle çarpışan köylüler de asker sayılırlardı. Çünkü topraklarından

Latifundia tarafından atılmışlardı. Köle çiftlikleri onları birer kukla yapmıştı. Çiftlikleri ellerinde tutmak için canlarını verdiler. Bir kere düşün dostum Cicero, köleler muzaffer oldukları zaman cesur Roma askerinin kaybedecek nesi olurdu? Tabii toprakları gerektiği gibi işletmek için köleye ihtiyacımız olacaktı. Askerler ise, o kadar hayal ettikleri şeye kavuşacaklardı. Birçokları için küçük bir toprak parçası, başlarını sokacakları bir ev olacaktı. Ama yine de bu hülyayı mahvedecek şekilde hareket ettiler. Köleleri yendiler. Söylediklerimin gerçek olduğunu inkâr mı ediyorsun?"

"Söylediklerin, basit bir insan tarafından Forum'da söylenecek olsa, onu derhal çarmıha gererdik sanıyorum."

Gracchus, "Cicero, Cicero," diye güldü. "Beni tehdit mi ediyorsun? Çarmıha gerilmek için çok şişman, ağır ve ihtiyarım. Sonra gerçeği bilmek seni neden sinirlendiriyor? Başkalarına yalan söylemek lüzumludur. Ama yalanlarımıza inanmak da lüzumlu mudur?"

"Ana meseleyi atladın. Bir insan diğer bir insan gibi midir, yoksa ondan başka mıdır? Küçük nutkunda yanlış bir taraf var. İnsanların seledeki şeftaliler gibi birbirlerinin eşi olduğunu kabul ediyorsun. Ben etmem. Üstün bir gurup vardır. Üstün insanlar. Bu insanları Tanrının mı, yoksa olayların mı, üstün kıldığını tartışacak değiliz. Bazı insanlar vardır ki hükmetmek için yaratılmışlardır. Hükmetmek için yaratıldıkları için de hükmederler. Geriye kalanlar koyun gibi olduklarından koyun gibi davranırlar. Ortaya bir tez attın. Mesele bu tezi açıklamakta. Bir cemiyet şekli ortaya attın. Fakat eğer gerçek ortaya attığın şekil kadar mantığa aykırıysa, bütün bina bir günde çöküp gider. Açıklayamadığı şey, mantığa aykırı meselenin nasıl olup da bir arada durduğudur."

Gracchus, "Açıkladım," dedi. "Onu bütün olarak tutan benim."

"Sen mi. Tekbaşına mı?"

"Cicero, gerçekten benim bir aptal olduğumu mu sanıyorsun? Uzun ve tehlikeli bir ömür sürdüm. Yine de merdivenin en

yüksek basamağındayım. Biraz önce bana bir siyaset adamının nasıl olması gerektiğini sordun. Siyaset adamı bu deliler evinin çimentosudur. Asilzâdeler bunu yapamazlar. Bir kere, senin düşündüğün tarzda hareket ederler, sonra da birer koyun olduklarını işitmek hoşlarına gitmez. Hoşlanmazlar. Bunu bir gün öğreneceksin. Asilzâdeler şehirli vatandaş olmanın ne demek olduğunu bilmezler. Eğer onlara kalsa bina bir günde çöker. Onun için benim gibilerine gelirler. Bizsiz yaşayamazlar. Biz mantığa uymayan şeyleri mantığa uydururuz. Biz insanları dünyanın en büyük faziletinin zenginler için ölmek olduğuna inandırırırız. Zenginleri de, geriye kalanları yaşatmak için servetlerinden bir parça fedakârlık etmeleri gerektiğine ikna ederiz. Sihirbazızdır. Ortaya bir fikir atarız. İnsanlara kuvvetin kendilerinde olduğunu söyleriz. Oyunun Roma'nın kuvveti ve zaferi olduğuna inandırırız. Dünyanın tek hür insanları onlardır. Hürriyetten daha kıymetli şey yoktur. Onun medeniyetinin eşi bulunmaz... Ve sen her şeyi kontrol edersin. Kuvvet senindir. Oylarını senin için kullanırlar. Yenilgimize acı gözyaşları dökerler. Zaferlerimizle de çılgınlar gibi sevinirler. Köle olmadıkları için mağrur ve üstündürler. Ne kadar alçalırsa olçalsınlar, arenada umumi sıralarda oturabiliyor, yeni doğan yavrularını boğup öldürebiliyor, bakın evlerinden geçinebiliyor, doğdukları günden ölünceye kaar iş yapmak için parmaklarını bile kımıldatmak lüzumunu görmüyorlarsa mesutturlar. Köle değildirler. Pistirler. Fakat bir köle görünce bencil tarafları kabarır, kendilerini kuvvetli ve mağrur hissederler. Ancak o zaman Roma vatandaşı olduklarını, bütün dünyanın onları kıskandığını anlarlar. İşte benim garip sanatım, Cicero. Siyaseti asla küçük görme."

II

İlk büyük çarmıha geldiklerinde Gracchus kendini Cicero'ya sevdirmiş değildi. Roma surlarının hemen dışında bulunan bu çarmıhın altında oturan şişman adamı gösteren Cicero:

"Görünüşü bir politikacı olduğunu belli ediyor." dedi.

"Tamamiyle. Eski bir dostumdur." Gracchus tahtıravan

taşıyıcılarına durmalarını işaret etti. Güçlükle tahtıravanından indi. Cicero da onun gibi yaptı. Bacaklarındaki uyuşukluğu gidermek fırsatını elde ettiği için de memnundu. Akşam olmak üzereydi. Kuzeyden yağmur bulutları geliyordu. Cicero bulutları işaret etti. Gracchus, "İsterseniz siz gidebilirsiniz." dedi. Artık kendini Cicero'ya beğendirmek için içinde bir arzu kalmamıştı. Asâbı gergindi. Salaria Villasındaki birkaç gün üzerinde hiç de iyi izlenim bırakmamıştı. Ne oluyordu? Yoksa ihtiyarlıyor muydu?

Cicero, "Sizi bekleyeceğim." diye cevap verdi. Gracchus'un tentenin altında oturan adamın yanına yaklaşmasını seyretti. Gracchus'un "Bu gece," dediğini duydu.

Tentenin altındaki adam başını salladı.

Gracchus bunun üstüne, "Sextus!" diye bağırdı, "Sana teklifimi yaptım. Sextus'un Tanrı cezasını versin! Ya dediğimi yaparsın, ya da bir daha ne senin yüzüne bakarım, ne de yaşadığım sürece seninle konuşurum. Ya da sen yaşadığın sürece. Bu çürümüş etin altında oturduğuna göre ömrün pek kısalmış demektir."

"Üzgünüm, Gracchus."

"Üzgünüm deme istediğimi yap."

Gracchus geri tahtıravanına geldi. Bindi. O anda olanlar hakkında Cicero hiçbir şey sormadı. Tam sur kapılarına yaklaşıyorlardı ki, Gracchus'a o gün anlattığı, oğlunu çok seven ananın hikâyesini hatırlattı.

"Çok eğlenceli bir hikâyeydi, ama sebebini unuttunuz."

"Öyle mi? Sen hiç aşık oldun mu Cicero?"

"Şairlerin lafladığı türden aşık olmadım. Ama hikâye.."

"Hikâye mi? Onu sana niçin anlattığımı şimdi hatırlamıyorum. Bir sebebi olmalıydı? Ama maalesef unuttum."

Şehre girince ayrıldılar. Gracchus evine gitti. Artık güneş iyice batmıştı. Banyosunu lâmba ışığında yaptı. Sonra köle kâhyaya

yemek için bir misafir beklediğini söyledi. Kadın onayladı. Gracchus yatak odasına geçip bir parça uzandı. Karanlığa düşünceli, dalgın nazarlarla bakıyordu. Bütün benliğini bir ölüm hissi kaplamıştı. Karanlık hakkında eski bir Latin atasözü vardı: SPATİEM PRO MORTE FACİTE. Ölüme yer ayır. Gracchus bir kerecik olsun yatağını sevdiği br kadınla paylaşmamıştı. O kadınlarını pazardan satın alırdı. Günahkâr Gracchus'un kadınları kölelerdi. Hiç ona bir kadın kendi isteğiyle, arzuyla yaklaşmış mıydı? Metres olarak satın aldığı kadınlardan biri için bir sahiplik duygusu, bir özel sevgi hissetmeye çalıştı. Ama olmadı.

O sırada aklına Odise destanındaki, Odise'nin sahte sevgililerini öldürerek intikam aldığı parça geldi. Gracchus çocukluğunda bir Yunanlı öğretmenden ders almak avantajını elde edememişti. Yunan klasiklerini kendi kendini yetiştiren bir insanın yaptığı gibi okumuştu. Bu yüzden, Odise'nin aşıklarıyla yatan kadın kölelere karşı gösterdiği şiddetli, adeta sosyal olmayan nefreti anlayamıyordu. Odise'nin köle kadınlara nasıl aşıklarını toplantı salonundan dışarı taşıttığını ve onlara aşıklarının kanlarıyla kirlenmiş döşemeyi temizlettiğini hatırladı. İş bitince kadınlar da ölüme mahkum ediliyor ve bu görevi Odise'nin oğlu yerine getiriyordu. Oğul, babayı geride bırakıyordu. Bir tek ip üstünde oniki halkayı icat eden Telemakhus olmuştu. Vücutlar, tüyleri yolunmuş tavuklar gibi aynı ip üstünde sallanırlardı.

Bu kadar nefrete ne lüzum vardı? diye düşündü Gracchus. Bu vahşi, korkunç nefret neden? Odise yatağını kölelerin her biriyle, sırayla paylaştığına göre.. Demek ki evde elli kadın ve Ithacalı namuslu adam için elli metres vardı. İşte sabırla Penelope'nin beklediği şey buydu.

Ama, O, Gracchus da aynı şeyi yapmıştı.. Başka birinin yatağında köle kadını öldürmek belki de medeniyette çok ileri gitmek demekti.. Fakat esasta onun, kadınlarla olan ilişkisinde bir fark yoktu. Bütün ömrü boyunca, bir kadının ne olduğunu, nasıl olduğunu düşünmemişti. Cicero'ya nesnelerin esas şekillerini görmekten korkmadığını söyleyerek övünmüştü. Fakat kadınların dünyasındaki yerini tartışmaya içi

varmıyordu. Bir insan olarak kabul edebilec ği bir kadını ne zaman yatağına alabilecekti? Meselenin güçlüğü o kadını bulup bulamayacağıydı.

Kapı hafifçe vuruldu. Yemeğe beklediği misafiri gelmişti.

Gracchus, "Derhal geliyorum." diye seslendi. "Rahatını sağlamak çin elinizden geleni yapın. Pistir. Üstü başı perişandır, ama ona yukardan bakanın burnunu kırarım. Elini yüzünü yıkamasına yardım edin. Temiz bir de toga verin. Adı Flavius Marcus'tur. Adıyla hitap edin."

İstedikleri harfiyen yerine getirilmişti. Çünkü Gracchus yemek odasına girdiğinde tentenin altında oturan adamı tertemiz bir toga giymiş, bir divanın üstünde rahat rahat oturmuş gördü. Gracchus içeri girince, Flavius Marcus kendini beğenmiş bir tavırla sakalını sıvazladı. "Buna bir de traş eklenseydi.." dedi.

"Açım Flavius, yemek yesek iyi olur. Geceyi burada geçirebilirsin. Sabahleyin berberime traş olursun. Bu geceki banyo ve dinlenmeden sonra traş daha iyi olur. Temiz bir tünik ve ayakkabı da veririm. Hemen hemen aynı ölçülerdeyiz. Elbiselerim sana mükemmelen uyacaktır."

Aynı ölçüde oldukları gibi birbirlerine de çok benziyorlardı. O kadar ki, kardeş oldukları söylenebilirdi.

"Tabii Sextus'tan bir korkun yoksa."

"Evet, bu şekilde konuşmak kolay, Gracchus. İşler senin için iyi gitti. Servet, konfor, şeref, hürmet, kuvvet senin. Hayat senin için bir bardak dolusu krema gibi. Ama seni temin ederim ki işler benim için hiç de bildiğin gibi gitmedi. Çürüyen bir cesedin dibine oturup gelip geçenler avucuna bir şey sıkıştırsın, diye yalanlar uydurmak kolay değil. Dilenci olmak, pis, acı bir şey. Ama sıkıştığım zaman Sextus imdadıma yetişiyor. Şimdi gitsem, 'Ah, artık bana ihtiyacın yok. Büyük koruyucun ve dostun Gracchus'a git' diyecektir. Senden nefret ediyor. Benden de edecektir."

"Bırak nefret etsin. Sextus bir kurbağadan başka bir şey değildir. Bırak senden nefret etsin! Sen benim istediğimi yap!

Burada şehirde sana bir şey satın alırım. Bir kâtiplik, müdürlük.. Bir tarafa para ayırabileceğin, namuslu hayat sürdürebileceğin bir iş. Artık Sextus'un ayakları dibinde sürünmene lüzum kalmaz."

"Bir zamanlar bir yığın dostum vardı. Onlara faydalı olduğum zaman tabii. Şimdi ise bir çirkef kuyusunda ölsem.."

Gracchus, "Bana faydalısın," diye onun sözünü kesti. "Şimdi yemeğini ye de, sızlanmayı bırak. Tanrım, şansın yaver gidiyor. Fakat neden korktuğunu anlayamıyorum."

Yemek ve şarap Flavius'u yumuşatmıştı. Gracchus'un mutfağında bir Mısırlı kadın çalışırdı. En büyük mehareti piliç dolmasıydı. Hayvanın içini çam fıstığı ve incir şurubuyla doldururdu. Bu yemek kuzu dilinden yapılmış küçük sucuklarla, PHOLO denen ağaç kavunu kabuğu ile ikram edilirdi. Yemek kavunla başladı. Arkasından esas yemek getirildi. Kıyılmış istakozdan yapılmış çorbanın, sarımsakla lezzeti bir kat daha arttırılmıştı. Son olarak, bir yanında kâğıt inceliğinde kesilmiş jambon bulunan üzüm ve hurmalı pasta getirildi. Bütün bunlarla birlikte devamlı olarak sıcak beyaz ekmek ve en iyi cinsten şarap ikram edilmişti. Yemek faslı bittiğinde Flavius gülümseyerek arkasına yaslandı. Davul gibi olan karnını okşuyordu.

"Gracchus," dedi. "Beş yıldan beri ilk defa böyle bir yemek yiyorum. İyi yemek dünyanın en büyük ilacıdır. Aman Allahım, böyle yemek! Sen her akşam aynı çeşitten yiyorsun ha! Doğrusu büyük adamsın, Gracchus. Bense aptalın biriyim. Ama hakettim. Şimdi ne yapmamı istediğini dinlemeye hazırım. Hâlâ birkaç tanıdık haydut, boğaz kesen, pezevenk ve orospu tanıyorum. Senin yapamayacağın hangi işi becerebileceğimi merak ediyorum. İstediğini benden daha iyi yapacak birini de bulabilirsin. Ama yine de dinlemeye hazırım."

"İçkimizi içerken konuşuruz." diyen Gracchus bardakları doldurdu. "Fazilet sahibi bir insansın, Flavius. Roma'yı ve Roma halkını senden daha iyi tanıyan başka biri olamaz. İşin sessizce ve becerikli yapılmasını istiyorum."

"Ağzımı kapalı tutarım, bilirsin."

"Biliyorum. Bunun için sana muhtacım ya. Bana bir kadını bulmanı istiyorum. Bir köle. Onu bulmanı, isteneni ne pahasına olursa olsun vermeni istiyorum!"

"Nasıl bir kadın? Allah bilir, pazarda ne kadar köle kadın vardır. Köle harbinin bitmesiyle pazarlar dolup taşmaya başladı. Fiyatları da yüksek değil. İstediğin kadın ne çeşit olursa olsun kolayca bulabilirim: Siyah, beyaz, sarışın, esmer, bâkire ya da kadın, ihtiyar, genç, çirkin, güzel.. nasıl istersen. Nasıl bir şey istiyorsun?"

"Ben bir tek kadın istiyorum."

"Köle mi?"

"Evet."

"Kimdir?"

"Adı Varinia. Spartacus'un karısıydı."

"Ha.." Flavius araştıran nazarlarla Gracchus'un yüzüne baktı. Bardağından bir yudum içti. Tekrar Gracchus'a baktı. Yumuşak bir sesle, "Nerede?" diye sordu.

"Bilmiyorum!"

"Ama kendisini tanıyorsun?"

"Hem biliyorum, hem bilmiyorum. Onu hiç görmedim."

"Ha.."

"Kâhin gibi ha demekten vazgeçsene!"

"Söylenecek akıllıca bir şey düşünmeye çalışıyorum."

"Seni beni eğlendiresin diye değil, işimi göresin diye çağırdım. Ne yapmanı istediğimi biliyorsun."

"Bir kadını bulmamı istiyorsun. Ama nerede olduğunu bilmediğin gibi görmemişsin de. Bir parça tarif edebilir misin?"

"Evet. Oldukça uzun boylu. Yapılı ama nârin. Kalkık, dolgun memeleri var. Kendisi Alman. Almanların saman sarısı saçlarına, mavi gözlerine sahip. Küçük dudaklar, düzgün bir

burun, kalkık kaşlar. Küçük bir ağzı var. Alt dudağı br parça fazla kalın. Belki bir parça Latince biliyordur. Hatta hiç bilmiyormuş gibi davranması daha mümkün. Trakyalı tarzında Yunanca konuştuğu malûm. Son iki yıl içinde bir doğum yapmış. Belki de çocuk ölmüştür. Bilmiyorum. Çocuk ölmüşse bile, memelerinin hâlâ süt dolu olması gerekir, değil mi?"

"Her zaman değil. Kaç yaşında?"

"Bundan emin değilim. Belki yirmiüç. En fazla yirmiyedi yaşlarında olacak. Emin değilim."

"Belki de ölmüştür."

"Bu da mümkündür. Her şeyi anlamanı istiyorum. Öldüğüne dair kesin bilgi isterim. Hayatına kıyacak tipte bir kadın değil. Onun gibi bir kadın derhal intihar etmez."

"İntihar etmeyeceğini nereden biliyorsun?"

"Biliyorum. İzah edemem. Ama biliyorum."

"Spartacus yenildikten sonra karargâhında on bin kadın ve çocuk bulmuşlardı değil mi?"

"Yirmi iki bin kadın ve çocuk. Oniki bini askerlerle gitti. Bunun kadar berbat bir rezalet daha işitmemiştim. Fakat bu işin gerisinde Crassus vardı. Sesimi çıkaramadım. Üstelik meselenin örtbas edilmesi için de kendi hakkını halka dağıttı. Bu öyle övünülecek bir hareket değildi. Çünkü payına düşen şeyin değeri pek azdı."

"Varinia bu kadınlar arasında mıydı?"

"Olması mümkündür. Spartacus'un karısıydı. Onun korunması için özel tedbirler almış olabilirler."

Gracchus içkisini son damlasına kadar içti. Karşısındakinin yüzüne parmağını sallayarak, "İstediğimi yapmak istiyor musun, istemiyor musun? Çok çalışman gerekecek, Flavius." dedi.

"Biliyorum. Ne kadar zaman veriyorsun?"

"Üç hafta."

"Yok ama, şimdi.." Flavius ellerini iki yana açtı, "Bir zaman vermiş olmuyorsun ki. Kadın belki Roma'da değildir. Capua'ya, Siraküza'ya, Sicilya'ya hatta belki de İspanya'ya ve Afrika'ya kadar adamlar göndermem gerekecek."

"Elimden geldiği kadar mantıklı olmaya çalıştım. İstersen defol, Sekstus'una git."

"Pekalâ Gracchus. Bu kadar kızmaya lüzum yok. Bakarsın bir sürü kadın satın almak zorunda kalırım. Tarifine ne çok kadının uyacağını tahmin edebiliyor musun?"

"Eminim, pek çok. Ben tarifime uygun birini değil, Varinia'yı istiyorum."

"Bulursam ne kadar vereyim?"

"Ne kadar isterlerse, derhal ver. Düşünme."

"Pekala Gracchus, anlaştık. Lütfen hârikulâde içkinden bir bardak daha koyar mısın?" İçki kondu. Flavius içkisini yudumlayarak sedirin üstüne uzandı. Kendisine iş veren adamı inceliyordu. "Benim bazı kabiliyetlerim var, değil mi, Gracchus?"

"Var elbette."

"Ama gene de fakirim. Başarılı olamadım. Bu meseleyi kapatmadan önce sana bir şey sorabilir miyim? Ama kızmayacaksın."

"Sor."

"Niçin bu kadını istiyorsun, Gracchus?"

"Bak kızmadım. Artık yatmanın zamanı geldi. İkimiz de eskisi gibi genç değiliz."

III

O zamanlar dünya ne bu kadar geniş, ne de bu kadar karışıktı. Kararlaştırılan üç haftadan önce Flavius, Gracchus'un evine

geldi. Başarılı araştırmasının raporunu verdi. Paranın yüzü yumuşaktır derler. Flavius bu sefer iyi giyimli, traşlı, güç bir işi sonuca bağlayabildiğinden dolayı da kendinden emindi. Gracchus ile oturup birer bardak şarap içtiler. Gracchus sabırla beklerken, Flavius yaptıklarını en küçük noktasına karar anlatmaya koyuldu:

"Yağmayı idare eden subaylara kadar elimi uzattım. Varinia madem ki anlattığın gibi güzel bir kadındı, o halde bu ilk gurubun eline geçmesi daha ihtimal dahilindeydi. Köleleri bu şekilde kendine mal etme kanuni olmadığından ve meseleye beş altı yüz kadar subay karıştığından iş hayli güçleşmişti. Ama şansımız yaver gitti. Hatırlıyorlardı. Kölelerin yenildiği haberi ortaya çıkar çıkmaz Varinia çalışmaya başlamıştı. Yeni doğmuş çocuğundan ne pahasına olursa olsun ayrılmayan bu kadını hatırladılar. Ne Spartacus'un karısı, ne de adının Varinia olduğunu biliyorlardı. Biliyorsun Crassus, köle şehrine ya da karargâhına, ne dersen de, bir süvari bölüğü yollanmıştı. Arkasından da piyade gitti. Karargâhtaki kadınlar ve çocuklar canlarını dişlerine takarak mücadele etmişler. Fakat şaşkınmışlar. Kölelerin yenileceğini akıllarına bile getirmedikleri anlaşılıyormuş. Fakat muharebeden sonra askerlerin nasıl olduğunu bilirsin. Kölelerle çarpışmak şaka değil. Onlar.."

"Şimdi bu boş lâfları bırak da esas meseleye gel."

"Sadece durumu anlatmaya çalışıyorum. Askerlerimiz öfkeli olduklarından önce bir hayli köle öldürmüşler. Varinia henüz doğurmuşmuş. Köle çocuklarının bugünlerde değeri pek az. Anlattıklarına göre askerin biri çocuğu ayaklarından yakalayıp bir aşağı bir yukarı sallıyormuş. Çocuğun başının bir çadır direğine çarpıp parçalanması işten bile değilmiş. O sırada Crassus yetişmiş, çocuğu kurtarmış. Askeri de kendi elleriyle bayıltıncaya kadar dövmüş. İnsan bu hareketi Crassus'tan beklemez, değil mi?"

"Crassus'tan neyin beklenip neyin baklanmeyeceği beni ilgilendirmez. Ne geveze adam oldun Flavius? Varinia'yı buldun mu? Ona sahip miyim? Satın aldın mı?"

"Satın almam imkânsız."

Gracchus birdenbire, "Niçin?" diye kükredi. Beklenmedik bir anda öfkelenmiş yerinden fırlamıştı. Flavius'a yaklaşırken, diğeri sandalyesinin üstünde korkudan küçüldükçe küçülüyordu. Gracchus onun tüniğinin yakasına yapıştı. Kıvırdı, "Niçin? Niçin? Seni şişko lüzumsuz adam?" diye bağırıyordu. "Bu işi becerme de gör bak kendini nerede bulacaksın!"

"Varinia sağ.."

"Peki niçin satın almadın?" Flavius'un yakasını bırakmıştı, ama tepesine dikilmekte devam ediyordu.

Birdenbire Flavius, "Biraz sâkin ol." diye bağırdı. "Benden bir şey yapmamı istedin. Ben de isteneni yerine getirdim. Belki ben senin kadar zengin değilim Gracchus, fakat yine de benimle bu şekilde konuşmaya hakkın yok. Senin kölen değilim."

"Özür dilerim."

"Satın almadım. Çünkü satılık değildi. İşte bu kadar."

"Fiyatı?"

"Fiyat miyat yok. Crassus'a ait. Onun evinde. Satılık da değil. Elimden geleni yaptım. İnanmıyor musun? Crassus Capua'daydı. O oradayken, adamlarıyla işi becermeye çalıştım. Ah, hayır yapılacak bir şey yoktu. Tartışmaya bile lüzum görmediler. Konuşma bu köleye gelince ağızlarını sımsıkı kapıyorlardı. Bir şey öğrenmek mümkün olmadı. Ellerine para sıkıştırdım. Gene faydası olmadı. Berberi, aşçıyı, ya da kâhya kadını istesek mesele kolaylaşacaktı. Hatta Crassus'un geçen yıl satın aldığı çok güzel bir Suriyeli kız için bile bir şeyler yapabilirlerdi. Ama Varinia imkânsızdı."

"Peki Varinia olduğunu nerden biliyorsun? Onun Crassus'un evinde olduğunu nerden öğrendin?"

"Haberi oda işlerini gören bir köleden satın aldım. Ah, Crassus'un mesut bir aile sahibi olduğunu sanma. Babasından olanca varlığıyla nefret eden bir oğul ve boğazını kesmeye hazır, ayrı oturan bir karı. O evde her şey yapılabilir, ama Varinia'yı

almak yine de imkânsız."

"Varinia'yı niçin aldığını, niçin yanında tuttuğunu öğrendin mi?"

Flavius kıkırdadı. "Tabii öğrendim. Crassus, ona âşık."

"Ne!"

"Büyük Crassus aşkı bulmuş!"

O zaman Gracchus ağır ağır, bile bile, "Allah belanı versin, Flavius." dedi. "Eğer bu meseleden bir yerde bahsedersen, eğer bir yerde hakkımda bir dedikodu edilirse o zaman kendini çarmıha gerilmiş bil."

"Bu ne biçim konuşma Gacchus? Sen Tanrı değilsin ki!"

"Hayır, hayır, bazı yarım akıllılarımızın iddia ettiği gibi benim Tanrılarla alıp vereceğim yok. Ama şunu da bilirsin ki, Roma siyaset hayatında Tanrıya benim kadar yaklaşan başka biri yoktur. Seni kıskıvrak yakalayacak ve çarmıha çivileyecek kadar kuvvetliyim, Flavius. Eğer aramızdakileri bir işiten olursa, Tanrı yardımcın olsun."

IV

Ertesi gün, öğleden sonra Gracchus hamama gitmek üzere yola koyuldu. Bu mükâfatını er geç gösteren siyasi bir hareketti. Umumi hamamlar gittikçe siyasi ve sosyal değerler kazanıyordu. Senatörler, valiler hamamlarda kararlaştırılıyor, seçiliyordu. Milyonlarca Sester hamamlarda el değiştiriyordu. Gracchus'un devam ettiği üç büyük ve konforlu hamam vardı. Oldukça yeni olan Clotum ve daha eski olmakla beraber güzelliğini muhafaza eden diğer iki tane. Bu hamamlara şehirlilerin hepsi giremediği halde, fiyat ucuzdu.

İyi havalarda, bütün Roma sokağa fırlardı. Roma işçileri bile öğleyi bir saat geçe serbest bırakılırdı. Öğleden sonraları hür insanlar içindi. Köleler çalışırken, Romalı vatandaşlar keyiflerine bakarlardı.

Gracchus'un gösterilerle arası pek iyi değildi. Sadece at yarışlarına rağbet ederdi. Meslektaşlarından bu noktada ayrılıyordu. Çıplak iki insanın kıyasıya dövüştürülmesinden zevk almazdı. Sadece at yarışlarına bayılırdı. Bir kafa yarılmadıkça, tekerleklerin altında bir sürücü kalmadıkça tatmin olmayan Roma halkının araba yarışları da onu sıkardı. Yufka yürekli bir insan değildi. Sadece aptallıktan nefret ederdi. Ona göre bu gladyatör gösterileri, mutlaka ölümle biten araba yarışları büyük bir aptallıktan başka bir şey değildi. Tiyatrodan anlamazdı. Sadece temsillerin ilk günlerine, lüzumlu gördüğü için giderdi.

En büyük zevki, daima sevdiği sevgili şehri Roma'nın dar, dolambaçlı, pis sokaklarından geçip hamama gitmekti. Roma onun anasıydı. Kendi ifâdesine göre anası bir orospuydu. Ana rahminden çıkar çıkmaz sokağın pisliğine fırlatılıp atılmıştı. Fakat o anasını, ana da onu daima sevmişti. O eski efsaneyi nakletmekle neyi kastettiğini Cicero'ya nasıl anlatabilirdi? Cicero'nun önce Roma'yı sevmesi lâzımdı. Sonra bu sevgi, şehrin ne kadar günahkâr, ne kadar kötü olduğu düşüncesiyle birleşmeliydi.

Günahkârlık ve kötülük Gracchus'un anladığı şeylerdi. Bir gün kültürlü dostlarından birine, "Niçin tiyatroya gideyim?" diye sormuştu, "Benim şehrin sokaklarında gördüğüm şeyleri sahneye koyabilirler mi?"

Önce pazar yerine uğradı. Burada doğru dürüst yürümenin imkanı yoktu. Bağıran, haykıran kadınların arasından yol açmak gerekiyordu. Beyaz togası içinde hafif bir rüzgârda sallanan heybetli bir gemi gibiydi. İşte Roma çeşitli tezgâhlarda teşhir edilen bu yiyecekleri yiyordu. Peynir tekerlekleri, siyah, kırmızı, beyaz peynirler, tütsülenmiş balık, ördek, boğazlanmış domuzlar, biftek, kuzu butları ve fıçılarla turşular nefis ve leziz kokularıyla havayı doldurmuşlardı.

Sebze tezgahlarının olduğu yerde bir parça oyalandı. Bütün Roma halkının bu çeşitli sebzeleri yiyebildiği, her bir köylünün kendine ait bir sebze bahçesinin bulunduğu devirleri henüz unutmamıştı. Fakat Latifundia sadece para getiren hububat

yetiştirmeyle ilgileniyordu. Gİttikçe az ekilen sebzenin fiyatı erişilmeyecek derecelere yükselmişti. Yine de tezgâhların üstü beş çeşit marul, turp, fasulye, yer mantarı, kuşkonmaz, lahana gibi renk renk, türlü türlü sebzelerle dolup taşıyordu.

Gracchus, "Bunlara bakmak ne zevk!" diye düşündü.

Şehrin Yahudi mahallesinin bulunduğu kısımdan geçerek yürümesine devam etti. Bir siyaset adamı olarak Yahudilerle sık sık ilgilenmişti. Ne garip insanlardı. O kadar uzun zamandır Roma'a oturdukları halde hâlâ kendi ana dillerini konuşuyor, kendi Tanrılarına tapıyorlardı. Sakallıydılar. Hava nasıl olursa olsun, o uzun çizgili pelerinlerine sarınırlardı. Onlara gösterilerde, arenada ya da mahkeme salonlarında rastlamak imkansızdı. Kendi bölgeleri dışında silik, mümkün olduğu kadar göze çarpmadan yaşamaya çalışan kişilerdi. Kibar, mağrur ve uzaktılar. Gracchus onlardan birini gördüğü zaman, "Zamanı gelince bunlar Roma'da, Kartaca'dan daha çok kan dökecekler!" diye düşünürdü.

Ana caddeye çıkınca bir şehir kohortunun trampetlerini çalarak, borularını öttürerek geçişlerini seyretmek için bir parça geriye çekildi. Yine askerlerin peşinden çocuklar koşuyordu. Her zaman yaptığı gibi askerleri seyreden halkın yüzündeki ifadeyi inceledi.

Yüksek kira evlerinin bitip bahçelerin, beyaz mermer verandaların, serin kemerlerin ve geniş meydanların başladığı yere gelmişti. Forumda zar atma meraklıları toplanmıştı bile. Kumar Roma'yı bulaşıcı bir hastalık gibi sarmıştı. Bütün bir öğleden sonra Forum, zarlara yalvaran, zarlarla konuşan, zarları tehdit eden insanlarla doluyordu. Kendilerine mahsus bir dilleri vardı. Aylaklar, izinli askerler, şehrin her tarafını saran ondört, onbeş yaşlarında hiçbir şey yapmadan dolaşan, ebeveynlerinin yaşadığı hayatı yaşayıp gerektiğinde bir bardak şarap karşılığında kendilerini satmaktan çekinmeyen kızlar forumda toplanmışlardı. Bir keresinde o ve başkaları bu durumu korkunç bulup bir hal çaresi aramaya kalkışmışlardı. Fakat yatağının çeşnisini değiştirmek için evinde bir düzineye yakın köle kız tutan evli bir erkeğe kötü nazarla bakılmadığı bir

devirde, küçük kızların durumu tartışmaya değmezdi.

"Yavaş yavaş," diye Gracchus düşündü, "Bütün bir alem sona erecek. Fakat biz aslâ durumu ciddiye almayacağız. Neden alalım? Her şey o kadar ağır ağır oluyor ve hayat o kadar kısa ki!"

Arada sırada zar atanları seyretmek için duruyordu. Küçük bir çocukken zar attığı günleri hatırlıyordu. Sonra dosdoğru hamama doğru ilerledi. Her şeyi dikkatle planlamıştı. Crassus yüzde doksan hamama gelecekti. Gracchus vakti öyle ayarlamıştı ki, Crassus soyunmuş, uzun aynaların önünde adaleli, kuvvetli vücudunu hayranlıkla seyrederken, Gracchus apodyteria'ya girdi. Crassus'u dikkatli bir şekilde göz altında tutarak kölenin çizmelerini çıkarmasına izin verdi. Bu arada şununla bununla selâmlaşıyor, bir iki kelimelik konuşmalarda bulunuyordu. İstendiği zaman kısa, yerinde tavsiyelerde bulunuyordu. Bütün bunları yaparken de Crassus'un hareketlerini gözden kaçırmıyordu. Büyük general, kendi vücudunun erkek güzelliği yanında, Gracchus'un yağdan kat kat olmuş dev yapısını karşılaştırmaktan kendini alamıyordu. Gracchus, ömründe ilk defa olarak vücudundan utandığını hissetti.

Crassus'la beraber hamamın kulübü demek olan dinlenme salonu, tepidarum'a geçtiler. Burada insanın üstüne uzanıp istirahat edebileceği minderler, hasırlar vardı. Fakat genellikle, suya dalıp çıkmalarla sürüp giden bir hareketliliğe sahipti. Çünkü bu mermer döşemeli, mozaik ve heykellerle süslü salondan soğuk, ılık, sıcak su hamamlarına, çeşitli masaj odalarına gidilirdi. Daha sonra, banyo faslı bittiğinde, serin örtülerle sarılı olarak hamamın bir bölümü olan kütüphaneye ya da oturma odalarına geçilebilirdi. Tabii hamamlar sadece gereken programı uygulayacak kadar vakti olanlar içindi. Gracchus çoğunca soğuk su havuzuna dalar, buhar odasında yarım saat kalır, sonra da masaj odasına geçerdi.

Fakat bugün kendini Crassus'a uydurmak zorundaydı. Kırıcı kelimeler, hisler tamamiyle unutulmuştu. Çıplak, şişman ve her yanından etler sallana sallana Gracchus, zarif yapılı, her zamanki nazik generalin yanında yürüdü.

Onları yan yana görenler, "Köprüler kuruyorlar." diye aralarında fısıldaştılar. Crassus ve Gracchus'un bu şekilde dost oldukları bilinmiyordu. Bununla beraber Crassus sabırla bekliyordu. Kendi kendine "Maksadı ne acaba?" diye düşünüyordu. Bir parça hakaretamiz konuşmaktan, "Mısır üstünde ne zamandan beri otorite sahibisiniz?" diye Gracchus'a incitici bir soru sormaktan kendini alamadı.

"Biraz evvel bir dosta söylediklerimi mi kastediyorsunuz? Arada sırada meslek icabı boşlukları doldurmak gerekir." Doğrusu ortaya yepyeni bir Gracchus çıkmıştı.

"Her şeyi bilmek, her şey hakkında nasihat vermek meslek icabı mıdır?"

Gracchus gülerek, "Siz Mısır'a gittiniz değil mi?" diye sordu.

"Hayır. Gitmedim. Yalan söyleyecek değilim."

"Âlâ. Mükemmel. Bilmiyorum, Crassus. Birbirimizle kedi köpek gibi uğraşıyoruz. Oysa dost olabiliriz. Arkadaşlığımız herhalde değerli bir birleşme olur."

"Öyle sanırım. Ben huysuzum da. Dostluğun bir fiyatı vardır."

"Öyle mi?"

"Evet. Dostluğumu bu kadar kıymetli yapan şey nedir? Para mı? Senin de benim kadar paran var."

"Paraya kıymet vermem."

"Ben veririm. Buna ne dersin?"

"Senden bir köle satın almak istiyorum." Gracchus ağzından baklayı çıkarmıştı. Tamamdı.

"Mutlaka aşçımı almak istiyorsun. Gracchus, başında saçın olsa berberimi bile almak istersin. Tahtıravan taşıyıcılarımı mı istiyorsun? Belki de bir kadın. Evinde kadın köleden başka bir şey olmadığını işittim."

Gracchus, "Allah kahretsin!" diye bağırdı. "Kimi istediğimi

biliyorsun, Varinia'yı istiyorum."

"Kimi?"

"Varinia. Birbirimizi aldatmayalım, Crassus."

"Azizim Gracchus, bu bilgiyi nereden elde ettin?"

"Benim her şeyden haberim vardır." Şişman adam bir an sustu. Karşısındakinin yüzüne baktı. "Bak, Crassus," dedi, "bin dereden su getirmeye lüzum yok. Dosdoğru teklifimi yapacağım. Sana Roma'da bir köle için ödenen en yüksek fiyatı ödeyeceğim. Bir milyon sesterce vereceğim. Bana Varinia'yı verirsen, bu parayı altın olarak derhal avucunun içinde bulacaksın."

Crassus kollarını kavuşturdu. Bir ıslık çaldı. "Doğrusu, düşünülecek bir teklif. Korkunç bir fiyat. Böyle bir fiyat için şiirler düzülür. Bugünlerde bir erkek esir pazarına gitti mi, dolgun göğüslü, olgun vücutlu bir güzel için ancak bin sesterce ödüyor. Sen sıska bir Alman kızı için bunun bin katını vermeye razı oluyorsun. Ama ben bu miktarı nasıl kabul edebilirim? Sonra ne derler? Crassus pis bir hırsızmış derler."

"Benimle alay etmeyi bırak."

"Seninle alay etmek mi? Aziz Gracchus, sen benimle alay ediyorsun. Bende satın alabileceğin bir şey yok."

"Teklifim ciddidir."

"Ben de sana ciddi bir cevap verdim."

"Fiyatı arttırıyorum. İki katına. İki milyon."

"Siyaset hayatında bu kadar çok paranın olabileceği aklıma gelmezdi."

"İki milyon. İstersen senindir."

Crassus, "Canımı sıkıyorsun." diye cevap verdi. Gracchus'un yanından uzaklaştı.

V

"Varinia, Varinia artık giyinmelisin. Artık seni giydirmeliyiz, Varinia. Efendi eve gelince hazır olmalı, onunla birlikte yemeğe oturmalısın. Bizim için işleri niçin güçleştiriyorsun, Varinia?"

"İşinizi güçleştirmek istemiyorum."

"Ama güçleştiriyorsun. Bunun sen de farkındasın, Varinia. Bize bir köle olduğunu söylüyorsun. Dört köleyi, sana hizmet etsinler diye el pençe divan bekletmen doğru değil. Sen de bizim gibi bir kölesin. Ne kadar perişan olduğunu söylüyorsun. Köleliğin ne demek olduğunu biliyorsun. Belki de Spartacus'la dünyayı fethe çıktığın zamandan beri köleliğin ne demek olduğunu unutmuşsundur. O zaman bir kraliçeydin, değil mi Varinia? Onun için.."

"Böyle konuşmayın! Yapmayın! Hiç kendimi sizden ayırdım mı?"

"Ayrı tutmana lüzum yok, Varinia. Seni bizden Efendi ayırıyor. Biz sıkıldığı zaman onu yatağında eğlendirmeye memur eşyalarız. Fakat seni seviyor, Varinia. İşlerin güçleşmesine sebep de bu. Seni değil bizi kırbaçlıyor."

"Bırakın beni kırbaçlasın!"

"Bırakın! Bırakın! Seni kırbaçlamayacağını biliyorsun."

"Pekâla, pekâla. Şimdi bebeğe süt veriyorum. Oğlanın karnını doyurayım, giyineceğim. Beni istediğiniz gibi giydireceksiniz. Güçlük çıkarmayacağım. Sadece bırakın da oğlanı emzireyim."

"Ne kadar?"

"Uzun sürmez. Şuna bakın. Yavaşladı bile. Yarım saate kadar hazır olurum. Söz veriyorum, her istediğinizi yapacağım. Neyi isterseniz onu giyeceğim."

Bunun üstüne, Varinia'yı bir zaman daha rahat bıraktılar. Üçü İspanyol, dördüncüsü de anası tarafından borcuna karşılık satılan Sabineli bir kadındı. Varinia, onun yarasını iyi anlıyordu. Kendi ailesi tarafından köle olarak satılmak acı bir şeydi. İnsanın içinde acı, kıskanç ve haset hisler uyandırırdı. Zaten bu

evin içi kıskançlık, haset ve kinle doluydu.

Oğlunu emzirdi. Yumuşak bir sesle şarkı söylüyordu:

"Uyu bebeğim, uyu bir tanem,

Baban ormanda

Su samuru arar, vururken,

Kürkü getirecek, gecenin yumuşaklığını,

Kışın soğuğu asla

Bebeğime dokunmayacak, bir taneme.."

Emme durdu. Varinia memesinin ucunun bırakıldığını hissetmişti. Oğlan kuvvetle, doya doya emdiği zaman bütün vücudundan sert bir elektrik akımı geçer gibi oluyordu. Sonra çocuğun karnı doydukça bu his geçiyordu. Bir bebeği emzirmek ne hârikulâde şeydi!

Belki bir parça daha süt ister diye, bebeğin ağzına öbür memesini de koydu. Emsin diye hafifçe yanağını okşadı. Ama oğlan artık doymuştu. Gözleri kapalıydı. Karınları tok çocukların büyük ilgisizliğiyle yatıyordu. Varinia bir zaman çocuğunu çıplak, sıcak göğsüne bastırarak durdu. Sonra beşiğine yatırıp elbisesinin önünü kapadı.

Oğluna bakarken ne kadar yakışıklı! diye düşünüyordu.Tombul, kuvvetli ve yuvarlak. Ne güzel bir bebekti! Saçları siyah ipek gibi, gözleri koyu maviydi. Bu gözler sonra babasınınkiler gibi simsiyah olacaktı. Fakat saçları hakkında bir şey söyleyemezdi. Bu siyah doğum saçları dökülür dökülmez altından ya sapsarı düz, ya da siyah kıvırcık esas saçlar çıkacaktı.

Varinia, beşiğin yanından ayrıldı. Kendisini giydirmek için bekleyenlerin yanına gitti. Dört köle, sahibi olan adamla oturup yemek yesin diye, onu giydireceklerdi. Elbiselerini çıkarıp çıplak vücudunu süngerle ovarlarken sabırla hareketsiz durdu. Hâlâ güzeldi. Uzun bacakları, sütle dolu yuvarlak memeleri görülecek şeydi. Vücudunu bir çarşafla sardılar. Ornatrid yüzünü ve

kollarını hazırlasın diye sedirin üstüne yatırdılar.

Önce kolları ve kaşları solgun tebeşirle boyandı. Sonra yanakları hafif, dudakları koyu kırmızı rujla renklendirildi. Sonra Fuligo denen siyah kalemle kaşlar canlandırıldı.

Bu da bitince, Varinia kalktı. Saçlarının taranmasına izin verdi. Yumuşak, uzun sarı saçlar kat kat bukleler halinde toplandı. Pomad ve küçük kurdelelerle başa tutturuldu.

Sonra sıra mücevhere geldi. Varinia vücudunu saran çarşafı atmış, hareketsiz, ilgisiz duruyordu. Önce saçına bir taç yerleştirildi. Alta küpeler, monile denen yine altın ve safir kolye takıldı. Ayaklarına ve kollarına aynı örnek bilezikler geçirildi. Ellerin serçe parmaklarına da birer elmas yüzük takıldı. Roma'nın en zengin adamının, kölesini değil, metresini giydirdiği şekilde, şahâne ve muhteşem bir şekilde giydiriliyordu. Varinia'nın hazırlanmasına memur edilen zavallı kadınların ona acımalarına imkân yoktu. Bir imparatorluğun en kıymetli mücevherlerini takabilen bir kadına nasıl acıyabilirlerdi?

O devirde, Roma'da en kıymetli kumaş ipek değildi. Hindistan'da dokunan ve bürümcük gibi bir havası olan pamuklu kumaştı. Varinia'ya pamuklu bir stola giydirdiler. Bu sade kesimli, büklümleri bele zona denilen bir kemerle toplanan süssüz bir elbiseydi. Tek süsü kol kenarlarındaki altın saç örgüsü zırhtı. O kadar sade ve zarifti ki süse ihtiyacı yoktu. Varinia'nın elbisesinin kıvrımlarının vücudunun bütün güzelliğini ortaya koyduğundan haberi vardı. Ona dehşet veren çıplaklığıydı. Elbisesinin önünün memelerinden akan sütle lekelenmesine bayağı memnun oldu.

Bütün bunların üstüne kocaman, açık sarı renkte ipek bir şal koydular. Varinia buna bir pelerin gibi sarınıyordu. Her seferinde Crassus, "Azizem, azizem, güzel vücudunu niçin saklıyorsun?" derdi. "Şalını bırak düşsün. Altındaki elbisenin değeri on bin sestercedir. Hiç olmazsa bakmak zevkini alayım." O akşam salona girince, Crassus yine aynı şeyleri söyledi. Yine Varinia itaat ederek şalını omuzlarından indirdi.

Crassus, "Beni şaşırtıyorsun." dedi. "Beni hayli şaşırtıyorsun, Varinia. Lanista Batiatus'la kampta buluşup konuştuğumu sana anlatmıştım. Seni bana vahşi bir kedi gibi tarif etmişti. Ehlileştirilemeyen kadının mükemmel bir tarifini yapmıştı. Ama ben bu vahşilikten eser bile görmüyorum. Hiç beklemediğim şekilde itaatkâr ve yumuşak huylusun."

"Evet."

"Seni kimbilir ne değiştirmiştir. Bana anlatmazsın, sanırım."

"Bilmiyorum. Anlatamam."

"Biliyorsun ama anlatmazsın. Bu gece çok güzelsin. Bu durum ne kadar devam edecek, Varinia? Sana karşı dürüst davrandım, değil mi? Üzüntü üzüntüdür. Ama bunu uzatmak doğru değil. Çocuğunu elinden alıp pazarda üç yüz sesterce sattırabilir, seni de madenlere gönderebilirim. Hoşuna gider mi?"

"Gitmez."

"Seninle bu tarzda konuşmaktan nefret edelim."

"Ziyanı yok. İstediğin şekilde konuşabilirsin. Ben senin kölenim."

"Kölem olmanı istemiyorum, Varinia. Sen de bana aynı derecede sahipsin. Ben sana, bir erkeğin kadına sahip olabileceği şekilde sahip olmak istiyorum."

"Sana mani olamam. Evdeki diğer köle kadınlardan daha üstün değilim."

"Neler söylüyorsun!"

"Bunda korkunç bir taraf mı var? İnsan Roma'da böyle şeylerden konuşamaz mı?"

"Ben sana zorla sahip olmak istemiyorum, Varinia. Seninle bir köleyle yattığım gibi yatmak istemiyorum. Evet, elimde köleler var. Ne kadar kadınla yattığımı bilmiyorum. Kadın, hatta erkeklerle yattım. Senden hiçbir şey saklamak istemiyorum. Beni olduğum gibi tanımalısın. Eğer beni seversen, bambaşka bir

insan olacağım. Yepyeni, çok mükemmel bir insan. Allahım, bana dünyanın en zengin insanı dendiğini biliyor musun? Belki de değilimdir. Ama seninle, dünyaya hükmedebiliriz."

Crassus'la konuşurken sesi ilgisiz, bir ölüden çıkıyormuş gibi ifadesizleşen Varinia, "Ben dünyaya hükmetmek istemiyorum." dedi.

"Beni seversen değişeceğime, bambaşka bir insan olacağıma inanmıyor musun?"

"Bilmiyorum. Aldırış etmiyorum."

"Ama bebeğin bahis konusu olursa aldırış edersin değil mi? Neden onu bir süt anneye emzirtmiyorsun? Memelerinden sütler aka aka oturman.."

"Neden beni daima çocuğumu ileri sürerek tehdit ediyorsun? Ben de çocuk da sana aitiz. Çocuğumu bahane ederek kendini bana sevdirebileceğini mi sanıyorsun?"

"Çocuğunu öldürmekle tehdit etmedim!"

"Seni!"

"Afedersin Varinia. Hep dönüp dolaşıp aynı noktaya geliyoruz. Rica ederim yemeğini ye. Ben elimden geleni yapacağım. Sana böyle bir yemek ikram ediyorum. Rica ederim, aldırış etmediğini söyleme. Bu yemeğin parasıyla insan bir villa satın alabilir. Hiç olmazsa, ye. Bak.. Sana eğlenceli bir şey anlatacağım. Bugün başıma geldi. Belki hoşuna gider. Bir parça ye."

"Yiyebileceğim kadar yerim."

İçeri bir köle hizmetkâr girdi. Önlerine gümüş tepsi içinde ördek kızartması koydu. Başka bir köle ördeği parçaladı. Crassus'un yemek masası yuvarlaktı. O sıralarda moda olan cinstendi. Masanın üç tarafını da geniş sedirler çeviriyordu. Misafirler ipek yastıklara dayanıp bağdaş kurarak yemek yiyorlardı.

"Meselâ bu ördek. Yer mantarıyla doldurulmuş, tütsülenmiş ve şarapla karıştırılmış şeftali reçelinde pişirilmiştir."

"Çok güzel."

"Evet. Bugün başıma gelen enterasan bir olaydan bahsedecektim. Hamama Gracchus geldi. Benden o derece nefret eder ki, bu hissini saklamaya lüzum görmez. Ne tuhaf ben ondan nefret etmiyorum. A, unuttum. Sen onu tanımazsın. Kendisi senatördür. Roma'nın siyaset hayatında çok önemli bir rol oynar. Ya da oynardı. Bugünlerde zayıfladı. Kendilerini çirkef kuyusundan çekip çıkaran, ihtilâs ve oy karaborsası kurarak zengin olanlardan biridir. Şişman, domuz gibi bir adamdır. Ne gururu, ne de vücudu var. Hassas da değil. Onun için sandalyesi altından çekilene kadar tahtında oturacaktır. Bugün, daha onu görür görmez benden bir isteği oluğunu anladım. Tepideriumda vücudunu benim ya-nımda dolaştırarak sergiledi. Sonunda ağzından baklayı çıkardı. Seni satın almak istiyor. Hem de hayli yüksek br ücret teklif etti. Reddedilince fiyatı iki katına çıkardı. Hakaret ettim. Aldırış etmedi."

"Peki beni neden satmadın?"

"Gracchus'a mı? Azizem, o şişman gövdesiyle yürüyüşünü bir görsen. Yoksa bunun senin için bir önemi yok mu?"

"Hiç önemi yok."

Crassus önündeki tabağı itti. Varinia'nın yüzüne baktı. Bardağındaki içkiyi sonuna kadar içti. Bir tane daha doldurdu. Sonra âni bir feveranla, "Benden niçin bu kadar nefret ediyorsun?" diye bağırdı.

"Seni sevecek miydim, Crassus?"

"Evet. Sana Spartacus'un veremeyeceği kadar çok şey verdim."

Varinia, "Spartacus Allah değildi." diye cevap verdi. "Basit bir insandı. Bir köleydi. Bunun ne demek olduğunu anlamıyor musun? Sen hayatını köleler arasında geçirdin."

"Seni tutup bir çiftlikteki köleye satsam, onunla yaşar, onu sever miydin?"

"Ben sadece Spartacus'u seviyorum. Başka bir erkeği

sevemem. Sevmeyeceğim de. Ama bir tarlada çalışan köleyle pekalâ yaşayabilirim. Spartacus madenlerde çalışan bir köle olmasına rağmen, o tarlada çalışan köle de Spartacus'tan bir parça bulabilirim. Çok basit bir insan olduğumu düşünüyorsun. Öyleyim. Aptalım da. Bazan ne söylediğini bile anlamıyorum. Fakat Spartacus benden daha basit bir varlıktı. Seninle karşılaştırsam, yanında çocuk gibi kalır. O saftı."

Crassus hislerini kontrol altında tutmaya çalışarak, "Saf kelimesiyle ne kastediyorsun?" diye sordu. "Spartacus kanunsuz bir insandı. Cemiyetin düşmanıydı. Kanun tanımayan bir kasaptı. Roma'nın kurduğu iyi, güzel ve mükemmel ne varsa hepsine düşmandı. Roma dünyaya medeniyet ve barış getirdi. Fakat bu pis köle sadece yakmayı, yıkmayı biliyordu. Kölelerin medeniyetten anlamamaları yüzünden kaç tane villa yandı, harap oldu! Ne yaptılar? Roma ile harp ettikleri dört yıl içinde ne yaptılar? Ne meydana getirdiler? Bu köleler isyan etti diye kaç bi kişi öldü? Bu çirkef hürriyeti hayal etti diye dünya ne felâket, ne ıstırap tattı!"

Varinia konuşmadan oturuyordu. Başını eğmişti. Önüne bakıyordu.

"Neden cevap vermiyorsun?"

Varinia sakince, "Ne söyleyeceğimi bilmiyorum." dedi. "Bu soruların mânâsını bilmiyorum."

"Senden, dünyada hç kimseden dinleyemeyeceğim şeyler işittim. Neden cevap vermiyorsun? Spartacus saftı derken neyi kastettin? Ben ondan daha az mı safım?"

"Seni tanımıyorum. Seni anlamıyorum. Romalıları anlamıyorum. Sedece Spartacus'u biliyorum."

"Peki neden saftı?"

"Bilmiyorum. Bunu kendi kendime de sorduğumu bilmiyor musun? Belki de köle olduğu için saftı. Belki de o kadar ıstırap çektiği için. Bir kölenin ıstırabını nasıl anlayabilirsin ki? Hiç köle olmadın ki."

"Ama saflık. Saf dedin."

"Benim için dünyanın en temiz, en saf insanıydı. Kötü bir şey yapmasına imkân yoktu."

"İsyan çıkarmanın, dünyayı ateşe vermenin iyi bir şey olduğunu mu düşünüyorsun?"

"Biz dünyayı ateşe vermedik. Bütün istediğimiz hürriyetimizdi. Bütün arzumuz barış ve sükun içinde yaşamaktı. Senin gibi konuşmayı bilmiyorum. Ben okumuş değilim. Dilinizi bile doğru dürüst konuşamıyorum. Benimle konuştuğun zaman şaşırıyorum. Fakat Spartacus ile olduğum zamanlar hiç şaşırmadım. Ne istediğimizi biliyorduk. Hür olmak istiyorduk."

"Ama köleydiniz."

"Evet. Neden insanların bazıları köle, bazıları da hür oluyordu?"

Crassus eskisinden daha yumuşak bir sesle, "Artık Roma'dasın Varinia." dedi. "Tahtıravanımla şehirde gezdin. Roma'nın bitmez tükenmez kuvvetlerini, kudretini gördün. Roma yolları bütün dünyaya gider. Roma askerleri medeniyetin sınırlarında bekler, karanlığın içeri girmesini önlerler. Milletler karşımızda titriyorlar. Su olan yerde, Roma deniz kuvvetleri hüküm sürer. Kölelerin kuvvetlerimizin bir kısmını yendiğini gördün. Ama burada şehirde sizin ayaklanmanıza en küçük bir etki yapmadı. Senin için bir avuç isyankâr kölenin dünyanın en kudretli cumhuriyetini yıkabileceğini düşünmek kolaydır. Anlamıyor musun? Roma ebedidir. Roma'nın yarattığı şeyler dünyanın en mükemmel şeyleridir. Bunu anlamanı istiyorum. Spartacus için ağlama. Tarih Spartacus'la hesaplaştı. Şimdi önünde kendi hayatın uzanıyor."

"Spartacus için ağlamıyorum. Spartacus için kimse ağlamayacak. Spartacus aslâ unutulmayacak."

"Ah Varinia, Varinia... Ne kadar aptalsın! Spartacus şimdiden hayal oldu. Yarın bu hayal uçup gidecektir. On yıl sonra Spartacus'un adını hatırlayan bile kalmayacak. Niçin

hatırlasınlar? Köle Harbi yazıldı mı? Tarihe geçirildi mi? Spartacus yapmadı. Yıktı. Dünya sadece yapanları hatırlar."

"O ümit kurdu."

"Varinia, küçük bir kız gibi durmadan bunları tekrarlıyorsun. Ümit yarattı. Kimin için? Bugün bu ümitler nerede? Toz gibi, kül gibi uçup gittiler. Dünyada kuvvetlinin zayıfı idare etmesinden başka bir kural olmadığını bilmiyor musun? Varinia, seni seviyorum. Köle olduğun için tersine."

"Evet.."

"Ama Spartacus saftı, ha."

"Evet Spartacus saftı."

"Anlat. Bana nasıl saf olduğunu anlat."

"Anlatamam. Anlayamayacağın şeyleri anlatamam."

"Spartacus'u anlamak istiyorum. Onunla çarpışmak istiyorum. Sağken çarpıştım, şimdi ölüyken de çarpışacağım."

Varinia başını iki yana salladı. "Neden bu kadar üstüme düşüyorsun? Neden beni satmıyorsun? Neden bana istediğini yapmıyorsun? Neden beni kendi halime bırakmıyorsun?

"Bana çok basit bir şeyi anlatmanı istedim, Varinia. Spartacus diye biri var mıydı? Neden kimse bana ondan bahsedemiyor?"

Varinia, "Anlattım.." diye başladı. Sustu. Crassus yalvarır gibi, "Devam et Varinia," dedi, "devam et. Senin dostun olmak istiyorum. Benden korkmanı istemem."

"Korkmuyorum. Spartacus'u tanıdıktan sonra hiçbir şeyden korkmadım. Ama onu anlatmak çok güç. Sen ona katil, kasap diyorsun. Fakat o yaşayan en asil, en iyi insandı."

"Evet.. Anlat. Nasıl böyle bir insan olduğunu anlatmanı bekliyorum. Böyle düşünmen için ne yaptığını bilmek istiyorum. Belki her şeyi öğrenirsem, bir parça Spartacus'a benzemem mümkündü ." Crassus ağzına bir damla yiyecek koymadan içiyordu. Artık mağrur, kendini beğenmiş insan o değildi. "Belki

Spartacus gibi olurum." diye tekrarladı.

"Beni ondan bahsetmeye mecbur ediyorsun, ama nasıl anlatayım. Köleler arasındaki kadınlar ve erkekler sizin gibi değildirler. Köleler arasında kadınlar ve erkekler eşittir. Aynı haklara sahiptirler. Aynı işi yapar, aynı şekilde kırbaçlanır. Aynı şekilde ölürüz. Sonunda aynı isimsiz mezarlara gireriz. Başlangıçta mızraklara, kılıçlara sarılıp erkeklerimizin yanında dövüştük. Spartacus yandaşımdı. Tektik. Bir tek varlık olmuştuk. Onun yaralandığı yere dokunduğum zaman içim acırdı. Hemen ben de aynı yarayla yaralanırdım. Daima eşittik. En iyi arkadaşı Crixus öldüğü zaman, Spartacus başını kucağıma koydu, ağladı. Küçük bir çocuk gibi hıçkırdı. İlk çocuğumu ölü doğurduğum zaman ben de aynı şekilde ağladım. Bu sefer beni teselli eden o oldu. Hayatına benden başka kadın girmemişti. Girmedi de. Ne olursa olsun, ben de başka erkekle yatmadım. Beni ilk defa kollarına aldığında korkmuştum. Sonra benliğimi hârikulâde bir his kapladı. Artık ölmeyeceğimi biliyordum. Ebediyet kazanmıştım. Artık beni hiçbir şey incitemezdi. Ben onun gibi, galiba o azıcık benim gibi oldu. Birbirimizden bir şey saklamazdık. Önrce vücudumdaki kusurları göreçek diye korkuyordum. Sonra onların da saf bir cilt gibi olduklarını anladım. Beni o derece severdi. Ama sana nasıl anlatabilirim ki? Onu bir dev yapmak istediler, fakat dev değildi. Nazik, iyi ve aşkla doluydu. Arkadaşlarını severdi. Karşılaştıkları zaman sarılırlar, birbirlerini öperlerdi. Siz, Romalılar arasında kucaklaşan, öpüşen insanlar görmedim. Burada erkekler erkeklerle, bir kadınla yatar gibi rahatça yatıyorlar. Spartacus bana bir şey anlattığı zaman derhal anlardım. Halbuki senin anlatmak istediğin şeyleri anlamak bana pek güç geliyor. Romalılar konuştukları zaman ne demek istediklerini anlamıyorum. Spartacus, köleleri bir araya toplar, onlarla konuşur, hepsi dinlerlerdi. Kötü şeyler yaptılar. Fakat hereketlerini değiştirmeye, birer iyi insan olmaya hazırdılar. İstekliydiler. Yalnız değildiler. Hepsi tek tek bir şeyin parçasıydılar. Birbirlerinin de parçasıydılar. Önce yağmadan eşya çalarlardı. Spartacus, bunun önüne geçilemeyeceğini bana anlattı. Köleler, sadece kötülüğün hüküm sürdüğü yerlerden gelmişlerdi. Herkese ait olan anbar asla kilitlenmedi, muhafaza

altında tutulmadı. Zamanla çalmadan da her istediklerini alabileceklerini anlayınca rahatladılar. Çalmaktan vazgeçtiler. Aç kalacağız diye korkmaz oldular. Spartacus insanların yaptığı bütün kötü şeyleri bana öğretti. Bu kötülükleri korktukları için yapıyorlardı. İnsanların nasıl değişeceğini, güzel ve iyi olacağını gösterdi. Bunun için kardeşlik içinde yaşamaları, her şeyi aralarında paylaşmaları gerekiyordu. Ben bunu gördüm. Yaşadım. İşte, benim erkeğim böyleydi. Onu dinlerlerdi. İtaat ederlerdi. Onlar dünyanın hiç görmediği şekilde iyi, namuslu insanlardı. İnsanların olmaları gerektiği şekilde insandılar. Katil, kasap değildiler. Beni bu yüzden incitemezsin. Seni bunun için sevemem."

"Defol! Gözümün önünden çekil! Çık!"

VI

Gracchus, tekrar Flavius'u çağırdı. İki erkek bir kaderi paylaşıyorlardı. Şişmanlıkları ve yaşlarının uygunluğuyla her zamankinden çok iki kardeşe benziyorlardı. Karşılıklı oturup bilgin nazarlarla birbirlerini süzdüler. Gracchus, Flavius'un derdini biliyordu. Flavius daima başarı kazanan diğer insanlar gibi olmaya çalışmış ama becerememişti. Beğendikleri, zirveye erişen insanları adım adım takip edip her hareketlerini aynen kopye etmişti. Sahtekâr bile olamamıştı. Sadece bir sahtekâr taslağı idi. Flavius, Gracchus'un yüzüne bakınca eski Gracchus'un yerinde yeller estiğini gördü. Artık eskisinin yerine gelmesi de imkânsızdı. Gracchus'a olan korkunç şeyi şöyle böyle tahmin ediyordu. Ama şüphe yeterdi. Kendine bir koruyucu bulmuştu. Fakat şimdi bu koruyucunun izi bile kalmamıştı. Gracchus artık onu koruyamazdı.

Flavius, "Ne istiyorsun?" diye sordu. "Yine başlama. Dur, anladım. Varinia'yı istiyorsun. Artık o kadının Spartacus'un karısı olduğundan eminim. Şimdi benden ne istiyorsun?"

"Neden korkuyorsun?" diye Gracchus bilmek istedi. "Bana yardım eden insanlara ihanet etmem. Neden korkuyorsun?"

Flavius üzüntü ile, "Senden."diye cevap verdi. "Yapmamı

isteyeceğin şeyden korkuyorum. İstesen şehir kohortlarını çağırtabilirsin. Kendi adamların var, çeten var. İstediğini yaptıracak dünya kadar adama sahipsin. Neden yaptırmıyorsun? Neden benim gibi modası geçmiş bir ihtiyara koşuyorsun? Neden dostlarını imdada çağırmıyorsun?"

"Yapamam. Bu meselede yapamam."

"Neden?"

"Neden olduğunu bilmiyor musun? O kadını istiyorum. Varinia'yı istiyorum. Onu satın almaya çalıştım. Crassus'a bir milyon sesterce teklif ettim. Teklifimi iki katına çıkardım. Bana hakaret etti. Yüzüme karşı güldü."

"Ah hayır, hayır. İki milyon! İki milyon!" Flavius duyduğu miktar karşısında heyecandan titremeye başlamıştı. Kalın dudaklarını yaladı. Ellerini durmadan ovuşturuyordu. "İki milyon. Bu bütün bir dünya demek. Bütün dünya küçük bir çantanın içinde! İstediğin yere taşıyabilirsin! Bu parayı bir kadın için vermeye hazırsın, ha! Allahım, Gracchus. Bu kadını niçin istiyorsun? Senin sırrını öğrenmeye hevesli değilim. Benden bir şey yapmamı istiyorsan, ben de bu sorumun cevabını almadan gitmeyeceğim."

Gracchus ilgisiz bir tavırla, "Onu seviyorum." dedi.

"Ne?"

Gracchus onayladı. Artık gurur diye bir şey kalmamıştı. Onayladı. Gözleri kızarmış, dolu dolu olmuştu.

"Anlamıyorum. Aşk? Aşk denen şeytan nedir? Hiç evlenmedin Gracchus. Hiçbir kadın seni avucuna alamadı. Şimdi kalkmış, iki milyon vermeye hazır olduğun bir köle kızını sevdiğini söylüyorsun. Anlamıyorum."

Siyaset adamı, "Anlamak zorunda mısın?" diye öfkeyle kükredi, "Anlayamazsın. Yüzüme bakınca şişman, ihtiyar bir adam görüyorsun. Kısır olduğumdan şüphelendiğine eminim. Ne düşünürsen düşün. İnsan olan bir kadına rastlamamıştım. Kadınlarımızın kaç tanesi insandır Onlardan korktum, onlardan nefret ettim. Belki onları, o şekle biz soktuk.. Bilmiyorum. Şimdi

bu kadının önünde diz çöküp yalvarmak istiyorum. Bir kerecik yüzüme bakmasını, kendisi için bir mana taşıdığımı söylemesini istiyorum. Crassus'un hayatındaki yerini bilmiyorum. Fakat Varinia'nın Crassus'un yanındaki değerini biliyorum. Bunu anlayabiliyorum. Ama Varinia için Crassus ne değerdedir? Kocasını öldüren, Spartacus'u mahveden adam için acaba neler hissediyor? Crassus'un yüzüne, ondan nefret etmeden, ona lânet etmeden nasıl bakabilir?"

"Kadınlar bakar." dedi Flavius. "Crassus fiyatı alabildiğine yükseltir. Hiç merak etme."

"Ah, yanılıyorsun. Aptal şişman!"

"Yİne başlama Gracchus."

"Öyleyse ahmak gibi konuşma. Kadını istiyorum. Fiyatı da biliyorsun."

"Yani ödeyeceğini mi kastediyor.."

"Evet."

Flavius dikkatle, "Doğacak neticeyi biliyorsun." dedi. "Benim için değil tabii. Ben kızı getiririm. Parayı alıp Mısır'a giderim. İskenderiye'de bir villa ve köle kızlar satın alırım. Ömrümün sonuna kadar kırallar gibi yaşarım. Bunu ben yapabilirim ama sen yapamazsın Gracchus. Sen bir senatörsün. Şu anda Roma'nın en kuvvetli insanısın. Kaçamazsın. Varinia'yı ne yapacaksın?"

"Şimdi bunu düşünmüyorum."

"Düşünmüyor musun? Crassus'un ne yapacağını biliyorsun. Hiç kimse Crassus'u yenemedi. Hiç kimse Crassus'tan bir şey alamadı. Crassus'la mücadele edebilir misin? Onun parasıyla boy ölçüşebilir misin? Seni mahvedecektir, Gracchus. Ölünceye kadar. Seni mahvedecek ve öldürecektir."

Gracchus yumuşak bir sesle, "O kadar kuvvetli midir dersin?" diye sordu.

"Doğruyu bilmek ister misin? İki milyon benim için muazzam bir para. Ama doğrusunu söylemek gerekirse, Crassus seni

mahveder. Edebilir."

"Şansımı deneyeceğim."

"Peki sonra ne olacak? İki milyon bir hayli para. Kızı evden çıkarmak için de para ödemem gerekecek. Bu o kadar zor değil. Ama yüzüme tükürmeyeceğinden emin misin? Neden tükürmesin? Crassus, Spartacus'u yendi. Ama Crassus'a bu işi kim verdi? Orduyu ve işi Crassus'a kim verdi?"

"Ben," diye Gracchus onayladı.

"Tamam. O halde ne yapacaksın?"

"Varinia'ya sahip.."

"Varinia'ya ne verebilirsin? Ne? Bir köle yalnız bir tek şey ister? Onu verebilir misin?"

"Ne ister?"

"Ah, biliyorsun. Neden açığa vurmuyorsun?"

Gracchus sükunetle, "Hürriyetini mi ister?" diye sordu.

"Seninle değil tabii. Sensiz bir hürriyet ister. Yani Roma'nın dışında bir hürriyet. Crassus'un yetişemeyeceği bir yerde hürriyet."

"Hürriyeti karşılığında bana bir gecesini verir mi dersin?"

"Bir gecelik ne?"

"Aşk. Yok hayır. Aşk değil. Şeref, nâmus, sevgi.. Hayır, hayır. Bu da değil. Minnet. Bir gecelik minnet."

"Ne aptalsın!"

"Belki haklısın, Crassus ile kozumu paylaşmaya çalışacağım. Varinia'ya, verdiğim sözü tutacağımı söyle. Aslâ sözümden dönmedim. Bunu Roma bilir."

Flavius onayladı.

"Daha sonra, Roma'dan çıkabilmesi için gerekli hazırlıkları yaparsın. Becerebilir misin?"

"Nereye?"

"Hiç olmazsa Fransız Alplerine kadar gitmeli. Orada emniyette olur. Limanlar ve güneye giden yollar kontrol altındadır. Eğer kuzeye giderse emniyette olacağına eminim. Almanya'ya da geçebilir."

"Peki Crassus'un evinden nasıl çıkaracaksın?"

"Mesele değil. Haftada üç gün sayfiyedeki evine gidiyor. Zekice harcanacak birkaç kuruş meseleyi halleder."

"Tabii kız gelmek isterse."

Flavius, "Anlıyorum." diye başını salladı.

"Tabii çocuğunu da getirmek isteyecektir. Getirsin. Zararı yok. Çocuğu burada rahat ettirebilirim."

"Peki."

"İki milyonu peşin istersin, değil mi?"

Flavius bir parça üzüntülü bir sesle, "Peşin isterim." diye cevap verdi.

"Şimdi alabilirsin. Para burada. Nakit olarak alabildiğin gibi, İskenderiye'deki bankacımdan da çekebilirsin."

"Nakit olarak alacağım."

"Evet. Galiba haklısın. Beni aldatmaya kalkma, Flavius. Seni mahvederim."

"Benim sözüm de seninki kadar kıymetlidir, Gracchus."

"Pekalâ."

"Sadece bunu niçin yaptığını anlamıyorum. Tanrılar üstüne yemin ederim ki, anlamıyorum! Crassus'un bunun altında kalacağını sanıyorsan, yanılıyorsun."

"Crassus'u tanırım."

"O halde tanrı yardımcın olsun, Gracchus. Keşke kendimi bu kadar üzüntülü hissetmesem. Ama elimde değil."

VII

Varinia bir rüya gördü. Asil senatonun karşısına çıkarılmıştı. Dünyayı idare edenlerin huzurundaydı. Büyük koltuklarında, beyaz togaları içinde oturuyorlardı. Hepsinin Crassus gibi uzun, yakışıklı ve sert yüzleri vardı. Onlardaki her şey, oturuşları, çeneleri avuçları içinde öne doğru eğilişleri, yüzlerindeki ciddi ve sıkıntılı ifade, kendilerine olan emniyetleri, kudret ve kuvvetlerine başka bir mânâ katıyordu. Kuvvetin, kudretin kendisiydiler. Onlara kimse karşı koyamazdı. Senato salonunun büyük, beyaz taştan sıralarında oturuyorlardı. Onlara sadece bakmak bile insanı ürkütüyordu.

Varinia rüyasında bu adamların huzuruna getirildiğini ve Spartacus hakkında sorguya çekildiğini gördü. İnce, pamuklu elbisesi içinde dimdik duruyordu. Memelerinden akan sütle elbisesinin önünün lekelendiğini üzüntüyle hissediyordu. Soru sormaya başlamışlardı:

"Spartacus kimdi?"

Varinia cevap vermeye çalışırken bir başka soruya geçilmişti.

"Neden Roma'yı mahvetmek istedi?"

Tekrar cevap vermeye çalıştı. Tekrar başka soruya geçildi.

"Neden eline geçen insanları öldürdü? Kanunlarımızın cinayeti yasak ettiğini bilmiyor muydu?"

(Varinia bunları reddetmek istedi. Fakat fırsat bulamadı.

"Neden iyi olan her şeyden nefret etti, kötü olan her şeyi sevdi?"

Varinia tekrar konuşmaya çalıştı. Fakat senatörlerden biri yerinden kalkmış, göğsünü işaret ediyordu.

"O nedir?

"Süt."

Şimdi yüzler korkunç bir öfkeyle kaplanmıştı. Her zamankinden daha çok korkuyordu. Fakat rüyasında korkusu

geçti. Kendi kendine, "Korkmuyorum, çünkü Spartacus benimle." dedi.

O zaman başını çevirince yanında Spartacus'u gördü. Tıpkı mücadeleleri sırasındaki gibi giyinmişti. Uzun, deri çizmeleri vardı. Sade, kurşuni renkte bir tünik giymişti. Silahı yoktu. Çünkü Spartacus harp dışına silah taşımamayı kendine şiar edinmişti. Temizdi. Yeni traş olmuştu. Kıvırcık saçları kısacık kesilmişti.

Orada duruşu Varinia'ya emniyet ve kuvvet vermişti. Rüyasında, Spartacus'un yanındayken kendini emniyette hissettiğini hatırlamıştı. Spartacus karşısındaki insanda emniyet, rahat ve iyi düşünceler uyandıran bir insandı. Varinia, Spartacus yanındayken ebedi bir şevk ve neşe içine kaldığını hissederdi. Bir keresinde Spartacus'un karargâhına gitmişti. En azından elli kişi onu bekliyordu. Kendisi de bir kenara çekilip beklemişti. Sonunda Spartacus geldiğinde, kalbinin gittikçe artan, dayanamayacağı kadar kuvvetli bir saadetle dolduğunu hissetmişti. Sonunda dayanamamış, karargâhtan çıkarak tamamiyle yalnız olabileceği bir yer aramıştı.

İşte rüyasında bile böyle coşkun bir hissin etkisi altındaydı.

Spartacus, "Burada ne yapıyorsun sevgilim?" diye sormuştu.

"Beni sorguya çekiyorlar."

"Kim çekiyor?"

Asil senatörleri göstererek, "Onlar." demişti. "Beni korkutuyorlar." O anda senatörlerin donmuş gibi hareketsiz durduklarını farketmişti.

Spartacus, "Ama görmüyor musun, onlar senden daha çok korkuyorlar." demişti. Tam Spartacus'tan beklenecek bir cevaptı bu! Spartacus daima sezişlerini kuvvetli ve bunu en basit ve sâde şekilde anlatmasını bilen bir insandı. Kaç kere Varinia'nın, acaba ben neden daha önce farketmedim, diye düşündüğü olmuştu. Tabii, korkuyorlardı.

Spartacus gülerek, "Haydi gidelim, Varinia." demişti. Kollarını birbirlerinin bellerine sarmışlardı. Senato binasından

Roma sokaklarına çıkmışlardı. İki aşıktılar. Roma sokaklarında yürümüşleri. Ne bir kimse onları durdurmaya çalışmış, ne de dikkat etmişlerdi.

Rüyasında Spartacus, "Her zanan seninleyim." demişti. "Seninle olduğum her an seni istiyorum."

"Bana istediğin her an sahip olabilirsin."

"Biliyorum, biliyorum. Ama hatırlaması o kadar güç ki. İnsan sahip olduğu şeyleri istememeli. Ama ben bundan bir türlü vazgeçemiyorum. Her an seni bir parça daha çok istiyorum. Sen de beni bu şekilde arzu ediyor musun?"

"Evet."

"Her gördüğün zaman mı?"

"Evet."

"Ben de aynı şeyleri hissediyorum. Seni her gördüğümde." Bir parça daha yürüdüler. Sonra Spartacus, "Bir yere gitmeliyiz." dedi. "Bir yere gitmeli ve sevişmeliyiz."

Varinia rüyasında, "Ben bir yer biliyorum." demişti.

"Neresi?"

"Crassus adlı birinin evi. Ben orada oturuyorum."

Spartacus âniden durmuş. Kolunu Varinia'nın belinden çekmişti. Karısını kendine doğru çevirerek yüzüne araştıran nazarlarla bakmıştı. Sonra elbisesindeki süt lekelerini görmüş, Crassus'u tamamiyle unutarak, "Bu ne?" diye sormuştu.

"Çocuğumu emzirdiğim süt."

Spartacus, "Benim çocuğum yok." demişti. Birdenbire korkmuş gibiydi. Varinia'dan uzaklaşmıştı. Sonra kaybolmuştu. Rüya burada sona ermişti. Varinia uyanmış, etrafını çeviren karanlıktan başka bir şey bulamamıştı.

Ertesi gün Crassus sayfiyedeki evine gitti. Akşam olunca, Flavius tam anlaştıkları şekilde Varinia'yı Gracchus'un evine getirdi. Gracchus'un yemeğe oturuğu sırada gelmişlerdi. Bir köle gelip kendisini biri kadın diğeri Flavius olmak üzere iki kişinin beklediğini haber verdi. Kadının kucağında bir de çocuk vardı. Gracchus, "Pekalâ." dedi. "Biliyorum. Anladım. Çocuk için yer hazır. İçeri al." Sonra, "Hayır, hayır." diye atıldı. "Ben kendim karşılarım." Yemek odasından dış kapıya âdeta koşar gibi gitti. Onları içeri kendisi aldı. Çok nazik, düşünceli davranıyordu. En şerefli misafirigelmiş gibi itibar gösteriyordu.

Kadın uzun bir pelerine sarınmıştı. Yarı karanlık koridorda, Gracchus onun yüzünü göremiyordu. Fakat acele etmeye lüzum yoktu. Bol bol vakti olacaktı. Onları içeri aldı. Kadına çocuğu kendisine verebileceğini, ya da bizzat kendisinin çocuk için hazırlanmış odaya götürebileceğini söyledi. Gracchus, çocuk hakkında incitici bir harekette bulunurum, ya d a bir şey söylerim diye ödü patlıyordu.

"Çocuk için küçük bir oda hazırlattım." dedi. "Beşiği ve diğer lüzumlu her şeyi var. Rahat ve emniyette olacaktır. Hiç korkma."

Varinia, "Fazla bir şeye ihtiyacı yok." diye cevap verdi. Gracchus onun sesini ilk defa işitiyordu. Yumuşak fakat dolgun, zengin kulağa hoş gelen bir sesti. Şimdi pelerininin başlığını geri atmıştı. Gracchus onun yüzünü de görebiliyordu. Uzun sarı saçlarını ensesinde toplamıştı. Yüzünde en küçük bir boya yoktu. Böylece bambaşka bir güzelliğe ve asil bir görünüşe sahipti.

Gracchus Varinia'ya bakarken, Flavius da Gracchus'u inceliyordu. Bir kenarda ilgili, şaşkın ve dilini yutmuş gibi duruyordu. Huzursuzdu. Konuşmak fırsatını bulur bulmaz, "Hazırlıklarımı yapmalıyım, Gracchus." dedi. "Şafak vakti gelirim. O sırada hazır olacağını ümit ediyorum."

"Hazır olacağım." diye Gracchus onayladı.

Flavius gitti. Gracchus, Varinia'yı çocuk için hazırladığı odaya götürdü. Odada bir köle oturuyordu. Gracchus kadını işaret

ederek anlattı.

"Bütün gece odada bekleyecek. Gözlerini çocuğun üstünden bir an olsun ayırmayacak. Çocuğa bir şey olacak diye korkmana lüzum yok. Ağlarsa derhal seni çağıracak."

Varinia, "Çocuk uyur." dedi. "Çok iyisiniz ama üzülmeyin, çocuk uyur."

"Çocuk uyandı mı, ağladı mı diye kulak kabartmana lüzum yok. Kadın derhal sana haber verecek. Aç mısın? Yemek yemiş miydin?"

Varinia çocuğu beşiğe yerleştirdikten sonra, "Yemek yemedim ama aç değilim." dedi. "O kadar heyecanlıyım ki, iştahım kaçtı. Rüyada gibiyim. Önce o adama güvenmekten korktum. Ama artık ona inancım var. Bunu benim için niye yaptığınızı anlamıyorum. Rüya gördüğümü, bir an sonra uyanacağımı sanıyorum."

"Ben yemeğimi yerken yanımda otursun, değil mi?" Belki sen de bir şeyler yemek isteyeceksindir."

"Olur. Otururum."

Yemek odasına döndüler. Varinia, Gracchus'un kinin tam sağ tarafında duran bir kanapeye oturdu. Gracchus bir türlü rahat hareket edemiyordu. Gözlerini Varinia'an ayıramadan öylece dimdik, kaskatı oturuyordu. Hayret edilecek kadar mutlu hissediyordu kendini. Hayatında hiç bu kadar büyük bir saadetle dolduğu başka bir an olmamıştı. Bu bir tatmin olma, yetinmeydi. İlk defa olarak elindekilerle yetiniyor, memnun oluyordu. Dünyanın bir yara gibi ağrıyan, sızlayan düşüncelerinden uzaktı. Sevgili şehrindeki evindeydi. Karşısında oturan bu kadına karşı dayanılmaz bir sevgi hissediyordu.

Yemekten konuşmaya başladı. "Crassus'un masasında yediğin yemeklerden çok basittirler." dedi. "Meyve, hazırlanması basit yiyecekler yerim. Bu akşam istakoz dolmam var. Yanında suyla beyaz şarap içerim."

Varinia onu dinlemiyordu. Gracchus beklenmeyecek bir anlayışla, "Biz Romalılar yemekten bahsettiğimiz zaman bir şey

anlamıyorsun, değil mi?"

Varinia, "Anlamıyorum." diye onayladı.

"Sebebini biliyorum. Hayatımızın ne kadar boş, faydasız olduğundan aslâ konuşmayız. Çünkü vaktimizin çoğunu boş vakitlerimizi doldurmaya uğraşmakla geçiririz. Barbarların bütün doğal hareketleri, yeme, içme, sevişme ve gülme bizde var. Artık aç değiliz. Açlıktan konuşuruz, ama açlığın ne demek olduğundan haberimiz yoktur. Susuzluktan bahsederiz, ama asla susuz değilizdir. Aşktan söz açarız, fakat sevmeyiz. Aşık olamayız. Bitmez tükenmez bir gayretle bütün bu boşlukları yeni yeni eğlencelerle, buluşlarla doldurmaya çalışırız. Yaptığımız şeylere karşı duygusuz olduğumuz noktada âdeta hayvanlaşırız. Bu duygusuzluk gittikçe artmakta. Ne söylediğimi anlıyor musun?"

Varinia, "Bir kısmını anlıyorum." diye cevap verdi.

"Seni anlamalıyım Varinia. Bunun sadece bir rüya olduğundan niçin korktuğunu anlamalıyım. Crassus'un sana bağlı olduğunu biliyorum. İstersen seninle evlenmeye bile razı olurdu. Crassus büyük bir insandır. Roma'nın en büyük insanı. Nüfuz ve kudretini hayal bile edemezsin. Mısır firavununu bilir misin?"

"Evet, bilirim."

"Tamam. İşte Crassus'un bir Mısır firavunundan daha büyük nüfuzu vardır. Onun için, bir Mısır kraliçesinden daha yükseklere çıkabilirdin. Bu seni mutlu etmez miydi?"

"Spartacus'u öldüren adamla mı?"

"Ah. Ama bir düşün. Bunu şahsen kendisi yapmadı ki. Spartacus'u tanımıyordu. Ondan nefret de etmiyordu. Ben de Crassus kadar suçluyum. Spartacus'u Roma mahvetti. Fakat Spartacus öldü. Sen yaşıyorsun. Crassus'un verebileceği şeyleri istemez misin?"

"İstemem."

"Niçin istemiyorsun Aziz Varinia?"

"Hür olmak istiyorum. Roma'dan uzaklaşmak istiyorum.

Yaşaığım müddetçe bir daha Roma'yı görmek istemiyorum. Oğlumun hür olarak büyümesini istiyorum."

Gracchus samimi bir şaşkınlık içinde, "Hürriyet bu kadar kıymetli mi?" diye sordu. "Ne için hür olacaksın? Aç kalmak, boğazlanmak, evsiz barksız kalmak için mi? Köylüler gibi tarlalarda çalışmak için mi?"

"Bunu anlatmama imkân yok. Cassus'a da anlatmaya çalıştım. Fakat beceremedim. Sana da nasıl anlatacağımı bilmiyorum."

"Ve Roma'dan nefret ediyorsun, Varinia. Bense seviyorum. Roma benim kanım, hayatım, anam babam. Roma bir orospudur. Fakat Roma'dan uzaklaşırsam ölürüm. Bunu şimdi daha iyi hissediyorum. Sen karşımda otururken, bütün varlığım Roma ile dolu. Ama sen ondan nefret ediyorsun. Spartacus da Roma'dan nefret etti, değil mi?"

"O Roma'ya, Roma ona düşmandı biliyorsun."

"Roma'yı yıkabilse, yerine ne yapacaktı?"

"Spartacus, kölelerin bulunmadığı bir dünya kurmak istiyordu. Efendi olmayacaktı. Bütün insanlar barış içinde, kardeş gibi yaşayacaklardı. Roma'dan iyi ve güzel şeyleri alacağımızı söylerdi. Etrafı surlarla çevrili olmayan şehirler inşa edecektik. Bu şehirlerde bütün insanlar birbirine eşit olarak, huzur içine yaşayacaklardı. Harp, ıstırap ve sıkıntı olmayacaktı."

Gracchus sesini çıkarmadan dinliyordu. Varinia onu merakla, korkmadan inceliyordu. O şişman, et yığınının altında, Varinia'nın güvenmek istediği, şimdiye kadar tanıdığı erkeklerden bambaşka bir insanın bulunduğunu hissediyordu. Bu adamda garip, kendini derhal belli eden bir doğruluk, samimiyet vardı. Bunun nereden geldiğini bilmiyordu. Hareketlerinde ya da fiziki yapısında değildi. Daha çok düşünme tarzındaydı. Bazan, arada sırada, Spartacus'un söyleyebileceği şeyler söylüyordu.

Tam o sırada, Gracchus sanki Varinia'nın düşüncelerini okumuş gibi, "Demek Spartacus'un rüyası buydu." dedi. "Kırbaçsız, efendisiz bir dünya.. Saraysız, çamurdan, kulübesiz

bir alem. Kimbilir! Çocuğunun adını ne koydun, Varinia?"

"Spartacus. Başka ne ad takabilirdim?"

"Haklısın. Spartacus. Evet. O da uzun boylu, kuvvetli ve mağrur olacak. Ona da basından bahsedecek misin?"

"Evet."

"Nasıl anlatacaksın? Neler söyleyeceksin? Spartacus gibilerin bulunmadığı bir dünyada büyüyecek. Babasını saf ve asil yapan şeyi nasıl açıklayabileceksin?"

"Spartacus'un saf ve asil olduğunu nerden biliyorsun?"

"Bunu bilmek o kadar zor mu?"

"Bazıları anlamıyorlar. Oğluma ne söyleyeceğimi biliyor musun? Beni anlayabileceğini sanıyorum. Çok basit bir şey söyleyeceğim. Spartacus'un kötüye karşı geldiği, kötüye karşı mücadele ettiği için saf ve asil olduğunu anlatacağım. Bütün hayatı boyunca asla yanlış olan şeyle anlaşmaya varmadı."

"Onu saf yapan bu mu?"

"Ben zeki değilim, ama bu özellik her erkeği saf yapabilir."

"Peki Spartacus neyin doğru neyin yanlış oluğunu nasıl biliyordu?"

"İnsanlar için iyi olan, doğruydu. Onlara ıstırap veren şey de yanlış."

Gracchus, "Anlıyorum." diye onayladı. "Spartacus'un rüyasını ve Spartacus'un yolunu. Ben artık hülya kuramayacak kaar ihtiyarım, Varinia. Yoksa, insana verilen hayat hakkında pek çok hayaller kurabilirdim. Bir tek hayat. O kadar kısa, gayesiz ve boş ki. Bir an gibi. İnsanlar doğuyor, insanlar ölüyor. Maksatsız, âhenksiz bir şekilde. Ben burada, bu çirkin, şişman vücudumla oturuyorum. Spartacus çok yakışıklı bir erkek miydi?"

Varinia, eve geldiğinden beri ilk defa gülümsedi. Gülümsedi. Sonra kahkahalarla gülmeye başladı. Kahkahalar hıçkırıklara çevrildi. Varinia başını masaya dayayarak doyasıya ağladı.

"Varinia, Varinia. Bir şey mi yaptım?"

"Hayır, hayır.." doğruldu. Gözlerini peçeteyle sildi. "Spartacus'u o kadar çok sevdim ki. Siz Romalılara benzemezdi. Kabilemdeki erkekler gibi de değildi. Geniş, ablak çehresi, kırık burnuyla bir Trakyalıydı. Bu burnun onu bir koyuna benzettiğini söylerlerdi. Ama benim için olması gerektiği gibiydi. O kadar."

Aralarındaki tüm engeller kalkmıştı. Gracchus uzandı. Varinia'nın elini avcunun içine aldı. Hayatında asla bir kadına bu kadar yaklaşmamış, bir kadına bu kadar güvenmemişti.

"Azizem, azizem." dedi. "Kendi kendime ne dediğimi biliyor musun? Önce, senden bir tek gecelik aşk isteyecektim. Sonra bundan vazgeçtim. Bir gece olsun evime şeref vermeni istedim. Bundan da vazgeçtim. Tek arzum minnettarlıktı. Fakat şu anda minnettarlıktan daha çok şey var, değil mi Varinia?"

Varinia dosdoğru, "Evet, var." diye cevap verdi. O anda Gracchus, bu kadında yapmacık, gizli kapaklı bir şeyin bulunmadığını, aklında ne varsa onu söylediğini anladı. Varinia'nın elini kaldırdı. Öptü. Varinia elini çekmedi.

Gracchus, "Bunu istiyorum." dedi. "Gün doğana kadar benim. Benimle oturup bir parça konuşur, yemek yer, şarabımı paylaşır mısın? Sana anlatmak, senden dinlemek istediğim öyle çok şey var ki. Gün doğana kadar yanımda oturur musun? Şafakta Glavius atlarla gelecek, Roma'dan ebediyen uzaklaşacaksın. Bunu benim için yapar mısın, Varinia?"

"Kendim için de yaparım. Ben de istiyorum."

"Sana teşekkür etmeye çalışmayacağım. Çünkü sana nasıl teşekkür edeceğimi bilmiyorum."

Varinia, "Bana teşekkür edecek bir şey yok." diye atıldı. "Beni artık alamayacağımı sandığım kararla çok mutlu ettin. Spartacus öldükten sonra tekrar güleceğim günün geleceğini aklıma bile getirmiyordum. Hayat daima bir çöl gibi olacak sanıyordum. Spartacus daima hayatın her şeyden önemli olduğunu söylerdi. Ne demek istediğini şu anki kadar mükemmel anlamamıştım. Artık gülmek istiyorum. Anlamıyorum, ama gülmek

istiyorum."

IX

Flavius geldiğinde şafağın sökmesine bir saat vardı. Bir şey söylemeden kahya kadın onu Gracchus'un yanına götürdü. Gracchus yorgun bir halde sedirin üstüne oturuyordu. Varinia da çocuğuna süt veriyordu. O da yorgundu. Fakat penbecik, tombul çocuğunu emdirirken hârikulâdeydi. Gracchus, Flavius'u görünce parmağını dudaklarına götürdü. Flavius ses çıkarmadan bekledi. Kadının güzelliğine kendini kaptırmaktan alıkoyamamıştı. Orada lâmbanın ışığında oturmuş çocuğunu emzirirken, Roma'nın hatırlayamadığı bir zamandan kalmış gibiydi. İşi bitince Varinia göğsünü kapadı. Bebeği bir çarşafa sardı. Gracchus doğruldu. Kadına baktı. Varinia bir zaman gözlerini Gracchus'tan ayırmadı.

Flavius, "Bir araba getirdim." diye konuşmaya başladı. "Böylece zamandan yararlanacağız. Arabanın içini yastık döşeklerle doldurdum. Onun için rahat olacaksınız.. Hemen gitmeliyiz. Şafak neredeyse sökecek."

Flavius'u işitmemiş gibiydiler. Birbirlerine bakıyorlardı. Spartacus'un güzel karısı ve Roma'nın kurnaz, şişman siyaset adamı kendilerini kaybetmiş gibiyiler. Sonra Varinia kahya kadına döndü. Bebeği uzatarak:

"Bir dakika tutar mısın?" dedi.

Kadın çocuğu aldı. Varinia, Gracchus'a yaklaştı. Onun kollarını okşadı. Uzanıp yanaklarına dokundu. Gracchus öne doğru eğildi. Varinia onu öptü.

"Bana karşı o kadar iyi davrandın ki, Gracchus," dedi, "Bunun için sana teşekkür ederim. Benimle gelirsen, sana karşı iyi olmaya çalışırım... Herhangi bir erkeğe olabileceğim kadar iyi."

"Teşekkür ederim, azizem."

"Benimle gelecek misin, Gracchus?"

"Oh, azizem. Teşekkür ederim. Tanrı seni korusun. Seni çok seviyorum. Ama Roma'dan uzakta bir hiç seviyesine inerim. Roma benim anamdır. Anamsa bir orospu. Fakat sevdiğim tek kadın sensin. Ama ben hakikatsiz deilim. Şişman, ihtiyar bir adamım. Flavius'un benim için de bir araba araması gerekecek. Haydi git, sevgilim."

Flavius sabırsızlıkla, "Vakit geçiyor," diye atıldı, "Meseleyi elli kişi biliyor. Bir tanesinin ihbar etmeyeceği ne malûm?"

Gracchus, "Ona dikkat et." dedi. "Artık zengin bir adamsın, Flavius. Konforlu, rahat bir hayat yaşayacaksın. Onun için bu son işi yap. Çocuğa ve ona dikkat et. Alp dağlarının eteklerine varıncaya kadar durmadan git. Oradaki küçük vâdilerde yaşayan köylüler basit, iyi kalpli ve kuvvetlidirler. Varinia, onların arasına kendine bir yer bulacaktır. Fakat Alp dağlarını görmeden bir yere bırakayım deme. Atları alabildiğine kırbaçla. Lüzumu olursa, yeni atlar satın al. Aslâ durma. Benim için bunu yapar mısın, Flavius?"

"Şimiye kadar sözümden döndüğümü gördün mü?"

"Hayır. O halde elvedâ."

Gracchus onlarla beraber kapıya kadar gitti. Varinia bebeği kollarına almıştı. Gracchus kapının kemeri altında durdu. Şafak sökmek üzereydi. Arabanın atları sinirli ve çeviktiler. Durmadan taşların üstünde eşeleniyorlardı.

"Elveda Varinia!" diye seslendi.

Varinia ona el salladı. Sonra araba harekete geçti. Tenha, dar sokaklarda gürültüler çıkararak, bütün mahalleyi ayağa kaldırarak yola düzüldü.

Gracchus bürosuna dönmüştü. Birdenbire kendini son derece yorgun ve bıkkın hissetmişti. Bir müddet gözlerini kapadı. Ama uyumadı. Varinia'nın yanındayken hissettiği o rahat, memnun edici hissi kaybetmemişti. Gözlerini kapayıp düşüncelerinin bir çok şeyler üstünde dolaşmasına izin verdi. Romalıların çalıştığı, işlerinden gurur duydukları, artık kaybolmuş bir zamanda yaşayan ayakkabıcı babasını düşündü. Sokaklardaki

mücadelesini, kanlı parti harplerini, oy satın alma ve satma işinde ilerleyişini, kütleleri kullanışını, merdivenin basamaklarını birer birer çıkışını hatırladı. Hiçbir zaman yeter derecede parası, yeter derecede nüfuzu olmamıştı. O günlerde Cumhuriyet için, insan hakları için çarpışan, Foruma haksızlıktan cesur bir dille şikâyet eden namuslu vatandaşlar vardı. Uyarmışları. Fırtınalar yaratmışları, diktatörlüğe karşı koymuşları. Gracchus onları anlamıştı. Gayelerinin adil olduğunu öğrenmişti. İşte en büyük fazileti buydu. Onları anlaması ve gayelerinin doğruluğunu kabul etmesi. Fakat aynı zamanda bu gayenin sonsuz olduğunu da anlamıştı. Tarih saatinin yelkovanı geri alınamazdı, daima ileriye doğru giderdi. İnançlarını imparatorluğa bağlayanlarla birleştirmişti. Kuvvetlerini eski zamanın hürriyetlerinden bahsedenlere karşı yollamıştı. Adil ve prensip sahibi olanları boğazlatmıştı.

İşte şimdi bunları, pişmanlık ve acıyla değil, anlamak için duyduğu bir arzuyla düşünüyordu. Eski düşmanları hürriyet için çarpışmışlardı. Fakat bu hürriyet neredeydi. İşte evinden bir kadın gitmişti. Hürriyet aşkı bu kadının içinde bir ateş gibi yanıyordu. Oğluna Spartacus adını vermişti. O da oğluna Spartacus adını takacaktı herhalde. Peki, köleler ne zaman köle olarak kalmaktan memnuniyet duyacaklardı. Buna verebileceği bir cevap, bir hal çaresi yoktu. Gracchusu bu da üzmedi. Bütün bir hayat yaşamıştı. Hiçbir şeyden pişmanlık duymuyordu. Sevgili şehri yaşıyacaktı. Ebediyen yaşıyacaktı. Spartacus bir gün dönüp de şehrin surlarını insanlar korkmadan, sulh içinde yaşasınlar diye yıktığı zaman, kötülüğüne rağmen bu şehri seven Gracchus gibi insanların yaşadığını anlayacaklardı.

Spartacusun rüyasını düşünmeğe başladı. Bu rüya yaşıyacakmıydı. Devam edecek miydi. Varinianın söylediği garip şey doğru muydu? Kötülükle mücadele eden insanlar saf mı olurdu. O hiç böyle bir kişi ile konuşmamıştı. Spartacusu tanımamıştı. Ama Varinia ile konuşmuştu. Artık Spartacus da, Varinia da gitmişti. Herşey bir rüya gibiydi. Varinianın garip bilgisinin sadece bir noktasına dokunmuştu.

Kâhya kadın içeri girdi. Garip nazarlarla Gracchusa baktı.

Gracchus nâzik bir tavırla, "Ne istiyorsun ihtiyâr?" diye sordu.

"Banyonuz hazır, efendim."

"Ben bugün yıkanmayacağım." diye cevap veren Gracchus, kadının hayreti ve irkiliş karşısında şaşırdı. "Şurada masanın üstünde bir sürü torba var," diye devam etti, "Her bir torbada köleler için birer kâğıt var. Yanında da yirmi bin sesterce. Bu çantaları kölelere vermeni, evimden gitmelerini söylemeni istiyorum. Bunu hemen şimdi yap, ihtiyar."

"Anlamıyorum."

"Anlamıyor musun? Neden? Söylediklerim tamamiyle doğru. Hepinizin gitmesini istiyorum. Hürsünüz. Bir miktar da para sahibisiniz. Emirlerime itaat etmemenden hoşlanır mıyım?"

"Fakat yemeğinizi kim pişirecek? Size kim bakacak?"

"Bana soru sorma, kadın. Dediklerimi yap."

Kölelerin evinden gitmeleri Gracchus'a ebediyet kadar uzun bir zaman aldı gibi geldi. Son köle de çıkınca, ortalığa garip, yepyeni bir sessizlik çöktü. Sabah güneşi yükseliyordu. Sokaklar gürültü, ses ve hayatla dolmuştu. Fakat Gracchus'un evi sessizdi.

Gracchus bürosuna döndü. Çekmecesini açtı. İçinden kısa bir İspanyol kılıcı aldı. Askerlerin taşıdığı cinstendi, ama sapı son derece mahir bir işçilikle süslenmişti. Bu ona çok zaman önce bir sebeple ile hediye edilmişti. Ama ne sebeple verildiğini hatırlamıyordu bile. Silahlara karşı bu kadar derin bir nefret duyması ne garipti! Silah olarak sadece zekasına güvendiği düşünülürse, aslında buna şaşmamak gerekirdi.

Kılıcı kılıfından çıkarıp dikkatle ucunu ve kenarını gözden geçirdi. Yeter derecede keskindi. Sonra tekrar sedire döndü. Oturdu. Karnını inceledi. İntihar etmek düşüncesi karşısında gülmekten kendini alamadı. Ne komikti. Bıçağı karnına sokacak kadar kuvveti ve cesareti olup olmadığından emin değildi. Vücudunun yağına bıçağı soktuktan sonra, korkarak vazgeçip bağırıp çağırmayacağı ne malumdu? Bütün hayatı boyunca hiçbir şeyin

canına kıymamıştı.. Bir tavuğun bile.

Sonra bu işin sinirle bir ilgisi olmadığını anladı. Ölümden ancak zaman zaman korkmuştu. Çocukluğunda Tanrılar hakkında anlatılan komik hikâyelerle alay etmişti. Bir erkek olarak, kendi sınıfının kültürlü insanlarının düşüncesini kolayca kabul etmişti. Tanrıların olmadığına, ölümden sonra hayatın devam etmediğine inanmıştı. İntihar etmeye karar vermişti. Bütün korkusu bunu vekârla yerine getirememek korkusuydu. Bunları düşünürken bir parça uyuklamıştı galiba. Dış kapının hızlı hızlı vurulduğunu işiterek kendine geldi. Mahmurluğundan silkinerek dinledi.

"Ne âsâp!" diye düşündü. "Ne kuvvetli sinir yapın var! Crassus! Bu ihtiyar şişman seni parmağının ucunda oynattı, harpten elde ettiğin büyük ganimeti elinden aldı! Fakat sen onu sevmiyordun, Crassus. Spartacus'u çarmıha çivilemek istedin. Bunu yapamayınca karısını elde etmeyi aklına koydun. Varinia'nın seni sevmesini, ayaklarının dibinde sürünmesini istedin. Ah Crassus, öyle aptalsın ki. Öyle aptal! Ama ne yazık ki zamanın bütün insanları senin gibi. Bundan hiç şüphem yok."

Kılıcı aradı. Bulamadı. Diz çöküp sedirin altına baktı. Oradaydı. Kılıcı iki avucu arasına aldı. Sonra bütün kuvvetiyle göğsüne sapladı. Acısı o kadar büyüktü ki bağırmaktan kendini alamadı. Fakat kılıç içeri girmişti. Sonra tam sapın üstüne agırlığını bıraktı.

Crassus kapıyı kırıp içeri girdiğinde, Gracchus'u bu halde buldu. General bütün kuvvetini kullanarak, ölüyü yüz üstü çevirdi. Gracchus'un yüzünde alay etmeye, sırıtmaya benzer bir ifâde vardı...

Ondan sonra Crassus kendi evine döndü. Öfke ve nefretle doluydu. Ömründe hiçbir şeyden, hiç kimseden, ölü Gracchus'tan nefret ettiği gibi nefret etmemişti. Fakat Gracchus ölmüştü. Crassus'un yapabileceği bir şey kalmamıştı.

Eve döndüğünde bir misafiri olduğunu söylemişlerdi. Genç Caius onu bekliyordu. Caius'un olanlardan haberi yoktu. Capua'dan yeni dönmüştü. Derhal Crassus'a yaklaştı, generalin

göğsünü okşamaya başladı. Crassus onu bir yumrukta yere serdi. Yıldırım gibi bitişikteki odaya geçti. Elinde bir kırbaçla geri döndü. Caius ağzından kanlar akarak yerden kalkmaya çalışıyordu. Crassus onu kırbaçlamaya başladı.

Caius feryat ediyordu. Tekrar tekrar bağırmasına rağmen Crassus durmuyordu. Sonunda Crassus'u kendi köleleri kollarından yakaladılar. Caius sendeleyerek evden çıkıp gitti. Kırbacın verdiği ıstırapla bir çocuk gibi ağlıyor, inliyordu.

SEKİZİNCİ KISIM

Varinia Hürriyete Kavuşuyor

Flavius, Gracchus'a verdiği sözü tuttu. Gracchus'un imzasını taşıyan geçiş kâğıtlarıyla araba önce kuzeye, sonra doğuya doğru ilerledi. Varinia yaptıkları yolculuğu pek hatırlamıyordu. İlk günü çocuğunu göğsüne bastırarak uyudu. Cassia Yolu, sağlam yapılı, muntazam bir yoldu. Atlar hiç durmadan büyük bir hızla gittiler. Günün ilk yarısında Flavius atları merhamet bilmeden kırbaçladı. Öğleyin bir handa atları değiştirdikten sonra daha hızlı, dört nala gittiler. Akşamın ilk ışıkları düşmeye başladığında Roma'dan hemen hemen yüz mil uzaklaşmış bulunuyorlardı.

Bir çok kere, aşkeri inzibatlar tarafından durduruldular. Fakat Gracchus'un verdiği kağıtlar o kadar sağlamdı ki üzerinde durulacak bir tehlikeyle karşılaşmadılar. O gece Varinia, bebeği ayakları dibine yatırarak ayakta durdu. Ay ışığında kayıp giden kır manzaralarını seyretti. Dünya uyuyor, onlar gidiyorlardı.

Ay kaybolup da şafak sökmeye başlayınca ana yoldan çıkıp küçük bir çimenliğe girdiler. Atları serbest bırakıp bir parça ekmek, şarapla karınlarını doyurdular. Çarşafların üzerine dinlenmek için uzandılar. Varinia'nın uykusu kaçmıştı. Fakat bütün kuvvetlerini tüketmiş olan sürücüler derhal kendilerinden geçtiler. Flavius kendisini uyandırdığı zaman Varinia daha yeni uykuya daldığını zannetti. Atlar arabaya koşulurken bebeğini emzirdi. Sonra şafağın solgun ışıklarında tekrar yola çıktılar. Kuzeye doğru ilerlediler. Tekrar atları değiştirmek ve uyuşan bacaklarını rahatlatmak için bir hanın önünde durduklarında güneş yükselmeye başlamıştı. Biraz önce etrafı surlarla çevrili bir şehrin önünden geçmişlerdi. O zamandan beri sürücüler atları aman bilmez bir inatla

kırbaçlıyor, son hızla gidiyorlardı. Arabanın bitmez tükenmez sallantısı, Varinia'nın üstünde etkisini göstermeye başlamıştı. Birkaç kere kustu. Sütü çekilecek diye sürekli bir korku içindeydi. Akşam üzeri Flavius bir çiftlikten taze süt ve peynir getirdi. Artık hava karardığından gecenin çoğunu dinlenmekle geçirdiler.

Şafak sökmeden tekrar harekete geçmişlerdi. Öğleye doğru gittikleri yolda bir T harfinin tepesi gibi dikey, geniş bir yola geldiler. Bu yolu geçtiler. Şimdi kuzeye ve batıya gidiyorlardı. Güneş batarken Varinia ilk defa olarak Alp dağlarının karlı tepelerini gördü. O gece ay ışığı vardı. Atları fazla zorlamadan ilerlemeye devam ettiler. Sadece bir kere, atları son defa olarak değiştirmek için bir handa durdular. Sabah olmadan ana yoldan doğuya inen bir toprak yola sapmışlardı. Yol kıvrıla kıvrıla bir vâdiye iniyordu. Güneş yükselince Varinia, sisli bir ışık arkasından vâdiyi olduğu gibi gördü. Tam ortadan sevimli bir dere akıyordu. İki yanda tepeler yükseliyordu. Artık Alplere gelmişlerdi.

Artık çok hızlı gitmeleri imkansızdı. Muntazam olmayan toprak yolda araba sağa sola çarpılıyordu. Varinia yastıklar arasında, çocuğunu kollarına almış oturuyordu. Tahta bir köprüden dereyi geçtiler. Artık yavaş yavaş tepeye tırmanış başlamıştı. Bütün gün atlar kıvrıla kıvrıla giden dağ yollarında terlediler. Onları gören Galya köylüleri duruyorlar, güzel, iri göğüslü atların çektiği iki arabaya bakıyorlardı. Başak gibi sarı saçlı çocuklar koşarak yol kenarına çıkıyor, gözlerini kocaman kocaman açarak bu beklenmedik manzarayı seyrediyorlardı.

Öğleden sonra geç vakit, yolun artık bir iz gibi kaldığı yerde tepeye ulaştılar. Şimdi önlerinde vâdi bütün tatlılığı ve güzelliğiyle uzanıyordu. Bu geniş vâdinin şurasında burasında Varinia, köyler, kasabalar görüyordu. Kalın orman kuşakları, bir çok akar sular ve çok uzakta etrafı surlarla çevrili bir şehrin izleri vardı. Şehir batıdaydı. Tekrar yola koyuldular. Alp dağları yönünde, kuzeye doğru ilerlediler.

Dağa tırmanmak inişten daha kolaydı. İnerken atları kaymasınlar diye çekmek gerekiyordu. Yol kıvrılıyor,

dönemeçlerle güçleşiyordu. Vâdiye indiklerinde hava iyice kararmıştı. Dinlenmek ve ayın doğmasını beklemek için durdular. O gece bir süre daha yolculuk ettiler. Bir ara durup dinlendiler. Tekrar gittiler. Burada bütün yollar bozuktu. Gittiler, gittiler. Sonunda Alp dağlarının başladığı yuvarlak tepelere vardılar.

Flavius burada Varinia'dan ayrıldı. Varinia'yı ormanlardan ve tarlalardan başka bir şeyin görünmediği bir yol kenarına bıraktı.

Ona, "Elveda, Varinia." dedi. "Gracchus'a verdiğim sözü tuttum. Böylece bana verdiği parayı hakettim, değil mi? Ne senin, ne de benim bir daha Roma'yı göreceğimizi sanmıyorum. Çünkü orası ikimiz için de iyi bir şehir değil. Sana iyi şanslar ve saadet dilerim. Oğlun için de. Yolun bir mil ilerisinde küçük bir köy var. Arabayla geldiğini görmemeleri daha iyi. İşte sana bin sesterce. Gerekirse sana bir yıl yeter. Köylüler basit insanlardır. Eğer dağları geçip kendi milletinin yanına gitmek istersen, sana yardım ederler. Ama sana bunu tavsiye etmem. Dağlarda yabancılardan nefret eden barbar kimseler yaşar. Sonra kendi kabileni de bulamazsın, Varinia. Alman kabileleri ormanlarda, oradan oraya göçerler. Nerede olduklarını bilmene imkân yok. Sonra Alplerin arkasındaki ormanlık arazi çocuğun için iyi değil sanıyorum. Senin yerinde olsam bu bölgede bir yere yerleşirim. Seni böyle bırakmak hiç hoşuma gitmiyor, ama sen istiyorsun, değil mi Varinia?"

Varinia, "Evet." diye onayladı. "Bütün istediğim buydu."

Sonra arabaları geri çevirdiler. Varinia çocuğu kucağında, onların bir toz bulutu önünde kayboluşlarını seyretti. Bir arazi parçası arabaları gözden kaybedinceye kadar arkalarından baktı.

Sonra yol kenarında oturup bebeğini emzirdi. Ondan sonra da yola koyuldu. Serin, güzel bir yaz sabahıydı. Güneş masmavi, berrak bir semâda yükseliyordu. Kuşlar ötüyor, arılar çiçekten çiçeğe konuyorlardı.

Varinia mutluydu. Bu Spartacus'un yanında tattığı cinsten

bir saadet değildi. Spartacus ona bir hayat anlayışı, yaşama şevki aşılamıştı. Varinia sağ ve hürdü. Çocuğu sıhhatte ve hürdü. Bunun için, Varinia hayatından memnundu. Geleceğe ümit ve güvenle bakıyordu.

II

Bir kadın yalnız yaşayamaz. Varinia, geldiği basit köylülerden oluşan Galya köyünde, karısı çocuk doğururken ölen bir adamla evlendi. Belki de köylüler onun bir kaçak köle olduğunu biliyorlardı. Ama önemi yoktu. Varinia'nın dolgun göğüsleri vardı. Evlendiği adama bir de çocuk doğurdu. İyi bir kadındı. Kuvveti ve doğruluğuyla kendini köylülere sevdirdi.

Evlendiği adam okuma yazma bilmeyen, toprağın dilinden başka dil anlamayan saf bir köylüydü. Spartacus değildi. Yine de Spartacus'a benziyordu. Hayata karşı aynı, Spartacus'un sabrını besliyordu. Geç öfkeleniyor, çocuklarını çok seviyordu. Kendisininkini ve Varinia'nınkini.

Varinia'ya ise tapıyordu âdeta. Çünkü Varinia dışardan, bambaşka bir âlemden çıkıp gelmiş, ona hayat getirmişti. Zamanla Varinia, bu erkeği yakından tanıdı ve hislerine karşılık vermesini bildi. Köylülerin, Galya kelimeleriyle dolu esası Latince olan dillerini öğrendi. Toprağı işliyorlar, ürün yetiştiriyorlardı. Ürünün bir kısmını köy Tanrısına, bir kısmını vergi memurlarına ve Roma'ya veriyorlardı. Yaşıyorlar ve ölüyorlardı. Dansediyorlar, şarkı söylüyorlar, ağlıyorlar, evleniyorlardı. Hayatları mevsimin gereklerine göre akıp gidiyordu.

Dünyada büyük değişiklikler oluyordu. Fakat köyde değişiklik o kadar ağır oluyordu ki, hiçbir şey rahatlarını kaçırmıyordu.

Varinia bereketli bir kadın çıktı. Her yeni yılla yeni bir çocuk dünyaya getirdi. Doğurmaktan kesildiğinde kendi getirdiğiyle birlikte yedi çocuk sahibi olmuştu. Küçük Spartacus onlarla beraber büyüdü. Uzun boylu, kuvvetli ve dikti. Yedi yaşına girince ilk defa olarak Varinia ona, babasından, babasının yaptığı

şeyden bahsetti. Çocuğun anlattıklarını kolayca anlaması karşısında şaşırdı. Köyde hiçkimse Spartacus adını daha önce duymamıştı. Yeryüzünü daha büyük olaylar sarsmış, bu köye uğramadan geçip gitmişti. Üçü kız olan diğer çocuklar büyürken Varinia hikâyeyi bir çok kere anlattı.. Basit bir insanın nasıl köleliğe ve baskıya karşı ayaklandığını, dört yıl Roma'nın onun adıyla nasıl titrediğini söyledi. Spartacus'un çalıştığı feci maden kuyularından ve arenalarda elinde bıçakla çırılçıplak nasıl dövüştüğünden bahsetti. Onlara Spartacus'un ne kadar hassas, sade ve iyi kalpli bir insan olduğunu söyledi. Spartacus'u asla aralarında yaşadığı köylülerden uzaklaştırmadı. Spartacus'un arkadaşlarını anlatırken, köydekilerden örnekler göstererek, onları çocukların gözlerinde canlandırırdı. Varinia bu hikâyeleri anlatınca, kocası merak ve kıskançlıkla dinlerdi.

Varinia'nın yaşadığı hayat kolay bir hayat değildi. Şafaktan, gece güneş batıncaya kadar çalışıyorlardı. Cildi açık havada çalışmaktan kararmıştı. Güzelliği kaybolmuştu. Ama bütün hazinesi güzelliği değildi. Bir an durup düşündüğü zaman hayatın kendisine verdiklerinden memnun oluyordu. Artık Spartacus için yas tutmuyordu. Spartacus ile olan hayatı bir rüya gibiydi.

Küçük Spartacus yirmi yaşına girdiği yıl, Varinia şiddetli bir ateşle yatağa düştü. Üç gün sonra öldü. Ölümü çok çabuk ve acısız olmuştu. Kocası, kızları ve oğulları onun için ağladılar. Kefenine sararak ebediyen dinlenmesi için toprağa verdiler.

İşte, Varinia öldükten sonra köyde değişiklikler başgöstermeye başladı. Vergiler bitmez tükenmez bir şekilde artıyordu. Kurak bir yaz mevsiminde bütün ürün kurudu. O zaman Roma'dan askerler geldiler. Vergiyi veremeyen aileler evlerinden çıkarıldı, boyunlarından zincire vuruldular. Köle pazarlarında satılmak üzere Roma'ya götürüldüler.

Fakat vergisini veremeyenlerin içinde bu duruma karşı koyanlar da oldu. Spartacus, erkek ve kız kardeşleri ve köydeki diğer halk kuzey yönlerindeki dağa çıktılar. Orada fındık fıstık ve avlayabildikleri hayvan etiyle, fakir, perişan bir hayata katlandılar. Fakat bir zamanlar kendilerine ait olan topraklarda

büyük bir malikâne kurulduğunu görünce dağdan indiler, malikâneyi yaktılar. Ortalığı yağma ettiler.

Sonra ormanlara askerler geldi. Köylüler askerlere karşı koymak için dağ kabileleriyle birleştiler. Kacak köleler geldi. Her yıl baskıya karşı ayaklanış bir çığ gibi büyüdü. Bazan bütün kuvvetleri askerlere yeniliyordu. Bazan da o kadar kuvvetli oluyorlardı ki, vadiye kadar iniyor, ortalığı talan ediyorlardı.

Spartacus'un oğlu böyle bir hayat yaşadı, babası gibi mücadele ve harp içinde öldü. Onun oğullarına anlattığı hikâye artık eski berraklıkta ve canlılıkta değildi. Hikâyeler, efsaneler sembol halini alır. Fakat baskı altında inleyenlerin, ezenlere karşı mücadeleleri devam edip gitti. Spartacus adı aslâ unutulmadı. Bu kanla nesilden nesile geçen bir mesele değil, ortak mücadelenin sonucunda doğan bir idealdi.

Roma'nın yerle bir edileceği gün gelecekti. Sadece köleler tarafından değil, fakat onlarla birleşen serfler, hür barbarlar, köylüler tarafından mahfedilecekti.

İnsanlar çalıştığı ve çalışanların meyvesinden gelecek nesiller faydalandığı sürece Spartacus adı daima hatırlanacak, bazen fısıltıyla bazan da bağıra bağıra haykırılacaktı.

Newyork ,Haziran 1951

SON